

ğlamında Planlama ve Ormanlık Siyasalarında
ndelik Bir Taktik Olarak İstanbul'da
Savunmak: Türkiye'de Maden Karşıtı Çevre Mücadelesi
Kaldırımın Politik Potansiyeli
Çocuk Katılımı: İstanbul'da Yerel Yönetimler
Bir Kent Olarak İstanbul'a Bakmak
Türkiye Mimarlık Tarihi Yazılımında Ayasofya Çevre
Kentsel Mekanın Üretiminde İhtilaflar: Mecidiyeköy
Sosyo-Ekonomik Ayrışmaların "Kapalı A
Etkilerinin Ölçülmesinde Alternatif Bir Nitel
Evresel Kağıtlar, Kentsel Hareketliliği
tecileten Kent Mekânındaki Farklılıkların Medy
Dinamikleri Üzerinden Bir Gelecek Öngörüsü:
el Müsterekler Mücadelesinde Haydarpaşa Garı
Ev Sorusu: Duygusal-Duygulanımsal ve Ekolojik
n Kentsel Dönüşüm Tarih ve Bilimlerinin
İzmir Mahallelerinin Konut Fiyat Dinamik
ama Kaplamında İklim Değişikliği ve Katılımcı
Arkeolojide Mekan Dizim Yönteminin Kullanımı
İstanbul'daki Belediyelerin Kentsel Dönüşüm
ra Yahud Mir'ât-ı Burûda Eseri Üzerinden Şehir
nist Mekânsal Pratikler: Hassasiyetler, Araçlar
rân-Heykel İlişkisi Üzerine Morfolojik Bir Okuma
eleneksel Mimarinin Ekolojik Bilgisi: Malatya
sel Pratik Olarak E-scooter'ın İzini
ve Hafızalaştırma: İlerici Bir Yer Anlayışı
a'da Bulunan 19. Yüzyıl Demir ve Çelik Taşıyıcı
ekânsal Karar Alma Süreçlerinde Çocuk Katılımı
tro ve Kent: İstanbul, Kadıköy Örneği
imarlık Pratiği Olarak Plan Çiziminin Poetika
Yeniden Üretimi Kapsamında Nitel Bir Araştırma
6306 Sayılı Yasa Kapsamında Kentsel Dönüşüm
Tabuların Toplumsal Cinsiyet Üzerinden Soru

*II. ULUSAL LİSANSÜSTÜ MEKÂNSAL ÇALIŞMALAR SEMPOZYUMU BİLDİRİ ÖZETLERİ
KİTABI - 20-26 Eylül 2021*

YAYINA HAZIRLAYANLAR

*İdil Akyol Koçhan, Kumru Çılgın Çalış, Bengisu Ertek, Elif Karakoç,
Sinem Seçer Sipahi*

GRAFİK TASARIM VE DÜZENLEME

Elif Hant

KAVRAM HARİTALARI

Barış Göğüş

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Yayınları - 897

KOD: eMSGSÜ-MF-ŞBPB-021/09-K3

ISBN: 978-625-7758-08-6

İçindekiler

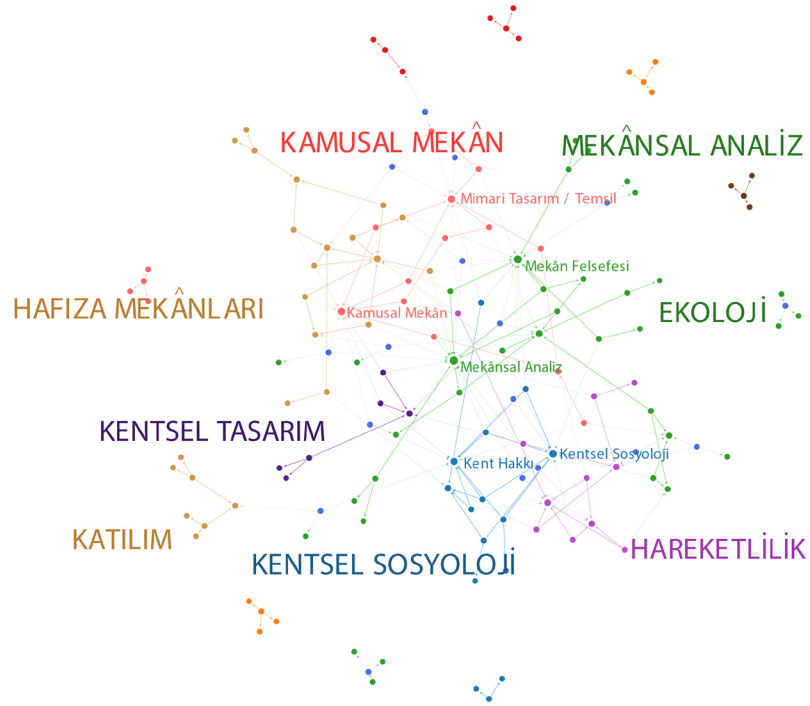
5	Önsöz	70	Hülya Yavaş
9	Bilim Kurulu ve Düzenleme Kurulu	72	İrem Baş, Çiğdem Canbay Türkyılmaz
12	Program	74	6. Temsil II: Mekânsal Temsil
16	Mekânsal Analiz	75	Bilge Bal
17	Emine Ecem Kırtas	78	Burçe Karadağ, Aslıhan Şenel
19	Gözde Özder, Yeşim Kamile Aktuğlu	80	Duygu Yarımbaş, İpek Akpınar Aksugür
21	Gürkan Okumuş	82	Elif Hant, Aslıhan Şenel
24	Yelda Durgun Şahin	84	7. Ulaşım ve Hareketlilik
27	Zeynep Melike Sayın	85	Ebru Ülgen Şendil
30	2. Kentsel Siyaset ve Aktörler I: Mekânda Mücadele	87	Furkan Evliyaoğlu, İpek Akpınar Aksugür
31	Ahmet Bender Uğurlu	90	İlyas Seyrek
33	Ayça Yüksel	93	İpek Yargıç
36	Aysun Koca	96	8. Kentsel Dönüşüm
39	Büşra Üner	97	Albeniz Tuğçe Ezme Gürlek
42	Yağmur Yıldırım	98	Deniz Halman Tomaka
44	3. Kentsel Siyaset ve Aktörler II: Mekân Üretimi	100	Merve Karadaban, Fatma Erkök
45	Bahar Yalçın	103	Tuğbanur Hekimoğlu, Didem Güneş Yılmaz
47	Begüm Sena Önal	105	Zeynep Atmaca
49	Ceren Okumuş, İpek Akpınar Aksugür	108	9. Mekânı Hatırlamak
51	Elif Ertekin	109	Bengi Çakmak
54	Sultan Ağyar	111	Büşra Özaydın Çat
56	4. Ekoloji	114	Elif Gökçen Tepekaya
57	Fatma Önder Özşeker	116	Necla İrem Selmanoğlu
60	Nergis Menemenli Gökçen	118	Tuğçe Kaplan
62	Nurefşan Arı, Sevgi Görmüş Cengiz	120	10. MSGSÜ Şehircilik Doktora Seminerleri
63	Zeynep Melis Oğuz Ömer Ş. Deniz	121	Arzu Erturan
66	5. Temsil I: Medyatik Temsil	124	Ceren Balcan
67	Büşra Balaban, Aslıhan Şenel	126	Sinem Seçer Sipahi
69	Hatice Merve Güç	128	Ü. Özlem Ünver Göçer
		130	Yazarlar Hakkında

Önsöz

Düzenleme Kurulu Adına //
Bengisu Ertek

Geçtiğimiz yıl, farklı disiplinlerden mekân üzerine lisansüstü çalışmalar yapan araştırmacıların buluşabilmesi ve bir arada tartışılması amacıyla başladığımız, pek çok farklı üniversite ve programdan özgün ve nitelikli çalışmaların sunulduğu sempozyumun, ikincisini düzenlemiş olduğumuz mutlulukla duyururuz. Düzenleme Kurulu olarak büyük bir motivasyon ve heyecanla kurguladığımız etkinliğimize desteklerinden ötürü Bölüm Başkanlığımıza, Fen Bilimleri Enstitüsüne, Mimarlık Fakültesi Dekanlığına, MSGSÜ Rektörlüğüne ve bildirileri özenle değerlendiren Bilim Kurulumuza teşekkür ederiz.

Mekâna dair yaratıcı, nitelikli, güncel ve eleştirel araştırmaların yer almasını arzuladığımız sempozyuma 27 üniversitenin şehircilik, mimarlık, tasarım, sosyoloji, kadın çalışmaları, sanat, iç mimarlık, peyzaj mimarlığı, kentsel politikalar ve yerel yönetimler programlarından 72 başvuru yapıldı (Şekil 1). Yaşanan yoğun talep bizleri sevindirirse de her biri birbirinden değerli konularda çalışan genç araştırmacıların başvurularının bir kısmını programı oluşturabilmek adına elemek durumunda kaldığımızı üzülerek belirtiriz.

Şekil 1: Çalışma alanları dağılımı, Barış Göğüş (2021)

Mekâna yönelik bu çalışmalarda başvuruların dağılımını bildirilerin anahtar temaları üzerinden incelediğimizde; kamusal mekân, mekânsal analiz, hafıza mekânları, kentsel tasarım, ekoloji, katılım, kentsel sosyoloji, hareketlilik kavramları etrafında kümelendiğini gördük (Şekil 2). Bu kümelennmeler etrafında oluşan 9 oturum (Mekânsal Analiz, Kentsel Siyaset ve Aktörler I: Mekânda Mücadele, Kentsel Siyaset ve Aktörler II: Mekân Üretimi, Ekoloji, Temsil I: Medyatik Temsil, Temsil II: Mekânsal Temsil, Ulaşım ve Hareketlilik, Kentsel Dönüşüm, Mekânı Hatırlamak) içerisinde 41 bildiri yer aldı.

BAŞVURUSU YAPILAN LİSANSÜSTÜ ÇALIŞMALARIN ÜNİVERSİTELERE GÖRE DAĞILIMI

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ		YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ	BOĞAZİÇİ ÜNİVERSİTESİ	GAZİ ÜNİVERSİTESİ	GEBZE TEKNİK ÜNİVERSİTESİ	KADİR HAS ÜNİVERSİTESİ
			YL - 2	YL - 2	YL - 2	YL - 2
		DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ	ORTA DOĞU TEKNİK ÜNİVERSİTESİ	BURSA TEKNİK ÜNİVERSİTESİ	ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ	EGE ÜNİVERSİTESİ
			YL - 2	YL - 1	YL - 1	YL - 1
MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ		BİLGİ ÜNİVERSİTESİ	SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ	HALIC ÜNİVERSİTESİ	İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ	21 MAYIS ÜNİVERSİTESİ
			YL - 2	YL - 1	YL - 1	YL - 1
		ABDULLAH GÜL ÜNİVERSİTESİ	ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ	TU EINDHOVEN	ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ	GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
			YL - 2	YL - 1	YL - 1	YL - 1
			ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ	POLITECNICO DI MILANO	İZMİR YÜKSEK TEKNOLOJİ ÜNİVERSİTESİ	MARMARA ÜNİVERSİTESİ
			DR - 2	YL - 1	YL - 1	YL - 1

BAŞVURUSU YAPILAN YÜKSEK LİSANS ÇALIŞMALARININ PROGRAMLARA GÖRE DAĞILIMI

KENTSEL PLANLAMA ŞEHİR PLANLAMA ŞEHİR VE BÖLGE PLANLAMA (10)	MİMARLIK (6)	İÇ MİMARLIK (3)	KENTSEL KORUMA PLANLAMASI (2)	MİMARLIK TARİHİ, TEORİSİ VE ELEŞTİRİSİ (2)
	SOSYOLOJİ (5)	MİMARLIK VE KENT ÇALIŞMALARI (2)	BİNA BİLGİSİ (1)	CRITICAL CULTURAL STUDIES (1)
			PEYZAJ MİMARLIĞI (2)	KADIN ÇALIŞMALARI (1)
MİMARİ TASARIM (10)	KENTSEL TASARIM (4)	YAPI BİLGİSİ (2)	TARİH (1)	
			KENTSEL POLİTİKA PLANLAMASI VE YEREL YÖNETİMLER (1)	
			YAPI FİZİĞİ VE MALZEMESİ (1)	

BAŞVURUSU YAPILAN DOKTORA ÇALIŞMALARININ PROGRAMLARA GÖRE DAĞILIMI

ŞEHİRCİLİK ŞEHİR PLANLAMA (7)	BİNA ARAŞTIRMA VE PLANLAMA (1)	MİMARLIK (1)
	SANAT VE TASARIM (1)	İÇ MİMARLIK (1)
MİMARİ TASARIM (5)	URBANISM AND URBAN ARCHITECTURE (1)	

Şekil 2: Çalışmaların üniversitelere ve programlara göre dağılımı, Barış Göğüş (2021)

Bu yıl ayrıca sempozyum fikri ortaya çıktığından beri hayalini kurduğumuz, lisansüstü araştırmacıların deneyimlerini paylaşarak birlikte tartışabileceği çalıştaylar ve yıl içinde MSGSÜ Şehircilik Doktora Programı'nı tamamlayan araştırmacıların çalışmalarını sunacakları seminer serisi programa dâhil edildi. Çalıştaylar, bildiri sunmak üzere başvuranların talepleri toplanarak, lisansüstü çalışmalar sırasında araştırmacılara faydalı olacağını düşündüğümüz araştırma sorusu-yöntem-saha ilişkisi, saha çalışması, yazma ve araştırma etiği üzerine organize edildi. Konusunda deneyimli akademisyenlerin davet edildiği bu çalıştaylarda, konuya ilişkin kısa seminerler ve tartışma seansları olmasını öngörüyoruz. MSGSÜ Şehircilik Doktora Seminerlerinin ise çalışmalarına devam eden araştırmacılara motivasyon kaynağı olacağını ve tartışmaları zenginleştireceğini düşünüyoruz.

Sempozyuma olan ilgiyi ve başvuruların çeşitliliğini değerlendirdiğimizde, mekân üzerine geliştirilen çalışmaların birlikte tartışılmasının önemini yeniden fark ediyoruz. Bu bağlamda uzun bir süredir üzerinde çalıştığımız, farklı disiplinlerden gelecek araştırmacıların mekân üzerine araştırmalar yapmasını hedeflediğimiz Mekânsal Çalışmalar Yüksek Lisans Programı'nın açılacağını müjdesini vermek isteriz. Gelecek yıllarda da birlikte öğrenmeyi ve tartışmayı hedeflediğimiz II. Ulusal Lisansüstü Mekânsal Çalışmalar Sempozyumu Bildiri Özeti Kitabını okurken keyif almanızı diliyoruz.

Bilim Kurulu ve Düzenleme Kurulu

Bilim Kurulu

Akbulut, Mehmet Rifat - Doç. Dr. - Mimar Sinan
Güzel Sanatlar Üniversitesi, Şehir ve Bölge
Planlama

Akpınar, İpek - Doç. Dr. - İzmir Yüksek Teknoloji
Enstitüsü, Mimarlık

Aksel Enşici, Bahar - Dr. Öğr. Üyesi - Mimar
Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Şehir ve Bölge
Planlama

Aksümer Kaynarca, Gizem - Dr. Öğr. Üyesi - Mimar
Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Şehir ve Bölge
Planlama

Alpkökin, Pelin - Doç. Dr. - İstanbul Teknik
Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama

Arabacıoğlu, Burçin Cem - Prof. Dr. - Mimar Sinan
Güzel Sanatlar Üniversitesi, İç Mimarlık

Arslan, Şükrü - Prof. Dr. - Mimar Sinan Güzel
Sanatlar Üniversitesi, Sosyoloji

Babalık, Ela - Prof. Dr. - ODTÜ, Şehir ve Bölge
Planlama

Bartu Candan, Ayfer - Doç. Dr. - Boğaziçi
Üniversitesi, Antropoloji

Başarır, Gülay - Prof. Dr. - Mimar Sinan Güzel
Sanatlar Üniversitesi, İstatistik

Başlık, Seher - Doç. Dr. - Mimar Sinan Güzel
Sanatlar Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama

Beyazıt, Eda - Doç. Dr. - İstanbul Teknik
Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama

Birik, Melih - Dr. Öğr. Üyesi - Mimar Sinan Güzel
Sanatlar Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama

Candan, Can - Dr. Öğr. Üyesi - Boğaziçi
Üniversitesi, Batı Dilleri ve Edebiyatı/Kültür ve
Sanat Kanadı

Ceylan, Erdem - Dr. Öğr. Üyesi - Mimar Sinan
Güzel Sanatlar Üniversitesi, Mimarlık

Danış Şenyüz, Didem - Doç. Dr. - Galatasaray
Üniversitesi, Sosyoloji

Demireş Özkul, Başak - Dr. Öğr. Üyesi - İstanbul
Teknik Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama

Dinçer, İclal - Prof. Dr. - Yıldız Teknik Üniversitesi,
Şehir ve Bölge Planlama

Enlil, Zeynep - Prof. Dr. - Yıldız Teknik Üniversitesi,
Şehir ve Bölge Planlama

Erbas, Adem Erdem - Prof. Dr. - Mimar Sinan
Güzel Sanatlar Üniversitesi, Şehir ve Bölge
Planlama

Erbil, Tansel - Doç. Dr. - Mimar Sinan Güzel
Sanatlar Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama

Ercan, Fuat - Prof. Dr. - Mimar Sinan Güzel
Sanatlar Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama

Ergönül, Sema - Prof. Dr. - Mimar Sinan Güzel
Sanatlar Üniversitesi, Mimarlık

Fırat, Derya - Dr. Öğr. Üyesi - Mimar Sinan Güzel
Sanatlar Üniversitesi, Sosyoloji

Firidin Özgür, Ebru - Prof. Dr. - Mimar Sinan Güzel
Sanatlar Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama

Fitöz, İpek - Prof. Dr. - Mimar Sinan Güzel
Sanatlar Üniversitesi, İç Mimarlık

Güçlü, Özlem - Dr. Öğr. Üyesi - Mimar Sinan Güzel
Sanatlar Üniversitesi, Sosyoloji

Günay, Zeynep - Doç. Dr. - İstanbul Teknik Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama

Güvenç, Himmet Murat - Prof. Dr. - Kadir Has Üniversitesi, İktisadi İdari ve Sosyal Bilimler

Keleş, Ruşen - Prof. Dr. - Emekli, Şehir ve Bölge Planlama

Keskinok, Çağatay - Prof. Dr. - ODTÜ, Şehir ve Bölge Planlama

Koramaz, Kerem - Doç. Dr. - İstanbul Teknik Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama

Kurtuluş Aydal, Hatice - Prof. Dr. - İstanbul Üniversitesi, Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi

Kuruç, Ayşegül - Doç. Dr. - Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Mimarlık

Kuyucu, Tuna - Doç. Dr. - Boğaziçi Üniversitesi, Sosyoloji

Odman, Aslı - Öğr. Gör. - Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama

Oğuz, Melis - Dr. Öğr. Üyesi - Beykent Üniversitesi, Endüstriyel Tasarım

Onur, Aliye Ceren - Dr. Öğr. Üyesi - Maltepe Üniversitesi, Mimarlık

Öğdül, Hürriyet - Prof. Dr. - Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama

Öğdül, Rahmi - Öğr. Gör. - Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama

Öktem, Binnur - Doç. Dr. - Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama

Özaydın, Gülşen - Prof. Dr. - Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama

Özgen, Hüseyin Murat - Dr. Öğr. Üyesi - Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Arkeoloji

Özkan Özbek, Müge - Doç. Dr. - Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama

Özügöl, Doruk - Doç. Dr. - Mehmet Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimarlık

Perouse, Jean François - Prof. Dr. - Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü

Salihoğlu, Tayfun - Dr. Öğr. Üyesi - Gebze Teknik Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama

Seçkin, Ebru - Doç. Dr. - Yıldız Teknik Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama

Sev, Ayşin - Prof. Dr. - Mimar Sinan Güzel Sanatlar

Sev, Ayşin - Prof. Dr. - Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Mimarlık

Şen, Besime - Prof. Dr. - Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama

Şenel, Aslıhan - Doç. Dr. - İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık

Şenol, Pervin - Dr. Öğr. Üyesi - Süleyman Demirel Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama

Şentürk, Yıldırım - Prof. Dr. - Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyoloji

Tanju, Bülent - Prof. Dr. - MEF Üniversitesi, Mimarlık

Tekkökoğlu, Teoman - Dr. Öğr. Üyesi - Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama

Tezer, Azime - Prof. Dr. - İstanbul Teknik Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama

Tuna, Tuğçe - Prof. Dr. - İstanbul Devlet Konservatuarı, Çağdaş Dans Anasanat Dalı

Tunçer, Azize Serap - Doç. Dr. - Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Kamu Yönetimi

Türkoğlu, Handan - Prof. Dr. - İstanbul Teknik Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama

Uluşan, Haluk - Dr. Öğr. Üyesi - Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Mimarlık

Üstündağ, Kevser İsmet - Doç. Dr. - Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama

Velibeyoğlu, Koray - Doç. Dr. - İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama

Yağcı, Eser - Dr. Öğr. Üyesi - Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Mimarlık

Yalçın, Murat Cemal - Prof. Dr. - Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama

Yardımcı, Sibel - Prof. Dr. - Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyoloji

Yörür, Neriman - Doç. Dr. - Dokuz Eylül Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama

Yücel, Hakan - Doç. Dr. - Galatasaray Üniversitesi, Siyaset Bilimi

Yücel, Seher Demet - Doç. Dr. - Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama

Sempozyum Düzenleme Kurulu

Aksümer Kaynarca, Gizem - Dr. Öğr. Üyesi

Akyol Koçhan, İdil - Arş. Gör.

Çalış, Kumru Çılgın - Arş. Gör. Dr.

Ertek, Bengisu - Arş. Gör.

Karaca, Nahit - Arş. Gör.

Karakoç, Elif - Öğr. Gör.

Kurtuluş, Ceren

Özdemir, Erman, YÖK Burslu Dr. Öğr.

Seçer Sipahi, Sinem - Arş. Gör. Dr.

Yalçıntan, Murat Cemal - Prof. Dr.

Yılmaz, Bilge Nisa

Çalıştay Düzenleme Kurulu

Aksümer Kaynarca, Gizem - Dr. Öğr. Üyesi

Akyol Koçhan, İdil - Arş. Gör.

Ertek, Bengisu - Arş. Gör.

Hant, Elif - Arş. Gör.

Karaca, Nahit - Arş. Gör.

Karakoç, Elif - Öğr. Gör.

Kurtuluş, Ceren

Özdemir, Erman, YÖK Burslu Dr. Öğr.

Seçer Sipahi, Sinem - Arş. Gör. Dr.

Üstündağ, Kevser - Doç. Dr.

Yalçıntan, Murat Cemal - Prof. Dr.

Yılmaz, Bilge Nisa

Program

ÇALIŞTAYLAR

- 20 EYLÜL** **10:30-12:30** **Saha Deneyimleri ve Araştırma Pratikleri I:**
Araştırma sorusu hakkında ipuçları
Atölye Yürütücüleri: Doç. Dr. Hakan Yücel, Dr. Öğr. Üyesi Gizem Aksümer, Arş. Gör. Dr. Sinem Seçer Sipahi
- 13:30-14:30** **Nasıl Yazmalı? I**
14:30-15:30 **Seminer I:** “Edebi Metin Yazma”, Fuat Sevimay (Yazar)
15:30-17:30 **Nasıl Yazmalı? I**
Atölye Yürütücüsü: Prof. Dr. Murat Cemal Yalçın
- 21 EYLÜL** **10:30-12:30** **Saha Deneyimleri ve Araştırma Pratikleri II:**
Araştırma yöntemi seçmek hakkında ipuçları
- 13:30-14:30** **Nasıl Yazmalı? II**
14:30-15:30 **Seminer II:** “Akademik Metin Yazma”, Prof. Dr. Fuat Ercan (MSGSÜ, Şehir ve Bölge Planlama)
15:30-17:30 **Nasıl Yazmalı? II**
- 18:30-20:30** **Seminer III:** “Uluslararası Akademik Dergilerde Yayın Yapmak”, Duygu Paçalı (Editör, Wiley Publishing)
- 22 EYLÜL** **10:30-12:30** **Saha Deneyimleri ve Araştırma Pratikleri III:**
Sahaya girmek hakkında ipuçları
- 13:30-14:30** **Nasıl Yazmalı? III**
14:30-15:30 **Seminer IV:** “Literatür Tarama Deneyimleri”, Doç. Dr. Dikmen Bezmez (Koç Üniversitesi, Sosyoloji)
15:30-17:30 **Nasıl Yazmalı? III**
- 23 EYLÜL** **10:30-12:30** **Akademik Çalışmalarda ve Araştırma Pratiğinde Etik:**
Etik kavramı, güncel tartışmalar, araştırma pratiğinde etik
Atölye Yürütücüsü: Prof. Dr. Hürriyet Ögdül
Tartışmacılar: Dr. Karun Çekem (Ege Üniversitesi, Felsefe), Prof. Dr. Yıldırım Şentürk (MSGSÜ, Sosyoloji)
- 13:30-15:30** **Akademik Çalışmalarda ve Araştırma Pratiğinde Etik:**
Deneyim paylaşımları, ortak değerlendirme
- 20:00-22:00** **MSGSÜ Şehircilik Doktora Seminerleri I:** “Bir Yöntem Olarak Yürünebilirliğin Hareketli Analizi: Beşiktaş ve Delft Kent Merkezlerinde Birlikte Yürüme Çalışması”, Dr. Arzu Erturan

Program

BİLDİRİ SUNUMLARI

24 EYLÜL

10:00-12:30 *Açılış Konuşması:* Dr. Öğr. Üyesi Gizem Aksümer Kaynarca
Oturum 1: Mekânsal Analiz

Moderatör: Doç. Dr. Müge Özkan Özbek

Mekânın Yeniden Üretimi Kapsamında Nitel Bir Araştırma: Ayazağa Mahallesi Örneği
Emine Ecem Kırtas

Barselona'da Bulunan 19. Yüzyıl Demir ve Çelik Taşıyıcılı Kapalı Pazar Yerlerinin
Karşılaştırmalı Değerlendirilmesi
Gözde Özder, Prof. Dr. Yeşim Kamile Aktuğlu

Kentsel Mekân-Heykel İlişkisi Üzerine Morfolojik Bir Okuma: Sarayburnu Parkı
Atatürk Heykeli Örneği
Gürkan Okumuş

Kentsel Arkeolojide Mekân Dizim Yönteminin Kullanılması: Ovalık Kilikya Antik
Kentleri Örneği
Dr. Yelda Durgun Şahin

İzmir Mahallelerinin Konut Fiyat Dinamikleri: Kapsamlı Bir Yaklaşım
Zeynep Melike Sayın

13:30-15:30 **Oturum 2: Kentsel Siyaset ve Aktörler I - Mekânda Mücadele**

Moderatör: Prof. Dr. Besime Şen

Kentsel Mekânın Üretiminde İhtilaflar: Mecidiyeköy Likör Fabrikası
Ahmet Bender Uğurlu

Kentsel Müşterekler Mücadelesinde Haydarpaşa Garı
Ayça Yüksel

Mekânsal Karar Alma Süreçlerinde Çocuk Katılımı: İstanbul'da Yerel Yönetimler İçin
Bir Yöntem Denemesi
Aysun Koca

Doğayı Savunmak: Türkiye'de Maden Karşıtı Çevre Mücadelelerinin Karşılaştırmalı
Analizi
Büşra Üner

Türkiye'de Feminist Mekânsal Pratikler: Hassasiyetler, Araçlar, Taktikler
Yağmur Yıldırım

16:00-18:00 **Oturum 3: Kentsel Siyaset ve Aktörler II: Mekân Üretimi**

Moderatör: Prof. Dr. Fatma Ünsal

Kültürel Üretim Alanı Olarak Tiyatro ve Kent; İstanbul, Kadıköy Örneği
Bahar Yalçın

Mekân Oluşturma ile Sosyal Dokuyu Güçlendirmek: NoLo, Milano Örneği
Begüm Sena Önal

Farklılık Mekânını Kurmak: Kuçe Yemek Kolektifi Üzerinden Bir Mekân Üretimi
Okuması
Ceren Okumuş, Doç. Dr. İpek Akpınar Aksugür

Mültecilerin Kent Mekânındaki Pratiklerinin Medyada Söylemsel İnşası ve Temsili
Elif Ertekin

Tabuların Toplumsal Cinsiyet Üzerinden Sorgulandığı Şehir: "Genç" Ardahan
Sultan Ağyar

20:00-22:00 **MSGSÜ Şehircilik Doktora Seminerleri II: "Erken Cumhuriyet
Dönemi'nde Mekân Üretim Süreci: Diyarbakır Örneği", Dr. Ceren
Balcan**

Program

25 EYLÜL 10:30-12:30 Oturum 3: Ekoloji

Moderatör: Doç. Dr. Seher Demet Yücel

İklim Değişikliği Bağlamında Planlama ve Ormancılık Siyasalarında Ormanın Sorunsallaştırma Biçimleri: İnsan ve Sermaye Merkezliliğin Eleştirisi
Fatma Önder Özşeker

Kent Planlama Kapsamında İklim Değişikliği ve Katılımcı Planlama Yaklaşımları
Nergis Menemenli Gökçen

Geleneksel Mimarinin Ekolojik Bilgisi: Malatya Kenti Örneği
Nurefşan Arı, Doç. Dr. Sevgi Görmüş Cengiz

Yapıda Döngüsellik
Zeynep Melis Oğuz, Doç. Dr. Ömer Ş. Deniz

13:30-15:30 Oturum 5: Temsil I: Medyatik Temsil

Moderatör: Öğr. Gör. Rahmi Ögdül

Sinematografik Tekniklerin Toplumsal Cinsiyet Normlarını Ev Mekânında Yeniden Üretimi
Büşra Balaban, Doç. Dr. Aslıhan Şenel

Yeni Medya Sanatında Bedenlenmiş Duygulam Hareketi
Hatice Merve Güç

Deneyimlenemeyen Gerçeklikler ve Mekâna Farklı Bakışlar için Bir Kılavuz Önerisi
Hülya Yavaş

Pozitif-Negatif Uzak Algısı ve Pantomim Sanatının Bir Tasarım Yöntemi Olarak Kullanımı
İrem Baş, Doç. Dr. Çiğdem Canbay Türkyılmaz

16:00-18:00 Oturum 6: Temsil II: Mekânsal Temsil

Moderatör: Prof. Dr. Gülşen Özaydın

[YER]-LEŞMEK ~ Çizimin Mekânsallığı, Hayalgücünün Kartografyası
Bilge Bal

Özel ve Kamusal İkililiğini Tartışmaya Açan Bir Çizim ve Kolaj Denemesi
Burçe Karadağ, Doç. Dr. Aslıhan Şenel

Medya ve Mimar Kimliği Aracılığında: Mimari Kitap
Duygu Yarımbaş, Doç. Dr. İpek Akpınar Aksugür

Eleştirel Mimarlık Pratiği Olarak Plan Çiziminin Poetikası
Elif Hant, Doç. Dr. Aslıhan Şenel

20:00-22:00 MSGSÜ Şehircilik Doktora Seminerleri III: "Erişilebilirliğe Bağlı Arazi Değer Değişiminin Eleştirel Gerçekçilik Yöntemi ile İrdelenmesi: İstanbul Metrobüs Sistemi Örneği" Dr. Ü. Özlem Ünver Göçer

Program

26 EYLÜL

10:30-12:30 Oturum 7: Ulaşım ve Hareketlilik

Moderatör: Prof. Dr. Kevser Üstündağ

Kaldırımın Politik Potansiyeli
Ebru Ülgen Şendil

Gündelik Bir Taktik Olarak İstanbul'da Yolculuk Deneyimi
Furkan Evliyaoğlu

Yeni Bir Kentsel Pratik Olarak E-scooter'ın İzini Sürmek: İstanbul Örneği
İlyas Seyrek

Çevresel Kaygılar, Kentsel Hareketlilik ve Ulaşım: İstanbul'da Deniz Ulaşımının
Desteklenmesi İçin Bir Yol Haritası Geliştirilmesi
İpek Yargıç

13:30-15:30 Oturum 8: Kentsel Dönüşüm

Moderatör: Doç. Dr. Dilek Erbey

Kentsel Dönüşümün Toplumsal Etkilerinin Ölçülmesinde Alternatif Bir Nitel
Araştırma Yöntemi Olarak Etnografik Gözlem Formları
Albeniz Tugçe Ezme Gürlek

İstanbul'daki Belediyelerin Kentsel Dönüşüm Tanıtım Filmlerinin Göstergebilimsel
Analizi
Deniz Halman Tomaka

Delikli Bir Kent Olarak İstanbul'a Bakmak: Kentin Müphem Alanlarına Dair Bir
Araştırma
Merve Karadaban, Doç. Dr. Fatma Erkök

Kentsel Mekânda Gerçekleşen Sosyo-Ekonomik Ayrışmaların "Kapalı Alan
Yerleşimleri" Üzerinden Değerlendirilmesi: Bursa Biaport Evleri
Tuğbanur Hekimoğlu, Dr. Öğr. Üyesi Didem Güneş Yılmaz

6306 Sayılı Yasa Kapsamında Kentsel Dönüşüm Süreçlerinin Sürdürülebilirliklerinin
Değerlendirilmesi: İstanbul Örnekleri
Zeynep Atmaca

16:00-18:00 Oturum 9: Mekânı Hatırlamak

Moderatör: Prof. Dr. Rifat Akbulut

Krizler Çağında Ev Sorusu: Duygusal-Duygulanımsal ve Ekolojik Mekân
Çalışmalarının Potansiyeli
Bengi Çakmak

Türkiye Mimarlık Tarihi Yazımında Ayasofya Çevirileri
Büşra Özaydın Çat

Güncel Kent Müzesinin Dinamikleri Üzerinden Bir Gelecek Öngörüsü: Bir Çağdaş
Kent Müzesi Model Önerisi
Elif Gökçen Tepekaya

"Hâtıra Yahud Mir'ât-ı Burûsa" Eseri Üzerinden Şehir ve Şehirli
Necla İrem Selmanoğlu

Yer, Hafıza ve Hafızalaştırma: İlerici Bir Yer Anlayışı Merceğinden Yassıada Tartışması
Tuğçe Kaplan

**20:00-22:00 MSGSÜ Şehircilik Doktora Seminerleri IV: "Bomonti'nin
'Görünmeyen'leri Üzerinden Geçmişe, Bugüne, İstanbul'a Bakmak",
Dr. Sinem Seçer Sipahi**

1

Mekânsal Analiz

Mekânın Yeniden Üretimi Kapsamında Nitel Bir Araştırma: Ayazağa Mahallesi Örneği

Emine Ecem Kırtas

İstanbul Bilgi Üniversitesi

Kentsel mekânın durmadan yeniden üretildiği günümüzde yapılan her müdahale beraberinde birçok mekânsal, toplumsal ve ekonomik değişimi de beraberinde getirmektedir. Bu çerçevede kentlerde gerçekleşen müdahaleleri yalnızca fiziki bir değişim olarak görmemek, müdahalelerin özeline inip toplumsal ve ekonomik boyutlarını derinlemesine anlamak gerekmektedir. İstanbul kentinde çoğunlukla 1950'lerde başlayan sanayileşme ortamı, 1980'lerden sonra yerini yavaş yavaş küresel politikalara bırakmış, ekonomik ve siyasi politikalar referans alınarak oluşan yeniden yapılanma sürecinde kentin mekânsal niteliği de değişime uğramaya başlamıştır.

Bu çalışma, İstanbul şehrinin özellikle 1980 yılları sonrasında yaşamış olduğu mekânsal, toplumsal ve ekonomik yeniden yapılanmalar üzerine odaklanarak, kent içerisinde yaygın küreselleşme ideolojisinin etkilerini spesifik bir mekânda yaşanan değişimler üzerinden ele almaktadır. Bu kapsamda çalışma içerisinde günümüzde İstanbul'un merkezi iş alanına yakın konumda yer alan, eski bir sanayi bölgesi özelliği gösteren Ayazağa Mahallesi ve çevresinin mekânsal, toplumsal ve politik yeniden yapılanmalar eşliğinde yaşadığı mekânsal dönüşümler ve mekân odaklı toplumsal ayrışmalar karma araştırma yöntemleriyle birlikte ele alınmaktadır.

Çalışma içerisinde Ayazağa Mahallesi'nin tarihsel süreç içerisinde yaşamış olduğu değişimler ve bu değişimlerin küresel ve İstanbul genelinde benimsenen politikalarla ilişkisi incelenmiştir. Elde edilen ön bilgiler neticesinde Ayazağa Mahallesi ve çevresinin yaşadığı dönüşümün sırf mekânsal müdahalelerle ele alınmasının yetersiz olduğu kanısına varılmıştır. Bu kapsamda bölgede yaşanan mekânsal değişim, derin bir literatür taraması ve veri araştırmasının ardından elde edilen ön bilgiler eşliğinde çalışma alanında ikamet eden kent sakinleri ile yapılan yüz yüze görüşmelerden elde edilen bireysel bilgiler doğrultusunda şekillenmiştir. Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi, mekânda gerçekleşen fiziki değişimlerin yanı sıra mekânı sürekli olarak deneyimleyen kişiler üzerindeki sosyal etkilerin tespit edilebilmesi amacıyla tercih edilmiştir.

Çalışmada problemin belirlenmesi, kuramsal ve kavramsal araştırmaların yapılmasının ardından, sözlü mülakatlara başlanmıştır. Araştırmada, kent aktörlerinin gündelik hayatı ve kentteki müdahalelerin mekânda ve toplumda yarattığı etkilerin belirlenebilmesi amacıyla nitel araştırma modellerinden yarı-yapılandırılmış mülakat yöntemi kullanılmıştır. Açık uçlu sorular, konu ile ilgili literatürden etkilenecek araştırmaya yön verebilecek, bireyin kendisini ve yaşadığı mekânı nasıl ifade ettiğini keşfetmek amacıyla belirlenmiştir. Araştırmada yaş aralığı, ikamet edilen konut tipi, eğitim düzeyi, bölgede yaşama süresi gibi faktörler ele alınarak bölge sakinlerinin oluşturduğu demografik yapı bütününe kapsayacak örneklem oluşturması hedeflenmiştir. Belirli bir mülakat tekrarından sonra gereken yeterli veriye ulaşıldığı tespit edildiğinde ise mülakatlar sonlandırılmıştır.

Ayazağa Mahallesi ve çevresini konu alan bu araştırma kapsamında gömülü kuram yöntemi, yarı-yapılandırılmış mülakatlar sonrasında izlenmiştir. Mülakatların deşifresiyle birlikte elde edilen ham verilerin kodlanması ve bu kodların teorik çerçeveler üzerinden kategorileşmesi gömülü kuramın keşfetme sürecini oluşturmaktadır. Bu kuram; elde edilen ham verilerin yanı sıra bu verilerin işaret ettiği kavramlara odaklanması, araştırmaya konu edilen durumun kent aktörlerinin bakış açısıyla ele alınması ve teori kapsamında yorumlanabilmesi amacıyla tercih edilmiştir.

Gömülü kuram çözümlemesinde; verilerde asıl önemli olan kavramı bulmak ve ona odaklanmak çalışma çerçevesinde önemli bir yer tutmaktadır. Ses kayıtlarının deşifresinin ardından elde edilen metinler gömülü kuram çerçevesinde kodlanmaya başlamış, belirtilen bu süreç teori çerçevesinde üç aşamada gerçekleştirilmiştir. Açık kodlama (open coding) sırasında mülakatlardan elde edilen veriler parçalara ayrılmış ve kavramsal olarak işaretlenmiştir. Örnek olarak; Ayazağa Mahallesi hakkındaki düşüncelerin sorulduğu soruya 30 farklı katılımcının verdiği cevaplar incelenerek 'stad', 'trafik', 'yollar', 'alışveriş', 'çarpık kentleşme', 'orman', 'merkezlilik', 'memleket', 'doğa' gibi kavramsal kodlar ortaya çıkmıştır. Mülakat metinleri içerisinden toplam 527 adet birbirinden farklı kavramsal açık kod elde edilmiştir. Ardından elde edilen bu açık kodlar tümevarımsal olarak gruplanmış, 13 farklı kod elde edilmiştir. Eksenel kodlama (axial coding) aşamasında açık kodlamadan elde edilen kodlar benzerliklerine göre kategorilere ayrılmıştır. Örnek olarak 'mekânsal dönüşümü tetikleyen müdahaleler' ve 'karma kullanımlı yapılar' başlıklı alt kategoriler, 'mekânsal müdahaleler', 'ulaşılabilirlik', 'altyapı', 'alışveriş mekânları' ve 'yeni mimari öğeler' benzeri kodlar üzerinden oluşturulmuştur. Bu bağlamda, 13 adet kodun benzer kategorilerde bütünleştirilmesi sonucunda 7 farklı alt kategori elde edilmiştir. Seçici Kodlamada (selective coding) ise önceki aşamada elde edilen 7 farklı alt kategori kavramsal olarak bütünleştirilmiştir. Örnek olarak çalışmada 'demografik yapı', 'sosyal ilişkiler', 'toplumsal ayrılmalar' benzeri alt kategoriler bir araya gelerek 'sosyo-ekonomik farklar' odak kategorisini oluşturmuştur.

Araştırma neticesinde birbirinden farklı üç odak kategori ortaya çıkmış, çalışma alanı bu üç odak kategori üzerinden detaylı olarak tekrardan incelenmiştir. Katılımcılar tarafından en çok belirtilen kavram olarak 'Açık Alanlar' temelde bölgenin fiziki yapısı üzerinden şekillenmekte, bireylerin mahalle hakkındaki fiziksel deneyimleriyle ilişkilendirilmektedir. Ortaya çıkan 'Doğal Yeşil Alanlar' kavramı bölgedeki doğal yapının değişimi, sınırlandırıcıları, etkenleri üzerinde odaklanırken; ardından gelen 'Park ve Mesire Alanları' kavramı bireylerin bölgedeki park ve yeşil alanları kullanımlarını mekân ve toplum odaklı olarak ele almaktadır. 'Yeni Mekânsal Kurgular' odak kategorisi, kentte son dönemde sıklıkla karşılaştığımız yeni mekânsal yapılaşmalar üzerine odaklanmaktadır. Ortaya çıkan 'Mekânsal Dönüşümü Tetikleyen Müdahaleler' alt başlığı büyük oranda altyapı yatırımları ve tekil mekânların kent içerisindeki etkisine değinirken; 'Karma Kullanımlı Yapılar' alt başlığı ise yoğun olarak 2011 yılı sonrasında bölge içerisinde yaygınlaşan kapalı adacıklara odaklanmaktadır. 'Sosyo-Ekonomik Farklar' odak kategorisi ise bireylerin mekândaki sosyal ilişkilerine ve bireyler arasındaki ayrılmalara işaret etmektedir. 'Demografik Yapı', 'Sosyal İlişkiler', 'Toplumsal Ayrılmalar' alt başlıkları komşuluk, hemşerilik gibi kavramlara odaklanırken; aynı zamanda bireyler arasındaki toplumsal farklılaşmalara da değinmektedir. Çalışmanın strüktürünü oluşturan söz konusu kavramlar, aynı zamanda bölgede hayatını sürdüren bireylerin yaşadıkları mekân ve toplumu hangi söylemler üzerinden değerlendirdiği hakkında fikir vermektedir.

Anahtar Kelimeler: Mekânın Yeniden Üretimi, Mekânsal Ayrışma, Toplumsal Ayrışma

Barcelona'da Bulunan 19. Yüzyıl Demir ve Çelik Taşıyıcılı Kapalı Pazar Yerlerinin Karşılaştırmalı Değerlendirilmesi

Gözde Özder
Yeşim Kamile Aktuğlu
Dokuz Eylül Üniversitesi

Pazar yerleri, tarihsel olarak insanların alışveriş ihtiyaçlarını karşıladıkları ve sosyalleştikleri kamusal alanlar olmuştur. Bu alanlarda temel ihtiyaç olan yağmur ve güneşten korunma gibi işlevlere hizmet eden çevresel kontrol elemanlarının tasarlanması, bu yapıların mimari olarak oluşturulmasında temel unsurdur. Bu nedenle çatı örtüleri, pazar yerlerinin temel biçimini belirleyen yapı elemanlarıdır. Basitçe geçici olarak kurulan günlük sokak pazarlarına daha kalıcı ve büyük ölçekli alternatifler olan kapalı pazar yerlerinin geliştirilmesinde, zaman içinde geniş açıklıkları geçmeyi kolaylaştıran bir malzeme olan çeliğin kullanımı yaygınlaşmış ve pazar yerlerinin karakteristik biçimlerinin oluşmasında önemli rol oynamıştır.

Bu araştırmada, öncelikle çarşı yapılarının tarihsel gelişimi incelenmiştir. 19. yüzyıl sonrasında yapılmış olan ve yapı teknolojisi bağlamında mimariye öncülük eden kapalı çarşı binaları anlatılmıştır. Özellikle demir ve cam kullanımının önemli detaylarını bulunduran bu yapılarda demir ve çelik taşıyıcı sistemler de mekânsal kurgunun gelişimine katkıda bulunmuştur. Bu çalışmada 1835-1888 yılları arasında inşa edilen dökme demir ve çelik taşıyıcılı pazar yerlerinin karşılaştırmalı bir değerlendirmesi yapılmıştır. İspanya, sanayi devrimi sonrası yapısal çelik üretiminin mimariye yansımalarının hızla görüldüğü ve modern mimarlık tarihi açısından önemli yapıların bulunduğu bir ülkedir. Bu nedenle Barcelona'da inşa edilmiş dört adet dökme demir veya çelik taşıyıcılı pazar yeri yapısı olan Mercat de Santa Caterina, Mercat de la Boqueria, Mercat de Sant Antoni, Mercat de la Concepcio incelenmiştir. İncelenen pazar yerleri, bulundukları bölgelerin önemli kent mekânları haline gelmiş yapılardır. Bu yapılarda ana taşıyıcı sistem olarak dökme demir ve çelik tercih edilmiştir. Bunun sebebi, çelik taşıyıcı sistem sayesinde geniş açıklıklar geçilerek üst örtüsü olan bir sokak havası yaratılabilmiş olmasıdır. Aynı zamanda, bu üst örtülerde bulunan açıklıklar önemli bir pasif doğal havalandırma sistemi olarak kullanılmaktadır. Benzer dönemlerde inşa edilen çarşıların hem tarihi süreç hem de mimari açıdan benzerlik ve farklılıkları değerlendirilmiştir. Seçilen yapıların seçilmesi sırasında dikkat edilen ortak özelliklerinden biri, son dönemde taşıyıcı sistemleri korunmak şartıyla yenileme uygulaması geçirmiş olmalarıdır.

Bildiri kapsamında öncelikli olarak literatür taraması yapılmıştır. Belirlenen amaçlar ve kapsam doğrultusunda Barcelona'dan dökme demir ve dökme demir çarşı yapıları, çelik taşıyıcı sistemli çarşı yapıları, kapalı çarşı yapıları, pazar yerleri, bu yapıların tarihi konularının yer verildiği süreli yayın, kitap, makale, bildiri, tez ve benzeri bilimsel yayınlar incelenmiştir. Elde edilen bilgiler ışığında, bu yapıların mekânsal ortak özellikleri ve farklılıkları ortaya konmuş, çelik taşıyıcı sistemin sağlamış olduğu mekânsal ayrıcalıklar değerlendirilmiştir. Pazar yerlerinin plan formlarından kaynaklanan fonksiyon dağılımları şemalaştırılmış ve potansiyelleri üzerinde tartışılmıştır. Yapım yöntemi, inşaat yılı, mimari, stant sayısı, arsa alanı, yapı boyutu, son yenilenme yılı,

son mimarı, geçilen yapısal açıklık, aydınlatma sistemi, kapılar, depolar, tuvaletler, havalandırma yöntemi ve benzeri tüm bu bilgiler tablolaştırılmıştır. Barselona’da seçilen bu örnek yapılar, benzer iklimsel özelliklere sahip bir şehir olan İzmir ilindeki pazar yerleri ile karşılaştırılmalı olarak değerlendirilmiş ve çıkan sonuçlardan önerilerde bulunulmuştur.

Sonuç olarak, kapalı pazar yerleri hayatımızın önemli bir parçası olmaya devam edecektir. Bu mekânları oluştururken, en az maliyetle en yüksek konforu yaratmak önceliklidir. Bunu sağlamak, pazar yerinin kullanım devamlılığı için önemli bir etkidir. Ziyaretçiler için bu konforu sağlarken, yapı malzemeleri kadar konum, çeşitlilik, park yerleri ve ulaşılabilirlik gibi kavramlar da tasarım sırasında önem verilmesi gereken konulardandır.

Anahtar Kelimeler: Pazar Yerleri, Çelik Taşıyıcı Sistem, Barselona

Kentsel Mekân-Heykel İlişkisi Üzerine Morfolojik Bir Okuma: Sarayburnu Parkı Atatürk Heykeli Örneği

Gürkan Okumuş

Bursa Uludağ Üniversitesi

Kentsel ve kamusal mekânlar toplumsal, kültürel ve politik değişimlerin ilk hissedildiği ve en çarpıcı şekilde okunduğu alanlardır. Kentin odak noktaları da olan bu alanlar, sürekli değişim-dönüşüm süreçleri içerisindedir. Bu süreçler, çeşitli dinamiklerin fiziksel çevreye mekânsal kullanım ve ilişkilerle yansımaları sonucu oluşmaktadır. Çünkü bu alanlar, hiçbir ayırım yapılmaksızın toplumun her bileşeninin erişimine açık, müşterek ve katılımcı bir paylaşımın olduğu ve sürekli gündelik yaşamın deneyimlendiği mekânlardır. Bu mekânların tanımlanması ve kimliğinin oluşmasında belirleyici bir rol üstlenen heykeller ise kentsel mekânları sürekli yeniden biçimlendiren temel işaret öğeleridir. Bu çerçevede, kentsel mekânları oluşturan bileşenlerin mekânı ve çevresini, mekânın da bu bileşenleri biçimsel olarak zamanla nasıl değiştirdiğinin analiz edilmesi gerekmektedir.

Tarihsel süreç içerisinde, kentsel mekânların oluşumu, dönüşümü ve değişimi üzerine pek çok teorik çalışma üretilmiş ve çeşitli kuramsal yaklaşımlar geliştirilmiştir. Bu yaklaşımların referans aldığı temel noktalar birbirinden ayrılmış, farklı analiz ve bileşenler üzerinden mekânsal incelemeler yapılmıştır. Kentsel mekân ve onu oluşturan bileşenlere dair Rob Krier (1979) "Urban Space" çalışmasında kentsel mekânları geometrik karakterlerine göre sınıflandırarak tipolojik ve morfolojik bir inceleme yapmıştır. Paul Zucker (1959) "Town and Square: From The Agora to The Village Green" çalışmasında mekân olarak meydanı formel niteliklerine göre değerlendirmiş ve bir sınıflandırma yaparak beş arketip üzerinden analiz etmiştir. Alexander vd. (1977) "A Pattern Language"de kentsel mekânı bir takım fonksiyonel ilişkiler üzerinden ele almış ve mekânın biçimsel karakteri bağlamında bir analiz yöntemi üretmişlerdir. Diğer bir yaklaşımda ise Kevin Lynch (1960), kentsel mekânın bileşenleri ve kenti imgeleyen öğeler olarak tariflediği beş kent imgesi çerçevesinde bir değerlendirme modeli oluşturmuştur.

Bu kuramsal yaklaşımlar çerçevesinde çalışma, Türkiye'de yeni rejimin sanatsal bir ifade ve görselleştirilme aracı olarak tarifi edilen Atatürk heykellerinin ilkinin yapılmış olduğu Sarayburnu (Gülhane) Parkı'na odaklanmaktadır. Türkiye'de Cumhuriyet'in ilanı sonrası modern kent planlama anlayışıyla gelişen kamusal mekân arayışlarında, Atatürk heykelleri ve meydanlar devletin de temsil edildiği alanlar olmuşlardır. Atatürk heykelleri, bu kapsamda, yeni bir bellek inşa etme sürecinde kentsel mekânları şekillendiren, belirleyici bir etkiye sahiptir. Çalışma alanı olarak seçilen Sarayburnu Parkı, Osmanlı Dönemi'nde Topkapı Sarayı'nın dış bahçesi olarak kullanılmış, İstanbul Şehremini Belediye Başkanı Cemil Topuzlu döneminde parka dönüştürülmüş ve parkta 3 Ekim 1926 tarihinde ilk Atatürk heykeli olma özelliği taşıyan "Sarayburnu Atatürk Anıtı" inşa edilmiştir. Avusturyalı heykeltıraş Heinrich Krippel tarafından yapılan Batılı anlamdaki ilk figüratif heykel, rejimin ideolojik temsil ifadesinin yansımasıdır. Aynı zamanda, heykel, İstanbul'un en stratejik yerlerinden birine yerleştirilmiştir ki Sarayburnu, Boğaz'a, Marmara Denizi'ne ve Haliç'e hâkim bir konumda yer almaktadır.

Sarayburnu Atatürk Anıtı, Türkiye modernleşmesindeki önemli kentsel simgelerden olan Atatürk heykellerinin başlangıcı olmasının yanı sıra politika-mekân ilişkisinin okunabileceği bir sürece de sahiptir. Gülhane Parkı, 1 Eylül 1928 tarihinde Harf Devrimi sonrası Atatürk'ün ilk açık hava toplantısı yaptığı nokta olmuştur ki bu bağlamda, Batılılaşma hareketinin simgesel mekânı niteliğindedir. 24 Kasım 1928 tarihindeki törende “Başöğretmen” unvanını alan Atatürk, Latin harflerini halka tanıtarak ilk dersi yine bu alanda vermiştir. 1958 yılında parka Sirkeci demiryolu hattı üzerinden bir köprüyle bağlanan Sarayburnu kısmı, sahil yoluyla parktan ayrılmıştır. Günümüzde ise Kennedy Caddesi'nin hemen yanında, kıyıda konumlanan alan, mekânsal niteliklerine yönelik çeşitli sorunlar sebebiyle tanımsız durumdadır.

Hem barındırdığı tarihsel katmanlar hem de Sarayburnu sahiliyle kurmuş olduğu ilişki itibarıyla çeşitli değerlere sahip bu alan, mimari peyzaj, kentsel donatı düzenlemesi ve heykel-kentsel mekân kurgusundaki problemlerle tanımlı bir biçimsel kurgudan yoksun, canlılık ve çeşitliliğin olmadığı bir fiziksel çevre olarak Kennedy Caddesi'nin yanında bir geçiş alanı hüviyetine bürünmüştür. Bununla birlikte, zemin ilişkileri ile mekânsal tanımların geliştirilememiş olması, alanı besleyecek ve insan ihtiyaçlarına karşılık verecek unsurların meydanla ve gündelik hayatla örgütlenememiş olması alanın tanımsız kalmasına neden olmuştur. Öte yandan alan, Marmaray çalışmaları kapsamında gerçekleştirilen faaliyetlerle şantiye alanı olarak uzun süre bakımsız ve terk edilmiş bir durumda bırakılmıştır. Bu süreçte çevresinde yapılan çalışmalar dolayısıyla heykelin etrafı metal bariyerlerle kapatılmış ve mekân-heykel kurgusu her geçen gün belleklerden silinmiştir. 2020 yılının ortalarında hem çevresi hem de heykelin yapısındaki çeşitli hasarlar sebebiyle heykel restore edilmiştir. Aynı zamanda Türkiye'deki ilk Atatürk heykeli “tarihi ve sanat değeri olan anıt eser” olarak aynı yıl tescillenmiş ve alanın park ve dinlenme mekânı işlevine göre yeniden düzenlenmesi planlanmıştır.

Bu tarihsel süreç ışığında çalışmada, Atatürk heykeli-kentsel mekân ilişkisi, yaşanan değişim-dönüşüm süreçleri ve kırılma noktaları bağlamında morfolojik bir okumayla irdelenmekte, önerilen mekânsal analiz yöntemiyle sunulmaktadır. Bu çerçevede çalışma, öncelikle bir kentsel mekân olarak Sarayburnu Parkı'nın Atatürk heykeli ve diğer mekânsal bileşenler kapsamında yaşadığı değişim-dönüşüm sürecini ve günümüzdeki mekânsal durumunu anlamayı amaçlamaktadır. Önerilen değerlendirme yönteminde, Atatürk heykelinin kentsel mekândaki yeri ve çevresi ile kurduğu ilişki, parka dair geçmiş ve güncel fotoğrafların çakıştırılması ve bugüne ait plan şemalarının çıkarılması yoluyla oluşturulan analizlerle sunulmaktadır. Ayrıca bu analiz ve değerlendirme yöntemi, alanın bütüncül bir biçimde okunması ve incelenmesi için çeşitli parametrelere dayanmaktadır. Bunlar, kentsel mekânın biçimsel kurgusu ve karakter yapısı, kentsel mekânı çevreleyen unsurların nitelikleri, mekânın fonksiyonel ilişkileri ve mekânsal aktiviteler ve heykel-mimari peyzaj ilişkileridir. Bu analizler, kuramsal okumalardaki farklı yaklaşımlar çerçevesinde değerlendirilmiş; çalışma alanı ölçeğinde incelemeler ve analizler gerçekleştirilmiştir.

Çalışmada gerçekleştirilen analizler doğrultusunda, alanın taşıt trafiğinin yanında yer alması ve fiziksel niteliklerinin yetersizliğinin, kullanıcı-mekân ilişkisinin zayıf kalmasına neden olduğu tespit edilmiştir. Sınırlarının belirsiz olması itibarıyla şekilsiz mekân türü özelliğine sahip alan, statik ve durağan bir kurgudan uzak olmasının yanında kararlı bir yapı göstermemesi ve mekânsal olarak bütüncül biçimde algılanmaması dolayısıyla, düzensiz ve devingen mekân türü özelliği göstermektedir. Aynı zamanda, anıtta yer alan kaidenin insanı alana davet eden bir niteliğe sahip oluşu, heykelin ölçek ve anlatım biçimi olarak etrafına hükmeden ve bireyde baskı oluşturan bir yapıdan uzak oluşu, kullanıcı-heykel ilişkisi bağlamında olumlu bir etki olarak görülürken, günümüzdeki heykel-kentsel mekân ilişkisinin birbirinden kopuk ve tanımsız durumu kullanıcının mekânsal algı ve deneyiminde olumsuz sonuçlar yaratmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kentsel Mekân, Kentsel Morfoloji, Değişim-Dönüşüm, Sarayburnu Parkı, Sarayburnu Atatürk Anıtı

Kaynaklar

Alexander, C., Silverstein, M. ve Ishikawa, S. (1977). *A pattern language*. Oxford University Press.

Krier, R. (1979). *Urban space*. Rizzoli International Publications.

Lynch, K. (1960). *The image of the city*. MIT Press.

Zucker, P. (1959). *Town and square: From the agora to the village green*. Columbia University Press.

Kentsel Arkeolojide Mekân Dizim Yönteminin Kullanılması: Ovalık Kilikya Antik Kentleri Örneği

Yelda Durgun Şahin

Çukurova Üniversitesi

İnsanlar avcılık ve toplayıcılık yaparak önce mağara, çadır ya da oba gibi geçici yerleşmelerde, daha sonra da tarım ve hayvancılık yaparak kalıcı yerleşmelerde yaşamışlardır. Gelişen yerleşik hayatla birlikte ticaret olgusu oluşmuş ve insanlar önce yakın daha sonra ise uzak çevreleri ile etkileşim kurmuşlardır. Bu etkileşim ile kentler gelişmiş, kültür alışverişi sağlanmış ve toplulukların inanç sistemleri arasında farkındalıklar başlamıştır. Bu olgulardaki değişimler kent gelişimine katkı sağlamakla birlikte, kent planlama kararları ve kentsel mekân kurgularında değişimlere yol açmıştır. Bu doğrultuda çalışmanın kurgusu, kentsel mekân organizasyonlarının sosyo-kültürel değerler, coğrafi yapı, tarihsel birikim, toplumsal örgütlenmedeki değişim ve yönetim şekli değişiklikleri aracılığıyla nasıl biçimlendiğinin ortaya konulmasına odaklanmıştır. Bu oluşumun/değişimin nasıl gerçekleştiği ve şekillendiğinin hangi yöntemle analiz edilebileceği çalışmanın temel çıkış noktasını oluşturmuştur.

Antik kentler, disiplinler arası araştırma konusu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu doğrultuda, çalışmada kentlerin kurgularını anlamak ve tanımlamak için mekân üzerine çeşitli bilim dalları tarafından kullanılabilen mekân dizim yöntemi seçilmiştir. Bill Hillier ve Julienne Hanson tarafından geliştirilmiş olan yöntemin, çalışmaya olan katkısı değerlendirildiğinde kent ölçeğinde üç ana kurgunun saptanabileceği sonucuna varılmıştır. Hillier ve Hanson'ın (1984) yapı ölçeğinde ulaşmaya çalıştığı kurgular, bu çalışmada kentsel arkeoloji ölçeğinde denenmiştir. Daha ayrıntılı bir anlatımla;

- Antik kentin ana aksını bulmak ve kentsel öğelerle olan ilişkisini saptamak,
- Antik kentin, kentsel öğelerini işlevlerine göre ayırmak,
- Antik kentin ana aksının diğer ara akslarla kurmuş olduğu ilişkinin mantığını anlamak

çalışmanın temel kurgusunu oluşturmuştur. Bu yöntem ile geleneksel kent okumalarının analitik bir bakış açısıyla desteklenmesi amaçlanmıştır.

Çalışmada incelenen alan, Türkiye'nin Akdeniz Bölgesi'nin doğu kesimini kapsayan Çukurova alt bölgesidir ve bu alt bölge antik dönemde Kilikya bölgesi olarak tanımlanmıştır. Bölgenin dağlık ve ovalık olarak iki morfolojik bölgeye ayrıldığı görülmektedir. Araştırma alanının sınırları, Ovalık Kilikya bölgesi Roma Dönemi antik kentleri olarak belirlenmiştir. Bölgede 14 antik kent yer almaktadır. Bu kentler, Adana, Aigeai, Anazarbus, Augusta, Epiphanea, Flaviopolis, Hierapolis Kastabala, Issos, Magarsos, Mallos, Mopsuhestia, Soloi Pompeiopolis, Tarsos, Zephyrion antik kentleridir. Antik kentlerin plan kurgularını analiz etmek için önerilen model üç aşamalı olarak gerçekleştirilmiştir.

1. Antik Kent Analiz Model Ölçütlerinin Belirlenmesi: Coğrafi (iklim, topoğrafya ve malzeme) ve sosyo-kültürel belirleyiciler (yaşam biçimi, kentin Yapısı/büyüklüğü ve kent öğelerinin kullanım biçimi) çerçevesinde antik kentler tek tek ele alınmıştır.

2. Antik Kent Envanterlerinin Oluşturulması: Antik kentin tarihte kullanılmış olan tüm adları, kentin tarihlendiği zaman, kent bağlantısı, komşu kentler, kent kullanımı ve kentsel öğelerin varlığı ele alınmıştır.

3. Antik Kentlerin Mekân Dizim Yöntemi Kullanılarak Analiz Edilmesi

Çalışmanın 3. aşaması olan mekân dizim yönteminin uygulanmasına ilişkin akış şeması ise altı aşamada gerçekleştirilmiştir.

1. Aşama: Çalışma Alanı Fiziksel Verilerinin Elde Edilmesi
2. Aşama: Antik Kent Haritalarının Elde Edilmesi ve Mekânsal Öğelerin Belirlenmesi
3. Aşama: Antik Kent Planlarının Autocad Yazılımı ile Sayısallaştırılması
4. Aşama: Dijital Kent Planlarının Axwomman Yazılımı Aracılığı ile Aksiyal Haritaların Oluşturulması
5. Aşama: Mekân Dizim Yöntemi ile Aksiyal Haritaların Analiz Edilmesi
6. Aşama: Axwomman Yazılımı ile Elde Edilen Analitik Verilerin Değerlendirilmesi

Antik kentler sosyo-kültürel ve coğrafi belirleyici ölçütler çerçevesinde tek tek değerlendirilmiş ve antik kentlere ait envanterler oluşturulmuştur. Envanterlerin oluşturulması, kentler arasındaki ilişkilerin (benzerlik ve farklılıkların) sistematik olarak değerlendirilmesine olanak sağlamıştır. Çalışmada, incelenen antik kentlerin envanter bilgileri temel alınarak oluşturulan antik kent modeli verileri ile mekân dizimi analizi kapsamındaki bütünleşme analizi verileri birlikte değerlendirildiğinde elde edilen bulgular üç temel başlık altında gruplanarak değerlendirilmiştir.

1. Kentsel Mekân ve Formuna İlişkin Bazı Önemli Bulgular

- Çalışmada kentlerinin ızgara plan şemasında yer aldığı ve çoğu kentte decumanus ve cardo ana akslarının bulunduğu saptanmıştır.
- Ana aks komşuluğundaki insula ebatlarının kente ait diğer insula ebatlarından farklılaşması bu caddelerde yapılan genişletme çalışmaları ile açıklanmıştır.
- Insula ebatlarının kent içi alanlarında bölgesel olarak farklılık gösterdiği, bunun da kentin çeşitli dönemlerde üst üste yeniden yapılarak kullanılmış olduğu ile açıklanabileceği öngörülmüştür.
- Ticaret alanları, liman kentlerde limana, limana sahip olmayan kentlerde ise kentin ana kapısına yakın inşa edilmişlerdir. Deniz limanlarına sahip kentler, Magarsos, Aigeai, Soloi Pompeiopolis'dir. Nehir aracılığıyla liman kent özelliğindeki kentler ise Tarsos ve Adana antik kentleridir.
- Roma döneminde ızgara plan sistemli kentlerin demokrasi ile yönetildiği, plan sisteminde bozulmaların olduğu kentlerde ise yönetim anlayışının değişerek krallıkla yönetildiği görülmüştür.

2. Kentsel Donatılar ve Yapılara İlişkin Bazı Önemli Bulgular

- Yapı adası içinde forum alanının yer alması ile; ana cadde üzerinde yer alan sütunlu aksın herhangi bir mekân ile kesintiye uğramadan caddenin güç vurgusunu artırmakta olduğu; dolayısıyla imparatorluğun gücünün kentteki tek odağı haline dönüşmesinin sağlanmış olduğunu ve imparatorluk dönemine tarihlenebileceğini göstermektedir.
- Benzer donatı elemanlarının tüm kentlerde kullanılmış olmasının, Roma dönemi kent kurgularındaki kolektif kimlik ve standartlar ile imparatorluğun birliğini, yüceliğini simgeleyerek, yaşayanların bu birlik içinde bütünlüğü oluşturmaya katkıda bulunmuş olduğunu göstermektedir.
- Tapınakların erken dönem örneklerinde, yukarı kentte (yüksek tepelik alan) gelişmiş olduğu; sınırlı gelişme kapasitesi ile büyüyen yerleşimin aşağı şehre genişleme gösterirken, kentteki tapınak oluşumlarının yapının yükseltilmesi (podyum) ile inşa edilmiş oldukları görülmüştür.
- Ovalık Kilikya kentlerinde, Roma döneminde kent suru kullanımı bulunmamaktadır. Kent surlarının, Roma dönemi öncesi krallıklar dönemi, Pers dönemi ya da kendinden sonraki dönemi içeren Bizans ve Araplar döneminde yapılmış oldukları görülmüştür.

3. Kentlerin Bütünleşme Değerlerine İlişkin Bazı Önemli Bulgular

- Sürekliliği olan cardo-decumanus aksının bütünleşme değerleri tüm

kentte yüksek bulunmuştur. Bu aksların yönlerinin kentin gelişim yönünü belirlediği görülmüştür.

- Kentsel gelişim doğrultusunda cardo-decumanus akslarının gelişiminin de değişmekte olduğu, yeni gelişim bölgeleri oluşurken bütünleşme değerlerinin değiştiği görülmüştür.

- Roma dönemi kent kurgusunda ana aksın bütünleştirme ve bir araya getirme kaygısı taşıdığı görülmüştür. Bunun en bütünleşik mekân olarak ortaya çıkması bütüncül Roma imparatorluk anlayışının Anadolu'daki temsili olarak gösterilebilir.

- Anavarza, Tarsos, Soloi Pompeiopolis, Magarsos, Castabala, Adana antik kentlerinin bütüncül ana aks etrafında şekillenmesinin, kenti okunaklı kılarak, kullanıcının zihinsel haritasında yer bulacağı benzer eylemleri benzer bölümlere ayırdığı görülmektedir. Bu oluşum, Anadolu topraklarında yaşayan Roma vatandaşının, kendini imparatorluğun bir parçası olarak algılamasını sağlamaktadır.

- Ovalık Kilikya bölgesi içerisinde en bütünleşik yol aksı üzerinde Adana, Misis ve Tarsos kentlerinin bulunduğu görülmüştür. Yol ağının en kullanılabilir aks üzerinde olması kentlerin ekonomilerinin gelişmesine, kentlerin büyümesine katkıda bulunurken; konum olarak stratejik öneme sahip olduklarını göstermektedir.

- Antik kentlerde en yalıtılmış, bütünleşmenin en az olduğu alanlarda anıt mezar ve nekropoller yer almaktadır. Bu yalıtılmış akslar, kentlerin gelişim sınırlarını belirlemiştir.

Çalışmanın antik kent kurgularının anlaşılmasına yönelik akademik ve uygulama çalışmalarına sağlamış olduğu katkılar şöyle sıralanabilir:

- Farklı bölgelerde bulunan antik kentler için yapılacak benzer çalışmalara örnek oluşturması ve bu bölgeler ile karşılaştırmaların yapılabilmesine olanak sağlaması,

- Ovalık Kilikya antik kentlerinde yaşamış tüm toplulukların kronolojik sırayla ifadesinin oluşturulması,

- Bölge antik kentleri arasındaki ulaşım ağının geliştirilerek Ovalık Kilikya bölgesi antik kentleri arasında turist ulaşım rotasının belirlenebilmesi için öncü çalışma özelliği taşıması,

- Antik kent kazı alanlarında kronolojik sırayla kentin çekirdeğinden son ulaşmış olduğu plana kadar tüm zamanı belgeleyebilecek olmasından dolayı kazı çalışmalarına nereden başlanması gerektiği ile ilgili ön kararların alınabilmesine katkı sağlanması.

*Bu çalışma Prof. Dr. M. Faruk Altunkasa danışmanlığında, Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalında “ Ovalık Kilikya Bölgesi Roma Antik Kentlerinin Mekân Dizim Yöntemi ile Analizi” isimli doktora tezinden üretilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kentsel Arkeoloji, Mekân Dizim Yöntemi, Antik Kent Kurgusu, Ovalık Kilikya

Kaynaklar

Hillier, B. ve Hanson, J. (1984). *The social logic of space*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511597237>

İzmir Mahallelerinin Konut Fiyat Dinamikleri: Kapsamlı Bir Yaklaşım

Zeynep Melike Sayın

İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü

Türkiye ekonomisinin taşıyıcı sektörlerinden biri olarak değerlendirilen konut sektörü ana sektörlerin konusu iken aynı zamanda tüm üretim faktörlerinin bir çıktısı olarak irdelenmektedir. Konut piyasalarına ilişkin literatürde, konut fiyatlarının belirleyicileri ampirik çalışmalar içerisinde geniş bir yer tutmaktadır. Konut fiyatlarının belirleyicilerine dair yapılan araştırmalar iki ana başlık altında incelenebilmektedir. Hedonik fiyat modellemeleri çalışmalarına belirleyiciler olarak dahil edilen konut yapısal karakteristikleri ve lokasyona özgü özellikler bulunmaktadır. Bu başlık altındaki araştırmalar genellikle kesitsel çalışma çerçevesi altında yürütülür. İkinci başlık altında ise faiz oranları, enflasyon gibi makroekonomik değişkenlerin konut fiyatlarına etkisinin incelendiği bir yaklaşım uygulanmaktadır. Bilgimize göre, bu üç farklı bağımsız değişken kategorisinin konut fiyatları üzerindeki etkilerini birlikte inceleyen ampirik bir çalışma bulunmamaktadır. Bu çalışmada, mahalle bazında, İzmir ilinde ortalama konut satış fiyatlarının belirleyicileri, mekânsal olmayan ve mekânsal olan yöntemler ile dinamik bir panel veri seti kullanılarak araştırılmıştır.

Çalışmanın amacı, İzmir’de konut fiyatlarını makroekonomik, mahalleye özgü ve konut yapısal değişkenleri aracılığı ile irdeleyip literatürdeki kapsamı genişletmek ve bu değişkenlerin etki düzeyini tespit etmektir. Konut fiyatlarında ve konut fiyatlarının yıllık yüzde değişimlerinde mekânsal otokorelasyon tespit edildiği için çalışma mekânsal modeller kapsamında genişletilmiştir. Çalışma alanı İzmir ilinde bulunan 212 mahalledir. Bu mahalleler sanayi, tarım veya turizm karakteristiklerine sahip farklı ilçelerde yer almaktadır. Panel veri setinin zaman boyutu, Mayıs 2017 ile Ekim 2019 arasındaki dönemi kapsayan 30 aydan oluşmaktadır. Ortalama konut satış fiyatı bağımlı değişkeni temsil ederken, 3 farklı kategoriden toplam 24 değişken bağımsız değişkenleri temsil etmektedir. Mahallelerin ortalama konut satış fiyatları aylık bazda emlak web sitelerinden elde edilmiştir. Makroekonomik değişkenler kategorisinde yer alan dolar kuru, tüketici fiyat endeksi, üretici fiyat endeksi, sanayi üretim endeksi ve konut kredisi faiz oranları Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Elektronik Veri Dağıtım Sistemi’nden aylık olarak alınmıştır. Toplam nüfus, çocuk nüfus oranı, aktif nüfus oranı, yaşlı nüfus oranı, yüksek öğrenim oranı ve ticari fonksiyonun varlığı değişkenleri, çalışmanın mekânsal birimi olan mahallenin sosyo-ekonomik özelliklerini temsil etmek için kullanılmıştır. Bu veriler Türkiye İstatistik Kurumu’ndan aylık bazda alınmıştır. Aynı kategoride yer alan anaokullarına erişilebilirlik, ilkokullara erişilebilirlik, ortaokullara erişilebilirlik, liselere erişilebilirlik ve sağlık ocağına erişilebilirlik değişkenleri mahallenin çeşitli sosyal tesislere erişilebilirlik düzeylerini temsil etmektedir ve yazar tarafından üretilmiştir. Bu kategorideki son değişken olan merkezi iş alanına uzaklık, mahallelerin İzmir’in yeni kent merkezi olarak adlandırılan Adalet Mahallesi’ne (Bayraklı ilçesi) olan uzaklığını temsil etmektedir ve zaman içinde sabittir. Konut yapısal özellikleri kategorisinde yer alan büyüklük, oda sayısı, bina yaşı, kat sayısı, balkon, banyo sayısı, site, doğalgaz ve jeotermal değişkenleri emlak web sitelerinden elde edilmiştir ve bu kategorideki değişkenlerin tamamı zamanda sabittir.

Çalışmanın ampirik analizlerini oluşturan kısım iki kategoriye ayrılmaktadır: mekânsal olmayan araştırma ve mekânsal araştırma. İlk olarak konut satış fiyatlarının ve konut satış fiyatlarındaki yıllık yüzde değişimlerin betimsel analizleri yapılarak çalışma alanı bağımlı değişken perspektifinden incelenmiştir. Analiz öncesinde panel veri seti korelasyon matrisi ve panel birim kök testi ile incelenmiş ve analize hazırlanmıştır. Bir sonraki adımda panel veri seti ile panel lineer regresyon yapılmış ve bağımsız değişkenlerin konut satış fiyatları üzerindeki etki yönleri ve etki düzeyleri belirlenmiştir. Mekânsal araştırma için, 212x212 boyutlu ters mesafe tabanlı bir mekânsal ağırlık matrisi oluşturulmuştur. Global Moran's I testi, mekânsal otokorelasyonun varlığını araştırmak için kullanılmıştır. Çalışma alanında yapılan bu test sonucunda tespit edilen mekânsal otokorelasyonu detaylı incelemek için Anselin Local Moran's I testi kullanılmıştır. Test sonucunda çalışma alanındaki mekânsal kümelenmeler ve mekânsal aykırılıklar gözlemlenmiştir. Global Moran's I testi, tespit edilen mekânsal otokorelasyonun kökenlerini ortaya çıkarmamaktadır. Bu kökenleri araştırmak amacıyla farklı spesifikasyonlara Lagrange Multiplier testi uygulanarak mekânsal panelde, mekânsal otokorelasyonun varlığı araştırılmıştır. Yüksek bir otokorelasyon katsayısının tespitinin ardından Mekânsal Hata Modeli ve Mekânsal Gecikme Modeli uygulanarak modellerin sonuçları karşılaştırmalı olarak sunulmuştur. Son olarak bağımsız değişkenlerin konut fiyatlarına yereldeki etkileri Coğrafi Ağırlıklı Regresyon ile yorumlanarak ampirik analiz tamamlanmıştır. Panel lineer regresyon sonucunda toplam 24 bağımsız değişkenin ortalama konut satış fiyatlarını etki yönü ile etki düzeyi tespit edilmiştir. Mekânsal yöntemler sonucunda ise yüksek seviyede bir mekânsal bağımlılık ile olumlu ve anlamlı mekânsal yayılma etkileri tespit edilmiştir. Çalışmada, İzmir'de konut fiyatı araştırmalarında mekânsal modeller ilk kez kullanılmaktadır ve sonuçlar bu modellerin kullanımlarının geçerliliğini kanıtlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Konut Piyasası, Konut Fiyatı Belirleyicileri, Mekânsal Panel Regresyon, Moran's I İstatistiği

2

*Kentsel Siyaset
ve Aktörler I:
Mekânda Mücadele*

Kentsel Mekânın Üretiminde İhtilaflar: Mecidiyeköy Likör Fabrikası

Ahmet Bender Uğurlu

İstanbul Teknik Üniversitesi

İhtilaf, toplumsal ilişkilerin olduğu bütün yapılarda kaçınılmaz bir durumdur; dolayısıyla, kentsel mekân toplumsal bir ürün olması sebebiyle ihtilafla ortak düzlemde buluşur. Her ne kadar kentsel mekân öncelikle fiziksel bir imgeyi çağırırsa da, onu yaşamın farklı boyutlarını içeren toplumsal süreçlerin karmaşık ağı olarak düşünmek gerekir (Castells, 1983). İhtilaf ise söz konusu farklı boyutlardan biri olarak kentsel mekâna ve onun etkileşimde kurduğu olgulara temas eder; bu nedenle, kentsel mekânın kendisi gibi üzerinde hasıl olan ihtilaflar da dinamik bir yapıya sahiptir. Bu bağlamda çalışmanın amacı, ihtilaf kavramından yola çıkarak, onun ilişkili olduğu durumları ve ihtilaflarının karakterini söküme uğratarak, kentsel mekânın üretimine farklı bir perspektiften bakmaya çalışmak ve ihtilafın bu üretimdeki rolünü ortaya koymaktır.

Öncelikle, niçin ihtilafın odağa alınarak, çoğu kez onun yerine kullanılan çatışma kavramının anlatı dışında bırakıldığını vurgulayacak olursak, çatışma özünde şiddeti akla getirir; öyle ki, sözlükte de “silahlı kavga, arbede” gibi anlamlarla karşılık bulur. Ulusal literatürde farklı disiplinler kapsamında çatışma kullanılıyor olmasına rağmen, çatışmanın tartışılmak istenen perspektifle örtüşmediği ve yanlış anlaşılmalara doğurabileceği düşünüldüğünden, literatüre eleştirel bakış getirilmiş; ihtilaf, gerek kentteki olaylarla gerekse kuramla ilişkilendirilerek çatışmaya karşı yeni bir kavram olarak baştan inşa edilmiştir.

İhtilafı çözümlemek, ihtilafı doğuran aktörleri detaylandırmayı gerektirir; çünkü farklı toplumsal yapılarda, kritik aktörler ve onların dinamikleri değişir. Kentsel mekân özelinde, her aktörün kendi motivasyonu mevcuttur ve bu ekseninde kentsel mekânla iletişim kurarak onun üretiminde rol alır. Fakat aktörlerin motivasyonları ve beklentileri genellikle diğer aktörleriyle örtüşmez; bu durum ihtilafın ana nedeni olarak düşünülebilir. Ayrıca, aktörler sınırlı çerçeveye sıkıştırılamazlar; herkes bir şekilde kentsel oyuna etki eder (Tanyeli, 2013). Çalışmada birtakım aktörlerin incelenmesi, bunlar dışında aktörlerin olmadığını anlamına gelmez; ancak ihtilafları ele almak için bir yaklaşım tariflemek gereklidir. Bu nedenle mimar, siyasi erk ve toplum arasında bir izlek kurulmuş, bu aktörlerin dökümü yapılan motivasyonlarının, ihtilafa ne şekilde kaynaklık ettiği ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Mimar, kentsel mekânın üretiminde önemli bir noktadadır; çünkü daima çevreyi yaratan asıl aktör olarak görülmüş ve hatta bazı dönemlerde tanrısal bir figür olarak düşünülmüştür. Günümüzün starlarına, bu tanrısallığın uzantısı olarak bakmak mümkündür. Öyle ki ‘star’, geçmişten gelen mirasıyla kendini kentteki yegane muktedir aktör olarak görür; dolayısıyla, bu durum onu diğer aktörlerle, özellikle de başka mimarlarla karşı karşıya getirerek ihtilafa neden olur. Ayrıca, mimar, günümüzde Neo-liberal politikaların taşıyıcısı konumuna evrilerek işletmeci kimliği kazanmıştır (Spencer, 2018). Bu nedenle, kentsel ranttan pay alma gayesi

mimarların dahil olduğu ihtilafların diğer çıkış noktasıdır. Öte yandan, iktidarı elinde bulunduranlar, mimarlığa ve ona ev sahipliği yapan kente ideolojik anlamlar yükleyerek, kendi güçlerini ve kimliklerini mekânda sembollere dönüştürürler (Vale, 1992). Aynı zamanda, siyasi erk için de kentsel mekân bir rant düzlemidir. Üstelik onun ilişki kurduğu pay, mimarınkiyle kıyaslanamayacak kadar büyüktür. Fakat, bu noktada toplumun önemi de yadsınamaz, çünkü toplum doğrudan kentle iç içedir; vuku bulan bütün değişimler öncelikle toplum üzerinde yansıma doğurur ve onun tarafından deneyimlenir. Diğer taraftan, ihtilafın mevcudiyeti için aktörlerle birlikte, aktörleri bir araya getiren ve aralarında etkileşimin varlık kazanmasını sağlayan bir eyleme ihtiyaç vardır. Kentsel mekânda birçok eylemden söz etmek olası olmakla beraber, ihtilaf özelinde düşünüldüğünde yapım-yıkım eylemleri önemli bir pozisyonadadır.

Ortaya konulan kuramsal tartışmaları somutlaştırmak için Mecidiyeköy Likör Fabrikası altlık olarak seçilmiştir; çünkü fabrika yüzyıla dayanan geçmişiyse, daima kentsel mekânla ve onun bir parçası olan aktörlerle ilişki içindedir. Özellikle fabrikanın yakın dönemdeki rekonstrüksiyonu farklı aktörleri karşı karşıya getirerek ihtilafa zemin hazırlamıştır; ancak çalışmada öncelikle bu süreçteki ihtilaflara odaklanılsa da, bunlar tamamıyla geçmişten bağımsız değildir. Dolayısıyla, bugünün ihtilaflarının arka planını aydınlatabilmek adına, fabrikanın tarihsel serüveni, gazete arşivleri taranarak araştırılmış ve ulaşılan küpürler 10 yıllık periyotlar altında toplanarak, her bir sayısı ayrı ayrı bu periyotları kapsayan “Likör Postası” adlı kurgusal gazeteler üretilmiştir. Gazeteler vasıtasıyla farklı dönemlerde fabrikaya yüklenen farklı anlamların olduğu görülmüş olmakla beraber, bu anlamlar arasında güçlü bir bağ mevcuttur. Bu bağ ortaya çıkartmak ve fabrikanın değişen kentsel anlamlarını vurgulamak için, çevreyi, fabrikanın imajlarını ve aktörlerin söylemlerini içeren katmanlı kolajlar oluşturulmuş, bunlar üretilen gazetelerle ilişkilendirilerek, gazetenin ortaya koyduğu yazınsal çerçeve başka bir şekilde temsil edilmiştir. Paralelinde günümüze gelinerek, tarafların söylemlerinin dökümü yapılarak, bunların birbirleriyle kesiştiği ve geliştiği noktalara irdelenerek, aktörlerin değişimlerdeki rollerine ışık tutulmuştur. Söz gelimi, rekonstrüksiyon ve fabrikanın çevresindeki rezidanslar için ülkemizin önemli starlarından biri sürece katılmış ve çeşitli akademisyenlerin de projeye danışmanlık vermesiyle, yıkıma eşlik eden karşılıklı söylemlerle, ihtilaflar varlık kazanmıştır. Siyasi erkin, rekabetçi bir kent oluşturmaya yönelik yaklaşımları ve sermayenin somutlaşmasına dair çabaları ise dönüşüm sürecini hızlandırarak ihtilafı ateşlemiştir. Dolayısıyla, bu örnekte görülebileceği gibi aktörlerin kentsel mekâna ve onu oluşturan mimarlığa dair motivasyonları oldukça farklıdır; bu farklılıklar ise aslında, kentsel mekânın toplumsal alan olmasının doğal sonucudur.

Anahtar Kelimeler: Kentsel Aktörler, Kentsel Politika, Yapım – Yıkım

Kaynaklar

Castells, M. (1983). *The city and the grassroots: A cross-cultural theory of urban social movements*. Edward Arnold.

Tanyeli, U. (2013). *Rüya, inşa, itiraz: Mimari eleştiri metinleri*. Boyut Yayıncılık.

Spencer, D. (2018). *Neoliberalizmin mimarlığı: Çağdaş mimarlığın denetim ve itaat aracına dönüşme süreci* (A. Terzi, Çev.). İletişim Yayınları.

Vale, L. J. (1992). *Architecture, power and national identity*. Yale University Press.

Kentsel Müşterekler Mücadelesinde Haydarpaşa Garı

Ayça Yüksel

Mimar Sinan Güzel Sanatlar
Üniversitesi

1990'lı yıllar itibarıyla neoliberal politikaların ve buna bağlı çitleme hareketlerinin (Midnight Notes Kolektifi, 2014) yükselişi, sermaye birikiminin ağırlıklı olarak kentsel yapısal çevreye yönelmesi, yerelde girişimci / projeci belediyeçilik anlayışının artışı ile İstanbul'un kamusal ve ortak mekânları, mütecaviz bir baskı altında yok oluş tehdidine maruz bırakıldı (Yalçınan vd., 2014). Haydarpaşa Garı da pek çok kez mega projelerle, imar ve koruma planlarıyla ulaşım işlevi sarsılan, mekânın kullanım değerinin değişim değerine dönüşmesi hedeflenen kamusal mekânlardan biri oldu (Kösebay, 2006; Kösebay Erkan, 2013; Köksal ve Öztürk, 2017; Genç, 2018; Fırat, 2020). Buna mukabil, şehrin herkese ait bu ortak alanını ticari içeriklerle çitleme girişimleri, beraberinde çok katmanlı bir kentsel mücadelenin örülmesini tetikledi.

Bu çalışma, İstanbul'daki kent hareketlerinde kendine özgün bir yere sahip olan Haydarpaşa Garı mücadelesine odaklanmaktadır. Haydarpaşa Garı, 1908 yılında kuruluşundan itibaren, demiryollarındaki sendikal haklar mücadelesine paralel olarak pek çok toplumsal hareketin mekânı olmuştur (Şafak, 2010). 2000'li yıllar itibarıyla Haydarpaşa'daki bu mücadele birikimi, ilk kez bir kent hakkı direnişine aktarılmıştır. Bu çalışma kapsamında, Haydarpaşa Dayanışması'nın günümüzde 16 yıldır sürdürdüğü kentsel mücadele, hareketin mekânı tasarrufu, temellüğü ve tahayyülü çerçevesinde analiz edilmiştir. Araştırmancının temel amacı, Haydarpaşa mücadelesinin tüm varoluş biçimleriyle, kurduğu ilişkilerle ve eylem repertuarıyla (Tilly, 2008) ürettiği alternatif mekân üretimini ortaya koymak ve tartışmaktır. Kısacası bu çalışma, Haydarpaşa Garı mücadelesinin alternatif "mekân üretimi"ni (Lefebvre, 2014) tüm katmanlarıyla araştırmaya dayanır. Çalışmanın teorik altyapısı mekân teorisi ile toplumsal hareketler literatürüne dayanmaktadır. Bu minvalde, Haydarpaşa Dayanışması'ndan 22 aktivist ile derinlemesine mülakatlar düzenlenmiş, beraberinde katılımcı gözlem yöntemi kullanılmıştır. Haydarpaşa Garı ile ilgili yazılı arşiv ve doküman taraması gerçekleştirilmiştir. Araştırma konusu ile araştırmacı arasında gelişebilen özne-nesne gerilimini elimine etmeyi deneyen bir yordamın arayışında olan çalışma, bu anlamda aktivist araştırma (Hale, 2001) yöntemine yakın bir çizgide durmaktadır.

Günümüzün neoliberal üretim ilişkileri ve iktidarının, tüketim odaklı, değişim değeri temelli, tektip, soyut temsillere ve ayrışmaya dayanan -yaşantıya, karşılaşmaya, deneyime ve tesadüfiliğe yer ayırmayan- mekân üretimi anlayışı (Lefebvre, 2014), bu çalışmanın ana sorunsalını oluşturmaktadır. Dönemin egemen mekân (Lefebvre, 2014) üretimine karşı, anti-kapitalist bir tahayyüle ve dayanışma biçimlerine dayanan alternatif bir mekân üretiminin imkanları ve bunun filizlenebileceği çatlaklar araştırılmıştır. Bu bağlamda Haydarpaşa Dayanışması'nın, mekânda sürekli bir mevcudiyeti inşa eden ve 9 senedir gerçekleşen pazar nöbetleriyle; dayanışma temelli geliştirilen yeni ilişkiler ve karşılaşmalarla; şenlikli protesto biçimlerine

dayanan eylem repertuarıyla beraber ve kolektif belleği (Halbwachs, 2018) de yeniden üreterek temellük ettiği Gar mekânının, mücadele kapsamında alternatif biçimlerde ürettiği ileri sürülmektedir. Hareketin eylem repertuarındaki protestolara eşlik eden konserler, film gösterimleri, sempozyumlar, dans geceleri, tiyatrolar, şiir dinletileri, sergiler, yürüyüşlere eşlik eden çalgılar, türküler/şarkılar, meşaleler, bahar piknikleri, doğum günü ve yeni yıl kutlamaları Haydarpaşa'nın kurumsal kısaçtan geçici bir süre de olsa kurtarılmasını sağlayan mekânsal tasarruf örnekleri olarak anlanmaktadır.

2013'ten itibaren kent sakinlerine kapatılan bir mekân olarak Haydarpaşa Garı'nın, mücadele kapsamında iktidar tarafından belirlenen mekânsal sınırların dışına çıktığı, ulaşım işlevinin yanında yine kullanım değeri odaklı yeni işlevlerin olduğu ve böylece Gar'ın politik bir karşılaşma, dayanışma ve birliktelik mekânına dönüştürdüğü görülmüştür. Haydarpaşa Dayanışması, çok katmanlı tasarruf ve yeniden üretim biçimleriyle, Gar mekânını iktidarın ve sermayenin verili kodlarının dışına çekerek, herkese ait müşterek bir mekân (Stavrides, 2017) olarak anlamlandırmaktadır. Bu doğrultuda Haydarpaşa Dayanışması, ortaya koyduğu kent hakkı (Lefebvre, 2016) mücadelesinin içini, mekânı kullanım değeri temelinde yeniden kolektif biçimde temellük etme ve mekân üzerindeki söz hakkını ele geçirme girişimleriyle doldurmaktadır.

Haydarpaşa mücadelesini diğer kentsel toplumsal hareketlerden (Castells, 2014) görece olarak ayıran birtakım nitelikler mevcuttur. Yaygın olanın aksine Haydarpaşa'da kent ve emek mücadelesi, bir diğer ifadeyle kentsel hizmeti üretenler ile kullanıcılar birlikte örgütlenmektedir. Bu anlamda, hareketin eylemci profilinde en başta demiryolcular, mimarlar ve tüm farklılıklarıyla kent sakinleri yer almaktadır. Dayanışmaya destek sunan kent sakinleri; mühendisler, işçiler, öğrenciler, öğretmenler, akademisyenler, sanatçılar, dansçılar, fotoğrafçılar, araştırmacılar, şairler/yazarlardan oluşan geniş bir kesimi kapsamaktadır. Öteyandan Dayanışma'nın bileşenleri arasında, meslek odalarından sendikalara, sol partilerden Gezi sonrası dayanışma ve forumlara, savunmalara, feminist ve LGBTİ+ mücadeleye uzanan bir yelpaze mevcuttur. Haydarpaşa Dayanışması, İstanbul'daki kent hareketlerindeki dayanışmalar sürecinin ilk örneklerinden olup, Cumartesi Anneleri'nden sonra en uzun soluklu nöbetlere imza atan bir örgütlenmedir.

Haydarpaşa Garı'na yönelen çitleme girişimleri (Midnight Notes Kolektifi, 2014), yalnızca mekânın değişim değeri temelinde dönüşümüne değil aynı zamanda Gar'ın kent yaşamına sunduğu pratiklerin, ilişkilerin ve belleğin de tahribine neden olmaktadır. Bu durum, Haydarpaşa Garı'nda ortaya çıkan mülksüzleştirme (Harvey, 2019) süreçlerine işaret eder. Haydarpaşa üzerinden; kent sakinleri gündelik pratiklerden, kullanım değerinden, ulaşım hakkından, kent hakkından, mekâna özgü ilişkilerden koparılırken; Gar'da çalışan demiryolcular kent merkezinde çalışma ve dolayısıyla ikamet etme imkanından yoksun bırakılmaktadır. Bu açıdan Haydarpaşa Garı'nın dönüştürülmek istenmesi hem emeğin hem de kentsel kullanım değerinin kent merkezinden sürülmesi anlamını taşımaktadır. Buna karşı Haydarpaşa mücadelesi, mekânın belleğini, pratiklerini ve ilişkilerini farklı biçimde 'şimdi'den itibaren yeniden üretmektedir. Dayanışma sayesinde Gar mekânı, bugün hâlâ yaşanan bir mekân (Lefebvre, 2014) olarak deneyimlenmekte ve böylece belleği ayakta tutulmakta, türlü biçimlerde aktarılmaktadır. Haydarpaşa mücadelesi, değişim değerine karşı kullanım değerini, tüketime karşı dayanışmayı, ayrışma yerine 'fark'a rağmen uzlaşmayı, birlikteliği ve diyalogu, tektipliğe karşı heterojenliği ve karşılaşmayı, unutmaya karşı belleğin ve hatırlamanın politikliğine işaret etmeye devam etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Haydarpaşa Garı, Mekân, Kentsel Müşterekler, Kent Hakkı, Kentsel Toplumsal Hareketler

Kaynaklar

- Castells, M. (2014). *Kent, sınıf, iktidar* (A. Türkün, Çev.). Phoenix Yayınevi.
- Fırat, B. Ö. (2020). Kentsel müşterekler. İçinde D. Toprak ve H. Ertaş (Ed.), *Ortaklaşa: Kenti müşterekleştirmek* (ss. 33-39). Uzer Matbaacılık. <http://ortaklasa.org/kitap>
- Genç, F. (2018, 6 Aralık). İstanbul'da kentsel muhalefet ve müşterekler politikası. *Müşterekler*. <https://musterekler.sehak.org/2018/12/06/istanbulda-kentsel-muhalefet-ve-musterekler-politikasi-firat-genc/>
- Halbwachs, M. (2018). *Kolektif bellek* (Z. Karagöz, Çev.). Pinhan Yayıncılık. (Orijinal eserin yayın tarihi 1950)
- Hale, C. R. (2001). What is activist research? *Items & Issues*, 2(1-2), 13-15. https://s3.amazonaws.com/ssrc-cdn1/crmuploads/new_publication_3/items-issues-volume-2-numbers-1-2.pdf
- Harvey, D. (2019). Mülksüzlükleştirme yoluyla birikim. İçinde D. Harvey, *Yeni emperyalizm* (A. N. Bingöl, Çev.). Sel Yayıncılık. (Orijinal eserin yayın tarihi 2003)
- Köksal, G. ve Öztürk, D. (2017). Mücella Yapıcı: "1950'lerden başlayarak İstanbul'un kendisi Türkiye'nin en büyük mega projesidir". *Mimar.ist*, 58, 44-47. <http://www.mimarist.org/mimar-ist-sayi-58-kis-2017/>
- Kösebay, Y. (2006). Haydarpaşa Garı otel olursa bu yapılara ne olacak? *Mimar.ist*, 19, 59-65. <http://www.mimarist.org/mimar-ist-sayi-19-bahar-2006/>
- Kösebay Erkan, Y. (2013). Haydarpaşa Tren Garı: Bugün, dün ve yarın (1) Kentin bedeninde bir yara (2). *METU JFA*, 30(1), 99-116. <https://doi.org/10.4305/METU.JFA.2013.1.6>
- Lefebvre, H. (2014). *Mekânın üretimi* (I. Ergüden, Çev.). Sel Yayıncılık. (Orijinal eserin yayın tarihi 1974)
- Lefebvre, H. (2016). *Şehir hakkı* (I. Ergüden, Çev.). Sel Yayıncılık. (Orijinal eserin yayın tarihi 1968)
- Midnight Notes Kolektifi. (2014). Yeni çitlemeler. İçinde Ö. Göztepe (Ed.), *İlkel birikim: Sermayenin kaldırıcı* (ss. 277-298). NotaBene Yayınları.
- Stavriles, S. (2017). Brezilya kent hareketleri: Kenti müşterek olarak "yeniden-icat etmek". İçinde B. Akbulut, F. Adaman ve U. Kocagöz (Der.), *Herkesin herkes için: Müşterekler üzerine eleştirel bir antoloji*. Metis Yayıncılık.
- Şafak, C. (2010). *Kuruluş yıllarında Haydarpaşa Sendikası 1950-1964*. Sosyal Tarih Yayınları.
- Tilly, C. (2008). *Toplumsal hareketler: 1768-2004* (O. Düz, Çev.). Babil Yayınları.
- Yalçın, M. C., Çalışkan, Ç. O., Çılgın, K. ve Dünder, U. (2014). İstanbul dönüşüm coğrafyası. İçinde A. B. Candan ve C. Özbay (Der.), *Yeni İstanbul çalışmaları: Sınırlar, mücadeleler, açılımlar* (ss. 47-71). Metis Yayıncılık.

Mekânsal Karar Alma Süreçlerinde Çocuk Katılımı: İstanbul'da Yerel Yönetimler İçin Bir Yöntem Denemesi

Aysun Koca

Yıldız Teknik Üniversitesi

İnsan hakları, bireyin insan haysiyetine yakışır şekilde yaşaması için gerekli olduğu kabul edilen tüm haklar olarak genellenebilmektedir. 1948 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde çocukların özel ilgi ve bakım ihtiyacını kapsaması gerektiği vurgusu, çocuk haklarına dair alınması gereken tedbirlerin biraz daha geliştirilmesine öncülük etmiştir.

Çocuk Hakları, en kapsamlı haliyle Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (ÇHS) ile ele alınmıştır. ÇHS, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 20 Kasım 1989 tarihinde hazırlanmış, 2 Eylül 1990 tarihinde yürürlüğe girmiştir (Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, 1989). Türkiye, Sözleşmeyi 14 Eylül 1990 tarihinde imzalamıştır. 9 Aralık 1994 tarihinde de TBMM Genel Kurulu Sözleşmeyi onaylamıştır (Resmî Gazete, 1995).

Bu sözleşme “dünya çocuklarının insan hakları yasası” sayılmaktadır ve tarihte en geniş kabul gören insan hakları belgesidir. Çocuğun katılım hakkı ise, sözleşmenin 4 temel (ayrım gözetmeme, öncelikli yarar, yaşam, hayatta kalma ve gelişme, katılım) maddesinden birisidir ve sözleşmede 12. madde ile düzenlenmiştir.

Çocuk katılımı her şeyden önce bir haktır. Bu hak, çocukların yaş ve gelişim düzeyine uygun olarak kendilerini ilgilendiren konularda görüşlerini özgürce ifade etmesi ve bu görüşlerin ciddiye alınmasını güvence altına almaktadır.

Araştırma, iki temel soru etrafında şekillendirilmiştir. İlk soru çocuğun katılım hakkına yönelik olurken, ikinci soru çocuğun yaşadığı kentte katılım hakkına dair düzenlenmiştir. Çocuğun yaşadığı kentte karar alma mekanizmalarına etkin bir şekilde katılabilmesi, “çocuğun görüşünü bildirme ve kendisini etkileyen meselelerde görüşlerinin dikkate alınması hakkı”nı düzenleyen Çocuk Hakları Sözleşmesi Madde 12'ye referansla araştırılmıştır.

1960'lardan itibaren çocuk katılımını etkin kılmak için çeşitli modeller geliştirilmiştir. Katılım Hakkı modelleri ilk kez S. Arnstein tarafından 1969 yılında Katılım Merdiveni ile tartışılmaya başlanmıştır (Arnstein, 1969). Ardından 1992 yılında R. Hart özellikle çocukların ve gençlerin katılımını konu alan Katılım Merdiveni'ni geliştirmiştir (Hart, 2016). Hart'ın modeli, çocuk katılımı konusunda en çok referans gösterilen modeldir. P. Treseder tarafından 1997 yılında oluşturulan Katılım Dereceleri Modeli, R. Hart tarafından oluşturulan çocuk ve yetişkin inisiyatifli katılım modeli ile benzerlik göstermektedir (Creative Commons, 2012). H. Shier tarafından 2001 yılında geliştirilen Katılım Yolları modelinde çocukların katılımı beş düzeyde açıklanmaktadır (Creative Commons, 2012). D. Driskell tarafından 2002 yılında Çocuk ve Gençlerin Katılım Tipleri modeli geliştirilmiştir (Driskell, 2002). Son olarak, L. Lundy tarafından 2007 yılında Katılım Modeli geliştirilmiştir. Bu modelde, anlamlı katılımın gerçekleştirilmesi

için, ortam, ses (ifade etme), dinleyiciler ve etki olmak üzere dört temel faktör bulunmaktadır (Creative Commons, 2012; Durmuş, 2019).

Saha çalışması, katılımlı eylem araştırması yöntemi ile yürütülmüştür. Bu araştırma türü, hedef kitle üzerinde değil; hedef kitle için hedef kitle ile beraber yürütülen bir süreçtir. Nicel ve nitel araştırma metotlarının beraber kullanılabildiği katılımlı eylem araştırması, tespit edilen soruna yönelik öneri geliştirilmesini kapsamaktadır. Geliştirilen önerinin, sorunun çözümüne katkı sunmadığı durumlarda eylem planı, gözlem ve değerlendirme aşamaları, sorun çözülene kadar yinelenmektedir (Ataöv, 2017; Johnson, 2015).

Çalışmanın saha araştırması Temmuz 2019 - Haziran 2021 aralığında tamamlanmıştır. Çocuk hakları ve katılım konusunda çalışan uzmanlar, farklı mahallelerde yaşayan 10-16 yaş arası çocuklar ve İstanbul'daki yerel yönetimlerde çocukla ilişkili birimlerde çalışan sorumlular olmak üzere, farklı paydaşlarla bireysel görüşme, odak grup görüşmesi, açık uçlu sorulardan oluşan anket teknikleri kullanılarak görüşler toplanmıştır. Çocuk hakları ve katılım konusunda çalışan uzmanlarla çalışmanın başında araştırma konusunun çerçevesini belirlemek, sonunda ise ortaya çıkan kılavuzu tartışmak üzere iki defa görüşülmüştür.

Uzman görüşmelerinden yetişkinlerle çocuk katılımına dair dil birliği kurmanın zorluğu, karar vericilerin çocuğun ihtiyacını öngörerek karar verdiği ve katılımın bir hak olarak görülmediği tespitlerine ulaşılmıştır. Çocuğu birey olarak kabul ettiğimiz bir düzlemde mekânsal birliktelik üretmenin mümkün olduğu sonucuna varılmıştır. 10 - 16 yaş arası toplam 11 çocukla kentle / mekânla ilişkilenme biçimleri ve katılım hakkının hayata geçmesine dair önerileri çerçevesinde görüşülmüştür. Çocukların yaşadıkları mekânda sorun olarak gördükleri mekânsal düzenlemeler park, bisiklet yolu gibi yine daha çok kendilerinin kullandıkları alanlara dair olmuştur. Görüşülen çocukların, eğitim, oyun, sağlık gibi haklarını bildikleri ancak katılım hakkına dair bilgi sahibi olmadıkları veya farkında olmadıkları gözlenmiştir.

Çocuk ve uzman görüşmelerinin ardından çocukların mekânsal kararlara katılımını etkin kılmak üzere, İsveç'te uygulanan Çocuk Etki Değerlendirmesi, farklı ülke deneyimleriyle de karşılaştırılarak, Türkiye'ye uyarlanmış bir kılavuz hazırlanmıştır. "Mekânsal Karar Alma Süreçlerinde Çocuk Katılımına Dair Kılavuz" isimli taslak kılavuz, yerel yönetimler ve uzmanlarla görüşülerek geliştirilmiştir.

İstanbul'daki ilçe belediyelerinin tamamındaki çocukla ilişkili 96 farklı birime, açık uçlu sorulardan oluşan anket uygulanmış, 9 ilçe belediyesine bağlı 18 birimden çocuğun katılım hakkı, kentte çocuk katılımı, kararlara çocukların katılımına dair çalışmaları ile buna yönelik önerileri hakkında cevapları toplanmıştır. Yerel yönetimlerde, çocuk katılımının, çocuğun faaliyetlere katılımı düzeyinde görüldüğü tespit edilmiştir. Çocuğun katılım hakkının hayata geçememesi, çocuğun yaşadığı yeri yeterince tanıyacak fırsatı olmamasına bağlanmıştır. Çalışmaya katılan belediyelerin yarısında Çocuk Danışma Kurulu veya Çocuk Meclisi bulunmaktadır. Çocukların karar alma süreçlerine bu birimler aracılığı ile katılabilecekleri düşünülmektedirler. Çocukların karar verebileceği konuların, çocukla ilişkili faaliyetlerle sınırlı (oyun sokağı yapımı, park yapımı gibi) olduğu anlaşılmıştır. Belediyelerde, çocukların tüm kente dair görüş hakkı olduğu düşüncesi hâkim değildir.

Uzmanlarla ikinci görüşmede ise taslak olarak hazırlanan "Mekânsal Karar Alma Süreçlerinde Çocuk Katılımına Dair Kılavuz" adımlarının uygulanabilirliği tartışılmış, görüş ve öneriler alınmıştır.

Tüm görüşmelerden çıkarılan bulgular ve öneriler, "Mekânsal Karar Alma Süreçlerinde Çocuk Katılımına Dair Kılavuz" adımları için veri kabul edilmiş ve kılavuz, tüm paydaşların katılımı ile pilot çalışma için tamamlanmıştır.

Bahsi geçen kılavuz, araştırmanın sonuç ürünüdür ve tamamlanınca, öncelikle yerel yönetimler olmak üzere, çocukların mekânsal haklarını katılımcı bir yaklaşımla hayata geçirmek isteyen tüm kurumların kullanımına açılacaktır. Kılavuz, yerel yönetimlerin stratejik planlarında belirledikleri bir hedefi uygulamaya koymadan önce, çocuk haklarını odağa almaları ve çocuk katılımını etkin kılmaları için yol gösteren bir yapıya sahiptir. Bu nedenle kılavuz hazırlayan ekipte çocukların da bulunması önemlidir. Kılavuz toplam 15 sorudan oluşmaktadır. Her soru için, beklenen yanıtın çerçevesine dair açıklama eklenmiştir. Ayrıca, kılavuzun sonunda, uygulayıcılara yol göstermek amacıyla, çocuklarla ilgili ulusal yasalar, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları'na Dair Sözleşme, kent hakkı tanımı, etik ilkeler ve çocuklarla görüşme yöntemlerini kapsayan ekler bulunmaktadır. Kılavuzun en önemli çıktılarından birisi, seçilen karara ilişkin hazırlanan raporun, ilgili uzmanlarca çocuk versiyonunun hazırlanması ve karardan etkilenecek çocuklara ulaştırılması olacaktır.

Gelinen aşamada, söz konusu bu kılavuz, çalışmaya katkı koymaya istekli yerel yönetim birimleri tarafından uygulanma ve uygulama sırasında karşılaştıkları güçlüklerle geri bildirim verme aşamasındadır. Pilot uygulamaların sonrasında yapılacak olan düzenlemelerin ardından, içeriğin kamuya açılarak, tüm yerel yönetimlerce kullanılabilir olması hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk Hakları, Çocuk Katılımı, Yerel Yönetim

Kaynaklar

- Arnstein, S. R. (1969). A ladder of citizen participation. *Journal of the American Institute of Planners*, 35(4), 216-224. <https://doi.org/10.1080/01944366908977225>
- Ataöv A. (2017). *Çocuk alanında çalışan sivil toplum örgütleri için katılımlı eylem araştırması ve öğrenme yöntemi uygulama kılavuzu*. Uluslararası Çocuk Merkezi Yayını. <http://www.cocugasiddetionluyoruz.net/wp-content/uploads/PAR-rehber-2.pdf>
- Birleşmiş Milletler Genel Kurulu. (1989). Çocuk Haklarına Dair Sözleşme. <https://www.unicef.org/turkey/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1na-dair-s%C3%B6zle%C5%9Fme>
- Creative Commons. (2012). *Participation models - Citizens, youth, online: A chase through the maze*. https://www.nonformality.org/wp-content/uploads/2012/11/Participation_Models_20121118.pdf
- Durmuş, G. (2019). *Çocuğa karşı şiddeti önlemek için ortaklık ağı çocuk katılımı politika belgesi*. <http://www.cocugasiddetionluyoruz.net/storage/app/uploads/public/5e0/da8/285/5e0da828572c2035862405.pdf>
- Driskell, D. (2002). *Creating better cities with children and youth: A manual for participation*. UNESCO Publishing.
- Hart, R. (2016). *Çocukların katılımı* (T. Şener-Kılınç, Çev.). Nobel Kitap. (Orijinal eserin yayın tarihi 1999)
- Johnson, A. P. (2015). *Eylem araştırması el kitabı* (Y. Uzuner ve M. Özten-Anay, Çev.). Anı Yayıncılık. (Orijinal eserin yayın tarihi 2002)
- Resmî Gazete. (1995). Milletlerarası Sözleşme. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/22184.pdf>

Doğayı Savunmak: Türkiye’de Maden Karşıtı Çevre Mücadelelerinin Karşılaştırmalı Analizi

Büşra Üner

Boğaziçi Üniversitesi

Yerel bir çevre mücadelesinin devamlılık sağlamasında ve aktörlerin ortak bir amaçla çevre hareketini organize edebilmesinde mekân nasıl bir rol oynar? Bu sorudan hareketle, farklı zamanlarda ve mekânlarda yükselen maden karşıtı mücadelelerin Türkiye’deki çevre hareketinin karakterine etkisini ve mücadelesi verilen yerin nasıl bir toplumsal hareket mekânı yarattığını anlayabilmek için Cerattepe (Artvin) ve Kirazlı (Çanakkale) maden karşıtı mücadelelerini karşılaştırmalı olarak çalışıyorum. Karşılaştırmalı araştırmamla, mekân savunusu ve çevre adaleti talebinin birleşebildiği durumlarda yerel aktörler arası ilişkilerin daha güçlü şekillerde kurulabildiğini ve taban aktivizminin uzun yıllar devam edebildiğini gösteriyorum.

Çevre adaleti literatüründe Martinez-Alier (2002) yoksulların çevreciliği kavramından bahseder. Ona göre, yaşam alanlarını savunmak için maden projelerine karşı çıkan gruplar yoksuldur çünkü onların yaşamları içinde bulundukları çevreye ve doğaya bağlıdır. Yaşadıkları alana maden projesi yapıldığında bu gruplar tüm yaşam sistemlerini kaybedebilirler. Bu sebeple birçok yerel grup şirketlerin ve devletlerin yapmayı hedeflediği projeleri protesto eder. Günümüzde küreselleşmenin etkisiyle dünyanın birçok yerinde yerel gruplar çevresel zararlar, ekonomik eşitsizlik, demokrasi eksikliği karşısında hep beraber hareket ederek küresel bir çevre hareketi oluşturabilir (Martinez-Alier vd., 2016).

Ancak, küresel bir çevre hareketinden önce yereldeki mücadelelere odaklanmak çevre adaleti talebinin mekânla ilişkisini görebilmek açısından önemlidir. Her yerel grup yaşadığı mekânla aynı ilişkileri geliştirmeyebilir ve çevresel yıkımdan farklı şekillerde etkilenebilir. Bu sebeple, çevre hareketleri üzerine bir analiz yapmaya yer-temelli mücadelelerden başlamak önemlidir (Escobar, 2008). Escobar’a (2008) göre, yer, yerel grupların duygusal ve fiziksel aidiyet hissettikleri bir mekândır. Yerel gruplar, bu yeri şirket ve devlet karşısında korumak için mücadele ederken farklı aktörleri ortak amaç için bir araya getirerek o yeri toplumsal hareket mekânına dönüştürebilir. Bu süreçte, yer-temelli bir mücadelede mekânın kültürel, tarihsel, coğrafi özellikleri aktörler arası dayanışmaların kurulmasında önem taşır (Escobar, 2008; Nicholls, 2009). Böylece yaşadıkları yeri savunmak amacıyla başlayan çevre mücadelesi o yerdeki sosyal ve gündelik ilişkileri şekillendirerek ve aktörler arasında dayanışma ağları kurarak mekânı yeniden yaratır.

Escobar’ın (2008) yer-temelli mücadele kuramsallaştırmasından hareketle, mekânsal ilişkilerin tabandan yükselen bir çevre hareketinin devamlılığına etkisini anlamaya çalıştığım bu karşılaştırmalı araştırmada nitel araştırma yöntemleri kullandım. Artvin’de bir ay; Çanakkale’de yaklaşık iki hafta süren saha çalışmalarımda maden karşıtı mücadeleye aktif katılan ve destek veren aktörlerle derinlemesine mülakatlar

gerçekleştirdim. Hazırladığım yarı yapılandırılmış sorularla yerel aktörlerin -yani orada yaşayan, oraya göç etmiş ya da orali kişilerin-, sivil toplum temsilcilerinin, avukatların, akademisyenlerin, gazetecilerin mücadeleye katılmaktaki motivasyonlarını, bunun yaşadıkları mekânla ilişkisini, doğayla kurdukları ilişkilerin mücadeleye katılmalarındaki etkisini, aktörler arası ilişkileri, yaşadıkları yerin kültürel ve tarihsel özelliklerinin mekândaki ilişkilere ve çevre mücadelesinin yükselmesine etkilerini anlamaya çalıştım. Saha çalışmasında Artvinli ve orada yaşayan kişilerle mülakatlar haricinde de zaman geçirebilme fırsatına sahip olduğumdan oradaki maden karşıtı mücadelenin kentteki hem mekânsal hem de sosyal ilişkilere olan etkisini yakından gözlemleyebildim. Böylece, Artvin'deki çevre mücadelesinin kentte nasıl bir toplumsal hareket mekânı yaratabildiğini fark edebildim.

Artvin'de yaşayan kişiler maden karşıtı çevre mücadelesinde yaşam alanlarını savunurken 2017'den beri bakır madeni çıkarılan Cerattepe bölgesini yaklaşık 30 yıldır süren mücadeleleri boyunca yaşadıkları, günlerini eyledikleri, nefes aldıkları ve eğlendikleri bir yer olarak göstererek yer temelli bir mücadele inşa eder. Böylece çevre adaleti talebindeki yer vurgusu kentte yaşayan kişilerin bu meseleyi siyaset-üstü bir mesele olarak görmesini ve Yeşil Artvin Derneği çatısı altında aktif olarak harekete geçmesini sağlar. Artvin halkının kendini hem o derneğe ait görmesi hem de Cerattepe'yi kültürel, doğal ve tarihsel bir yer olarak tanımlamasıyla çevre mücadelesi yaklaşık 30 yıldır kentteki sosyal ve gündelik ilişkileri dönüştürerek Artvin'i bir toplumsal hareket mekânı haline getirir. Artvin halkı da çevre adaleti talep eden yaşam savunucusu ya da direnişçi olmanın ötesinde kent mekânını sahiplenen, şekillendiren ve o mekândan başka gidecek yeri olmayan kentin yoksul çevrecileri (Martinez-Alier, 2002) olarak karşımıza çıkar.

Artvin'de maden karşıtı çevre mücadelesinin yaklaşık 30 yıldır devam etmesini sağlayan diğer bir unsurun da kentin tarihsel arka planında yattığını söyleyebiliriz. Türkiye'nin Doğu Karadeniz bölgesinde yer alan bu kentte 1980 darbesi öncesinde sol gruplar ve örgütlenmeler aktif çalışmalar yürütür. 1980 darbesiyle beraber kentteki muhalif ortamı yok edebilmek için solcu sendikalar ve dernekler kapatılır ve solcu gruplar şiddetle bastırılır. Ancak, Artvin halkı 1980 darbesi öncesi dönemden sahip olduğu örgütlenme deneyimiyle beraber kentteki maden tehlikesi karşısında da hızlı bir şekilde bir araya gelerek bir mücadele örmeyi başarır. Bu noktada, çevre meselesi Artvin halkı, özellikle de solcu gruplara yakın kişiler için yeni bir mücadele alanı oluşturur. Diğer bir deyişle, Cerattepe maden karşıtı mücadelesinin 30 yıla yakın bir süredir devam etmesinde 1980 darbesi öncesi muhalif gruplarda örgütlenen Artvinli kişilerin önemli bir rolü olduğunu vurgulayabiliriz. Martinez-Alier'in (2002) yoksulların çevreciliği kuramsallaştırmasının yanı sıra, geçmişte sol siyasette yer almış bu kişilerin de kentin huzursuz çevrecileri (Adaman vd., 2015) olduğunu ekleyebiliriz. Cerattepe maden karşıtı mücadelesiyle de yoksul çevrecileri (Martinez-Alier, 2002) ve huzursuz çevrecileri (Adaman vd., 2015) birbirleriyle ilişkiler kurarak ve dayanışarak kenti bir toplumsal hareket mekânı (Escobar, 2008; Nicholls, 2009) haline getirmeyi başarır.

Öte yandan, Çanakkale halkı 2009 yılında başlayıp 2019'da hızla yükselen Kirazlı çevre mücadelesinin devam ettirilmesinde ortak bir talep yaratamaz. Oradaki çevre mücadelesinin sürdürülmesinde Kirazlı bölgesinin Çanakkale'de yaşayanların gündelik ilişkilerini etkileyen ve kent sakinleri için kültürel ve tarihsel değeri olan bir yer olmamasının mücadelenin kentte toplumsal hareket mekânı yaratamamasının önemli nedenlerinden olduğunu söyleyebiliriz. Kirazlı'daki maden karşıtı mücadele İstanbul'dan Çanakkale'ye göç etmiş, hâlâ İstanbul'la bağları olan, 30'lu 40'lı yaşlarındaki bir kesimi harekete geçirerek kentlilerin çevre adaleti ve yaşam savunusu talepleri üzerinden yeni bir çevrecilik anlayışı geliştirmelerine ortam hazırlar. Bu noktada, Kirazlı maden karşıtı çevre mücadelesinin yoksul çevreciler (Martinez-Alier, 2002) ve huzursuz çevrecilerden (Adaman vd., 2015) farklı bir çevreci sınıfı ortaya çıkardığını söyleyebiliriz. Çanakkale'ye göç eden ve maden karşıtı mücadelenin devamlılığında önemli rollere sahip olan bu yeni çevreci sınıfı da kentli çevreciler olarak tanımlayabiliriz.

Buna karşın, Kırazlı maden karşıtı mücadelesinde kentten göç etmiş kentli çevreciler olarak tanımladığım bu grubun Balabanlı (Kırazlı) tepesindeki yaşam alanı mücadelesi Çanakkale kentinde uzun yıllardır yaşayan halkın çevre adaleti talebiyle uyuşmaz. Böylece, Çanakkale kentinde uzun yıllardır yaşayanlar ve 2010'lu yıllar içerisinde İstanbul'dan Çanakkale'ye göç eden kentli çevreciler tabandan yükselen ve ortak bir çatı altında birleşebildikleri bir hareket inşa edemezler. Aslında, Çanakkale'de yaşayan farklı aktörlerin Kırazlı'daki çevre mücadelesine dair farklı motivasyonları olması ve Artvin'in aksine bu kişilerin yaşadıkları yerle kuramadıkları ilişki çevre mücadelesinin bir mekân politikasına dönüşmesini engeller.

Sonuç olarak, yerel gruplar çevre adaleti talebini yaşadıkları yaşam alanı üzerinden "yer-temelli bir mücadele" (Escobar, 2008) olarak oluşturduğunda çevre mücadelesindeki yerel aktörler yaşadıkları kenti "toplumsal hareket mekânı"na (Nicholls, 2009) dönüştürebilir ve taban aktivizminin devamlılığını sağlayabilir. Aksine, çevre adaleti talebi yaşanan yerle yeterince ilişkilendirilmediğinde mücadele veren aktörler arasındaki anlaşmazlıklar mücadele eden farklı odakların ortaya çıkmasına ve aktörlerin ortaklaşamamasına neden olabilir. Bu durumda, çevre mücadelesi devam ettirilse de tüm kenti ve tüm yerel halkı etkileyen bir toplumsal hareket mekânı yaratılması güçleşir.

Anahtar Kelimeler: Çevre Adaleti, Mekân Savunusu, Toplumsal Hareketler, Mekân, Yaşam Alanı, Çevrecilik, Maden Karşıtı Mücadeleler

Kaynaklar

- Della Porta, D. ve Diani, M. (2006). The study of social movements: Recurring questions, (partially) changing answers. İçinde D. Della Porta ve M. Diani (Ed.), *Social movements: An introduction* (2. Baskı) (ss. 1-32). Blackwell Publishing. https://www.hse.ru/data/2012/11/03/1249193172/Donatella_Della_Porta_Mario_Diani_Social_Mov.pdf
- Della Porta, D. ve Diani, M. (2015). Introduction: The field of social movement studies. İçinde D. Della Porta ve M. Diani (Ed.), *The Oxford handbook of social movements* (ss. 1-31). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199678402.013.61>
- Escobar, A. (2008). *Territories of difference: Place, movements, life, redes*. Duke University Press.
- Hilson, G. (2002). An overview of land use conflicts in mining communities. *Land Use Policy*, 19(1), 65-73. [https://doi.org/10.1016/S0264-8377\(01\)00043-6](https://doi.org/10.1016/S0264-8377(01)00043-6)
- Martinez-Alier, J. (2002). *The Environmentalism of the poor: A study of ecological conflicts and valuation*. Edward Elgar Publishing.
- Martinez-Alier, J., Kallis, G., Veuthey, S., Walter, M. ve Temper, L. (2010). Social metabolism, ecological distribution conflicts, and valuation languages. *Ecological Economics*, 70(2), 153-158. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2010.09.024>
- Martinez-Alier, J. ve Anguelovski, I. (2014). The "environmentalism of the poor" revisited: Territory and place in disconnected glocal struggles. *Ecological Economics*, 102, 167-176. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2014.04.005>
- Martinez-Alier, J., Temper, L., Del Bene, D. ve Scheidel, A. (2016). Is there a global environmental justice movement? *The Journal of Peasant Studies*, 43(3), 731-755. <https://doi.org/10.1080/03066150.2016.1141198>
- Nicholls, W. J. (2009). Place, networks, space: Theorising the geographies of social movements. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 34(1), 78-93. <https://doi.org/10.1111/j.1475-5661.2009.00331.x>
- Özkaynak B. ve Rodriguez-Labajos. B. (2017). Environmental justice through the lens of mining conflicts. *Geoforum*, 84, 245-250. <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2017.06.021>
- Scheidel A., Temper, L., Demaria, F. ve Martinez-Alier, J. (2018). Ecological distribution conflicts as forces for sustainability: An overview and conceptual framework. *Sustainability Science*, 13, 585-598. <https://doi.org/10.1007/s11625-017-0519-0>
- Temper, L., Daniela Del, B. ve Martinez-Alier, J. (2015). Mapping the frontiers and front lines of global environmental justice: The EJAtlas. *Journal of Political Ecology*, 22(1), 255-278. <https://doi.org/10.2458/v22i1.21108>

Türkiye’de Feminist Mekânsal Pratikler: Hassasiyetler, Araçlar, Taktikler

Yağmur Yıldırım

Kadir Has Üniversitesi

Feminizmin hak mücadelelerinde ve popüler kültürde sıcak bir tartışma konusu olduğu, Women’s March ve #MeToo gibi kitlesel kadın hareketlerinin tüm dünyada yayıldığı, kimi görüşlerce feminizmin ‘dördüncü dalga’sı olarak yorumlanan zamanlara tanıklık etmekteyiz. Ayrılıkçı politikaların, felaketlerin, krizlerin ve prekaryalığın giderek arttığı, hasar görmüş bir gezegende bugün, feminizmin daha demokratik ve sürdürülebilir bir dünya için mücadelesi kritik bir anlam taşıyor. Bununla beraber, son yıllarda yeşeren #NiUnaMenos, Uluslararası Feminist Grev (International Feminist Strike) gibi feminist toplumsal hareketlerin işaret ettiği proaktif eylem biçimleri ve bunların mekânsal karşılıkları, akademide taze bir diyalog başlattı. Bu ortamda ‘eleştirel mekânsal pratik’lerin yeni feminist ifadelerinin ortaya çıkışı dikkat çekiyor. Bu pratikler müdahaleler, yeni temsil stratejileri, yere özgü kolektif üretimler, yeni pedagojiler gibi araçlarla daha yaşanabilir bir dünya için yeni davranışlar, süreçler ve bilgi üretme biçimleri geliştiriyor. Tüm bu gelişmelerin bugün, mekânın kavranışına ve üretimine dair konvansiyonel sınırları aşan yeni perspektifler yarattığını öne sürmek mümkün. Bu perspektiflerin, yeni gelecekler ve yeni bir aradalık biçimleri inşa etmenin aracı olduğuna inanıyorum. Hayatın ve ilişkilerin örgütlendiği temelde bir yeniden üretim dönüşümünün aciliyetini, mevcut politik ve ekonomik sistemlerin yarattığı iklim krizi ve Covid-19 pandemisinin yıkıcı etkisindeki bugün derinden yaşamaktayız.

Çalışmamda bugündemi mimarlık ve yapıllı çevre alanında feminist bir örgütlenmenin henüz olmadığı Türkiye’ye taşımayı amaçlıyorum. Türkiye’den kimi grupların ve kişilerin pratiklerini feminist yaklaşımlı mekânsal pratikler olarak öneriyorum ve bu pratiklerde gözlemlenebilecek ‘yere özgü’ feminist araçları, taktikleri ve ilişkisellikleri tartışıyorum. Mekânsal pratik anlayışını, mekânın yalnız tasarımına ve inşasına değil, mekânın üretimine ve temsiline dair çoğulcu anlayışlar sunan karmaşık gündelik hayat ilişkilerine işaret eden bir olgu olarak merkeze alıyorum. Mimarlık, sanat, kentsel aktivizm gibi alanlardan farklı pratikleri bu kavramda birleştirerek, yapmanın ‘öteki’ biçimlerini feminist bir çerçeveden tartışmayı amaçlıyorum. Bu pratiklerin hem kentsel mekânda cisimleşmiş ötekileştirme, dışlama, çözülme gibi güç yapılarıyla mücadele etmesine hem de uyarılama, tersine çevirme, güçlendirme gibi feminist taktiklerle baskın politik, ekonomik, toplumsal sistemlere karşı koymasına dikkat çekiyorum.

Bu bildiri, Rendell vd.’nin (2007) ‘eleştirel mekânsal pratik’ kavramından faydalanarak Türkiye’den ‘başka türlü’ yapma biçimlerinin feminist ifadelerini araştırıyor ve Aslıhan Demirtaş, Başka Bir Atölye, Cins Adımlar, İstanbul Walkabouts, Mor Stüdyo, Oda Projesi’nin pratiklerine yoğunlaşıyor. Son yirmi yılı kapsayan bir süreçte farklı yerlere, yöntemlere ve araçlara temas ediyor. Bu örnekleri ‘hassasiyetler’ olarak ifade ettiğim bir dizi özelliğin başlıklarında inceliyorum; Rendell bu özellikleri, eleştirel

mekânsal pratiklere özgün bir feminist yaklaşım tanımlamak için ortaya koyuyor: 'başkalık' (alterity), 'kolektiflik' (collectivity), 'öznellik' (subjectivity), 'performatiflik' (performativity) ve 'maddesellik' (materiality). Mutlak olmayan ve birbirinden katı sınırlarla ayırmayan bu beş olguyu, kendi perspektifimden ve incelediğim pratiklerin yerleştiği politik, kentsel, kültürel bağlamlarla derinleştirerek tartışıyorum. Araştırmacı olarak kendi deneyimlerimi ve konumlanmış bilgimi (situated knowledge) dahil ederek yürüttüğüm bu çalışmayı feminist araştırma yöntemlerinden faydalanarak kurgulamayı, araştırdığım öznelliklerin ifade ve deneyimlerinden örmeyi, mekâna ilişkin feminist bir kavram dağarcığı ortaya koymayı gözetiyorum. İncelediğim tüm pratiklerin cis-erkek olmayan öznelerce icra edildiği çalışmamın çıkış noktası, kadın ve cis-olmayan özneleri güçlendirmek ve farklı mekânsal pratikleri politik, toplumsal, kentsel bağlamlarıyla feminizm müşterekliğinde haritalamak. Böylece hem Türkiye'de feminist mekânsal pratikler özelinde bir tartışma başlatmayı hem de geliştirmekte olan küresel diyaloga katkıda bulunmayı umuyorum.

Anahtar Kelimeler: Feminizm, Mekânsal Pratik, Toplumsal Cinsiyet, Mekânın Üretimi

Kaynaklar

Rendell, J., Hill, J., Fraser, M. ve Dorrian, M. (Ed). (2007). *Critical architecture*. Routledge.

3

*Kentsel Siyaset
ve Aktörler II:
Mekân Üretimi*

Kültürel Üretim Alanı Olarak Tiyatro ve Kent; İstanbul, Kadıköy Örneği

Bahar Yalçın

Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Araştırmada, İstanbul'un Kadıköy İlçesi'ne odaklanılarak; kentin kültür politikası üretimi, tiyatro alanından yola çıkarak sorunsallaştırılmaktadır. Çalışmada, Bourdieu'nun kültürel alana yaklaşımını kullanarak, Kadıköy'de yer alan aktörlerin iktidar mücadeleleri, pozisyonları ve pozisyon alma şekilleri, tiyatroların birbirleriyle, mekânla, izleyiciyle ve ilçedeki önemli bir kamusal aktör olan Kadıköy Belediyesi ile ilişkileri ile birlikte ele alınacaktır.

Araştırmada, "kültürel üretim alanı" Bourdieu'nun kavramsal çerçevesi kullanılarak tarif edilmiştir. Bourdieu'ya göre "alanı" belirleyen şey; "Siyaset ve ekonomiden bağımsız olarak kendi işleyiş yasalarına sahip ayrı bir sosyal evrendir" (Bourdieu, 1993: 162). Bu çerçeveye göre "alan" kendi kuralları ve ilişkilendirme şekilleri olan bir evrendir ve bu evren kendi iç dinamikleri değişmeden kendini sürekli olarak üretir. Bu iç dinamikler de kolay değişemez çünkü alanın var olan güç dağılımı mevcut dinamikleri koruma eğiliminde olur, alana yeni güç dengeleri sokmak dirençle karşılaşır. Alanın temel belirleyicileri kendine özgü süreçlerle gelişmektedir ancak bugün için özellikle kültürel çalışmalarda, küresel ölçekte çalışan politika üretim araçlarının, yerel dinamiklerde belirleyici olma çabası görünür olduğu için, alanın iç dinamiklerine ek olarak; küresel araçlar, kurumlar ve terminoloji ile ilgili genel bir çerçeve çizilmiştir. Bu genel çerçeve içerisinde kültür politikaları ve kentler arasındaki ilişkilerin nasıl ele alındığı, bu ilişkilere yüklenen anlamlar ve eleştirel bakış açılarının aktarılması hedeflenmiştir.

Saha araştırmasına dayanan analiz, ünlü-ünsüz, oyuncu-izleyici, kamu-özel ilişkilerinin ve yerel yönetimlerin bu ilişkileri, kaynakların dağıtılması yoluyla nasıl etkilendiğini göstermektedir. Alandaki güç dağılımındaki değişimin dinamiklerini incelemenin, kentlerin kültürel planlamalarını yaparken kurumların beklentilerini daha gerçekçi bir yere taşıyarak tutarlılıklarının izlenmesini kolaylaştırmada önemli olduğu düşünülmektedir.

Alan çalışmasının aktarımından önce araştırmanın temel ögesi olan Kadıköy İlçesi; sosyal, fiziksel ve ekonomik verileri ile ele alınmıştır. Bu veriler, Kadıköy'ün sosyal ve kültürel hayatını daha ilgi çekici yapan, Kadıköy'ü yaşamak ve sosyalleşmek için tercih edilir kılan unsurların alt yapısını ve göstergelerini oluşturan veriler olarak incelenmiş, bölgesel ve fonksiyonel yoğunlaşmalara, tarihi dokunun bugünkü yerleşime etkisine ve kültür sanat alanında yapılan yatırımlara odaklanılmıştır. Bu yatırımlar, bir taraftan Kadıköy'de sayı olarak artan sanat atölyeleri, özel tiyatrolar, galeriler gibi kişisel girişimler iken bir taraftan da Kadıköy Belediyesi tarafından açılan kurumlar olarak, mekânsal dağılımları ve fonksiyonları ile birlikte tanımlanmıştır.

Alan çalışması, Bourdieu'nun tarif ettiği anlamda "alanın" dört temel bileşeninin, alandaki pozisyon alma şekilleri, güç paylaşımları, birbirleri ile etkileşimleri ve alanın yeni dahil olanlarla birlikte dönüşümünü aktarmaktadır. Bu dört temel bileşen birbirleri ile ilişkili olarak; Kadıköy'de bulunan özel tiyatrolar, Kadıköy Belediyesi, seyirciler ve tüm bunların kent mekânı ile etkileşimi olarak ele alınmıştır.

Araştırmanın kurgulanmasında, katılımcı gözlem, 2014-2019 yılları arasında Kadıköy Belediyesi'nde meclis üyesi ve belediye başkan yardımcısı olmam sebebi ile önemli bir unsurdur. Her ne kadar araştırma konusu idari olarak ya da mecliste doğrudan bir görev almadığım bir alandan seçilmiş olsa da bahsedilen süreçte yönetimin bir parçası olmanın bir sonucu olarak gözlemin bu araştırma için temel motivasyon ve araç olduğu söylenebilir. Araştırmanın literatür taramasının ardından yayınlanan veri ve raporlar aracılığı ile Kadıköy İlçesi'nin kültür endüstrileri ve üretimindeki yeri analiz edilmiştir. 2019 Mart ve Nisan aylarında; Kadıköy Belediye Başkanı, belediye yetkilileri, meclis üyeleri, sanat danışmanları, özel tiyatro sahipleri, Kadıköy Tiyatrolar Platformu temsilcileri, seyirciler, sahne tasarımı gerçekleştiren mimarlar ve İstanbul Kültür Sanat Vakfı (İKSİV) temsilcisi ile birlikte toplam 25 derinlemesine görüşme gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerde ilk olarak Kadıköy Belediyesi'nin ve Kadıköy Tiyatroları Platformu'nun temsilcileri belirlenmiş ve kendileri açısından platformun kurulma sürecini aktarmaları istenmiş ardından diğer görüşmeler kartopu modeli ile belirlenmiştir. Her görüşme grubu ve görüşülen kişi için ayrı sorular hazırlanmış ve farklı bakış açıları bir araya getirilmiştir. Görüşülecek kişilerin seçiminde; kuşaklar, kaynaklar, yetki ve yaklaşımlarda farklılıklar göz önünde bulundurulmuştur. Örneğin belediyenin hem daha önceki dönemlerinde hem de son dönemde kültür alanında çalışanlarla yönetim yaklaşımlarının yansımaları izlenmeye çalışılmış, belediye dışından uzmanlık alınan veya işbirliği yapıldığı aktarılan kültür yöneticileri, mimarlar ve akademisyenlerle tamamlayıcı görüşmeler yapılmıştır. Özel tiyatrolarla yapılan görüşmelerde ise temsilcilerle yapılan görüşmelerin sonrasında platformda yer alan, almayan, destek olan, yer almış olup ayrılanlarla görüşülerek platformun dinamikleri ve tiyatroların Kadıköy'deki gelişimi hakkında fikir sahibi olmaya çalışılmıştır. Görüşülen seyirciler ise, Belediye ve Kadıköy Tiyatroları Platformu'nun birlikte gerçekleştirdiği seyirci yetiştirme programlarına dahil olanlar arasından seçilmiş ve bu etkileşimin yansımaları dinlenmiştir. Tüm görüşmelerin ortak paydasında ise mekân kullanımlarındaki değişimlerin izi sürülmüştür. Hem tamamlayıcı hem de karşıt argümanlarla pratik uygulamalar ve dönüşen politikalar etrafında tartışmalar hedeflenmiştir.

Sonuç olarak, literatürde kültürel üretim ve kentlerin ilişkisi anlamında yapılan tartışmaların ve Kadıköy ilçesinin sosyal ve mekânsal verilerinin sunulması genel bir çerçeve çizilmesinin ardından, ilçede bulunan özel tiyatrolar, yerel yönetim, mekân ve izleyici, Bourdieu'nun perspektifi ile kültürel üretim alanının özneli olarak ele alınmıştır. Her bir öznenin dönüştürücü gücü üzerinde durulurken, yerel yönetimin konumu, kendi yetkilerini kullanma şekli ve oluşturduğu kurumlar bu dönüşüme ivme veren pozisyon olarak tanımlanmıştır. Başka bir deyişle yerel yönetimlerin alandaki pozisyonunun basitçe bir "kolaylaştırıcılık" ile tasvir edilemeyeceği, yaptığı ve yapmadığı tüm tercihlerle beraber alandaki güç dağılımını belirlediğini iddia etmektedir. Bu ivmenin alana yansımada ise özel tiyatroların örgütlü hareket etmek yönünde gösterdikleri irade ve belirledikleri ilkeler önemlidir.

Araştırmada, yerel yöneticilerin tiyatro grupları ile tek tek iletişim kurmak istemeyerek örgütlü olarak gelmelerini talep etmeleri, tiyatro gruplarının kişisel talepler yerine ortak talepler üzerinde bir araya gelen bir topluluk oluşturmalarının ortamını yaratmıştır. Kişisel talepler yerine örgütlülüğü önemseyen bir tavrın gruplarda genel olarak benimsenmesi ve yerel yönetimle karşılıklı güven ortamının gelişerek kurumsal iletişimi sağlayacak mekanizmaların kurulması ile ilçede hem seyirciyi hem mekânı dönüştüren ve onların dönüşümünden etkilenmeye başlayan bir alan yaratılmıştır.

Ayrı ayrı alanlarda yaşanan dönüşümlerin birbirini tetiklediği bu alan çalışmasının, özel tiyatrolar dışında, başka kentsel topluluklar ile benzer bir metodoloji ile ele alınabileceği düşünülmektedir. Bu şekilde ele alınan alanlar ile birlikte, kültürel politika üretiminde kentlerden beklentilerin ve yapılacak olan analizlerin daha gerçekçi ve çok boyutlu bir zemine oturmasına katkı verileceğine inanılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Özel Tiyatrolar, Kent, Kültür Politikası, Yerel Yönetimler, Topluluk Oluşturma

Kaynaklar

Bourdieu, P. (1993). *The field of cultural production essays on art and literature*. Columbia University Press.

Mekân Oluşturma ile Sosyal Dokuyu Güçlendirmek: NoLo, Milano Örneği

Begüm Sena Önal

Milano Politeknik Üniversitesi
(Politecnico di Milano)

Dinamik kentsel yapıların mikro bileşenleri olan mahallelerin sosyal dokusu, gündelik yaşamda birbiriyle iletişim kuran semt sakinlerinin etkileşimleri ile zenginleşerek güçlenir. Yaş, cinsiyet, din veya etnik köken gözetmeksizin muhtelif kimlikleri bir araya getiren meydanlar, sokaklar, parklar, kafeler ve açık/kapalı pazar yerleri gibi çeşitli kamusal destinasyonlar, özellikle çok kültürlülüğün öne çıktığı metropol kentlerde toplumu birleştirici etmenler olarak etkin bir rol üstlenir. Yapılı çevrenin sunduğu sosyal pratikler aracılığıyla semt sakinlerinin toplumsal birliğinin mekânsal üretim üzerinden temsili, bireylerin yaşamlarını sürdürdükleri yere olan aidiyet hissinin fizikî deneyimler aracılığıyla pekişmesi bakımından önem taşımaktadır. Bu çalışma, mahallelerde topluluk bilincinin oluşum sürecinin teorik temellerini ve kamusal alan tasarımı kolektif üretimin değerini mekân oluşturma (placemaking) yaklaşımı üzerinden tartışmaktadır.

Temelleri yirminci yüzyılın ikinci yarısında Jane Jacobs (1961) ve William H. Whyte (1988) gibi alanında öncü isimler tarafından atılan mekân oluşturma yaklaşımı, toplumun ortak değerlerini en üst düzeye çıkarmak için kamusal alanların nasıl şekillendirilebileceğine dair ortak bir düşünme ve tasarlama faaliyetini ifade eder. Çalışmanın birinci adımı olan literatür tarama aşamasında ele alındığı üzere, mekân oluşturma daha yaratıcı bir kentsel tasarımı teşvik etmenin ötesinde bir yerleşim yerini tanımlayan ve bu yerin süregelen evrimini destekleyen fiziksel, kültürel ve sosyal kimliklerin çeşitliliğine bilhassa önem vererek mekânsal kullanım kalıplarını yeniden oluşturur. Mekân oluşturma yaklaşımı ile toplumun kendi ihtiyaç ve isteklerine göre toplum tarafından şekillendirilen etkileşimli kamusal alanlar; kâr amacı gütmeyen etkinliklerin/kutlamaların yapıldığı, komşuların/arkadaşların buluştuğu, sosyal/ekonomik değiş tokuşların gerçekleştiği ve farklı kültürlerin birbirinden beslendiği ortak mekânları temsil eder. Merkezinde toplum temelli katılım ile mahalle sakinlerinin sağlığına, mutluluğuna ve esenliğine katkıda bulunan kaliteli kamusal alanların kolektif olarak yaratılmasının önemini vurgular. Bu bağlamda çalışmada mekân oluşturma yaklaşımının mahallelerin sosyal dokusunu ve bireylerin yaşadıkları semte olan aidiyet hissinin geliştirmeyi destekleyen kamusal alanların üretilmesine nasıl olanak sağladığı teorik ve pratik çerçevelerde ortaya koyulmuştur.

Literatür taramasından edinilen teorik bilgilerin pratikte irdelenmesi amacıyla çalışmanın ikinci adımı Milano şehrinin kuzeyinde bulunan ve 2. Bölge (Zone 2) olarak adlandırılan yerleşim bölgesinin henüz gelişmekte olan NoLo (North of Loreto) semtine odaklanılmıştır. Çoğunlukla orta yaş üstü yerel kesimin yanı sıra Çin, Güney Amerika, Mısır ve Pakistan gibi çeşitli ülkelerden göç eden bireylerin ikamet ettiği bu multikültürel bölgede bir 'yeniden markalaşma' girişimi olarak ortaya çıkan NoLo, sunduğu spontane sosyalleşme olanakları ile toplumsal entegrasyonu sağlamayı ve kültürlerarası etkileşimi güçlendirme gayesiyle öne çıkmaktadır. Konut ve yaşam

giderlerinin şehir merkezine nazaran uygun olmasının da etkisiyle popülerliği gün geçtikçe artan semt; günümüzde tasarımcılar, öğrenciler ve beyaz yakalılar gibi grupların da yaşam alanı olmaya başlamıştır. Çalışmanın NoLo'ya ve NoLo sakinlerine odaklanan ikinci adımında semte periyodik olarak ziyaretler gerçekleştirilmiş; semtin sunduğu ulaşım, yeme-içme olanakları, gündelik ihtiyaç tesisleri ve paylaşımlı mekânlar analiz edilmiştir. Bu süreçte çeşitli kişiler ile görüşmeler yapılmış; bu kişilerin ihtiyaç ve istekleri belirlenmiştir. Özellikle NoLo'da ikamet eden bireyler tarafından kurulan NoLo Social District'te gerçekleştirilen saha çalışmasında, komşuların kamusal alanlarda gönüllü olarak düzenledikleri kahvaltılar, müzik/spor buluşmaları, park gezintileri ve açık hava pazarları gibi kolektif üretilen etkinlikler ziyaret edilmiş; bu etkinliklerin oluşumu Henri Lefebvre (1968) tarafından öne sürülen "kent hakkı" teorik çerçevesinde incelenmiştir. Gündelik mekânların semt sakinleri tarafından etkin kullanımı, sosyalleşme deneyimlerinin toplum eliyle oluşturulması kapsamında analiz edilmiştir. Literatür taraması ve NoLo'da yürütülen saha çalışmaları sonucunda farklı kimliklere ev sahipliği yapan bir mikro semtin sakinlerinin mekân oluşturma yaklaşımı doğrultusunda düzenlediği mekânsal pratiklerin dil bariyeri, kültürel farklılıklar ve çeşitli sebeplerden kaynaklanan önyargılar gibi güçlükleri aşmada etkili olduğu bulgusu elde edilmiştir.

Çalışmanın üçüncü adımı olan proje tasarım aşamasında mekân oluşturma tasarım prensipleri ve semt sakinlerinin deneyimlerinden ve isteklerinden yola çıkılarak NoLo'da bulunan Mercato Rionale Coperto di Viale Monza isimli tarihî bir kapalı pazar yeri için yeniden işlevlendirme projesi önerisi getirilmiştir. Tasarım önerisi, şehrin neredeyse unutulmuş mekânlarının kent sakinleri için kullanım değerini vurgulamayı ve bu mekânların komşuların ilişkiselliklerini geri kazandırabilecek olanaklar olarak öne çıkarmayı amaçlamıştır. Bu kapsamda tasarlanan projede yapı içinde halihazırda bulunan şarküteri, manav ve fırın gibi hizmetler korunmuş; yapının kullanılmayan alanlarına ise buluşma mekânları, radyo istasyonu ve çalıştay/atölye mekânları gibi esnek sosyalleşme fonksiyonları mevcut hacimlere eklenerek bir toplum merkezi yaratılması önerisi getirilmiştir. Project for Public Spaces (2007) tarafından belirtilen mekân oluşturma yaklaşımı temel ilkeleri baz alınarak geliştirilen proje ile iç ve dış mekân arası bir eşikte duran bir kamusal alan olan kapalı pazar yerinin NoLo'nun sosyal dokusunu çeşitli bireyleri bir araya getirerek nasıl pekiştirebileceği ve aidiyet duygusunu nasıl güçlendirebileceği ortaya konulmuştur. Bu bağlamda çalışma, mekân oluşturma yaklaşımı ile yapıyı çevrelerini kendi isteklerine göre yeniden inşa etme ve yaşadıkları kamusal alanların nasıl olması gerektiğine dair karar verme gibi hakları elinde bulunduran mahalle sakinlerinin NoLo semtini dönüştürme yetkisinin altını çizmiş; literatür taraması ve saha çalışması süresince elde edilen bulguları ise sunulan tasarım önerisi ile mekânsallık üzerinden örneklemiştir. Sonuç olarak çalışma, mekân oluşturma yaklaşımının bireylerin kolektif vizyonlarının ne kadar ilham verici olabileceğini fark etmelerini ve paylaşılan kamusal alanların birleştirici potansiyeline yeni bir mercekten bakmalarını sağladığını savunarak, mekân oluşturma sürecinde kamusal alanları toplumsal birliktelikle yaratmanın önemini vurgulamıştır.

Anahtar Kelimeler: Mekân Oluşturma (Placemaking), Sosyal Doku, Kent Hakkı, Kamusal Alanlar, NoLo Milano.

Kaynaklar

- Jacobs, J. (1961). *The death and life of great American cities*. Random House.
- Lefebvre, H. (1968). *Le droit à la ville [The right to the city]* (2. Baskı). Anthropos.
- Project for Public Spaces. (2007). *What is placemaking?* Project for Public Spaces. <https://www.pps.org/article/what-is-placemaking>
- Whyte, W. H. (1988). *City: Rediscovering the center*. University of Pennsylvania Press.

Farklılık Mekânın Kurmak: Kuçe Yemek Kolektifi Üzerinden Bir Mekân Üretimi Okuması

Ceren Okumuş
İpek Akpınar Aksugür
İstanbul Teknik Üniversitesi

Kuçe Yemek Kolektifi 2017 - 2020 tarihleri arasında Beyoğlu'nun arka sokaklarından biri olan Öğüt Sokak'ta konumlanmış bir lokantadır. Lokanta, kolektif tarafından yalnızca yemek yemek için bir alan olarak tanımlanmaz; sağlıklı ve lezzetli gıdayı herkes için ulaşılabilir hale getirmek ile birlikte dayanışma ilişkilerini çoğaltıp güçlendirmek de lokantanın kuruluş amaçlarındandır. Aynı zamanda hem çekirdek toplulukta hem de topluluğu destekleyen ekipler ile kurulan ilişkilerde hiyerarşinin olmadığı bir söz üretmeye çalışmak kolektif için önemlidir. Kentsel mekânda dayanışmacı ilişkilerin kentsel mekânın üretimindeki baskıcı, otoriter, sermaye lehine çalışan dinamiklere bir karşı çıkış üretmesi Kuçe özelinde İstanbul'un ve Beyoğlu'nun geçirdiği dönüşüme bir karşı çıkışa dönüşmekte, özellikle 2013 yılında gerçekleşen Gezi Direnişi sonrası şekil değiştiren dayanışma pratiklerinin bir örneğini oluşturmaktadır. Kuçe, gündelik olanda kurduğu ilişkilenmelerde bu yaklaşımı sürdürmekte, ilişkilerin yansıması mekân kurma eylemlerinde de görülmektedir. Hem kolektif bir oluşum olması hem de Beyoğlu'nda sermaye lehine gerçekleşen dönüşüme direnen bir mekân olması sebebiyle Kuçe Yemek Kolektifi araştırma konusu olarak seçilmiştir. Araştırma, Kuçe Yemek Kolektifi'nin konumlandığı fiziksel mekâna süreç olarak bakmayı önerir; ilişkilenmelerin, eylemlerin, nesnelerin mekânsallaşma potansiyellerini tartışmaya açar ve görünür kılar. Mekâna süreç olarak bakmak mekânı fiziksel, durağan, statik bir yapı olarak algılamak yerine, ilişkiler ile kurulan, eylemler ile üretilen bir oluşum olarak algılamaya çalışmaktır. Bu kurgu mimari tasarım perspektifi ile ilişkilendiğinde sürecin kullanıcı ile kurgulandığı ve kullanıcının mekân üretiminde geleneksel yöntemlere alternatif ürettiği düşünülmektedir. Kullanıcı ile mekânın üretimi aynı zamanda "mekân üreticisi" olarak görülen mimarın otoritesini de sorgulamakta, dolayısıyla mimarın kullanıcı ile ilişkili olarak dönüşümüne olanak sağlamaktadır. Böylece başka bir mekân üretimi için kullanıcı ve kullanıcıya alan açan mimar önemli aktörler olarak ortaya çıkmaktadır. Bu sebeple mekâna süreç olarak bakmak alternatif bir mekân üretimi için potansiyelli görülmektedir.

Araştırmada kavramsal set, Lefebvre'in (2016) "Mekânın Üretimi" isimli kitabında tartıştığı "Farklılık Mekânları" kavramları mekânı kurmakta özgürleştirici bir potansiyeli olduğu düşünülen kullanıcının mekânı üretme eylemleri ile süperpoze edilerek üretilir. Farklılık mekânı (Diferansiyel mekân), mekânın çelişkilerinden doğacak olan mekândır. Lefebvre'in ütöpik mekân düşüncesi olarak tanımlanabilir. Kapitalizmin homojenleştirdiği, rasyonalize ettiği, sistematikleştirdiği ve bir meta elde etmek için parçalara ayırdığı mekânın yerine önerdiği eşitlikçi mekân tahayyülüdür. Bölünmüş, parçalanmış bir ürün olarak tanımlanan çelişkili mekândan türeyecek olan mekândır. Kuçe bu bağlamda hem bir çelişkili mekân hem de farklılık mekânı olarak tarif edilebilir. Farklılık mekânı kavramları kullanıcı ve mimar eylemleri çerçevesi ile okunduğunda dört inceleme aksı ortaya çıkmaktadır, bunlar; dayanışmacı üretim ilişkileri; eş zamanlı üretim ve kullanım; ihtiyaç, hayalgücü ve arzu; kullanım işgal ve sahiplenmedir. Kavram seti incelendiğinde aksların birbirlerinden tümüyle ayrık

olmadığı, birbirlerini içerdikleri görülebilir. Mekâna süreç olarak bakma yönteminde değişen yalnızca aktörler değil, temsil biçimidir. Mekânın soyut, yaşantıdan uzak bir biçimde temsili, mekânı bölüp parçalamayı ve bir meta haline getirmeyi kolaylaştırmakta aynı zamanda kendi içine kapalı bir alan haline getirmektedir. Bu bağlamda Kuçe Yemek Kolektifi'nin bir haritalama aracılığı ile okunması mimarlık üretiminin alternatif yöntemlerini araştırmanın bir yoludur, üretilen kavram seti ile Kuçe mekânındaki mekândaki ilişkilenmelerin, eylemlerin, nesnelerin haritalaması yapılır. Bu haritalama bir sonuç üretmekten çok mekâna dair potansiyellerin açığa çıkarılmasına yardımcı olur. Böylece ilişkilerin, eylemlerin, nesnelerin mekânsallığı açığa çıkarılabilir. Kuçe hem kent ölçeğinde hem de beden ölçeğinde bir direniş mekânı olarak tarifienebilmektedir.

*Bu bildiri 2019 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi Mimari Tasarım Yüksek Lisans Programı'nda, Prof. Dr. İpek Akpınar Aksugür danışmanlığında yazılan "Alternatif Gıda Üretim Pratikleri Üzerinden Mekan Üretimine Bakış: İstanbul Örneği" isimli tez çalışmasından üretilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mekânın Üretimi, Farklılık Mekânları, Süreç Olarak Mekân, Haritalama

Kaynaklar

Lefebvre, H. (2016). *Mekânın üretimi* (İ. Ergüden, Çev.) (3. Baskı). Sel Yayıncılık. (Orijinal eserin yayın tarihi 1974)

Mültecilerin Kent Mekânındaki Pratiklerinin Medyada Söylemsel İnşası ve Temsili

Elif Ertekin

Süleyman Demirel Üniversitesi

Toplumsal ve mekânsal dönüşümlerin en önemli kaynaklarından biri olan göç; ekonomi, kültür, siyaset, toplumsal ve mekânsal ilişkiler gibi toplumun bütün alanlarını etkileyen bir olgudur. İçinde bulunduğumuz dönemde hız kazanan Suriye'den zorunlu kitlesel göç sürecinde yerinden edilerek sığınmacı konumuna düşen ve mekânsızlaşan Suriyeli mültecilerin mekânsızlaşma probleminin, Türkiye'de kamplarda yerleştirilmeleri ve daha sonra kentlere yerleşmeleriyle devam ettiği söylenebilmektedir. Sürekli mekânsızlaşma halinde olan Suriyeli mültecilerin kentlere yerleştikleri dönem; Türkiye'de ekonomik krizin derinleştiği, işsizliğin arttığı ve her kentte kamu arazilerinin satışıyla gerçekleşen büyük kentsel dönüşüm projelerinin uygulandığı bir döneme denk gelmektedir. Bu ortamda, Suriyeli kent mültecilerinin kente daha önce göç eden yoksul yerleşik nüfusa eklenilerek gecekondulaştırıldığı ya da yıkım sürecinde boşaltılan bölgelere yerleştikleri medyada sıklıkla dile getirilmektedir. Ekonomik krizin toplumsal alana yansıdığı bir ortamda, kentlerde tutunmaya çalışan Suriyeli kent mültecilerinin medyada işgücü piyasasında yerleşik nüfusa rakip olarak gösterilmeleriyle, kendilerini çatışmalı bir ortamda buldukları söylenebilmektedir. Suriyeli kent mültecilerinin savaş sonrasında Suriye'ye geri dönecekleri ve Türkiye'de geçici bir süre kalacaklarına ilişkin düşünceler doğrultusunda kentsel politikaların çözümünün ötelenmesi ise mültecilerin kentsel alanda karşılaştıkları sorunları derinleştirmeye devam etmektedir.

Bu çalışma, Türkiye'de kentlerde yaşayan Suriyeli kent mültecilerinin ve yaşadıkları mekânların medyadaki temsiliyetlerini merkeze almaktadır. Çalışmada, bir yandan Suriyeli kent mültecilerinin toplumsal ve mekânsal ilişkilerini anlama konusunda temsiller aracılığıyla düşünmek, öte yandan da Türkiye'de kentlerde yaşayan Suriyeli kent mültecilerinin ve yaşadıkları mekânlara dair anlamların medyada nasıl inşa edildiğine bakmak amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda, "Türkiye kentlerinde sayısı 3.5 milyona varmış ve kentte yaşamaya çalışan Suriyeli kent mültecilerinin -kentsel ve toplumsal ilişkilerde- temsiliyetleri medyada nasıl inşa edilmektedir?" cümlesi araştırmanın temel sorunsalını oluşturmaktadır. Bu soruyla bağlantılı olarak ikincil sorular şu şekildedir; (i) Medyada Türkiye'deki Suriyeli kent mültecilerinin yaşadığı kentsel mekânlar nasıl tanımlanmakta ve temsil edilmektedir? Suriyeli kent mültecilerinin nerede ve nasıl yaşaması gerektiğine dair temsiller nasıl tarif edilmektedir? (ii) Haber anlatılarında Suriyeli kent mültecilerinin imajının inşasında hangi söylemler ve temsillere başvurulmaktadır? (iii) Suriyeli kent mültecilerinin kentsel yaşamda var olma biçimleri, merkezi/yerel yönetimler ve kolluk kuvvetlerinin ifadeleriyle haberlerde nasıl yer almaktadır? (iv) Suriyeli kent mültecilerinin yaşadıkları mekânlar haberlerde ve görsellerde hangi temalar etrafında temsil edilmektedir?

Yukarıdaki sorular ışığında incelenen haberler, kentlerde genellikle yoksulluk döngüsünde olan Suriyeli kent mültecilerinin barınma, güvenlik, istihdam, toplumsal ilişkiler konularıyla sınırlandırılmış ve bu konulardaki temsiliyet biçimleri anlaşılmaya

çalışılmıştır. Çalışma çerçevesinde kitlesel göç hareketinin başladığı ve günümüze (2011 - 2020 yılları arası) kadar gelen süreçte Hürriyet Gazetesi'nin veritabanında arama işlemi -haberlerde kullanılan terminoloji farklılıklarından dolayı- "Suriyeli" anahtar kelimesi kullanılarak 23.023 habere ulaşılmıştır. İkinci aşamada çalışmanın kapsamı dışında kalan ve yinelenen haberler elendikten sonra toplamda 86 haber metni ve 45 görsel detaylı incelemeye tâbi tutulmuştur.

Çalışmada hangi medya organının seçileceği konusunda; Türkiye'de en yüksek tiraja sahip beş gazete içerisinde yer alması, online haber arşivine erişim sağlaması, ana akım söylemler üretmesinin yanı sıra mevcut hükümet politikaları yönünde değişen söylemleri de yansıtan bir gazetenin seçilmesine karar verilmiştir. Hürriyet Gazetesi özelinde yürütülen bu çalışmada, politik-ideolojik bir tartışma yapmak yerine çalışmanın bir temsil tartışması ve temsilin nasıl işlediğini anlamaya yönelik bir analiz olmasından dolayı tek bir gazete ve gazetenin temsil biçimini incelemenin yeterli olduğu kabulüyle ilerlenmiştir.

Betimleyici - yorumlayıcı bir anlama temelinde, nitel araştırma yöntemlerinden olan tematik içerik analizi kullanılarak çalışmanın yöntemi oluşturulmuştur. Çalışmada, medya dilinin mülteciliğe dair anlamları mekânlarda nasıl yeniden inşa ettiği hususunda yapılan çözümlemelerde Stuart Hall'un (2017) görüşleri belirleyici olmuştur. Haberler incelenirken ilk aşamada baskın olan ve çalışmanın çıkış noktalarını simgeleyen dört söylem ile hareket edilmiştir. "Hijyen" ve "konfor" söylemlerinde Richard Sennett (2008) ve Michel Foucault'nun (2013), toplumdan ayrıştırılan gruplara yaklaşımının, mülteciliğe dair söylemin toplumsal yaşamda ve mekânda nasıl inşa edildiğini anlamakta yol gösterici olduğu söylenebilmektedir. "Huzur" ve "güvenlik" söylemleri anlaşılmaya çalışırken ise Michel Foucault'nun yanı sıra Ulus Baker'in (2020) yaklaşımlarına başvurulmuştur. İkinci aşamada, Suriyeli kent mültecilerin kentsel yaşamla kurduğu ilişkilerin yer aldığı haberler şehir planlamaya referans olabilecek altı tema ile kategorize edilerek genelleştirilmiştir. Bu temalar; "kentte sağlık ve hijyen", "kentte sosyal problemler", "kentte huzur ve güvenlik", "cinsiyetlendirilmiş mekân", "arzulanan kent ve dışlama mekanizmaları", "kentte bir arada yaşam"dır.

Sonuç olarak, Hürriyet Gazetesi'ndeki haberlerde Suriyeli kent mültecilerinin yıllara göre temsiliyeti azaldığı görülmektedir. Haberlerdeki temsiliyetin azalması, mültecilerin içinde bulunduğu koşullardan toplumun haberdar olmamasını ve mültecilerin kendilerini ifade edebilecekleri alanları azaltmaktadır. Suriyeli kent mültecilerine yönelik ayrıştırıcı bir dilin hâkim olduğu haberler ise mültecilerin ve yaşadıkları yerlerin haberlerdeki klişeleştirmelerinin kentlerdeki uyumu/ entegrasyonu olumsuz etkileme riski taşımakta, kentlerde güvenlik sorunu bağlamında sunulmakta, kentlerdeki tehdit algısını artırabilecek ve toplumdaki algının yönetilebileceği bir zemin oluşturabilecek niteliktedir. Çalışma çerçevesinde müşterek ilişkilere ve ortak kültürün inşasında belirleyici olan etmenlere işaret eden haberler ise "kentte bir arada yaşam" kurgusunda öne çıkmaktadır. Bu temanın son on yılda en az üzerinde durulan konu olmasından dolayı alternatif söylemlerin ve mekânsal düzenlemelerin önemi ortaya çıkmaktadır. Çünkü incelenen haberlerde mülteciler ve mültecilerin yaşadığı yerlere yüklenen anlamlar; gündelik hayat pratiklerine dâhil edilme şekillerine bağlı olarak her gün yeniden kurulmakta, söylemsel olarak inşa edilmektedir. Son olarak araştırmada öne çıkan bir diğer konu, duyumsanabilir olan temsillerin toplumsal ilişkilere ve mekâna dair bilgi sağlayabilmesidir yani mekâna dair bilgi araçlarının gözden geçirilmesinin gerektiği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Suriyeli Kent Mültecileri, Medya Temsilleri, Söylemsel İnşa, Hürriyet Gazetesi

Kaynaklar

- Baker, U. (2020). *Siyasal dilde huzur söylemi: İslâm'da huzur, söylem ve kanaat* (O. E. Kara, Çev.). İletişim Yayınları.
- Foucault, M. (2013). *Güvenlik, toprak, nüfus: Collège de France dersleri (1977-1978)* (F. Taylan, Çev.). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. (Orijinal eserin yayın tarihi 2004)
- Hall, S. (2017). *Temsil: Kültürel temsiller ve anlamlandırma uygulamaları* (İ. Dünder, Çev.). Pinhan Yayıncılık. (Orijinal eserin yayın tarihi 1997)
- Sennett, R. (2008). *Ten ve taş: Batı uygarlığında beden ve şehir* (T. Birkan, Çev.) (3. Baskı). Metis Yayıncılık. (Orijinal eserin yayın tarihi 1994)

Tabuların Toplumsal Cinsiyet Üzerinden Sorgulandığı Şehir: “Genç” Ardahan

Sultan Ağyar
Giresun Üniversitesi

Türkiye’de bugün güncel üniversite sayısı 207’dir. Üniversitesi bulunmayan kent olmamakla beraber, hatta birçok kentte birden fazla üniversite bulunmaktadır. Türkiye’de özellikle bulunduğu kentin “tek” üniversitesi konumunda olan üniversiteler, kentin hem sosyo-kültürel hem de ekonomik anlamda bel kemiği konumundadır. Çalışma, bu bağlamda 2008 yılında kurulan Ardahan Üniversitesi’ni kentteki “ilk” ve “tek” üniversite olarak, kendi toplumsal bağlamında değerlendirerek, 90’larda il statüsü kazanan kente etkisine, kentsel değişimdeki rolüne bakmayı amaçlayan tezin bir bölümüdür. Çalışma ve tez, üniversitenin kentsel mekâna ve “kentlilere” olan etkisi ve aralarındaki etkileşimi araştırmaktadır. Dolayısıyla, mekânı sosyal üretim bağlamında ele alarak (Lefebvre, 2019), kentlilerin, esnaf ve öğrencilerin deneyim, beklenti, fikir ve değerlendirmelerini, üniversitenin kente etkisi açısından anlamayı ve anlatmayı amaçlamaktadır. Kentte eğitim gören, Ardahanlı olan ve başka şehirlerden gelen öğrencilerin kente bakışı ve kentten özellikle sunduğu imkânlar bağlamında beklentileri ile kentte yaşayanların üniversiteye bakışlarını ve beklentileri anlanmaya çalışılacaktır.

Ardahan, Doğu Anadolu Bölgesi’nin kuzeydoğusunda yer alan, Gürcistan ve kısmen de Ermenistan ve Kars, Erzurum, Artvin kentleri ile komşu olan bir “sınır” kentidir. 1992 yılında kent statüsüne sahip olan Ardahan’da fabrika bulunmamaktadır. Kentin yerel ekonomisini tarım ve hayvancılık oluşturmaktadır. Genel olarak diğer kentlerde bulunan küresel markalara rastlamak oldukça zordur. Bundan dolayı kent kırsal özellikler taşımakta ve 13 yıl önce kurulan üniversite kent ve kentli için farklı anlamlar taşımaktadır.

Çalışmanın bulguları incelendiğinde, Ardahanlı olan ve Ardahan dışından kente üniversite okumaya gelen öğrenciler ile kentlilerin değerlendirmelerinde, üniversitenin kente kurulması sonrası Ardahan’ın “tabuları yıkan bir şehir” olduğu ifade edilmiştir. Giyim tarzına yönelik olan toplumsal cinsiyete ilişkin olumsuz yargı ve kalıp yargılardan kafelerde oturabilmeye, kadın öğrenciler için geç saate kadar dışarda kalabilmeye kadar olan birçok konuda kentin ve kentlilerin yaşadığı değişim vurgulanmaktadır. Kentte üniversitenin varlığıyla genç kadın ve erkeklerin algılanan, tasarlanan ve yaşanan mekân (Lefebvre, 2019: 69) üzerinden toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını nasıl değiştirdiğine ve dönüştürdüğüne bakılacaktır.

Gençlik, biyolojik açıklamalarla karmaşıklığı ve sosyolojik boyutu ihmal edilen, homojenleştirilen bir kavramdır (Yamanoğlu, 2010). Bunun farkındalığıyla, çalışmada, gençlerin mekânsal deneyimlerinin ortaklık ve farklılıkları toplumsal cinsiyet bağlamında tartışılacaktır. Toplumsal cinsiyet, insanları, kentleri ve toplumsal pratikleri cinsiyetli kimliklere göre ayırmaktadır (Beasley’den aktaran Kaypak, 2014). Kentte toplumsal cinsiyet üzerinden temel ayrışma özel ve kamusal alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Tuncer (2015), özel ve kamusal alan ayrımının kentsel ölçekte

ele alındığında, kadınların kentteki davranışlarının, pratiklerinin ve hareket alanlarının yaşadığı sosyo-mekânsal sınırlılıkların açıklanabileceğini belirtir. Lordoğlu'nun (2018) da vurguladığı üzere kadınların kamusal alan kullanımları ile ilgili zaman, mekân ve davranışlar açısından sınırlılıklar kentteki fırsatlardan (gündelik hayatlarında mekânsal hareketlilikleri ve davranışları gibi) yararlanmalarının imkânlarını ortadan kaldırır. İşte bu noktada, Lefebvre'in kent hakkı kavramı Purcell üzerinden kentte yaşayanların kent mekânını gündelik hayatlarında tam ve bütün kullanımı bağlamında tartışılabilir (Lordoğlu, 2018: 211).

Çalışmada dikkat çeken bir nokta bu sınırlılıklara sadece kadınların değil, erkeklerin de maruz kalıyor olmasıdır. Bulguları incelediğimizde beden üzerinden tahakkümün yalnızca kadınları değil erkekleri de cinsiyet rejimi ve hegemonik erkeklik (Connell'dan aktaran Sancar, 2013) bağlamında (boyalı ve uzun saç, dar pantolon, küpe ve piercing gibi) sınırladığını görmekteyiz. Çalışmada gençlerin mekânsal deneyimleri üzerinden, Lefebvre'in mekânın üretimi teorisi (Lefebvre, 2019) ve kentte yaşayan kesimlerin (üniversiteli-kentli-esnaf) kente katılım, erişim ve kenti sahiplenme (Lefebvre, 2019: 341-359) süreçleri toplumsal cinsiyet üzerinden tartışılacaktır.

Araştırmada, verileri toplamak, araştırma sahasını gözlemlemek, saha hakkında tespitlerde bulunmak ve elde edilen verileri yorumlamak (Kümbetoğlu, 2019) için nitel araştırma yaklaşımı kullanılmıştır. Nitel araştırma tekniklerinden verilerin düzenlenip işlenmesini kolay hale getirecek açık uçlu soruların sorulduğu, cevapların kaydedildiği görüşme tekniği (Gürbüz ve Şahin, 2016) kullanılmıştır. Çalışma pandemi sürecinde yapıldığından dolayı, mevcut olan kısıtlamalar ve kapanmalar dâhilinde uzaktan (Facetime) ve yüz yüze yarı-yapılandırılmış görüşmeler yapılarak saha çalışması yürütülebilmiştir. Ardahanlı olmam, sahanın pandemiden önceki halini bilmem ve deneyimlemiş olmam, veriye ulaşma noktasında kolaylık sağlarken, genç bir kadın (Şentürk, 2016), yüksek lisans öğrencisi olarak görüşmecilerin gözünden Ardahan'ı daha iyi anlamamı da mümkün kılmıştır. Araştırma, hem kartopu örnekleme kullanılarak hem de rastlantısal olmayan kişiler seçilerek, üniversite öğrencileri, Ardahan kentinin esnafı ve "Ardahanlılar" ile yapılmıştır. Etik ilkeler doğrultusunda, görüşmeler sırasında, görüşmecilerin izni alınarak ses kaydı alınmıştır. Ses kayıtlarının transkripsiyonu yapıldıktan sonra veriler kodlama ile analiz edilmiştir.

Tezin ve çalışmanın önemi literatürde kent-üniversite bağlamında benzer çalışmaların azlığı açısından değerlendirilebilir. Bununla birlikte, Ardahan gibi bir kentte benzer bir çalışmanın yapılmamış olması da tezin kent sosyolojisi tartışmalarına katkısına dair bir ümit doğurmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Üniversite-Kent ilişkisi, Mekânın Üretimi, Toplumsal Cinsiyet, Gençlerin Mekân Deneyimleri, Ardahan

Kaynaklar

- Gürbüz, S. ve Şahin, F. (2016). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri* (3. Baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Kaypak, Ş. (2014). Toplumsal cinsiyet bakış açısından kente bakmak. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(1), 344-357.
- Kümbetoğlu, B. (2019). *Sosyolojide ve antropolojide niteliksel yöntem ve araştırma*. Bağlam Yayıncılık.
- Lefebvre, H. (2019). *Mekânın üretimi* (I. Ergüden, Çev.) (5. Baskı). Sel Yayıncılık. (Orijinal eserin yayın tarihi 1974)
- Lordoğlu, C. (2018). *İstanbul'da bekâr kadın olmak*. İletişim Yayınları.
- Sancar, S. (2013). *Erkeklik: İmkânsız iktidar - Ailede, piyasada ve sokakta erkekler*. Metis Yayıncılık.
- Şentürk, B. (2016). Mahalle kahvesinde 'abla', kabul günlerinde 'hanım': Sınıf ve toplumsal cinsiyet bağlamında gecekonuda kadın araştırmacı olmak. İçinde R. Harmanşah ve Z. N. Nahya (Der.), *Etnografik hikâyeler: Türkiye'de alan araştırması deneyimleri* (ss. 68-85). Metis Yayıncılık.
- Tuncer, S. (2015). Dışarı çıkmak: Özelden kamusala feminist bir saha hikâyesi. *Moment Dergi*, 2(2), 30-58. <https://doi.org/10.17572/mj2015.2.3058>
- Yamanoğlu Aktaş, M. (2010).

4 *Ekoloĵi*

İklim Değişikliği Bağlamında Planlama ve Ormancılık Siyasetlerinde Ormanın Sorunsallaştırma Biçimleri: İnsan ve Sermaye Merkezliliğin Eleştirisi

Fatma Önder Özşeker

Mimar Sinan Güzel Sanatlar
Üniversitesi

Bu çalışma, iklim değişikliğinin kurumsal düzeyde kabul gördüğü 2000'li yılların başından bugüne ormanların yönetimler/idareler ve uzmanlar tarafından ele alınma biçimlerini, bu ele alışıdaki varsayımları ve ürettiği etkileri Fransız düşünür Michel Foucault'nun "sorunsallaştırmaların incelenmesi" olarak tanımladığı spesifik bir yöntemle analiz etmeyi hedeflemektedir. Foucault'ya göre belirli bir konudaki pratikleri sorunsallaştırmalar üzerinden analiz etmek, bu fenomen ya da süreçlerin neden ve nasıl bir problem/sorun olarak düşünölmeye başlandığı ve üretilen çözümlerin sorunsallaştırmaların spesifik biçimlerinin etkisiyle nasıl dönüştüğü üzerine sorular sormayı içerir (Barnett, 2015). Yönetimlerin insan-dışı dünyaya dair sorunsallaştırma biçimleri, politika nesnesini çerçeveleme biçimlerini ve her türden müdahale pratiğini şekillendiren hegemonik bir söylemsel alan yaratır. Bir başka ifadeyle, sorunsallaştırma ile belirli bir nesnenin, bir bakış açısı tarafından nasıl düşünöldüğünü, nasıl göröldüğünü, nasıl ele alındığı kastedilmektedir. Dolayısıyla bu çalışmada Foucaultcu bir perspektiften hareketle, insan-dışı dünyayı planlarken üretilen söylemsel pratikleri, bu pratiklerin dayandığı her türden teknolojiyi (izleme, hesaplama, istatistikleştirme, modelleme, haritalama vd.) ormanın yaşamını planlayan; ormanı belirli bir düşöncenin, belirli bir yönetim pratiğinin, bilgi üretiminin nesnesi olarak kuran elementler olarak ele alıyorum. Dışımızdaki dünyanın insan-merkezci bir akılla yönetilmesinin tarihi çok eski olsa da modern temsil sistemleri ve doğa bilimlerinin doğuşu, modern devlet pratiğı olarak Foucault'nun (2013) "yönetimsellik" (governmentality) adını verdiği nüfusu ve koşulları, çevreyi, mimariyi vb. içeren yine Foucault'nun "ortam" (milieu) dediğı alanı hedef alan iktidar biçiminin belirmesi söz konusu insan-merkezli ve çoğı zaman sermaye-merkezli aklın hegemonik hâle gelmesini mümkün kılmıştır.

İnsan-dışı dünyayı birer ekonomik kaynak olarak üreten bu akılsallık 20. yüzyıl sonunda gezegensel ölçekte bir krizle karşı karşıya gelmiştir: insan faaliyetleri ile hiç olmadığı bir ivmeye ulaşan iklimsel değişiklikler. Bu kriz karşısında 1980'lerden bu yana ulusötesi kurumlar, devletler, bilimciler, sivil toplum örgütleri ve think-tank kuruluşları, medya gibi geniş bir aktör kümesinde çeşitli söylemler ve bu söylemleri hayata geçirmeyi mümkün kılacak teknolojiler dolaşıma girmiş ve girmeye devam etmektedir. İklim değişikliği mefhumu 1990'lar itibarıyla birçok çevrede kabul edilmiş; iklim bilimi kurumsallaşmıştır. Bu bilimsel kabul ile eş zamanlı olarak gelişen uluslararası yönetim fikri öne çıkmış; 1960'ların sonundan 1990'ların başına kadar süren bir kurumsallaşma süreci yaşanmıştır (Edwards, 2001; Edwards, 2006; Edwards, 2010; Miller ve Edwards, 2001; Miller, 2004; Sapinski, 2015). İnsan-merkezci düşöncenin ana akım politik hatlarda dahi tartışmaya açılması bakımından, özellikle 1990'lar sonuna tekaböl eden Kyoto Protokolü sonrası süreç, yönetim pratiklerindeki değişiklikleri, süreklilikleri, kırılmaları anlamak; orman ve ormancılık söylemindeki ve kullanılan kavramlardaki dönüşümü takip etmek için anlamlı bir bağlam oluşturmaktadır. Öte yandan 2000 sonrası yıllar, Türkiye'nin Adalet ve Kalkınma

Partisi hükümetlerinin seçildiği; küresel piyasalara entegre olma, AB ile ilişkilerin yoğunlaştığı ve bu bakımdan kamu politikalarında kökten dönüşümler yaşanan bir dönemdir. Gerek iklim değişikliği bağlamındaki uluslararası politika süreci gerekse Türkiye'nin bahsedilen iç dinamikleri ormanlara ve genel olarak çevre korumaya dair söylemleri, aktörleri ve politika yapım süreçlerini derinden etkilemiştir. Bu zaman dilimi bu yüzden seçilmiştir.

Böyle bir bağlamda, bu çalışmada 2000'li yıllarla birlikte Türkiye'deki orman planlamasına dahil olan söylemleri mümkün kılan, onları siyasa düzlemine getiren küresel tekno-bilimsel denebilecek söylem ve bilgi pratiklerini eleştirel bir gözle ele alınacaktır. Bunun için öncelikle orman yönetiminin ve bilimsel ormancılığın tarihine bakılacak; ormanın meta üreten bir işletme mekânına nasıl dönüştüğü (Scott, 2008); bunun insan-dışı dünyanın planlanması ve yönetilmesi bakımından taşıdığı anlamlar tartışılacaktır. Orman yönetiminin 20. yüzyıl boyunca kapitalizmin seyrine paralel nasıl düşünüldüğü, politikaların ormanı dönemler boyunca nasıl çerçevelediği resmedilecektir.

Böyle bir perspektifte uzmanların ve yönetimin, insan-dışı dünyayı, ormanı ele alma ve çerçevenmesinde birden fazla hat ortaya çıkmaktadır. Sorunsallaştırma yörüngeleri olarak adlandıracağım bu hatlar ve içerdikleri söylem ve pratikler birbirini tamamen dışlamamakla birlikte çeşitli bağlamlarda kimisi öne çıkıp baskın hâle gelirken, diğerleri tali konuma gelebilmektedir. Çalışmada ormanın farklı söylemler tarafından nasıl görüldüğü; hangi varsayımlarla nasıl bir sorun olarak tanımlandığı ele alınırken; bu söylemleri mümkün kılan bilgi pratikleri olarak özellikle hesaplama, izleme, haritalama ve modelleme faaliyetlerini bu söylemlere eklenen, onları meşrulaştırdığı gibi teknik bir soruna indirgeyen, politik içeriğini görünmezleştiren yönetim teknolojileri olarak ele alınmaktadır. Bu teknolojiler her türden yaşamın ölümünü ve yaşamını belirli kategoriler ve hiyerarşiler etrafında düşünen, örgütleyen ve karar veren modern yönetimlerin üç yüzyılı aşkındır işe koştuğu, insan-dışı dünyanın yoğun, aşırı ve yıkıcı kullanımıyla doğrudan ilişkili teknolojilerdir. Bu çalışmada, ormanların planlanmasında her türden ekolojik süreci izleme ve müdahale etme ilkesiyle bu teknolojilerin kapsamının genişlediğini, katmanlaştığını ve insan-dışı dünyaya dair bilgi altyapılarını yine insan-merkezli ve piyasa-yönelimli bir perspektifle genişlettiği iddia edilmektedir. Ekosistemlerin, türlerin ve çeşitliliğin korunması üzerinden ortaya çıkan sorunsallaştırma biçimlerinde de üretimin devamlılığı temel çerçeve olarak muhafaza edilmekte; çatışan perspektif ve söylemler sürekli bir karşı karşıya gelme-çatışma-pazarlık-uzlaşma döngüsünde baskın hâle gelmeye çalışmaktadır.

Çalışma kapsamında kalkınma planlarında çevre ve ormancılığa dair ihtisas dokümanları, 2000 sonrası orman yönetimi ve iklim değişikliği ile ilgili üretilen politika dokümanları ve ilgili orman işletme müdürlüklerinin ürettikleri orman amenajman planları, ilgili mevzuat değişiklikleri, devlet kurumları ve sivil toplum iş birliği ile hayata geçirilen proje dokümanları, Orman Genel Müdürlüğü (OGM) yıllık faaliyet raporları ve ormanlarla ilişkili sivil toplum örgütlerinin raporları incelenmiştir. Buna ek olarak ilgili devlet kurumlarında ve sivil toplum örgütlerinde çalışan uzmanlarla yarı-yapılandırılmış açık uçlu görüşmeler yapılmıştır. Buradan hareketle çalışmanın temel savı Türkiye'de ormanların ele alınmasında 2000 sonrası dönemde üç temel sorunsallaştırma hattının olduğudur. Bunlardan ilki, ormanın meta üretkenliği üzerinden sorunsallaştırılması; ikincisi, biyoçeşitliliğin korunması üzerinden ormanın sorunsallaştırılması; üçüncüsü ise ormanın sağladığı ekosistem hizmetleri üzerinden sorunsallaştırılması.

Ormanı üretkenlik üzerinden sorunsallaştırma bilimsel ormancılığın doğuşu ve orman yönetiminin ortaya çıkmasından bu yana temel olan baskın sorunsallaştırma hattıdır. Ancak bu hat da çeşitli dönemlerde değişimlere uğramıştır; dünyada 1970'lerden sonra, Türkiye'de ise 2000 sonrası dönemde koruma/geliştirme tandansı taşıyan "ekosistem tabanlı fonksiyonel planlama" gibi bir çerçeveye alınsa da ormanı düşünmenin a priori koşulu üretkenliği sürdürmektir. Türkiye'de ormanların bir üretim mekânı olarak düşünülmesindeki varsayımları, planlama ilkelerini, üretim ormancılığının kendine has tarihselliğine değinerek iklim değişikliği ve bağlantılı

politikalar bağlamında süreklilik ve süreksizliklerin izini süreceğim. Bu bölüm özellikle son yıllarda ormanlar üzerinde artan üretim baskısının temel hatlarını ortaya koyarak; diğer ve aslında tali olan sorunsallaştırma biçimleri karşısında hangi söylemlerle sürdürüldüğü, meşrulaştırıldığı üzerine bir okuma olacak.

Biyoçeşitlilik mekânı olarak ormanı sorunsallaştıran bakışın baskın söylem olan üretim ormancılığıyla olan çekişmeli konumuna, biyoçeşitlilik mevhumunun Türkiye'deki yolculuğuna, bir söylem olarak gücü ve etkisine, ormancılık alanındaki aktörlerin bu bağlamdaki konumlanışlarına baktığımızda 2000 sonrası değişen kamu politikası yapım süreçlerinin etkisiyle artan bir sivil toplumcu koruma söylemi öne çıkmaktadır. Koruma biyolojisinin varsayımları ve planlama mantığına dayanan bu söylem OGM'nin 2000'lerin ortasından bu yana Birleşmiş Milletler Kalkınma Fonu ve Çevre Fonu ile aynı dönemlerde bu alanda önemli bir aktör hâline gelen Doğa Koruma Merkezi ile birlikte hayata geçirdiği projelerde öne çıkmaktadır. Bu projelerde çalışan gerek OGM gerekse sivil toplumdaki uzmanların biyoçeşitlilik ve ormanı nasıl ele alma biçimleri, koruma mevhumuna bakışları farklılaşsa da sivil toplum örgütlerindeki uzmanların ürettiği söylemlerin belirli ölçüde siyasalara etki ettiğini söylemek mümkün. Ancak koruma söylemi, bu söylemin ormanı çerçeveleme biçimi birer bilgi pratikleri olarak uzaktan algılama ve coğrafi bilgi sistemlerine dayanan haritalama ve modelleme teknolojilerine ve bu pratiklerin insan-dışı dünyaya dair dayattığı varsayımlara, ürettiği imajlara dayanmaktadır. Bu bakımdan bu teknokrat bakış yine de 'gerçekçi', hayata geçirilebilecek koruma projeleri yapmak için insanı ve üretimi zorunlu olarak merkeze almaktadır.

Ormanları ekosistem hizmetleri sağlayıcısı olarak yeniden kurgulayan bakışta da benzer bir kısıtlılık bulunmaktadır. Zira terim zaten doğanın insana olan hizmetlerine atıf yapmaktadır. Orman ve içerdiği her türden oluş ve ilişkiyi bir 'hizmet' biçimine tahvil eden, insani pratiklere faydası üzerinden bu varlıkları bir hizmet değeri üzerinden hiyerarşiye sokan bu bakışın söz konusu projelerde çalışan koruma biyologları ve orman mühendisleri tarafından bir 'iletişim ve ikna aracı' olarak düşünülse de bir sonraki aşamada Amerika Birleşik Devletleri'ndeki örneklerine benzer şekilde finansal değere tahvil etme süreçlerine açıktır.

Anahtar Kelimeler: İklim Değişikliği, Orman, Ormancılık Politikaları, Yönetimsellik, İnsan-Merkezlilik

Kaynaklar

- Barnett, C. (2015, 22 Haziran). On problematization: Elaborations on a theme in "Late Foucault". *Nonsite.org*, Article Issue: 16. <https://nonsite.org/on-problematization>
- Edwards, P. N. (2001). Representing the global atmosphere: Computer models, data, and knowledge about climate change. İçinde C. A. Miller ve P. N. Edwards (Ed.), *Changing the Atmosphere: Expert Knowledge and Environmental Governance*. The MIT Press.
- Edwards, P. N. (2006). Meteorology as infrastructural globalism. *Osiris*, 21, 229-250. <https://doi.org/10.1086/507143>
- Edwards, P. N. (2010). *A Vast machine: Computer models, climate data, and the politics of global warming*. The MIT Press.
- Foucault, M. (2013). *Güvenlik, toprak, nüfus: Collège de France dersleri (1977-1978)* (F. Taylan, Çev.). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. (Orijinal eserin yayın tarihi 2004)
- Miller, C. A. (2004). Climate science and the making of a global political order. İçinde S. Jasanoff (Ed.), *States of knowledge: The co-production of science and social order* (ss. 46-66). Routledge.
- Miller, C. A. ve Edwards, P. N. (2001). Introduction: The globalization of climate science and climate politics. İçinde C. A. Miller ve P. N. Edwards (Ed.), *Changing the atmosphere: Expert knowledge and environmental governance*. The MIT Press.
- Sapinski, J. P. (2015). Climate capitalism and the global corporate elite network. *Environmental Sociology*, 1 (4), 268-279. <https://doi.org/10.1080/23251042.2015.1111490>
- Scott, J. C. (2008). *Devlet gibi görmek: İnsanlık durumunu değiştirmeye dönük projeler nasıl başarısız oldu* (N. Erdoğan, Çev.). İstanbul: Versus Kitap.

Kent Planlama Kapsamında İklim Değişikliği ve Katılımcı Planlama Yaklaşımları

Nergis Menemenli Gökçen

İstanbul Bilgi Üniversitesi

Ülkeler, 21. yüzyılın en önemli problemlerinden biri olarak görülen ve insanların fosil yakıtlara bağlı tüketim alışkanlıklarına dayalı olarak gelişen iklim değişikliğine karşı bir çözüm bulmak üzere yaklaşık 30 yıldır küresel müzakere süreçlerini ilerletmektedir. Ne yazık ki bu süreç içerisinde hedeflenen emisyon azaltım oranlarına ulaşamamıştır. Bu durum uluslararası mücadelenin tepeden inme yaklaşımlarının bu problem karşısında zayıf kaldığını göstermektedir. Bahsedilen tepeden inme yaklaşımların fosil yakıt tüketiminden temiz enerji kaynaklarına geçiş sürecindeki piyasa güçlerine odaklandığı açıkça görülebilmektedir. Fakat bu yaklaşımlar, iklim krizini yaratan sistemin müdahale edilmesi gereken diğer önemli parçalarına ihtiyaç duyulan şekilde etki edememektedir. Ne var ki küresel müzakere süreçleriyle kapsamlı bir şekilde ele alınamayan bu önemli parçalar, yerel yönetimler tarafından kentsel mekân çerçevesinde daha etkili bir şekilde yönetilmektedir.

Kentler, iklim krizinin hem en büyük nedenlerinin merkezleri hem de bu sorundan en çok etkilenecek yerlerdir. Aynı zamanda kentler, yerel yönetimler arasında kurulan ulusötesi ağlar ile iklim değişikliği kapsamında küresel bir etki yaratma potansiyelini taşımaktadırlar. Bu nedenlerden ötürü iklim krizine karşı kent üzerinden uygulanacak azaltım ve uyum eylemlerinin önemi büyüktür. Kent yönetimleri tarafından katılımcı planlamanın gerçekleştirilebiliyor olması ise kenti, iklim kriziyle mücadele alanında yukarılara taşımaktadır. Çünkü etkili çözümlerin üretilebilmesi için temelinde bireylerin tüketim alışkanlıklarına bağlı olan bu küresel sorunun birey ölçeğinde de ele alınabilmesi gerekmektedir.

Tamamlanmış bir yüksek lisans tezine dayalı olarak oluşturulan bu çalışmanın amacı, küresel müzakere süreçlerinin çıktılarına göre iklim değişikliğine karşı daha etkili çözümler üreten kent yönetimlerinin vatandaşlara odaklı kentsel planlama yaklaşımlarını incelemek ve bu incelemelerden elde edilen verilerle İstanbul kentini karşılaştırmaktır. Araştırmada bu soruna karşı diğer kentlerde de tekrar edilebilecek yaklaşımlar geliştiren dünya kentleri seçilerek vaka incelemesi yapılmıştır. Söz konusu kentlerin, iklim eylem planları ve kendilerine özgü kent planlama yaklaşımları, vatandaş katılımı kapsamında araştırılmıştır. Vatandaş katılımı, bireylerin kentsel deneyimlerini birbirleriyle paylaşabildiği mantığa dayalı müzakere süreçlerine dikkat çekilerek değerlendirilmiştir. Örneklendirilen projelerde ulaşım, ısınma ve aydınlatma gibi iklim değişikliğini tetikleyen ihtiyaçları ortaya çıkaran kentsel pratiklere odaklanıldığı görülmüştür. Bu pratiklerin gerçekleştiği kentsel mekânların ise birbirine yakın olma durumları, hayat standartlarını yükselten kalitede olmaları ve birden fazla kullanım amacıyla kullanılabilmesi gibi farklı açılardan ele alındığı anlaşılmaktadır. Bu incelemelerden elde edilen veriler ile İstanbul örneğinin karşılaştırmalı analizi, İstanbul'un bu sorun karşısındaki kendine özgü durumu ve İstanbul İklim Değişikliği Eylem Planı göz önünde bulundurularak yapılmıştır. Sonuç olarak yapılan bu çalışmanın iklim krizine karşı potansiyeli yüksek olan kentsel

özmler üretilmesini sağlayacağı ve bu çözümlerin de kentsel yağam kalitesini artıracak kazanımların elde edilmesine olanak sunacağı dğnlmektedir.

Anahtar Kelimeler: İklım Değiğikliği, Katılımcı Planlama, İstanbul, Sürdürülebilir Planlama, İklime Dirençli Kent

Geleneksel Mimarinin Ekolojik Bilgisi: Malatya Kenti Örneği

**Nurefşan Arı
Sevgi Görmüş Cengiz**
İnönü Üniversitesi

Ekoloji ve kimlik ihmalllerinin günümüzde evrensel bir bellek krizine dönüştüğü görülmektedir. Bu krizin en geçerli nedeni ve sonucu insanın yeryüzü ile ilişkisini önemli ölçüde yitirmesidir. Bellek yitimi olarak da ifade edilen bu oluşum, yapı sektörüne de yansımıştır. Yapı sektörü ekosistemin bir parçası olarak hareket etmenin aksine, unutkan, tahripkâr ve tek yönlü fayda anlayışla bu krize ortak olmaktadır. Oysa, yapı sektörü yeryüzü ile ilişkisini besleyen ve bu ilişkinin yeniden üretimini kolaylaştıran ekolojik tasarım teorisi ve tekniğine sahiptir. Ekolojik mimari yeryüzünde yapma biçimlerimizi ilkel dönemlerden günümüze taşıyan, sürekli pekişen ve üreten bir çerçeveye sahiptir. Bu nedenle ekolojik mimari yapı sektörünün bellek krizini aşması için önemli bir referans sunmaktadır. Ekolojik mimari kendi kriterlerini, günümüz koşullarında geliştirirken, aynı zamanda geçmişe yönelik referanslardan da beslenmektedir. Ekolojik mimari kapsamında değerlendirilen ve geçmişin mimari bilgi taşıyıcısı olarak ifade edilen geleneksel mimari, bulunduğu coğrafyanın yersel özelliklerini sentezleyerek fonksiyon çözümlemesi yapma pratiği ile yapı sektörüne ekolojik mimarlık anlayışı dersi verebilecek niteliklere sahiptir.

Bu çalışmada, Malatya kent merkezinde yer alan bir grup geleneksel yapı üzerinden geleneksel yapılar ekolojik tasarım kriterlerini sağlama noktasında analiz edilmektedir. İrdelenen ekolojik tasarım ilkeleri arasında yerleşim biçimi, yapı formu ve yapı kabuğu tasarımı, iç mekân hava kalitesi, suyun etkin kullanımı ve kazanımı, enerji etkin peyzaj tasarımı yer almaktadır. Aynı zamanda Malatya'daki geleneksel konutların ekolojik kriterlere uygun olup olmadığı gerçekleştirilen arazi çalışmalarında elde edilen ölçümler ve fotoğraflar ile desteklenerek tartışılmıştır. Yapıların ekolojik kriterlere uygunluğuna yönelik yapılan değerlendirmeler sonucunda, Malatya geleneksel yapılarının ekolojik tasarım kriterlerine sahip olduğu ve kendine özgü yapısal özellikler taşıdığı tespit edilmiştir. Malatya geleneksel konutları ekolojik tasarım kriterlerine özellikle; malzeme seçimi, yapı kabuğu tasarımı, uygun yapı açıklıklarının tasarlanması, iç mekân organizasyonu başlıklarında katkı sağlamaktadır. Malatya'da kentleşmenin hızlanması ile birlikte geleneksel yapıların ihmal edilme durumu söz konusu olduğu için, çalışma kapsamında incelenen Malatya geleneksel yapılarının bu özelliklerinin kaybolmaması ve günümüzün mimarlık anlayışına ve yapı sektörüne ekolojik bilgi sağlaması açısından önemlidir.

*Bu çalışma FYL-2020-1886 no'lu yüksek lisans projesi ile İnönü Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Proje Birimi tarafından desteklenmiştir. Çalışmanın uygulama aşamasında vermiş oldukları maddi ve manevi destekten dolayı, İnönü Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Proje Birimi'ne teşekkürlerimi sunarım.

Anahtar Kelimeler: Ekolojik Mimari, Geleneksel Mimari, Ekolojik Tasarım, Kimlik, Yapı Sektörü, Geleneksel Malatya Evleri

Yapıda Döngüsellik

Zeynep Melis Oğuz

Ömer Ş. Deniz

Mimar Sinan Güzel Sanatlar
Üniversitesi

Mimari tasarım aşamasında, yapısal atık oluşumunu minimize edecek önlemlerin alınmasında, yapının doğrusal değil döngüsel yaşam sürecine göre tasarlanması, böylece yapıya ve yapıyı oluşturan parçalara uzun yaşam süresine sahip, yeniden kullanılabilir, geri dönüştürülebilir ve uyarlanabilir yetenekler kazandırılması önemli bir yer tutmaktadır. Diğer bir deyişle, yapıya döngüsellik yeteneği kazandırılması, yapıdan kaynaklanan ve ekolojik çevreyi olumsuz etkileyebilecek etkenleri minimize edebilir. Bu durum, mimarların sürdürülebilir ve çevreye duyarlı tasarımlar oluşturabilmesi için, yapıda döngüsellik bir tasarım amacı olarak dikkate alınması gerekir.

Yapıda döngüsellik, atık oluşumunu ve kaynak tüketimini minimum seviyeye indirecek yapısal çözümlerle çevreye verilen zararın azaltılmasını amaçlayan mimari bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım, bir yapıyı oluşturan parçaların ve tüm yapının katmanları ile birlikte yaşam sürelerini inceleyerek yeniden kullanılabilmesi (reuse) veya geri dönüştürülebilmesi (recycling), diğer bir deyişle geri kazanımı (recover) amacıyla başarılı bir şekilde sökülmesi (disassembly), ayrıştırılması (decompose) ve döngüye tekrar tekrar dahil edilmesidir (Ellen MacArthur Foundation ve Granta Design, 2015; Leising vd., 2018; Pomponi ve Moncaster, 2016).

Çalışmanın amacı, gelecekte sürdürülebilir ve çevreye duyarlı yapılar oluşturmak için doğrusal değil, döngüsel yapı üretim sürecine uygun mimari yaklaşımların incelenmesi gerektiğini vurgulayarak, yapıda döngüsellik çeşitli açılardan incelemek, değerlendirmek ve yapının belirli bir özelliği olarak döngüsellik performansını geliştirmek isteyen tasarımcılar için bilgi kaynağı oluşturmaktır. Bu çalışmanın amaçları arasında yapıda döngüsellik açıklanarak anlatılması, yapının döngüsellik performansını genel olarak ölçebilecek bir yöntemin sunulması ve yapıda döngüsellik gerçeğe geçirilebilmesi için belirli kılavuz bilgilerin önerilmesi yer almaktadır.

Çalışmada izlenen ana yöntem, mevcut literatür analizi, değerlendirmesi ve yorumlanmasıdır. Çalışmada, problemin belirlenmesi, ilgili kavramların açıklanması ve mevcut örnek yapı uygulamalarının incelenmesi için literatür taraması yapılmıştır. Bu konularla ilgili bilimsel yayınlara dayalı bilgiler toplanmış, analiz edilmiş, yorumlanmış ve sistemli bir planlama yapılarak sunulmuştur (Bokkinga, 2018; Karagöz ve Bardakçı, 2020).

Ayrıca çalışmada, yapıda döngüsellik daha iyi anlaşılabilmesi, eksiklerinin ve gerekliliklerinin belirlenebilmesi amacıyla, döngüsellik potansiyeline sahip mevcut çeşitli yapı örnekleri incelenerek değerlendirilmiştir. Değerlendirmede, örnek uygulamaların yapı sistemlerinin, belirli döngüsellik kriterlerini karşılama

değerleri ölçülmüş ve her örneğin aldığı puan, onun döngüsellik performansı olarak hesaplanmıştır. Burada yapılan değerlendirmelerde kullanılan kriterler, döngüsellığe uygun yapı tasarım ilkelerinden ve stratejilerinden yararlanılarak belirlenmiştir (Guy ve Ciarimboli, 2005; Morgan ve Stevenson, 2005; Webster ve Costello, 2005; Moffatt ve Russell, 2001; Deniz ve Doğan, 2013; Durmisevic ve Brouwer, 2002).

Değerlendirme sonucunda elde edilen bulgular ve bu bulguların yorumlanması ile elde edilen bilgiler, bu çalışmada sunulan ve yapıda döngüsellik için kullanılabilecek özgün verileri oluşturmaktadır.

Çalışmada incelenen beş farklı örnek yapının döngüsellik performans değerlerini belirlemek amacıyla döngüsellik kriterleri (dekonstrüksiyon, uyarlanabilirlik ve dayanıklılık kriterleri) oluşturulmuştur. Ardından, yapı örneklerine ait yapı sistemlerinin, oluşturulan bu kriterleri karşılama durumlarını ölçümlemek için üç skaladan oluşan bir puanlama sistemi ile değerlendirme tabloları oluşturulmuştur. Bu tablolar alanından uzman iki farklı karar verici tarafından kriterlere puan verilerek değerlendirilmiştir. Puanların aritmetik ortalaması alınarak her bir yapı sistemine ait ilgili performans değeri ortaya çıkmıştır. Tüm kriterlere ait performans değerlerinin aritmetik ortalaması ise yapının döngüsellik performans değerini oluşturmaktadır. Yapıların döngüsellik performans değerleri sırasıyla; Yapı Örneği 1 : 3,16 / Yapı Örneği 2: 2,42 / Yapı Örneği 3: 1,77 / Yapı Örneği 4: 3,05 / Yapı Örneği 5: 3,41 puanlarına sahiptir. Tablodaki değerleri oluşturan kriterleri açıklamak amacıyla kritik olan kriterler ele alınıp başlık olarak açıklanmıştır. Örnek 5 (Circle House) ve Örnek 1 (Huntly Crescent) yapıları kriterleri karşılama yönünden döngüsellik potansiyelleri diğer örneklerlere kıyasla daha fazladır. Bu yapı örneklerinin ortak özelliklerinden biri de o ülkedeki yasal düzenlemeler, çevreye duyarlı yapı yapılması adına fon oluşturulması gibi hükümet desteğiyle uygulanmış olmalarıdır.

Henüz yeterli seviyeye ulaşmasa da, yapıda döngüsellik yaklaşımının, kaynakların verimli kullanımı ve yapıda geri kazanım olanakları gibi sağladığı yararların göz önüne alınarak dünya çapında kabul gördüğü ve uygulandığı görülmektedir (Amory, 2017; Bokkinga, 2018). Değerlendirme ve analizler sonucunda, örnek yapılarda döngüsellik açısından uygun çözümlerin yanı sıra kısıtlamalar da tespit edilmiş, kısıtlamaların giderilebilmesi için döngüsellığe uygun tasarım ilkeleri doğrultusunda öneriler geliştirilmiştir. Ülkemiz için de bu yaklaşımın uygulanabilirliği için; yapıda döngüsellik yaklaşımının iyice anlaşılması, önündeki engellerin saptanması, veri analizlerinin oluşturulması, teknik eksikliğin giderilmesi ve gerekli eğitimin sağlanması için daha fazla teorik araştırmaya yapılması, bu doğrultuda rehber hazırlanması ve yasal düzenlemelerin yapılması gerektiği sonucuna varılmıştır. Çalışmada elde edilen çözümler ve geliştirilen öneriler, yapıda döngüsellik konusunda çalışma yapmak isteyen mimar ve tasarımcılar tarafından destek bilgi ve rehber olarak kullanılabilir.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilir Mimari, Yeniden Kullanım, Geri Dönüşüm, Dekonstrüksiyon, Uyarlanabilirlik, Dayanıklılık, Döngüsel Ekonomi, Yapıda Döngüsellik

Kaynaklar

- Amory, J. (2017). *A guidance tool for circular building design*. TU Delft University.
- Bokkinga, D. I. (2018). *The influence of a material passport on the value of real estate within the circular built environment* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Eindhoven University of Technology.
- Deniz, Ö. Ş. ve Doğan E. (2013). Yapıbozumuna uygun bina tasarımı. İçinde *Çevre Tasarım Kongresi: "Sağlıklı çevre tasarım" bildiriler kitabı* (ss. 385-402). Yorum Basım Dağıtım.
- Durmisevic, E. ve Brouwer, J. (2002). Design aspects of decomposable building structures. İçinde A. R. Chini ve F. Schultmann (Ed.), *CIB deconstruction meeting: "Design for deconstruction and materials reuse"* (ss. 81-103). International Council for Research and Innovation in Building Construction Publication, 272.

Ellen MacArthur Foundation ve Granta Design. (2015). *Circularity Indicators: An approach to measuring circularity - Project overview*. https://www.clmsostenible.es/wp-content/uploads/2019/02/Circularity-Indicators_Project-Overview_May2015.pdf

Guy, B. ve Ciarimboli, N. (2005). *Design for Disassembly in the built environment: A guide to closed-loop design and building*. DfD Seattle. <https://www.lifecyclebuilding.org/docs/DfDseattle.pdf>

Karagöz, Y. ve Bardakçı, S. (2020). *Bilimsel araştırmalarda kullanılan ölçme araçları ve ölçek geliştirme*. Nobel Akademik Yayıncılık.

Leising, E., Quist, J. ve Bocken, N. (2018). Circular economy in the building sector: Three cases and a collaboration tool. *Journal of Cleaner Production*, 176, 976-989. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2017.12.010>

Moffatt, S. ve Russell, P. (2001). Assessing the adaptability of buildings. *IEA Annex 31: Energy-Related Environmental Impacts of Buildings*.

Morgan, C. ve Stevenson, F. (2005). *Design for deconstruction*. SEDA Design Guides for Scotland: No. 1. Scotland. <https://static1.squarespace.com/static/5978a800bf629a80c569eef0/t/5aa999f7652deaa430532afd/1530223259684/Design+%26+Detailing+for+Deconstruction.pdf>

Pomponi, F. ve Moncaster, A. (2016). Circular economy for the built environment: A research framework. *Journal of Cleaner Production*, 143, 710-718. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2016.12.055>

Webster, M. D. ve Costello, D. T. (2005). *Designing structural systems for deconstruction: How to extend a new building's useful life and prevent it from going to waste when the end finally comes*. Greenbuild Conference, Atlanta, GA. <https://www.lifecyclebuilding.org/docs/Designing%20Structural%20Systems%20for%20Deconstruction.pdf>

5

Temsil I: Medyatik Temsil

Sinematografik Tekniklerin Toplumsal Cinsiyet Normlarını Ev Mekânında Yeniden Üretimi

Büşra Balaban
Aslıhan Şenel

İstanbul Teknik Üniversitesi

Bu araştırma, evsel mekânın üretiminde sinemanın ve mimarlığın 'bakış' ile kurdukları ilişkinin kesişimine odaklanırken, 'ev'e atfedilen kavramlar, sinematografik üretim yöntemleri ve evi tartışan kuramlar aracılığıyla bu ilişkinin ötesinde ev mekânını üreten taktiklerin izini sürmeyi hedefler.

Eş zamanlı olarak görüntüyü kontrol eden bir çerçeve ve görüntüleyen kişinin bakabileceği bir nesne olarak çalışan ev, gözetleme sistemi ve mekânsal sistemin birlikteliğinde yer alır (Crary ve Sanders, 1994). Bu ikilik, toplumsal cinsiyet normları ile doğrudan ilişkilidir. Erkeğin gözü konumundaki ev, bakış mekânizması olarak üretilen bir gözetleme mekânı sunar. Eylemleriyle mekânın aktif kullanıcısı olan kadın ise aynı zamanda bu gözetleme mekânında, "yüzeye ait, bakılacak bir nesne" olarak bulunur (Wigley, 1992). Özne ve nesne pozisyonu arasındaki salınımda konumlanan kadın öznelliği, evsel mekânın eleştirel yeniden üretiminde önemli bir alan açmaktadır. Laura Mulvey (1989) benzer bir biçimde yarattığı "gözetleme" [voyeur] hissi ile bir yanılısma üreten eril sinemayı, onun sinematografik yöntemlerini ve "hareketsiz" kabul ettiği izleyiciyi eleştirir. Sinemayı tanımlayan temel bileşenin "bakışın yeri ve onu dönüştürme olanağı" olduğunu ve onu yeniden konumlandırmanın önemli olduğunu vurgular. Giuliana Bruno (1997) ise film deneyimini turistik bir "görme" [sight-seeing] biçiminden ziyade yer odaklı bir "seyahat" [site-seeing] olarak ele alır ve hareketli görüntüye dair bakış teorilerinin dışında kalan bir yaklaşım önerir. Bu çalışmada ise sinemada ve mimarlıkta bakışın konumunun, anlatı üretme ve mekân kurma pratiği üzerindeki etkilerinin ve bu bakma ilişkisinin ötesine geçen taktiklerin peşine düşmek hedeflenmektedir. Dolayısıyla, sinematik temsiller ve üretilme biçimlerinin nasıl izleyiciler/bakışlar ürettiği ve bu temsillerin, mekânın algılanmasını/yaşanmasını nasıl değiştirdiği gibi soruların odağında yürütülmektedir.

Araştırma sürecinde bir film izleyicisi olarak, film deneyimini performatif bir yöntem olarak benimsediğim, izleyicinin üzerinde gezinebildiği bir çeşit haritalama [imaginative mapping] ile yeniden üretiyorum. Evsel mekânı toplumsal cinsiyet normlarıyla ilişkili olarak ele alması bağlamında incelediğim çeşitli filmler üzerinden üretilen bu haritalamalar, filmin domestik mekân ile ilişkilendiği bağlamı açmak üzere yazıyı, çizimi ve film görüntülerini eş zamanlı olarak barındırmaktadır. Harita kullanımında ve sinemada yaşanan deneyim, mekânsal deneyimleri kaydetme ve geri çağırma bağlamında benzerlik kurmaktadır (Bruno, 2002). Bu sayede çalışma kapsamında üretilen haritalamalar ile "sinematik mekân" ve "gerçek mekân" arasında üçüncü bir alan, bir "yer" üreterek ev mekânını tartışmaya açmak hedeflenmektedir. Yapılan bu çalışma ile amaçlanan, sinematik araçları, mekânsal araçları ve haritalama araçlarını sahip oldukları farklı katmanlarla birlikte üst üste düşürerek aralarındaki ilişkileri okumak ve bu alandaki potansiyelleri görünür kılmaktır.

Bu kapsamda sinematik mekânlar üzerinden gerçekleştirilen incelemeler ve mekânsal kurulumun toplumsal cinsiyet normları ile birlikteliğini vurgulayan feminist kuram okumaları sayesinde keşfedilen eve atfedilen çeşitli kavramları (1), mekân temsillerinin sinematografik olarak üretilme biçimleri (2) ve domestik mekânı tartışan güncel yaklaşımları (3) bir arada ele almanın yeni olasılıkları tartışmak üzere bir alan oluşturacağı düşünülmektedir. Bu kapsamda evi, eril mekân ile ilişkili olarak kavramsallaştıran mahremiyet, gözetim, kontrol, güvenlik, sınırlılık/kapalılık, evcillik, düzen, gizlilik/ifşaat, konfor, aitlik/sahiplik gibi mekânsal [spatial] olanı ve gözlemeye/bakmaya ait olanı [scopic] eş zamanlı olarak tartışmayı mümkün kılan unsurların, sinematik mekândaki yeniden üretim biçimlerine odaklanılmıştır. Ev mekânını ve kadın hikayelerini merkeze alan filmler üzerinden yapılan incelemelerde, kameranın sabit kullanımı, kameranın 360 derece pan hareketi ile kullanımı, kesintisiz çekim, alan-dışını alan-içine dahil eden dekadraj gibi sinematik mekânın üretiminde başvurulan farklı taktiklerin yukarıda bahsedilen kavramlarla ilişkilendirme ve evin farklı bağlamlarını tartışmaya açma potansiyelleri keşfedilmiştir. Bunun yanı sıra ev kavramını tartışan güncel mekân teorilerinde karşılaşılan; (a) fiziksel ve zihinsel hareketlilik aracılığıyla film deneyiminde gerçekleştirilen seyahat/gezinti, (b) filmin maddesi/malzemesi/kumaşı aracılığıyla üretilen dokunsallık/haptik görme ve (c) 'aile' kavramını sorgulayarak evin öznelerini ve onlara tanımladığı işlevleri/mekânları tartışmaya açan farklı yaklaşımlar gibi araştırma alanları, eve dair kavramların sinematografik üretim yöntemleri üzerinden izinin sürülmesi sürecinde önemli bir pozisyon almaktadır.

Filmler üzerinden üretilen haritalamalar aracılığıyla eril mekânı yeniden üreten sinematik kodları ve yöntemleri eleştirmek mümkün olurken, aynı zamanda izleyiciyi bu konuda eleştirel bir konumda tutan filmler üzerinden bir okuma/tartışma yolu sunulmaktadır. Haritalama aracılığıyla filmin lineer kurgusunda görülmeyen bir aradalıklar oluşur ve filmdeki olaylar, kronolojik olarak değil kâğıt yüzeyinde oluşturdukları 'topografya' ile görünür olur. Yeni olasılıklar için bir alan oluşturan haritalama aracılığıyla film deneyimlerini incelerken amaçlanan, filmleri yalnızca mekânsal olarak analiz etmek değil, fiziksel sınırları dönüştürülerek yeniden üretilen bu yer aracılığıyla ev kavramına ve mekânına dair görülebilir, düşünülebilir ve yorumlanabilir olanın potansiyellerini ve bunların üretilme biçimleri ile ilişkilerini araştırmaktır.

Anahtar Kelimeler: Ev, Toplumsal Cinsiyet, Haritalama, Sinematografi, Mimari Temsil

Kaynaklar

- Bruno, G. (1997). Site-seeing: Architecture and the moving image. *Wide Angle*, 19(4), 8-24.
- Bruno, G. (2002). *Atlas of emotion: Journeys in art, architecture and film*. Verso.
- Crary, J. ve Sanders, J. (1994). Sight specific. *Assemblage*, 24, House Rules (Aug., 1994), 40-47. <https://doi.org/10.2307/3171191>
- Mulvey, L. (1989). Visual pleasure and narrative cinema. İçinde L. Mulvey (Ed.), *Visual and other pleasures* (ss. 57-69). Macmillan.
- Wigley, M. (1992). Untitled: The housing of gender. İçinde B. Colomina (Ed.), *Sexuality & space*. Princeton Architectural Press.

Yeni Medya Sanatında Bedenlenmiş Duygulam Hareketi

Hatice Merve Güç

Yıldız Teknik Üniversitesi

Bu çalışma, 1900'lü yıllarda Fransız filozof Henri Bergson tarafından ele alınmış olan "Duygulam Teorisi"nin ve bedenlenmenin zamana dayalı yeni medya sanatındaki dijital temsillerine odaklanır. Bergson'un felsefesi, yeni medya sanat pratiğinde yer alan beden ve mekân konularına teorik ve pratik yönden aşamalı bir ivme kazandırır.

Belirsizliğin merkezi olarak beden, dış dünya ile iç dünya arasına giren ve değişimi filtreleyen duyuşal geri bildirim kaynağıdır. Beden, Bergsoncu hareketlilik kavramı ile ilişkili olarak okunurken, çoğunlukla mikro sınırlar içinde bedenlenir. Bedenlenme, bir beden olma ve bir bedene sahip olma durumlarındaki psikik tepki alanının yaratıcı bir etkinliğidir. Yeni medya sanatının estetiği böylece Bergsoncu güçlü bir bedenlenme teorisi ile birleşir. Dijital görüntü karşısında yinelemeli bir sürece karışan beden, edimselleşme sürecindeki virtüel gibi, mekânla sürekli bir değiş tokuş içindedir. Oluşan etki-tepkinin değişimli mesafesi, bedende lokalize olan duygulamanın bedenlenme hareketindeki potansiyelinin taşıyıcısıdır. Öznenin yüzüne yakın hareketli çekim, duyum alanını aza indirmeye çalışarak duygulam kavramını anlamamız noktasında önemsenir.

Günümüz yeni medya sanatçısı Bill Viola'nın eklemlili ve kendi içinde iletken olan video yerleştirmeleri, Bergsoncu zaman anlayışı içinde, bedeninin mekânda temsile geldiğini gösterebilmek için uygun görülmektedir. Viola, çalışmalarında evrensel ve önemli ikilikleri sembolik bir şekilde temsil eden, teknolojinin güncel olanaklarını kesintisiz araştıran bir video sanatçısıdır. Çalışmaları belirgin biçimde beden deneyimine ve bedende üretilebilecek etkileri göstermek için görsel-işitsel ortamın çok yönlülüğüne odaklanır. Videolarındaki yavaşlatılmış imgeler şimdiyi vurgulayarak sürenin esnekliğini ve değişkenliğini vurgular. Sanatçı, mekânın kullanılması ve video yerleştirme çalışmalarıyla yaratmış olduğu öznel alanda, izleyiciye zaman kavramını tekrar sorgulatır. Kronolojik olmayan ve askıya alınmış bir zamanı mümkün kılar. Bergsoncu bedenlenmiş duygulam kavramının dijital temsilleri, Viola'nın video çalışmalarında zaman ve hareket okumasına dönüşerek, dijital ile öznenin mikro alanda birbirlerinden etkilenme kapasitesi açısından önemsenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Video Sanatı, Mekân, Beden, Bergsonculuk, Bill Violas

Deneyimlenemeyen Gerçeklikler ve Mekâna Farklı Bakışlar için Bir Kılavuz Önerisi

Hülya Yavaş

İstanbul Teknik Üniversitesi

Mekânın dinamik yapıdaki gerçekliği, deneyimleyici “özneler” aracılığıyla mekân ve zaman sınırlamalarıyla ve bu sınırlamalardan kurtulmuş biçimde yeniden kurulur, çoğullaşır, çeşitlenir. Gerçekliğin tarif edilmesi güç dönüşüm halleri, Gilles Deleuze ve Félix Guattari’nin (1987) merkezileşmeye karşı, başı sonu belli olmayan, hiyerarşisiz, heterojen yapıda ilişkiselliği referans eden “rizom” düşüncesiyle paralellik gösterir. Bireysel kodlar üzerinden şekillenen algılama eylemi, farklı mekânsal anlamlar üretir. Her birey tarafından kişisel izdüşümler, özdeşleşmeler ve empati yoluyla özgün biçimde yeniden yorumlanan ve yeniden yaratılan mimari deneyimin zihinsel içeriği ve anlamı, ‘verili’ bir olgular dizisi değildir (Pallasmaa, 2015).

Bu araştırma, gerçekliğin ve algı deneyiminin ‘özne’de kurulması, öznedeki harmanlanarak kişisel bir sentez oluşturması, bu yönüyle doğrudan aktarılamaz oluşundan temellenir ve edimsel olarak algılayamama halini, kognitif nörobilimden ödünç alınan terimler aracılığıyla yeniden düşünmeyi amaçlar. Araştırma kapsamında ödünç terimler: algısal kayıplara referans veren agnozi, demans ve amnezi; algısal aşırılıklara referans veren sinestezi ve halüsinasyondur. Farklı nörolojik işleyişe sahip zihinlerin mekânsal gerçekliğinin diğer öznelerce ulaşılamaz oluşunun kabulüyle, farklı gerçekliklere ulaşmak için “konumsal ortaklaşma”ların empati yoluyla sağlanabileceğine inanılır. Empati farklı noktaları birleştiren bir köprü gibi davranarak kişinin alanını, başkasının algı deneyimini kapsayacak şekilde genişletip zenginleştirir; dünyayı uzamsal olarak genişletir (Robinson, 2015: 48). Bu çalışmada mekânsal algının hiper (fazla, yoğun) ve hipo (eksiltili, seyreltilmiş) hallerinin oluşturduğu iki ayrı ucunu ortak bir gerçeklik düzleminde tartışmaya açmak hedeflenir.

Çalışma kapsamında farklı algılama biçimlerini, “deneyimlenemeyen gerçeklik tarifleri” üzerinden açmak ve bu yolla “yeni gerçeklikler” kurmak için birer araç olabileceği öngörülen, aşırılıklar ve kayıplar üzerinden gerçekliği dönüştüren farklı zihinsel mekânizmalara referans veren nörolojik durumların, mimarlık bilgisine nasıl dönüştürülebileceğini, bu terimlerin mimarlık disiplini ile birlikteliğini tartışmak hedeflenir. Bu ‘aşkın’ deneyimlere dair bilgi edinmek üzere klinisyenlerle iletişim kurularak böyle özel kimselere dair gözlemlerinden faydalanılarak bu kimselerin farklı bir filtreyle algılama deneyimlerinde mekânsal referanslar araştırılmaktadır. Bu deneyimlerin detayları, olası temsil biçimleri bir kılavuzda derlenmektedir. Bu kılavuz, araştırma sorularını, sorulara cevap arayışında yararlanılabilecek farklı tür kaynakları (Nörolog-yazar Oliver Sacks’ın kitapları, Aldous Huxley’in Algı Kapıları kitabı gibi edebi kitaplar, bilimsel makaleler, sergiler, bienaller gibi sanatsal üretimler, nörobilim hakkında podcast serileri, kişisel görüşmeler, filmler) aynı kılavuz düzleminde barındırmaktadır. Derlenen kaynaklardan edinilen verilerle, farklı nörolojik durumlara sahip kimselerin mekânsal deneyimi analiz edilerek ödünç alınan kavramların mimari karşılıklarını aramak, kuramsal okumalar eşliğinde araştırmacının da kişisel yorumunu aynı araştırma düzlemine ekleyerek bir “bilgi mozaiği” oluşturmak planlanmaktadır.

Kılavuz içerdiği empatik yaklaşımlar (nörobilimden hareketle mimarlık, sanat, edebiyat gibi alanlardaki yorumlar) yardımıyla, araştırmacıya aşına olmadığı deneyimleri tartışmak için ortak bir gerçeklik zemini yaratır. Bu yönüyle, ‘deneyimlenemeyen’in bilgisinin aktarımı üzerine bir tasarım olma niyetindedir. Kılavuz, mekân algısında alıştığımızdan farklı duyumsal transkripsiyonlara işaret etme, mekâna farklı bakışlar için filtreler sunma aracıdır. Ödünç teriminin ait olduğu disiplindeki tanımından hareketle, nöroloji (disiplindeki tanımı yanı sıra klinisyenlerin aktarımı), mimarlık (kuramsal ve pratik yönden okuma ve yorumlama), edebiyat (Oliver Sacks’ın kitaplarında bu deneyimlerin aktarımı), sanat (bienaller kapsamında üretilen pavilyonlar, enstalasyonlar ile bu nörolojik durumlara sahip sanatçıların tasarımları), sinema gibi alanlardaki dönüşümü incelenir. Kılavuz düzleminde henüz heterojen yapıda olan bu sınıflandırmalar, mekânın gerçekliğini, boyut, derinlik, mesafe, zemin, mekânsal bütünlük, yönelme, etkileşim gibi yönlerden değiştirerek ortaklaşır, birbiriyle ilişkiselleşir. “Yeni gerçeklikler” kurmak için birer araç olan bu kavramlar, araştırmacıya farklı mekânsal filtreler sunar ve bu yolla araştırmacının algının değişken halleri arasındaki salınımının devingen bir okuması yapılır. Kılavuzun sunduğu filtrelerle mekânsal gerçeklik çoğullaşır.

Mekâna farklı bakışlar için henüz mimari agnozi, mimari demans, mimari amnezi şeklinde kayıplara atıfta bulunan “seyreltilmiş gerçeklik” açılımları ile mimari sinestezi, mimari halüsinasyon şeklinde aşırılıklara atıfta bulunan “yoğunlaştırılmış gerçeklik” açılımları üzerine derlemeler yapılan araştırmada, bu yolla ilerleyen süreçte mimarlığın kelime dağarcığını genişletmek üzerine de denemeler yapılabileceği düşünülmektedir. Somut mekân üretiminde etkili olan ideal ölçütlere, belirli mekânsal çözümlere karşın mekânı, halüsinasyon ve agnozi üzerine araştırmalardan kazanılan bakışlarla değişken ölçekler, değişken yerçekimi-zemin, derinlik-mesafe yanılısamları; halüsinasyon, demans ve sinestezi üzerine araştırmalardan kazanılan bakışlarla boyutluluğun tersine çevrilebilirliği; farklılaşan zaman algısı, farklı gerçekliklerin bir aradalığı; demans ve amnezi üzerine araştırmalardan kazanılan bakışlarla mekânda konumlanamama, yönelenememe gibi başlıklar halinde açmak ve yeni özgürlük halleri/kısıtlarla farklı pozisyonlar kazanarak mekânsal gerçekliği yeniden sorgulamak istenmektedir. Ödünç kavramlar aracılığıyla gerçekliğin dönüşüm halleri incelenerek transdisiplinler düşünce yoluyla çoklu bakış açılarının mimarlıktaki yansımalarını kılavuz yardımıyla tartışmak amaçlanmaktadır.

Anahtar kelimeler: Mekânsal Algı, Kognitif Nörobilim, Transdisiplinler Düşünce

Kaynaklar

Gallese, V., Mallgrave, H. F., Pallasmaa, J. ve Robinson, S. (2015). *Architecture and empathy*. Tapio Wirkkala-Rut Bryk Foundation.

Pallasmaa, J. (2015). Body, mind, and imagination: The mental essence of architecture. İçinde S. Robinson ve J. Pallasmaa (Ed.), *Mind in architecture: Neuroscience, embodiment, and the future of design*. The MIT Press.

Deleuze, G. ve Guattari F. (1987). Introduction: Rhizome. İçinde G. Deleuze ve F. Guattari, *A thousand plateaus*. University of Minnesota Press.

Pozitif-Negatif Uzay Algısı ve Pandomim Sanatının Bir Tasarım Yöntemi olarak Kullanımı

İrem Baş
Çiğdem Canbay Türkyılmaz
Yıldız Teknik Üniversitesi

“Kilin içi oyularak testi şekli verilir/Testinin etkinliği hiçliğindedir.” Heidegger’in, testi alegorisinde Tao Te Ching’den yaptığı bu alıntı çalışmanın genel kapsamını oluşturmaktadır. Testinin kullanımı, içindeki boşluktan ileri geldiğinden, insanlar testi objesini doldurmak ve boşaltmak eylemleri üzerinden algılar. Testinin iç boşluğuna negatif, kil kısmına pozitif uzay denirse, pozitif uzay negatif uzayın sadece kabuğu işlevindedir. Heidegger için yerler (mekân/uzay) öncelikle kullanım ve deneyim yoluyla algılanır. Bir şey dış görünüşüyle değil, dünyayla nasıl ilişkilendirildiğine göre var olur (Sharr, 2017).

Mekân, birey tarafından yaşanılan, deneyimlenen ve içerisinde şeyler barındıran bir uzay olarak tanımlanabilir. Bireyin niyetine dayalı bir ilişki mekânın kavramsallaştırılmasında temeldir (Göregenli, 2018). Bu bağlamda ‘niyet’ bireyin hareketleri ile ifade edilir. Örneğin bir yaşam alanında bireyin niyetine (oturma, TV izleme, konuşma vs.) ek olarak şeyler (kanepe, sehpa, TV ünitesi vs.) toplamı mekânı oluşturur. Gündelik hayatta duyu organları ile algılanan mimari öğeler, eşyalar, bedenler gibi somut varlıklar pozitif uzay, kalan boşluk ise negatif uzay olarak adlandırılırsa, niyet/hareket edimi negatif uzayda gerçekleşir. Yine gündelik hayatta bireylerin dikkati “boş” olan negatif uzaydan ziyade “dolu” olan pozitif nesnelere yönelir. Çünkü hareketin gerçekleştiği negatif uzay genel anlamda “boşluk (void)” ya da “doluluğun yoksunluğu” olarak algılanır ve gözle görülen bir şey değildir (Bloomer ve Moore, 1979). Bu durum modern dünyada var olan göz hegemonyasından ileri gelir.

Modern anlamda pandomim, yalnızca bedenin hareketlerini (gerçekçi veya sembolik hareketler) kullanarak bir karakteri ya da hikayeyi ifade etme sanatıdır (Britannica, 2016). Elbette pandomim hiçbir zaman bir hareketin gerçekçi yansıması tanımına indirgenemez. Esas olan, simgesel olmak ve izleyici için bir kavram yaratmaktır. Ancak pandomim her şeyden önce yanılsama (illüzyon) tekniği ile ün kazanmıştır (Gerber ve de Wroblewsky, 2001). Çalışma kapsamında pandomimin teknik yönü daha ağır basmaktadır. Bu bağlamda, sahnede etkiye bir tepki ile karşılık vermeyen “hayali obje”leri kontrol etmek güçlü ve kontrollü bir kas yapısını gerektirmektedir (Huston, 1978); dolayısıyla anatomi de başlıklar içerisinde yer almaktadır. Anatominin ve beden farkındalığının incelendiği kısımda diğer performans sanatlarından alıntılarla kavram güçlendirilmiş, özellikle Jacques Lecoq’ un “L’École Internationale de Théâtre Jacques Lecoq” okulundaki koçluk tecrübeleri ve pandomim sanatçısı Marcel Marceau’nun performansları göz önünde bulundurulmuştur.

Gündelik hayatta pozitif uzay olarak algılanan “şeyler” pandomim sanatında negatif olduğundan, negatif olarak algılanan hareket ve onun oluşturduğu uzay pandomim sahnesinde başrolü ele geçirir. Bu durum göz hegemonyasının olmadığı alternatif

bir evren yaratır. Birey/pantomim sanatçısı, evrende/sahne koltuk olduğu için oturmaz; oturduğu için koltuk var olur. Dolayısıyla negatif olan pozitif yaratır (Lecoq, 2020). Gündelik hayatta da durum aynıdır; oturma eylemi gerçekleşirken kasların duyduğu desteklenme ihtiyacı koltuğu yaratır.

Çalışmada, Heidegger'in testi alegorisi merkez alınarak, pantomimin pozitif-negatif mekân algısının mekân tasarımında bir yöntem olarak kullanılabilirliği incelenmiştir. Bu süreçte pantomim, mekân oluşturma, beden ve hareket bağlamında araştırılıp, pantomimin mimari mekân tasarımı yöntemleri ile benzer yönleri incelenmiştir. Çalışmanın sonraki aşamalarında mimarlık öğrencileri ve bir pantomim sanatçısı ile atölye çalışmasının yapılması hedeflenmektedir. Atölye çalışmasının sonucu olarak, mekânı tasarlamadan önce o mekânı pantomim ile deneyimleyen grubun, tasarım sürecinde, kontrol grubuna göre sahneledikleri mekâna daha benzer bir mekân üretmeleri öngörülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Pantomim, Mekân, Pozitif-Negatif Uzak

Kaynaklar

- Bloomer, K. ve Moore, C. W. (1979). *Body, memory and architecture* (5. Baskı). Yale University Press.
- Britannica. (2016). Mime and pantomime. İçinde *Encyclopaedia Britannica*. <https://www.britannica.com/art/mime-and-pantomime>
- Gerber, A. ve de Wroblewsky, C. (2001). *Pantomimin anatomisi* (Y. Baykul, Çev.). Mitos Boyut Yayınları.
- Göregenli, M. (2018). *Çevre psikolojisi: İnsan-mekân ilişkileri* (4. Baskı). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Huston, H. (1978). Dimensions of mime space. *Educational Theatre Journal*, 30(1), 63-72. <https://doi.org/10.2307/3206254>
- Lecoq, J. (2020). *The moving body-teaching creative theatre* (3. Baskı). Bloomsbury Publishing PLC.
- Sharr, A. (2017). *Mimarlar için Heidegger* (V. Atmaca, Çev.) (2. Baskı). YEM Yayınları

6

Temsil II: Mekânsal Temsil

[YER] - LEŞMEK ~ Çizimin Mekânsallığı, Hayal Gücünün Kartografyası

Bilge Bal

İstanbul Teknik Üniversitesi

Dilimize Fransızcadan girmiş olan kartografya (*cartographie*), harita yapımı demektir. Etimolojik olarak Grekçede *-khartēs*, Orta Çağ Latincesinde *carta – card*, “kâğıt yaprağı, papirüs tabakası” ve Grekçe *-graphein*, Fransızca *-graphie*, yazmak, çizmek anlamlarına gelen iki kelimenin birleşiminden türer (Etymology Dictionary, t.y). Geleneksel kartografik yaklaşımda harita yapımı, gerçekliğin ve nesnelliğin görünümü olarak dünyevi bir düzenin transkriptlerini ifade eder (Bal, 2012). Yer, statik ve fiziksel bir form olarak zamanda belli bir anda dondurulur ve kendi içinde bir performans eylemi olarak ölçekli çizgi yapımı aracılığıyla yeni bir dilsel surete kavuşturulur. Nihayetinde sonlu, göz ve parmak ile takip edilebilen, pasif olarak tüketilen, bilimsel, bitmiş, net, açık ve temiz, okunabilir görsel bir metin olması arzulanır.

Kartografya, bir yandan gerçek ve nesnel bir başlangıç noktasına ait olurken bir yandan da çizimin mekânsallığı ile bu başlangıç noktasından tümüyle uzak olan bir dünya kurma eylemini mümkün kılar. Tam olarak yakalanması imkânsız olan yerin canlan[dırıl]masını ve temsilini yaratır. Kâğıt, fiziksel olarak uzayda yer kaplayan, sınırları olan bir arazi olarak, mekânsal hayal gücünün ve materyal hayal gücünün ortamını kurar. Yer, madde, durum, zihin, el ve gözün karşılaştığı, şeylerin forma girdiği “temas yüzeyini” (Malt, 2013) oluşturur; bir karşılıklıklar zeminini kurar. Forma girmek burada, dil olarak deneyimlemek, yeniden canlan[dırıl]mak, gerçekleşt[tir]-mek anlamına gelir. Çizgi yapımı, çizim, çizer ve yer arasında bu dönüştürücü eylem rolünü oynar. Çizimin tüm katılımcıları, etkileşim içinde kâğıdın yüzeyini inşa ederken, çizgiler ise temas imgelerini yaratır. Orada, başka bir şimdi bulunur. Kâğıda bırakılan izler, gerçek ve kurgu hikâyeleri; çizim yoluyla yeryüzünde nasıl gezindiğimizi, yeryüzünü nasıl algıladığımızı ve tercüme ettiğimizi anlatmaya başlar. Böylece kartografya, tercüme, yorumlama ve hayal gücü ile yerin karakterlerini keşfetmenin ve yeri tekrar tekrar inşa etmenin deneysel yöntemi olma potansiyelini taşır. Kâğıdın yüzeyinde yeniden canlan[dırıl]an yer, yeni materyal gerçekliği, bedeni ile, zihnin gözünde, kendi temsili aracılığıyla gerçek ve hayal arasında gezinen ve tamamen farklı bir yer yaratma kapasitesi sunar.

“[Yer]-leşmek~ Çizimin Mekânsallığı, Hayal Gücünün Kartografyası”, “yer, bir çizimin aktif katılımcısı [yeniden] nasıl olabilir?” sorusu ile yeri temsil etmenin bir aracı olarak haritaların öznelliğini sorgulayan bir araştırmadır. Burada yer, fiziksel, statik formundan ziyade sürekli değişim ile tanımlanan bir mekânsallığı ve zamansallığı ifade eder. Araştırma, doğal ve insan yapımı arasındaki dinamik ilişkileri, akışkan coğrafyaları ve bir yeri şekillendiren etkileşimli güçleri keşfetmek için sorular sorar. Durum, karşılaşma ve öngörülemez olana adaptasyonun etkileşimi tarafından sürekli olarak yeniden forma giren yerin, fiziksel olmayan, deneyimsel haritalarını geliştirir. Sonu askıya alarak ve yeri çoğaltarak yaşayan, canlı bir kartografya üretir.

Haritanın eklemlenebilen, katmanlı ve açık-uçlu bir kayıt ortamı olarak, yerin, çizme eylemi aracılığıyla yer[in]de ve yer ile birlikte potansiyelini keşfetmenin, spekülâtif, dokunsal ve aktif yollarını araştırır. Kartografyaya, bir çalışma alanı olarak performatif bir araştırma biçiminde yaklaşır.

Yavaşlık (Williams ve Tissien, 1999; Bal, 2017) burada, bizi yer[el] ile temas ettirecek, yerin sakini yapacak iz bırakma metodu olarak önerilir. Bu metot, yer[in]de düşünmeyi ve çalışmayı gerektirir. Yer, durum, zamansallık, el ve çizgi inşa ritüelini yeniden düşünmeye davet eder. Yerle daha hassas, duyuları harekete geçirerek, şiirsel bir ilişki kurmayı dener. Bir performatif eylem olarak yerde çizginin nasıl yapıldığı ve yerin çizgi yapımına nasıl katkıda bulunduğu, metodolojide önemli bir rol oynar. Yerinde [in-situ] çizim, anlık algılama ve canlı bir eylem olarak iz sürme aktif bileşenlere dönüşür. Araştırma, geleneksel kartografik ve mimari çizim yöntemleri yerine, onu bir dil olarak deneyimleyebilmek için yer üzerine çeşitlemeler yapar. Şansa, tesadüfe ve yoruma izin veren analog çizim yöntemleri, sürecin sonuç kadar önemli olduğu bir dizi devam eden deney olarak görülür. Akışkan doğa, öngörülemezlik, peyzaj üzerinde zamanın geçişi, tesadüfler, tekinsizlik, kontrolü yitirme, bilinmezlik ile yeri deneyimlemek ve yerle türlü yaratıcı karşılaşmalar, bir aradalıklar üretmek ister. Yerinde 1:1 ölçekli çizgi yapımı ve harita yapımı, dünya kurma ile alternatif işbirlikleri yapacak yaratıcı temas ve iz bırakma yöntemleri, ortamları ve mekânizmaları inşa eder. Çizgiyi, madde ve durum, yüzey ve yer ile tekrar tekrar etkileşime geçirerek bizi yeniden bir yerin sakini yapmanın yaratıcı yolları üzerine çalışır. Çizim, süreç boyunca tekrarlanan eylemler, ritüeller, olaylar, tesadüfler ve kazalarla, gerçeklik ve hayallerle katmanlanır. Yavaş yavaş mekânını inşa eder. Bir sonu arzulamaksızın, yeniden ve yeniden inşa edilmeyi ve yaratıcı bir biçimde okunmayı arzular.

Araştırma, alternatif harita yapımı pratikleri, Kirsty Badenoch, Alison Moffett, Francesco Clemente, Tim Knowles, Jo Lewis, Aisling O'Carroll, Francesca Benedetto, Peter Wilson, Thomas Prinz, Nina Pearse, Frédérique Ait-Touati, Michel Lussault, Philippe Rahm, David Gersten, Corpo Atelier ve Michelle Fornabai'nin çağdaş yapma perspektifleri ile çalışır. Kuramsal çerçevesini, Hélène Frichot (2019), Jennifer Bloomer (1992; Rendell, 2018) ve Flores & Prats'ın "kirli-çizim" (2021), Marco Frascari'nin "yavaşlık, büyümlü tercüme, aura ve cosmopoesis" (2011, 2017), Paul Emmons ve diğerlerinin "confabulation" (2018), Frédérique Ait-Touati'nin "kozmojik kurgu" (2011) ve Donna Haraway'ın "spekülâtif fabulasyon" (2013; 2016) kavramları oluşturur. Duyusal, deneyimsel kartografyalar oluşturmak için bir yeri yaratan güçlerin ve olayların bir soyutlamasını gerçekleştiren bir yaklaşım geliştirmeye çalışır. Bir olasılıklar kosmosunun, yaratıcı bir biçimde okunmayı bekleyen potansiyel parçalarını üretir ve bu parçaların kuracağı büyük ve kirli zemin-çizimini (Rendell, 2021) yeni düşüncelere izin verecek bitmemiş bir durum olarak yeniden okuyarak üzerine hayal gücünün kartografik manzaralarını, zihin peyzajlarını inşa eder.

Araştırmanın kendisinin bir yöntem önerisi olduğu bu yaklaşımda, araştırmacı, tüm çalışma boyunca aktif bir katılımcıdır: Hem yerin [yeni] sakini, hem kartograf hem gündüz-düşleri gören hem de [yeniden] ürettiği haritada gezgin ve okuyucudur. Bir nokta olarak eylemi, küreden (globe) başlar ve yerin kabuğuna doğru hareket eder. Çizgisi, yerin kabuğundan kâğıda, kâğıttan hayal gücüne uzanır. *Küre X°N/SY°E/W, Yer-Kabuk, Yerin Transkriptleri, Kirli-Zemin Çizimi, Hayal Gücünün Kartografyası*, bir takımyıldızı tanımlar. Çizimin mekânsallığı ile tekrar inşa edilecek [yer]-leşme ve yüzeyleş[tir]me durumları önerir. Bireysel üretimler olan takım yıldızları, çoğaldığında kolektif, gerçek ve hayal karışımı bir kozmolojik inşaya evrilir. Bir dizi keşif ve deney, araştırmanın bulgusu olarak sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Çizgi Yapımı, Deneyimsel Harita, Yer, Eleştirel Haritalama, Yaratıcı

Kaynaklar

- Ait-Touati, F. (2011) *Fictions of the cosmos: Science and literature in the seventeenth century*. The University of Chicago Press.
- Bal, B. (2012). Düşsel atlaslar: Constant'ın Yeni Babil'i ve Calvino'nun Görünmez Kentler'i ile zaman ötesi yolculuklar. İçinde N. Artun ve R. Ojalvo (Ed.), *Arzu mimarlığı, mimarlığı düşlemek ve düşünmek* (ss. 211-215). İletişim Yayınları.
- Bal, B. (2017, 12 Aralık). Çizgiyi çekmek ya da elin manifestosu. *Manifold*. <https://manifold.press/cizgiyi-cekme-ya-da-elin-manifestosu>
- Bloomer, J. (1992). Abodes of theory and flesh: Tabbles of bower. *Assemblage*, 17 (Apr., 1992), 6-29. <https://doi.org/10.2307/3171221>
- Emmons, P., Feuerstein, M. F. ve Dayer, C. (Eds). (2018). *Confabulations: Storytelling in Architecture*. Routledge.
- Etymology Dictionary. (t.y.). Cartography. İçinde *Online Etymology Dictionary*. <https://www.etymonline.com/search?q=cartography>
- Flores, R. ve Prats, E. (2021). Dirty drawing. *Architecture Today*, 311, 12-13.
- Frascari, M. (2011). *Eleven exercises in the art of architectural drawing: Slow food for the architect's imagination*. Routledge.
- Frascari, M. ve F. Goffi (Ed.). (2017). *Marco Frascari's Dream House: A theory of imagination*. Routledge.
- Frichot, H. (2019). *Dirty theory: Troubling architecture (The theory of practice and the practice of theory)*. Spurbuchverlag.
- Haraway, D. (2013). SF: Science fiction, speculative fabulation, string figures, so far. *Ada: A Journal of Gender, New Media, and Technology*, 3. <https://doi.org/10.7264/N3KH0K81>
- Haraway, D. (2016, 24 Mayıs). *Speculative fabulation* [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=zFGXTQnJETg>
- Malt, J. (2013). Leaving traces: Surface contact in Ponge, Penone and Alÿs. *Word & Image: A Journal of Verbal/Visual Enquiry*, 29(1), 92-104. <https://doi.org/10.1080/02666286.2012.746265>
- Rendell, J. (2018, 19 Şubat). Only resist: A feminist approach to critical spatial practice. *The Architectural Review*. <https://www.architectural-review.com/essays/only-resist-a-feminist-approach-to-critical-spatial-practice>
- Rendell, J. (2021, 14 Temmuz). Fragment of the imagination: Assembling new narratives from old. *The Architectural Review*. <https://www.architectural-review.com/essays/keynote/fragment-of-the-imagination>
- Williams, T. ve Tissien, B. (1999). On slowness. TWBTA. <http://www.twbta.com/3031>

Özel ve Kamusal İkiliğini Tartışmaya Açan Bir Çizim ve Kolaj Denemesi

Burçe Karadağ
Aslıhan Şenel

İstanbul Teknik Üniversitesi

Çalışmanın altyapısını mimarlık ve gündelik hayatın konusu olan ve başta özel/kamusal olmak üzere, iç/dış ve kadın/erkek gibi 'ikili karşıtlıkların', feminist yaklaşımlar ile birlikte tartışmaya açılması oluşturmaktadır. İkili karşıtlıkların kurduğu sınırlar, barındırdıkları olasılıklar ve kısıtlar ile birlikte incelenmektedir. Bahsedilen sınırların mekânsal özelliklerini anlamak üzere, özel/kamusal eşiğinde bulunan "ev" kavramı aracılığıyla sınıra ait nitelikler sorgulanmıştır. 'Modern konut' tartışmaları ile birlikte ev, aile, ev yaşantısı ve evcilleşme gibi kavramların geçtiği süreçler gözlemlenerek, mekânın toplumsal cinsiyet rolleri ile eş zamanlı kurulumu araştırılmıştır. Modern konut fikriyle evin geleneksel sınırlarından özgürleşmesi amaçlanmış, ancak aksine modern konut üzerinden bu eleştirilerin yeniden üretildiği gözlemlenmiştir. Çalışmada incelenen örneklerin tümü eleştirdikleri kavramı başka biçimde yeniden üretmektedir. Modern konutun araştırılması ile özel/ kamusal ikiliğini üreten ve aynı zamanda sorgulamaya aracılık eden eylemler açığa çıkarılmıştır. "Mahremiyeti sağlama", "düzenleme", "temizlik algısı oluşturma", "kapama" ve "evcilleştirme" eylemleri özel/kamusal ikiliğinin sınırında barınmaktadır.

İncelenen örneklerde "mahremiyeti sağlamak" için özellikle cephe müdahaleleri ile birlikte kamusal alan ve iç mekân arasındaki geçişliliğin sorgulanması; "düzenlemeyi" tartışmaya açmak üzere evin parçalarının ya da işlevlerinin eksiltilmesi, yer değiştirilmesi ya da yarım bırakılması; "temizlik algısı oluşturma"nın kültürel bir yapılanmaya dönüşmesi; "kapamak" ve "evcilleştirmek" üzere özel/kamusal ikiliğinin kesin sınırlarının toplumsal cinsiyet rollerini oluşturma ve korumadaki baskınlığı ön plana çıkmıştır. Burada yer verilen kavramlar/eylemler "mimarlığın mekânsal stratejileri" olarak değerlendirilmiştir. Ancak özel/kamusal ikiliğini kuran eylemlerin, aynı zamanda bu sınırı açmaya ve bu sınıra yerleşmeye aracılık edebilecekleri görülmüştür. Bu durumda ikilikler artık karşıtlıklar yerine, ara durumların oluşmasına alan tanıyan olanaklara dönüşebilmektedir.

İkilikleri kuran ve sorgulamaya aracılık eden mekânsal stratejiler temsilde de mevcuttur. Mekânın sınırlardan bahsedildiğinde, çizimin ya da çizimin mekânının sınırları olduğu görülebilmektedir. Bu sınırları çizerek sorgulamak ya da çizimi çizim ile birlikte tartışmak ise eleştirel ve olanaklı bir yaklaşım içermektedir. Ara durumları çizimin mekânında tartışmaya açabilmek üzere araştırma kapsamında "çizim taktikleri" öneri olarak geliştirilmiştir. "Katmanlama", "ucundan tutturma", "çift taraflı kullanma", "gölge düşürme", "kıvrırma", "sonradan kullanma" gibi çizim taktiklerine hem incelenen örnekler hem de çalışma kapsamında geliştirilen yeniden üretimler sayesinde varılmıştır. Çalışma boyunca kamusal alandaki yürüyüşler esnasında alınan notlar, yapılan eskizler ve çekilen fotoğraflardan oluşan, özel/kamusal ikiliğinden başlayarak mimarlıktaki ikili karşıtlıkların kurulmasını ve bozulmasını inceleyen uygulamaların hepsi birer yeniden üretimdir. Ancak yeniden üretimler sadece

çizimler ile sınırlı değildir. Yapılan uygulamaların yorumlanması, okunarak tekrar değerlendirilmesi ve süreç içerisinde etkilerinin sorgulanması bir kez daha yeniden üretilmelerine imkân tanımaktadır.

Mimarlığın mekânsal stratejilerini çizim taktikleri ile birlikte tartışmak üzere yapılan yeniden üretimlerde “mahremiyeti sağlama ve katmanlama”, “düzenleme, mecra değiştirme ve araç değiştirme”, “temizlik algısı oluşturma ve çift taraflı kullanma”, “kapama ve gölge düşürme”, “evcilleştirme ve tahmin etme” ilişkilerinin ön plana çıktığı gözlemlenmiştir. Örneğin “mahremiyeti sağlama ve katmanlama” ilişkisinde, çizimde mahremiyeti sağlamak üzere çizimin zamanının ve çizimin mekânının saklandığı görülebilmektedir. Çizim ona ait süreçten bağımsız olarak ele alındığında çizime ait pek çok bilgi göz ardı edilmektedir. Çizimin içinde barındırdığı her türlü bilgiyi açığa çıkarmak, olasılık mekânı olan kâğıttaki ara durumları göstermeye aracılık etmektedir. Böylece “katmanlama”, çizimin sürecini de çizime dahil eden taktiklerinden biridir. Bunlarla birlikte “düzenleme, mecra ve araç değiştirme” ilişkisine bakıldığında ise, çizim araçlarının etkisi ön plana çıkmaktadır. Uygulamada kullanılan kesiklerin, tarayıcıdan geçerken çizgilere; kâğıt üzerindeki bantların ise yeni yüzeylere dönüştüğü görülmektedir. Tarayıcı burada uygulamaya yeni bir katman olarak eklenir çünkü parçalar aynı olsa da yeni temsilleri yeni bilgiler içermektedir. Çizimdeki bu değişiklikler aslında her müdahale esnasında çizimin nesnesini de değiştirmektedir. Artık iç/dış gibi ikili karşıtlıklara, ön/arka gibi temsile ait karşıtlıklar da eklenmekte ve çizimin mekânı tartışmaya açılmaktadır. Eylemlerin taktikler ile birlikte yeniden üretilmesi ve yorumlanması, aralarındaki bağlantıların açığa çıkarılmasına olanak sağlamaktadır. Burada aynı zamanda kavramlar/ taktikler arasında sınırlı bağlantılar kurulamadığını, birbirlerini etkilediklerini ve dönüştürdüklerini görmek mümkündür.

İlişkilerin her yeniden üretim sürecinde ve her farklı araştırmacı aracılığıyla yeniden yorumlanmaya açık olduğunu belirtmek önemlidir. Çizim esnasında uygulanan taktikler ve bu taktiklerin incelenmesi, incelenirken yeniden üretilmesi, bu esnada yer ve zamanla ilgili kurulan yeni bağlantılar ile birlikte çizimin sınırının içine yerleştirilerek burada yeni ara durumlar açılmıştır. Her yeniden üretim yeni bağlantı imkânları oluşturmaktadır. Bu yeni durumda bağlantıların sabit olmayan, zaman içinde değişen ve geçişliliği gösteren kendi temsillerini üretmeye ihtiyaç vardır. Çokluk barındıran durumların temsili, ancak temsildeki kısıtların ve sınırların farkında olarak mümkün olabilir. Bu temsil, özel/kamusal ikiliğinin ara durumunda olduğu gibi, çizim ve maket arasında, manuel ve dijital arasında, temiz ve kirli arasında bir alana yerleşmektedir. Bu aralık zaman ve yer ile ilişki kurduğunda sınırları genişletilebilir, ancak hiçbir zaman sınırlardan tam olarak bağımsız olması mümkün değildir. Araştırmanın sonucunda ikili karşıtlıkları sorgulayan, ara durumları tartışan, çoklukları göstermeyi amaçlayan eleştirel bir çizim pratiğinin olanağı açığa çıkarılmıştır.

Bu çalışma aracılığıyla gündelik hayattaki ikiliklerin mekânda ve temsilde mevcut olduğu anlaşılmıştır. İkili karşıtlıkları, kuram ve mimari örnekler kapsamında tartışmak, mekânın yer ve zaman ile birlikte değişen, toplumsal dinamikler tarafından şekil alan ve eş zamanlı olarak gündelik hayatı üreten bir yapısı olduğunu göstermektedir. Böyle değişken bir yapıyı yeniden üretebilmek için temsilin de benzer biçimde bu ilişkilere cevap verebilen ve ilişkileri kısıtlamak yerine çokluklara imkân tanıyan bir alana dönüşmesi gerekmektedir. Burada çokluk olarak nitelendirilen, aslında ara durumlarda var olan, ikili zıtlıkların sınırları ile kısıtlanmış olan ya da gizli kalan ilişkilerdir.

*Bu metin İstanbul Teknik Üniversitesi Mimari Tasarım Yüksek Lisans Programı kapsamında tamamladığım “Özel ve Kamusal Eşiğindeki Ara Durumların Yeniden Üretimi” başlıklı yüksek lisans tezimin çizim ve kolaj denemesini içeren üçüncü bölümüne odaklanarak yazılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İkili Karşıtlıklar, Temsil, Yeniden Üretim

Medya ve Mimar Kimliği Aracılığında: Mimari Kitap

Duygu Yarımbaş
İpek Akpınar Aksugür
İstanbul Teknik Üniversitesi

Yapı yapma sanatı, yani mimarlığın güzel sanatların bir dalı olarak görülmesine paralel biçimde, tarih boyunca mimar da bir sanatçı olarak konumlandırılmış ve mimarlığın yalnızca teknik değil estetik bağlamı da önem kazanmıştır. Giorgio Vasari tarafından yazılan ve ilk kez 1550’de basılan, kısa adı “Sanatçıların Hayatı” uzun adı “En Mükemmel Ressamların, Heykeltıraşların ve Mimarların Yaşamları” olan kitap, modern anlamda sanat tarihi disiplininin temellerini atmıştır. Sanat tarihinden özelleşmiş bir disiplin olarak mimarlık tarihinde müelliflik kavramı bu kitabın da etkisiyle ön plana çıkmıştır. Mimarın yaptığı yapı kadar yaşam öyküsünün de sanatçı kişiliği bağlamında merak edilir olması, mimarların profesyonel süreçlerini de anlattıkları otobiyografik anlatıların üretilmesini teşvik etmiştir. Mimarlık tarihi alanında ve gündelik hayattaki kültürel dönüşümler ve görsel teknolojiye ilerlemeler zamanla görselliğin daha ön planda olduğu monografi ve oto-monografi türlerinin yayılmasını hızlandırmıştır. Mimarların müşteri kitlelerini kendi çevrelerinden ve mesleki ağlardan edinmesine ek olarak, ‘mesleki şöhretleri’ aracılığı ile daha geniş bir kesime yaymaları, mimarların her türlü görsel ve işitsel medya ile ilişkilerini güçlendirmiş, hatta bir ölçüde mecburi hale getirmiştir. Basılı olmayan mimari portfolyonun yerini mimar kitapları ve web siteleri, hatta sosyal medya sayfaları almıştır.

Mimarların şöhret yani tanınırlık ile olan ilişkileri mimarlık mesleğinin profesyonelleşmesinden itibaren önemli bir olgu olarak var olmasına rağmen, bugün artık söz konusu ilişki kaçınılmaz boyutlardadır. Bu durum mesleki yönelimlerinden bağımsız olarak mimarların büyük bir çoğunluğunun kendi profesyonel imgesini yaratmasını ve adeta bir ticari marka gibi sunmasını teşvik etmiştir. Profesyonel kimlik inşası günümüzde, eskiden olduğu gibi doğuştan, sıra dışı estetik yeteneklerle doğmuş bir sanatçı miti yerine, yapılan işler üzerinden kanıtlanan nesnel bir gerçekliğe dayanmaktadır. Mimar söz konusu kanıtlamayı proje tasarım sürecine ait, eskiz öncelikli olmak üzere, çeşitli yazılı ve görsel belgeler üzerinden gerçekleştirir. Bu noktada başvuru öncelikli kaynak, düzenli ya da düzensiz şekilde tutulmuş, mimar-ofis arşivleridir. Kişisel arşiv basılı bir medyaya dönüşürken, kuşkusuz birçok düzenleme ya da “yeniden-üretim” sürecinden geçer. Medya temsillerinde “yeniden-üretim” oldukça önemli bir kavramdır. Mimari proje mimarlık pratiğinin gerçekleştirilebilmesi için aktörler arasında iletişimi sağlayan bir araç yerine mimari yönelimi ifade eden bir imgeye dönüştürülür. Bazen orijinal çizimde var olmayan bazı unsurlar eklenirken, bazen de bazı katmanlar çizimlerden ayıklanarak hedefe yönelik bir temsil elde edilir. Söz konusu görsel manipülasyonlar, mimarlık pratiği ile ilişkili olmayan ama mimarlığın düşünsel alanına dair olan yeni bir temsil paradigmasına işaret eder.

Çalışma kapsamında, arşivin medya ile olan ilişkisi arşiv materyalinin basılı medyaya dönüşürken uğradığı görsel manipülasyonlar üzerinden incelenmektedir. Mimarların

tasarım sürecine de dahil olduğu mimari kitaplar bir iletişim platformu olarak ele alınmakta, özellikle 1900'lerden itibaren basılan kitaplar, basıldıkları dönemlerin kültürel yönelimleri de göz önünde bulundurularak irdelenmektedir. Kitaplar yalnızca görsel açıdan değerlendirilmekte, içerdikleri metinler söylem açısından analiz edilmemektedir. Çalışmanın odak noktası görsel olarak mimari mesaj iletimi olarak seçilmiştir; ancak söz konusu görsellik sadece mimari proje çizimleri ile sınırlı olmayıp, kitabın sayfa mizanpajı, görsel-metin dengesi gibi unsurlar da mimari temsil bağlamı içinde kabul edilmektedir.

“Mimari kitabın” inşası, yapısı ve tasarımı, yapı yapmayla kitabı oluşturma süreci arasında tartışılmakta ve bu ilişkiler yabancı dillerde basılmış ve Türkçe'ye de çevrilmiş başat kitaplar üzerinden karşılaştırmalı olarak okunmaktadır. Sadece Türkçe basılmış, Türk mimarların (oto)biyografileri ve (oto)monografileri de görsel açıdan aynı bağlamda irdelenmektedir. Bu araştırmaların eşliğinde “mimar mimari medyayı nasıl-neden ve neden-nasıl üretir?” sorusu cevaplanmaya çalışılmakta ve dijital/sosyal medyanın ve e-kitabın önem kazandığı günümüzde hâlâ fiziksel biçimde var olan ve uzun zaman boyunca da var olmaya devam edeceği tahmin edilen mimari kitabın dijital ortam ile ilişkisi de çalışma kapsamında tartışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Mimari Medya, Mimarlık Kitabı, Baskı-Kitap, Arşiv, Yeniden Üretim

Eleştirel Mimarlık Pratiği Olarak Plan Çiziminin Poetikasi

**Elif Hant
Aslıhan Şenel**

İstanbul Teknik Üniversitesi

Plan çiziminin poetikasi bağlamında üretilen çalışma, mimari temsilin olanaklarını çizim, dil, anlam, metinsellik gibi disiplinlerarası bir alandan araştırarak, mevcut temsil söyleminin kritiğini, genişletilmiş alanda poetik üretimlerle ilişkilendirir. Temsil tartışmasının içinde planın tekrar sorgulanıyor olması, poetik olanın çağrışımlara açık doğasıyla birlikte hayal gücünü tetikleyerek kendisine üretken bir alan açar. Bu üretken alandan kurama dahil olarak, araştırmanın da konusu olan poetika kavramına referans olacak şekilde plan çizimleri bir tür açıklık ve performans olarak araştırılır. Plan çizimine dair bu poetik araştırma kurgusu, eleştirel mimarlık pratiği üretme fırsatı sunar.

Eleştirinin sadece metinle üretilme fikrine karşı konumlanan eleştirel mimarlık pratiği, tasarım ve eleştiri arasındaki ayrımı sorgular ve bu ayrım yerine, eleştirel mimarlık pratikleri olarak tasarım ve eleştiri arasındaki ilişkinin disiplinlerarası bir bağlamda yeniden ele alınabileceğini önerir. Çalışmanın eleştirel mimarlık biçiminde bir eleştirel pratik olarak kurulması, plan çiziminin mimarlık bilgisinin içinde/dışında/arasında üretilerek çoğalmasıyla gerçekleşir. Bu üretim zemini, poetik performans olarak plan çiziminin ve çizme eyleminin araştırılmasıyla gelişir. Bu kapsamda çalışma “mimarlık yoluyla araştırma” olarak kurgulanırken, “plan çiziminin poetikasi” bir araştırma metodolojisi olarak tanımlanır.

Eleştirinin gerçekleşebilmesi için gerekli olan disiplinlerarasılık vurgusu genişletilmiş alanda poetika tartışmasıyla açılmaya çalışılır. Edebiyat kuramının geliştirdiği bir kavram olan poetika, günümüzde sanat, yazın, mimarlık kuramları ve dil felsefesi tarafından da ilerletilmiş ve geliştirilmiştir. Çalışma kapsamında ele alınan poetika fikriyle “açıklık”, “mekan”, “yer”, “performans”, “metin” ve “çizim” gibi kavramlar etrafında disiplinlerarası bir bağlamda yeni üretim biçimlerine doğru alanını genişletebilme ve eleştiri üretebilme potansiyeli üzerine düşünülür.

Mimari bir temsil biçimi olarak plan çizimi, sadece teknik bir görüntü değil, çizim pratiğine içkin olarak performatif bir edimdir. Çizim, performans kavramını sanatta, mimarlıkta ya da dilbilimde ortaklaştıran bir arayüzdür. Bu nedenle mimari bir pratik olarak plan çizimi, mimarlık bilgisinin içinde/arasında/dışında yer alan tasarım, temsil, yazın, görsel sanat, müzik gibi farklı alanlardan üretimlerle araştırdığım bir aralıktır. Bir yandan mimari plan çiziminin ne tür bir mimarlık bilgisi ürettiği/üretebileceği üzerine odaklanırken, bir yandan da bir açıklık üretimi olarak çizimi çoğaltan poetikalara odaklanır.

Çalışma kapsamında birbirine paralel olarak gelişen plan-çizimi ve plan-çizmek izlekleri üzerinden; çizgi, katmanlılık, tekrar, metin, okuma, çeviri, notasyon, yer, iz, anlatı gibi kavramlar tartışılır. Plan çiziminin maddeselliğine dair kavramsal

açılım nokta, çizgi, düzlem, yüzey gibi araçlar yoluyla kavranırken, bu araçların katmanlaşması, bir nostasyonel sistem olarak belirmesi, tekrar etmesi ya da bir ritm oluşturmasını da yine plan çiziminin performansına içkin davranışlar olarak yorumlanır.

Çalışma kapsamında poetik performans olarak ele aldığım plan çizimi, temsilin olanaklılığını tasarım, çizim, metin, görsel sanat, edebiyat, müzik gibi farklı üretim alanlarından araştırır. Araştırmanın kavramsal çerçevesi, plan çiziminin kendi maddeselliği, plan çizimini okuyanlar ve planı çizenler aracılığıyla kurulur. Böylece planın poetik üretimlerle ve performatiflikle ilişkisi çalışma kapsamında açılır. Buradan hareketle çalışma kapsamında ele alınan plan çiziminin poetikayla ilişkilendirilerek farklı türlerde üretim biçimlerine yönelik olanaklılığı açıldığını ve böylece disiplinlerarası bir alandan plan çizimi pratiğine eleştirel bir katkı sunduğunu söylemek mümkündür.

*Bu metin, İTÜ Mimari Tasarım Yüksek Lisans Programında Doç. Dr. Aslıhan Şenel danışmanlığında, “Eleştirel Mimarlık Pratiği Olarak Plan Çiziminin Poetikasi” başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çizim, Mimari Temsil, Poetika, Performans, Eleştirel Mimarlık

7

Ulaşım ve Hareketlilik

Kaldırımın Politik Potansiyeli

Ebru Ülgen Şendil

İstanbul Teknik Üniversitesi

Bu çalışma, bir eşik mekân olan metaforik kaldırımın kamusal alandaki yerini ve potansiyelini tartışmayı amaçlamaktadır. Egemen gücün 'hiç kimsenin alanı' olarak tanımlamayı manipüle ettiği kaldırımın gündelik bir müşterek alan olarak 'hepimizin alanı' olduğunu ve kent hakkının öznelereinden biri olduğunu savunmaktadır.

Çalışmanın temel önermesi, "Kamusal alanın gündelik ve göz ardı edilen sahnesi olan kaldırımlarda, egemen gücün ürettiği stratejilere karşılık kamusal aktörün taktikleri artarsa kaldırımın kimliği belirir ve kullanıcının aidiyet hissi artar." şeklindedir. Bu önermedeki kavramsal ilişki tersten de kurgulanabilir. Bir kentsel mekân olarak kaldırım, bir 'yer' olarak karakteristiğe ve onu benimseyen kullanıcılara sahipse orada alımlama ve müdahale etme gibi kamusal aktif kullanımdan bahsedilebilir.

Aidiyet hissinin artması ile kentlinin kamusal etkin aktörlüğü arasında doğrudan bir ilişki vardır. Bir kimse kendini ait hissettiği, içselleştirdiği bir kamusal mekânda söz hakkını kendinde daha çok görecektir. Kullanıcı olarak müdahale etme ve karşı-düzenleme üretme, yeni bir kullanım biçimi geliştirme gibi aktif alternatif kamusal kullanım şekilleri ile mekânın yeniden üretimine katkıda bulunacaktır. Kamusal aktör karakteri baskın, aktif kullanıcıların elinde kaldırım gibi iddiasız bir kamusal alan bile gündelik politiğin potansiyellerini ortaya çıkaracaktır ve bir özgürleşme mekânına evrilecektir. Böylece ünlü "Şimdi ve Burada!" değişiminin gereklerini kaldırım mekânında, kamusalılığın ilk adımını atar atmaz işlerliğe koymak ve başka bir kent hayatını ilk andan itibaren tomurcuklandırmak mümkün olacaktır.

Bu çalışmanın niyeti, De Certeau'nun değişimiyle kaldırımın kamusal sahnesinde 'bir kültür oluşturan operasyonları' ve 'edepli bir üstü kapallılıkla tüketici ve egemenlik altında olan kullanıcılara özgü eylem modellerini' belirlemektir. Günlük yaşamın düzenbazlık yapmak, dolap çevirmek, yani işini kendince yürütmek için herkese binlerce yol yordam sunduğu önermesi ile kamusal gündelik hayatın vazgeçilmez mekânı olan kaldırımın da potansiyeli hakkında ipucu vermiştir.

Kaldırım mekânının kent gündelik hayatında ne demek olduğu çalışmanın temel alt sorularından biridir. Kentlinin gündelik hayat pratikleri ile kaldırımın genel değerlendirilmesi ilişkilendirildiğinde ortaya nasıl bir metaforik kaldırım çıkmaktadır? Çalışmanın genelinde bir eşik mekân olarak ele alınan, heterotopik özellikleri tanımlanmaya çalışılacak olan kaldırımın gündelik kullanımı ve anlamı ne kadar çeşitlenebilmektedir? Bu alternatif durumların oluşumu hangi değişkenler değerlendirilerek tespit edilecektir? Bu çalışma, Situasyonistlerin dediği gibi, alternatif durumların ürettiği kentsel mekânların özgürleştirici potansiyeline kaldırımda tanık olma niyetindedir.

“Bu potansiyelsizlikten yabancılaşma kadar hiçbir şey insanı böylesine yoksullaştırmaz ve özgürlüğünü kısıtlamaz. Yapabileceği şeyden ayrılmış olanlar yine de direnebilir, yine de yapmayabilir. Oysa kendi potansiyelsizliğinden ayrılan kişi, her şeyden önce, direnme becerisini kaybeder.” der Agamben ve bu noktada ‘potansiyelleşmek’ de özgürleşmek anlamına gelebilir. İktidarın pasif potansiyele mahkum olduğuna inandırdığı kişi, potansiyelinin boyutlarını, derinliği ve kabiliyetini bir başka deyişle ‘yapabilirliği’ni fark ettiğinde potansiyelini aktive edebilir. Potansiyelini tüm vaatleriyle elinde tutmak özgürleşmeyi mümkün kılar.

Kalitatif bakışa daha çok yönelen çalışma, kaldırım mekânında gündelik hayatın gün yüzüne çıkan biçimlerini ve arka plan dinamiklerini ortaya koymaya çalışırken sayısal, ölçülebilir ve karşılaştırılabilir verinin kısıtlı imkanı yerine anlık tanıklığın zengin hikayesi ile ilgilenmektedir.

Liberal kapitalizmin ürettiği burjuva kamusalığı için kamusalılık ve çokça kaldırım mekânındaki kamusalılık bir karşılaşma, çatışma ve diyalog ortamıydı. Kamusal aktörler, sınıfsal çelişkideki konumlarını ve iktidar ile ilişkilerini taktiksel, sembolik ve anlık kamusal varlık biçimleri ile yeniden üretmekteydiler.

Modern kent mekânında kamusalığın son birkaç yüzyıldaki yolculuğu kabaca birkaç dönem ile tanımlanabilir. Endüstrileşen kent ile sınıf çelişkisinin ve yeni toplumsallığın biçimlendiği “Paris sıkıntısı” dönemi olarak tanımlanabilecek ilk zamanlarda, kamusal alanda modern birey olmak bir meydan okuma biçimi olarak inşa olmuştur. Bu hal, doğal olarak, iktidarın kontrolünde tutması hayli güç bir toplumsal gerçeklik üretmiştir. Egemen güç bu duruma, fiziksel mekânı yeniden düzenleyerek kontrol mekânizmalarını sıklaştırmak stratejisi ile cevap vermiştir. Bu döneme “Haussmann dönemi” diyebiliriz. Rasyonel, ilerlemeci ve tektipleştirici bakış açısı ile üretilen mekânlarda gerçekleşen kamusal hayatın kuruluşu zaman içinde yeni tartışmaları ortaya koydu. Kentsel kamusalılık ve kaldırımı bir toplumsal fiziki mekân olarak hafife alan yaklaşım, 60’lardan itibaren Jacobs, Gehl, Whyte ve Debord gibilerinin yeniden değerlendirmeleri ile ters yüz olmuştur. Artık kaldırımın yeri, kentsel kamusal alanda olduğu gibi kent planlamada da potansiyelleri ve ürettiği olanaklar ile tartışılmaya değer görülmektedir. Bu döneme “Kaldırım taşının altında sahil var!” dönemi diyebiliriz.

Bir kentsel kamusal mekân olarak kaldırım, çalışmanın kavramsal tartışma kısmında; eşik mekân olarak kaldırım, özel-kamusal alan ikiliğinde yeri, ötekinin mekân olarak kaldırım, öteki mekân olarak kaldırım ve son olarak yabancılaşma mekânı olarak kaldırım şeklinde ele alınmıştır ve yapılan tartışmanın nüveleri gözlem mekânları olan Atina ve İstanbul kaldırımlarında aranmıştır.

Çağdaş kent yaşamının etkisi artan bir biçimde beslediği bireyselleşmenin ürettiği yalnızlığa ve teslim olunuşa karşılık kamusal mekânın sahiplenilmesi ve bunun önkoşulu olarak kamusalığın içselleştirilmesi etkin bir alternatif duruştur. Kaldırım, tüm çalışma süresince tartışıldığı üzere, bir eşik mekân olarak, kamusal aktör bireyin sahiplenerek ve müdahale ederek potansiyelini ortaya çıkarabileceği öncül bir kentsel mekândır. Çağdaş kentli yabancılaşmanın kabuğunu kırmak kaldırımın politik potansiyelini kullanmaktan geçmektedir. Her an elimizin altında olan ve kimsenin umursamadığı kaldırımlar, tipik özgürleşme mekânlarıdır.

Anahtar Kelimeler: Kamusal Alan, Gündelik Hayat, Yabancılaşma, Eşik Mekân

Gündelik Bir Taktik Olarak İstanbul'da Yolculuk Deneyimi

Furkan Evliyaoğlu
İpek Akpınar Aksugür

İstanbul Teknik Üniversitesi

Henri Lefebvre (2016), modern dönemde gündelik hayata odaklandığı “Modern Dünyada Gündelik Hayat” isimli eserinde günümüz toplum yapısını boş zaman toplumu olarak ifade etmiştir. Lefebvre bu toplum yapısıyla birlikte ortaya çıkan farklı saat kullanımları olduğunu belirterek bunları zorunlu zaman, serbest zaman ve zoraki zaman olarak sınıflandırmıştır. Modern yaşamda gerçekleşen gündelik pratiklerden ismini alan bu zaman dilimlerinden zorunlu zaman; gündelik yaşamımızda rutin olarak gerçekleştirdiğimiz zorunlu eylemleri ifade etmektedir. Serbest zaman ise gündelik yaşamın içerisindeki zorlukları katlanabilir kılan eğlenme eylemine ayrılan zamanı belirtmektedir. Zoraki zaman ise Lefebvre’in ifadesiyle zorunlu zaman dışında kalan formaliteler olarak tanımlanabilir. Bu formalitelerin başında kentte yaşayan bireylerin ulaşım için ayırdıkları zaman gelmektedir. Lefebvre’e göre modern toplumda zoraki zaman dilimi boş zamandan daha büyük bir hızla artmaktadır. Diğer bir deyişle, küreselleşmeyle birlikte bireylerin gündelik hayatlarında ulaşım için ayırdıkları zamanın gittikçe arttığı söylenebilir. Bireyler ise gündelik yaşamlarında meydana gelen bu değişikliğe karşı birtakım taktikler üretmişlerdir. Özellikle metropollerde yaşayan bireyler, her gün deneyimledikleri evden işe gidiş, evden işe dönüş süreçlerini en kısa sürede, en kısa rota üzerinden gerçekleştirmek adına kendi yolculuk taktiklerini üretmişlerdir. Bireyler bu taktikleriyle farklı ulaşım araçları ve eksenleri kullanarak mekânsal engelleri kısa sürede aşmaya çalışmışlardır. Bir başka deyişle, günümüz bireyleri bu yolculuk deneyimleriyle birlikte zaman mekân sıkışmasının birer aktörü haline gelmiştir.

John Urry (2018) ise gündelik hayatlarında zoraki zaman dilimini azaltmak için kendi yolculuk taktiklerini üreten bu çağdaş öznelerin artık yaya flâneurler olmadığını vurgulayarak, bu öznelerin otomobil, uçak ve jetlerin yolcusu olduğunu ifade etmiştir. Bu çalışma kapsamında çağdaş flâneurler olarak isimlendirilecek olan bu bireyler, yolculuk taktikleriyle birlikte zamansal bağlamda büyük avantajlar elde etmişlerdir. Ancak bu yolculuk deneyiminin mekânsal boyutu göz ardı edilmektedir. Çünkü yolcuların bu taktikleriyle gündelik yaşamlarındaki zoraki zaman dilimleri azalmış, ancak bununla birlikte kentle olan temasları sınırlandırılmış, kentte geçirdikleri süre kısıtlanmıştır. Bu çalışma kapsamında ise metropolde yaşayan çağdaş flâneurlerin yolculuk taktikleri incelenmiş olup, bu taktikle birlikte yaşadıkları zaman mekân sıkışması tartışmaya açılmıştır. Diğer bir deyişle araştırma, bireylerin sınırlandırılmış ve kısıtlanmış kent deneyiminin mekânsal olarak yansımalarına odaklanmıştır.

Çağdaş flâneurlerin farklılaşan yolculuk deneyimini ortaya koymak adına öncelikle Charles Baudelaire’in ve Walter Benjamin’in kavramsallaştırdığı flâneur kavramı ele alınmıştır. Bu anlamda bir kent kâşifi olan flâneur, yolculuk deneyimini ortaya koymak için güçlü bir figürdür. Buna rağmen kent gezgini olan flâneur, aylak bir figür olup kenti amaçsız bir şekilde deneyimlemektedir. Bu bağlamda günümüz çağdaş

öznelerinin Baudelaire'ın ve Benjamin'in ortaya koyduğu flâneur figüründen farklı olduğunu söylemek mümkündür. Artık avarelikten sıyrılan ve kenti bilinçli olarak deneyimleyen bu özneler, Frédéric Gros'un (2017) ifadesine göre kentli flâneurler olarak adlandırılmaktadır. Kalabalıklaşan kentlerde her gün işine yetişmeye, daha sonra ise evine kavuşmaya çalışan kentli flâneurlerin büyük bir telaş içinde olduğunu söylemek mümkündür. Bu bağlamda flâneurün kent deneyimi dört farklı başlık altında ele alınarak incelenmiştir. Bu başlıklar; (i) yolculuk, beden ve kent, (ii) yolculuk, beden ve hız, (iii) yolculuk, beden ve rota, (iv) yolculuk, beden ve deneyim olarak sıralanabilir.

Araştırma kapsamında, flâneurün yolculuk deneyimi ele alındıktan sonra çağdaş flâneurün deneyimini incelemek amacıyla bir alan çalışması yapılmıştır. Alan çalışması kapsamında İstanbul Kültür Üniversitesi Ataköy Kampüsü'nden yola çıkarak İstanbul'un farklı noktalarına ulaşmaya çalışan üç çağdaş flâneurün farklı ulaşım araçları ve eksenleri kullanarak oluşturduğu üçer farklı yolculuk taktiği incelenmiştir. Bu kapsamda öncelikle bireylerin yolculuk süreçlerine eşlik edilerek gözlem çalışması yapılmış, daha sonra görüşmeler yapılmıştır. Elde edilen veriler flâneurün yolculuk deneyiminin incelendiği başlıklara göre ele alınmıştır.

Buna göre; flâneurün yolculuk sırasında bedeninin doğrudan kent ortamı ile ilişki kurduğu söylenebilir. Le Breton'un ifadesine göre bu yolculuk deneyimi tüm beden katılımını gerektiren, duyuları ve duyumları harekete geçiren bir süreçtir. Bir başka deyişe birey bu süreçte kenti görmekte, işitmekte ve hatta kenti koklamaktadır. Ancak örneklem grubunda yer alan bireyler bir ulaşım aracının içerisindeyken kenti doğrudan duymasamadıklarını ve algılayamadıklarını ifade etmişlerdir. Buna bağlı olarak çağdaş flâneurlerin sınırlı bir kent deneyimi yaşadığı ifade edilebilir.

İkinci olarak yolculuk, beden, hız ilişkisi incelenebilir. Buna göre kentte aylak gezen flâneurün aksine günümüz flâneurlerinin Le Breton'un (2008) ifade ettiği gibi randevuları vardır; trene bineceklerdir; bir an önce evlerine dönmek istiyorlardır ya da işlerine geç kalmamaları gerekir. Bu doğrultuda kent içerisinde daha hızlı hareket eden çağdaş flâneurlerin bulanıklaşmış bir kent deneyimi yaşadığı söylenebilir. Başka bir deyişle günümüz bireylerinin yolculuklarında zamansal olarak avantajlar sağlasa da kent içerisindeki mekânsal deneyimlerinin olumsuz etkilendiği sonucuna ulaşılabilir.

Bir diğer başlık olan yolculuk, beden ve rotaya göre, flâneurün kent içerisindeki yolculuğu aylaklık etmekle eş değerdir. Flâneurün bu eylem sırasında bir amacı ve bir varış noktası bulunmamaktadır. Le Breton'un ifade ettiği gibi flâneur sezgileriyle rotasını belirler ve ansızın yolunu kısaltır ya da başka bir yöne sapabilir. Buna karşın çağdaş flâneurün rotaları, kullandıkları ulaşım aracı tarafından belirlenmektedir. Bu anlamda bireylerin ani değişiklik yapması, yeni rotalar keşfetmesi mümkün değildir. Diğer bir deyişle bu yolculuk sürecinde bireyler sınırlandırılmış bir kent deneyimi yaşamaktadırlar.

Son olarak ise örneklem grubunda yer alan kentlilerin ulaşım alternatiflerinin farklılaşmasıyla birlikte dönüşen yolculuk deneyimleri ele alınmıştır. Flâneur bu yolculuk süreci boyunca kenti aktif olarak deneyimlerken, çağdaş flâneurler bu süreçte daha edilgen bir konuma geçmiştir. Edilgen bir konuma geçen özne yolculuk süreçlerine kitap okuma, telefonla konuşma gibi işlevler de ekleyerek zoraki zaman sürecini minimize etmeye çalışmaktadır. Özetle, kentin, kentinin ve gündelik yaşamın değişimi bireylerin yolculuk pratiğinde ve kent deneyiminde büyük değişiklikler yaşanmasına neden olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Flâneur, Gündelik Yaşam, Kamusal Ulaşım, Yolculuk

Kaynaklar

Lefebvre, H. (2016). *Modern dünyada gündelik hayat*. (I. Gürbüz, Çev.). Metis Yayıncılık. (Orijinal eserin yayın tarihi 1968)

Urry, J. (2018). *Mekânları tüketmek* (R. G. Öğdül, Çev.). Ayrıntı Yayınları. (Orijinal eserin yayın tarihi 1995)

Gros, F. (2017). *Yürümenin Felsefesi* (A. Ulutaşlı, Çev.). Kolektif Kitap. (Orijinal eserin yayın tarihi 2008)

Le Breton, D. (2008). *Yürümeye övgü* (İ. Yerguz, Çev.). Sel Yayıncılık. (Orijinal eserin yayın tarihi 2000)

Yeni Bir KentSEL Pratik Olarak E-scooter'ın İzini Sürmek: İstanbul Örneği

İlyas Seyrek
Marmara Üniversitesi

Mikro mobilite tüm dünyada 2010 yılı sonrasında yemek, malzeme temini ve ulaşım gibi pek çok alanda kullanıcı ihtiyaçlarına göre gelişen, çeşitlenmiş, akıllı telefon uygulamalarına dayalı mobilite hizmetlerden biridir (International Transport Forum, 2019). 2017'den itibaren dünyanın farklı coğrafyalarındaki kentlerde sıkça görmeye başladığımız, bir mikro mobilite aracı olarak nitelendirilen elektrikli scooterlar ise bu yeni hareketlilik türünün en dikkat çekenlerindendir. E-scooterlar teknolojik bir inovasyon olarak toplu taşıma sistemleri ile entegrasyonu sağlayarak ulaşım biçimlerini tamamlayacağı, kent mekânında var olan trafik, park sorunu gibi sorunları azaltacağı ve karbon salınımını düşüreceği öngörüsü üzerinden kentsel planlama ve ekoloji alanlarında pratik bir çözüm aracı olarak duyurulmasıyla giderek yaygınlaşmaya başladı (Portland Bureau of Transportation, 2019: 5).

Neoliberal sistemde, toplumsal ve ekonomik eşitsizlikler/çelişkiler içerisindeki kentsel mekânda ortaya çıkan bu yeni pratik, hareketlilik biçimi ve sektörün iddia edilen olumlu etkilerinin gerçekliğini tartışmadan çok önce, yaratabileceği toplumsal etkileşimi anlamaya çalışmak ve bu aracın kullanımının ortaya çıkarabileceği toplumsal çelişkilerin altını çizmek gerekmektedir. Bunun için de aracın hangi toplumsal kesim/sınıf tarafından, hangi amaçla ve ne kadar sıklıkta kullanılmakta olduğu, aracın geleceği, ulaşım ihtiyacını karşılayacak nitelikte görülüp görülmediği araştırılmalıdır.

Dünyada ortaya çıkıp yaygınlaşmaya başladığı yer olan ABD'de yapılan ilk araştırmalara göre bu mikro mobilite uygulamalarını kullanan kesimlerin gençlerden ve ortalamadan daha yüksek gelir seviyesindeki kişilerden oluştuğu bilinmektedir (Shaheen ve Cohen, 2019: 11). Türkiye'de 2019 yılında ortaya çıktıktan sonra giderek popüler hale gelen ve kullanımı artan bu aracın Türkiye'deki kullanıcılarının da aynı sosyo-ekonomik kesimden olup olmadığını araştırmak gerekmektedir.

Bu amaçlarla çalışma kapsamındaki araştırmanın ilk bulguları da ABD'dekine benzer bir sonucu bize gösterse de araştırma tamamlandığında aracın/uygulamanın küresel ve/veya bölgesel bağlamda ortaya çıktığı sosyo-ekonomik koşulları değerlendirmemizi sağlayacak, aracın toplumsal ihtiyaçları karşılayacak nitelikte olup olmadığı, değilse bunun nasıl sağlanabileceği tartışılacaktır. Bu çerçevede araştırmayla sosyo-mekânsal bir sorun olarak ortaya çıkan ulaşım ve trafik sorununun neoliberal ekonomik sistemin bir işleyiş biçimi olarak kamusal yöntemler yerine bireysel çözümlerle aşılması olgusunun da tartışmaya açılması hedeflenmektedir. Böylece çalışma neoliberal söylem ve pratikler yoluyla kamusal risk ve sorumlulukların bireyselleştirilerek (Larner, 2000; Lemke, 2001; Rose, 1999; Brown, 2018: 51) "satın alınan" ve "kullanıma göre ücretlendirmeyi" temel alan online tabanlı uygulamalarla çözülmeye çalışılmasını tartışmanın yanı sıra bu uygulamanın

belli sosyo-ekonomik sınıftan kişilerin kullanımına olanak sağlayan bir uygulama olup olmadığını araştırmaktadır.

Neoliberal ekonomi ve politikalarla birlikte düşünülmesi gereken bir başka olgu hareketliliktir. Malların, bilginin ve insanların yer değiştirmesi ile ilgili olarak ve coğrafi ve sosyal bir olgu olan hareketlilik; anlam olarak, seyahat etmekten çok daha fazlasını ifade ettiği (Kaufmann vd., 2004) için modern yaşam üzerindeki etkileri ve gelecekte getireceği kentsel gelişmeler açısından anlamlıdır (Korkmazıyrek, 2018: 21). Teknolojik gelişmelerle birlikte ortaya çıkan yeni hareketlilik paradigması da tüm sosyal ilişkilerin az ya da çok mesafe, az ya da çok hız, az ya da çok yoğun ve az ya da çok fiziksel hareket içeren çeşitli bağlantıları gerektirdiğini görmeyi içermektedir (Türker, 2011). Nesneleri, insanları, fikirleri ve görüntüleri farklı mesafelere taşımak için geliştirilmiş teknolojiler, aralıklı olarak var olma ve yokluk modları sağlayarak tüm sosyal yaşamı, iş, aile, eğitim ve siyaseti etkilemektedir (Canzler ve Kaufmann, 2008). Tüm bu sebeplerle sürekli yeni çelişkiler var eden bu sistemde hareketliliğin niteliği ve niceliği de önemlidir; bu yeni hareketlilik biçimi üzerine eğilmek gereklidir.

İşte bu gereklilik ve amaçlar çerçevesinde çalışmada Türkiye’de kullanıcıların, cihazların (scooter) ve hizmet sağlayıcı şirketlerin sayısının en fazla olduğu şehir olan İstanbul’da bu aracın aktif olarak kullanıldığı alanlardan birkaçında kullanıcılarla anket yaparak kullanıcıların sosyo-ekonomik/sosyo-kültürel profilleri ortaya çıkarılmaya çalışılmaktadır. Hizmet sağlayıcı uygulamanın/şirketin temasa geçme çabalarına karşılık vermemesine rağmen alandaki araştırmaları tamamlayacak şekilde hizmet sağlayıcı şirketlerden yetkili, çalışan kişilerle formel ya da enformel görüşmeler yapılmaya; kullanıcılara yönelik daha geniş ölçekte verilere ulaşılmaya çalışılacaktır.

İlk bulgulara göre araçlar özel ulaşım yolları gibi gerekli teknik altyapının eksikliği ve yüksek ücret tarifeleri sebebiyle iddia edilenin aksine herkes için ulaşım ihtiyacını tamamlayacak ve trafik sorunu çözecek niteliklere sahip görünmemekte; araştırma yapılan alanların niteliğine göre ulaşım ya da eğlence amaçlarıyla kullanılmaktadır. Alan araştırması İstanbul’da bu araçlara dair kullanıcı sirkülasyonunun fazla olduğu hem iş merkezleri hem sahil alanları hem de toplu ulaşım aksları çevresinde, İstanbul’un iki yakasında toplam dört farklı alanda yapılmaktadır. Araştırma planlanan sahalarda yapılacak görüşmeler tamamlandığında e-scooterların en çok hangi amaçlarla nerelerde kullanıldığı, kullanıcıların yaş ortalaması, mesleği, eğitim ve gelir durumu bu yeni aracın kullanıcılarının sosyo-ekonomik/sosyo-kültürel konumları ve aracın niteliği hakkında bize sosyo-ekonomik ve sosyo-mekânsal çıkarımlar yapma fırsatı sağlayacaktır. Çalışma Türkçede kentsel hareketlilik ve mikro hareketlilik kavramlarını ele alarak elektrikli scooter araç ve uygulamalarını konu edinecek ve saha araştırmasıyla onları araştırarak ilk çalışma olması sebebiyle özgün bir değere sahiptir. Ayrıca çalışma önümüzdeki yıllarda sayıları ve kullanımları giderek artması muhtemel bu aracın kent içinde toplumsal, ekolojik ve ekonomik başka etkilerin araştırılması için de temel niteliğinde olan belirli tartışmaları başlatması sebebiyle etkili olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Mikro Mobilite, Kentsel Hareketlilik, E-scooter, Sınıf, Neoliberalizm

Kaynaklar

- Brown, W. (2018). *Halkın çözölüşü: Neoliberalizmin sinsi devrimi* (B. E. Aksoy, Çev.) (1. Baskı). Metis Yayıncılık.
- Canzler, W. ve Kaufmann, V. (Ed). (2008). *Tracing mobilities: Towards a cosmopolitan perspective*. Ashgate Publishing.
- International Transport Forum. (2019). Regulating app-based shared mobility services. *OECD/ITF 2019 Report*. https://read.oecd-ilibrary.org/transport/regulatingapp-based-mobility-services_94d27a3a-en
- Kaufmann, V., Bergman, M. M. ve Joye, D. (2004). Motility: Mobility as capital. *International Journal of Urban and Regional Research*, 28(4), 745-756. <https://doi.org/10.1111/j.0309-1317.2004.00549.x>
- Korkmazyürek, B. (2018). *Kentsel ulaşım politikaları kapsamında sürdürülebilir kentsel hareketliliğin değeriendirilmesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Larner, W. (2000). Neo-liberalism: Policy, ideology, governmentality. *Studies in Political Economy*, 63, 5-26. <https://doi.org/10.1080/19187033.2000.11675231>
- Lemke, T. (2001). "The birth of bio-politics": Michel Foucault's lecture at the Collège de France on neo-liberal governmentality. *Economy and Society*, 30(2), 190-207. <https://doi.org/10.1080/03085140120042271>
- Portland Bureau of Transportation. (2019). *2018 E-scooter findings report*. <https://www.portlandoregon.gov/transportation/article/709719>
- Shaheen, S. ve Cohen, A. (2019). *Shared micromobility policy toolkit: Docked and dockless bike and scooter sharing*. UC Berkeley: Transportation Sustainability Research Center. <https://escholarship.org/uc/item/00k897b5>

Çevresel Kaygılar, Kentsel Hareketlilik ve Ulaşım: İstanbul'da Deniz Ulaşımının Desteklenmesi İçin Bir Yol Haritası Geliştirilmesi

İpek Yargıç

İstanbul Teknik Üniversitesi

Yaşadığımız çevre insanlara yaşamlarını devam ettirebilmeleri için sınırsız imkanlar sunmaktadır. Bu imkanların hepsi yaşanabilir yerleşmeler oluşturmamıza olanak sağlar. Ancak bireylerin sınırsız tüketimleri çevrenin imkanlarını zorlamakta olup; bu düzenleri korumaya engel olmaktadır. Bu durumla mücadele edebilmek ve hem günümüz hem de gelecek nesiller için gerçek anlamda yaşanabilir yerleşmeler oluşturmak adına literatürde bazı kavramlar ortaya atılmıştır. Bu kavramların temelinde sürdürülebilirlik yer almaktadır. Ancak zaman içerisinde sürdürülebilirlik anlamını yitirmiş ve sürdürülebilirliğin yerini almak için dayanıklılık kavramı ortaya atılmıştır. Dayanıklılık; sürdürülebilirliğin değişimlere karşı denge sağlayabilme “kapasitesi” üzerine kurulmuştur. Başka bir deyişle, beklenmedik dışsal şok ve streslere karşı ayakta kalabilme, adapte olabilme ve gelişebilme kapasitelerini ifade etmektedir. Yaşanan bu beklenmedik olaylar sonucunda dayanıklılık kavramı farklı yaklaşımlar kazanabilmektedir. Ancak karşı karşıya olunan ve geri dönülemez sonuçlar içeren iklim değişikliği bütün bu etkenlerin önüne geçmiştir ve bu kapsamda iklim direnci, dayanıklılığın en çok irdelenen boyutu olmuştur.

Öte yandan, şehirler, insanların yaşamsal ihtiyaçlarını karşılamak için var olan iklim, enerji akışı, topluluklar, hareketlilik ve diğer kentsel sistemlerden oluşan, insan hakimiyetindeki ekosistemlerdir. Şehir ekosistemleri kentsel hareketlilikle birbirlerine bağlıdır. Kentsel hareketlilik, insanların zaman ve mekanla ilişkilerini yansıtan, hayatımızı şekillendiren ve şehrin dinamiklerini yönlendiren kaçınılmaz bir tüketimdir. Bütün bireylerin günlük hayat içerisinde devamlı olarak gerçekleştirdikleri bir tüketim olması sebebi ile bu tüketimin gerçekleştirilme şekli, başka bir deyişle takip edilen hareketlilik kültürleri, doğrudan doğal çevreyi etkilemektedir ve yüksek karbon ayak izinin önde gelen nedenlerinden birini oluşturmaktadır. Bununla beraber, kentsel hareketlilik ve ulaşım sistemleri iklim değişikliğinden en çok etkilenen sistemlerdendir. Ancak şehirlerin omurgası olan bu sistemler dış etkilere karşı dayanıklı olmak durumundadır.

Bütün bunlar doğrultusunda bu çalışma, son yıllarda önem kazanan ve ulaşım sistemlerinin vazgeçilmez bir bileşeni olarak kabul edilen “iklim direnci” çerçevesinde geliştirilmiştir. Bu çalışma, İstanbul'da ulaşım sistemlerinin dayanıklılığını artırma ve çevresel sorunları azaltmada deniz ulaşımının rolünü anlamayı amaçlamaktadır. Bu kapsamda, İstanbul'da deniz ulaşımının kullanımını teşvik ederek toplu taşıma sistemlerinin dayanıklılığına katkı sağlayacak bir yol haritası oluşturmak hedeflenmiştir. Buna bağlı olarak, yol haritası ile çevresel yüklerin ele alınması ve karbon ayak izinin azaltılması amaçlanmıştır.

Deniz ulaşımı; suyun doğal altyapısını kullanıyor olması, düşük birim yatırım maliyeti

gerektirmesi, diğer ulaşım türleriyle kolay entegrasyonu, yüksek yolcu kapasitesine sahip olması ve düşük enerji kaybı ile çevre dostu enerji kaynaklarını ikame etme kapasitesini barındırması ile Avrupa Birliği tarafından en dayanıklı motorlu ulaşım şekli olarak görülmektedir. Ayrıca şehir içi ulaşımın bir miktar yükünün denize aktarılması hem karayolu ulaşımını rahatlatmakta hem de güvenli, huzurlu ve konforlu seçenekler yaratmaktadır. Bunlara ek olarak, deniz ulaşımı salgın hastalıklarda sosyal mesafeyi koruma ve doğal havalandırma ile bulaş riskini azaltma imkânı tanımaktadır. Bu sebeple yolcular tarafından tercih edilen bir ulaşım türü olmaktadır. Bu anlamda kıyı kentleri, toplu taşıma türü olarak deniz ulaşımını geliştirme ve bundan avantaj sağlama fırsatına sahiptir. İstanbul ise hem eşsiz jeopolitik konumu hem tarihsel, kültürel ve doğal değerleri hem de geçmişten günümüze gelen deniz kültürü ile kıyı kentleri arasında öne çıkmaktadır. İstanbul önemli derecede kırılgandır ve deniz ulaşımı açısından büyük bir potansiyele sahip bir şehirdir. Deniz ulaşımı, İstanbul'un kurulduğu yıllardan beri devamlılığını sürdüren yegâne ulaşım şeklidir. Bu doğrultuda çalışma kapsamında vaka alanı olarak İstanbul seçilmiştir.

Kıyı alanlarında deniz ulaşımının iklim değişikliği ile mücadelede ne gibi imkanlar sunabileceğini, bu imkanlar doğrultusunda ulaşım sistemlerinin dayanıklılığına katkısını ve rolünü araştırmayı amaçlayan bu çalışma derin bir literatür taraması içermektedir. Literatürden elde edilen verilerin yanı sıra İstanbul'da toplu taşıma sistemlerinde Covid-19 öncesi durum ve mevcut duruma yönelik yolculuk verileri analizi yapılmıştır. Buna ek olarak, İstanbul'da deniz ulaşımı odaklı bir vaka çalışması gerçekleştirilmiştir. Vaka çalışması kapsamında ise tamamlayıcı yöntem olarak bir çoklu karar verme yöntemi olan Analitik Hiyerarşi Süreci (AHP) kullanılmıştır. AHP kapsamında İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB) ve akademiden toplam dokuz adet uzman ile Excel formatında bir AHP uzman görüşü çalışması gerçekleştirilmiştir.

Bu çalışma bir uzman görüşü değerlendirmesi çalışması olduğu için dokuz adet uzman yeterli olmaktadır. Bu çalışmada uzmanların İstanbul'da deniz ulaşımının dayanıklılığının rolünü anlamada belirlenen kriterler (tedariklilik, dirençlilik, entegrasyon, pandemi ve epidemiler, çok kaynaklılık, esneklik, yansıtıcılık) arasında önceliklendirme yapması beklenmiştir. Önceliklendirme doğrultusunda dirençlilik (%19,5) ve entegrasyon (%18,5) en çok üzerinde durulması gereken bileşenler olarak ortaya çıkmıştır. Daha sonra önceliklendirme sonuçları, literatür taraması ve yolculuk verileri analizi de dikkate alınarak bir yol haritası öne sürülmüştür. Bu yol haritasında yer verilen eylemler üst ölçekli olup İBB ve Birleşmiş Milletler'in taahhütleri doğrultusunda zaman aralığı kısa dönem 2024, orta vade 2030 ve uzun vade 2050 olarak belirlenmiştir. Eylemler belirlenirken İBB İklim Eylem Planı, 2020-2024 Stratejik Planı, Roma, Bristol ve Londra Resilience Strategy raporlarından yararlanılmıştır. Öte yandan, yapılan AHP uzman görüşü çalışmasında elde edilen sonuçların İstanbul için uygulanabilir olup olmadığını ve uzmanların kendi görüşleri içerisindeki tutarlılıklarını analiz etmek amacıyla bazı istatistikî hesaplamalar gerçekleştirilmiştir. Bu hesaplamalar sonucunda 0,31 ile tedariklilik, deniz ulaşımının dayanıklılığında uygun olmayan bir parametre olarak ortaya çıkmıştır.

Bütün bu bulgular doğrultusunda, deniz ulaşımının ulaşım sistemlerinin dayanıklılığında önemli bir yeri olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca kentsel hareketlilik ve çevresel kaygıların önemi ve birlikteliğinin vurgulanması ile bu çalışmanın gelecek çalışmalara temel oluşturacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Deniz Ulaşımı, Dayanıklılık, İklim Değişikliği, Kentsel Hareketlilik, Çevresel Kaygılar

8

Kentsel Dönüşüm

Kentsel Dönüşümün Toplumsal Etkilerinin Ölçülmesinde Alternatif Bir Nitel Araştırma Yöntemi Olarak Etnografik Gözlem Formları

Albeniz Tuğçe Ezme Gürlek

Mimar Sinan Güzel Sanatlar
Üniversitesi

2009 yılında kent çeperinde bulunan Bağbaşı Mahallesi'nde başlanan ve henüz son etabı tamamlanmamış olan Kırşehir Bağbaşı Kentsel Dönüşüm Projesi'nin eski mahalle sakinleri, yeni TOKİ sakinleri ve kente dair etkileri 2020 yılı itibarıyla gözle görülür hâle gelmiştir. Bu etkilerin odağında elbette öncelikli olarak eski evleri kamulaştırılarak TOKİ apartmanlarında yaşamak durumunda bırakılan eski mahalle sakinleri vardır. Bunun yanı sıra bu dönüşümden en çok etkilenen bir diğer grup ise, eski mahallede yıllardır yaşamını sürdüren, Abdallık kültürünün son temsilcilerinden biri olan ve Kırşehir kentinin UNESCO Müzik Kentleri listesine ilk giren Türkiye kenti olmasını sağlayan Kırşehir Abdallarıdır.

Bu çalışma, bu önemli bilgi ışığında Bağbaşı Mahallesi'nde gerçekleştirilen dönüşüm projesinin sonuçlarına ilişkin etnografik bir inceleme sunmayı amaçlar. Etnografi, incelenmek istenen topluluğun davranışlarına, ilişkilerine ve toplumsal ağlarına bakarken bu topluluğun doğal ortamında gözlem yapan, bu topluluğun yaşam alanı içinde incelemelerde bulunan ve bu gözlem ve incelemeleri belgelendirerek yorumlayan bir nitel araştırma yöntemidir. Bu bağlamda etnografik yöntemi kültür ve gündelik yaşama dair anlamları literatüre kazandıran bir aracı olarak tanımlamak mümkündür. Çalışma kapsamında, mahallede yaşamış/yaşayan, çalışmış/çalışan farklı alanlardan yaklaşık elli uzmanın etnografik gözlem formu doldurması istenmiş ve katılımcı gözlemlerini yansıtan bu gözlem formları analiz edilmiştir. Çalışmada, yalnızca yazarın etnografik gözlemlerini içeren bir etnografik saha çalışması inşa etmek yerine, farklı katılımcı gözlemlerini karşılaştırmak ve gözlemlerin doğruluğunu sürekli test etmeyi ve doğrulamayı sağlamak için etnografik gözlem formları kullanılmıştır. Bunun yanı sıra, eski mahalle sakinleri ile birebir açık uçlu mülakatlar gerçekleştirilmiştir.

Sonuç olarak, gerçekleştirilen mülakatlar ve doldurulan etnografik gözlem formları üzerinden yapılan analizler ile Bağbaşı Mahallesi'nin sosyo-kültürel yapısında yaşanan dönüşüm ve bu dönüşümün Abdallık kültürünün sürdürülebilirliği üzerine etkisi ortaya konmuştur. Çalışmaya katılan uzmanların büyük çoğunluğu Bağbaşı Mahallesi'nde yaklaşık yüz yıldır var olan Abdal kültürünün sürdürülebilirliğinin gerçekleştirilen kentsel dönüşüm projesi sonrası tehlikeye girdiğinin altını çizerken, TOKİ konutlarında bu kültürün devamlılığının olanaksız olduğunu belirtmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kırşehir, Bağbaşı, Abdallar, Etnografik Gözlem Formu, Kentsel Dönüşüm

İstanbul'daki Belediyelerin Kentsel Dönüşüm Tanıtım Filmlerinin Göstergebilimsel Analizi

Deniz Halman Tomaka
İstanbul Bilgi Üniversitesi

İlhan Tekeli, 1980 sonrası Türkiye'nin kentleşme sürecini "küçük sermayenin kentinden büyük sermayenin kentine geçiş" olarak tanımlamaktadır (Tekeli, 1991: 171). Bu süreçte yerel yönetimler, kentsel rantın dağıtım sürecinde önemli bir aktör hâline gelmiştir (Aysev Deneç, 2013). 1 Mayıs 2012'de, Afet Yasası olarak adlandırılan 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun yoluyla, büyük kentsel alanların dönüşüm projelerinin önündeki kısıtlamaların kaldırılması amaçlanmıştır. Bu yasa ile birlikte, 2012 öncesinde uygulamaya konulan kentsel alanların dönüşümünü amaçlayan yasalardan farklı olarak gerek merkezi gerek yerel idarelerin yetkileri çok daha fazla artırılmıştır. Birçok bölge "riskli alan" ilan edilmiştir ve belediyeler yenileme çalışmalarında önemli sorumluluk üstlenir hâle gelmişlerdir.

"Afet Yasası" sonrası belediyeler, kendi bölgelerini kapsayan alanlarda başlatılan kentsel dönüşüm çalışmalarında yasal gerekliliklerin başlatılması, sürdürülmesi, imar sorununun çözümü, kentsel dönüşüm projelerinin tanıtımı ve bu projelerin yürütülmesi gibi birçok önemli roller üstlenmişlerdir. Yerel idareler bölge halkıyla kentsel dönüşüm sürecine dair doğrudan iletişim kurmuş, sorumluluklar almışlardır. Müteahhit firmalarla görüşmelerin yapılması, imar planlarının hazırlanması, hak sahipliğinin belirlenmesi, tapu dağıtım sürecinin organizasyonu gibi birçok konuda belediyeler önemli roller edinmişlerdir. Belediyeler bir tarafta mülk sahipleri ve alanda yaşayan halk, öbür tarafta projeleri hayata geçirecek olan özel sektör firmaları ve kamu kurumu olan TOKİ arasında konumlanmaktadır. Özel sektörün dahil olduğu kentsel dönüşüm proje alanlarında bu anlamda belediyenin rolü kâr odaklı müteahhit firmalar tarafından yürütülecek projelere bölge halkını ikna etmeye çalışmaktır denebilir.

Türkiye'de kentsel dönüşüm süreçlerine dair birçok akademik çalışma bulunmaktadır. Bu çalışma ise İstanbul'da riskli alan ilan edilerek hayata geçirilen bu dönüşüm projelerinde merkezi yönetimin, yerel belediyelerin ve özel sektörün rolünü ve bu süreçte birbirleriyle işbirlikleri ve yönetimlerini; tanıtım filmlerinde izleyiciye sunulan tanıtım materyalleri (görseller, konuşmalar, yazılar ve kullanılan müzikler) yoluyla incelemekte ve analiz etmektedir.

Buradan yola çıkarak bu çalışmanın amacı, yerel yönetimlerin kentsel dönüşüm projelerini konu alan resmî tanıtım filmlerinde kendi sorumluluklarını hangi söylemler ve imgelerle ortaya koyduğunun, bu tanıtım filmlerini hangi bakış açıları ile hazırladıklarının analizini yapmak ve belediyelerin 1980'den itibaren değişen rollerini kanunlar yolu ile inceleyebilmektir. Çalışmada resmî web sayfalarında kentsel dönüşüm süreçlerini aktif olarak paylaştıkları ve İstanbul'da diğer bölgelerin de sahne olduğu kentsel dönüşüm süreçlerini yaşayan İstanbul'daki 3 ilçe belediyesi seçilmiştir. Bu belediyeler; Beyoğlu Belediyesi, Esenler Belediyesi ve Gaziosmanpaşa Belediyesi'dir.

3 ilçe belediyesinin hazırlamış olduğu 6 tanıtım filmi Roland Barthes'in göstergebilimsel analiz yöntemine uygun olarak incelenmiştir (Barthes, 1964; 1993). Bu analiz sonucunda tanıtım filmlerinde iki temanın bulunduğu tespiti yapılmıştır. Bu temalardan birincisi, deprem ve sağlıksız yapılaşmanın işaret edilmesi yoluyla oluşturulan korku, kasvet, kaygı ve mutsuzluk gibi soyut duyguları işaret ederken; diğer tema ise projenin tanıtımında kullanılan söylemsel ve görüntüsel göstergeler yolu ile aydınlık, mutluluk ve güven duygularının aktarımından oluşmaktadır.

Proje görüntüleri; geçmişin kötü, sağlıksız ve düzensiz bir yaşam biçimi sunduğunu gösterir. Kentsel dönüşüm tanıtım filmlerine göre kentsel dönüşüm projeleri yalnızca belediyelerin ifade ettiği üzere 'sağlıklı' yapı sunmamaktadır. Aynı zamanda bölge halkına bir yaşam tarzı sunmaktadır. Bu yaşam tarzı; spor komplekslerinin, alışveriş alanlarının, okulların, havuzların ve birçok farklı faaliyet alanlarının bulunduğu bir orta sınıf yaşam tarzıdır. Sunulan bu yeni yaşam tarzı 'iyi' olandır, dolayısıyla gösterilen tek seçenektir.

İncelenen 3 ilçe belediyesi kentsel dönüşüm projelerine yönelik projelerin büyüklüğü göz önüne alındığında daha önce almadıkları ölçüde büyük alanların dönüşümünde doğrudan sorumluluk almışlardır. Bu sorumluluk bölge halkının kentsel dönüşümüne ikna edilmesini amaçlayan ve bu doğrultuda hamleler yapan görevlerin edinilmesine sebep olmuştur. Kentsel dönüşüm belediyeler tarafından piyasa mekanizması yoluyla çözülmeye çalışılmaktadır. Piyasa rant odaklı çalıştığından ötürü ortaya konan ürünler afet riski ile karşı karşıya olan ve ilçe belediyelerinin seçmenlerinin büyük çoğunluğunu oluşturan, tapu sorunu yaşayan ve gecekondulaşma sürecinden bugünkü kentsel dokuya gelen dar-gelirli hedef kitleye hitap edecek türden değildir. Sonuç olarak kentsel dönüşüm projelerine sahne olan mahallelerin sosyo-demografik özellikleri göz önüne alındığında, tanıtım filmlerinde projelerin gerçekleşmesi ile beraber bir sınıf atlama vaadi sunumu bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kentsel Dönüşüm, Belediyeler, Tanıtım Filmleri, Göstergebilim

Kaynaklar

Aysev Deneç, E. (2013). Günümüz İstanbul'unun yapıli çevre üretim süreçlerinde mimari varoluşlar. *Arredamento Mimarlık Dergisi*, 266, 110-117.

Barthes, R. (1964). Éléments de sémiologie. *Communications*, 4 (1), 91-135.

Barthes, R. (1993). *Göstergebilimsel serüven* (M. Rifat ve S. Rifat, Çev.). Yapı Kredi Yayınları. (Orijinal eserin yayın tarihi 1985)

Tekeli, İ. (1991). *Kent planlaması konuşmaları*. TMMOB Mimarlar Odası Yayınları.

Delikli Bir Kent Olarak İstanbul'a Bakmak: Kentin Müphem Alanlarına Dair Bir Araştırma

Merve Karadaban

Fatma Erkök

İstanbul Teknik Üniversitesi

19. yüzyıla kadar kent, 'merkez' odağında tanımlanmış ve büyümesi de bu merkezin sınırları içerisinde dikkati çekmiş bir olgu olarak bulunmaktadır. Ancak Endüstri Devrimi sonrasında artan kentsel nüfus ve konutlandırma ihtiyacı, kentin merkez odaklı gelişiminden çıkıp yeni merkezler yaratmasına ve olduğundan çok daha büyük bir ivmeyle genişlemesine sebep olmuştur. 'Büyüme' odağındaki kent, 20. yüzyıl boyunca kentsel sınırların aşımı ile kentin hem süregelmiş hem de yeni ortaya çıkan sorunlarına çözümler bulmaya çalışmıştır. Bu yeni çıkan sorunlardan ya da durumlardan biri de bazı kent parçalarının büyümek ya da kümeleşmek yerine çözülme, işlevsizleşme, terk edilme, sahipsizleşme, boşalma ya da boş kalma gibi eğilimleri olarak tanımlanabilmektedir. Bir yandan kentin sınırlarını aşan sürekli bir büyüme gözlemlenirken öbür taraftan ise kent içerisinde bazı alanların atıl hâle gelmesinden bahsedilebilir ve bu durum büyüyen bir kentte oluşan 'delikler' olarak nitelendirilebilir. Bu anlamda kent yeni bir terim ile değerlendirilebilmektedir: "Delikli kent" (the perforated city). Delikli kent kapitalist şehrin çelişkisinin bir tezahürü olarak tanımlanabilmektedir. Delikli kentte, çeperlerde bulunan kırsal alanlar kent içerisine dahil edilirken, kent içerisinde bulunan arazilerin genelde öngörülmeden çözülmesi ve bu çözülen alanların çoğu zaman kırsal bir görünüme dönüşmesi ile karşılaşmaktadır. Bu alanlar bir anlamda kır ile kent arasındaki çizgilerin muğlaklaşması ve birbirine dönüşmeye başlaması, ama asla bir kıra ya da kente dönüşmemesi olarak tanımlanabilmektedir. Bu dönüşümler kır ile kent aralığında yeni bir alanın tarifini oluşturmakta ve "ara mekân" (in-between space) olarak belirtilmektedir.

Çözülme, işlevsizleşme, terk edilme, sahipsizleşme, boşalma, boş kalma eğilimindeki kent içerisindeki kırsal görünüme bürünmüş ara mekânların, kent içerisinde yarattıkları paradoks, yani kentin kendisine bir çelişki durumu olarak varlığının değerlendirilmesi büyük bir önem arz etmektedir. Bu önem kentin ekonomik, politik, sosyal ilişkilerindeki çatışmaların mekânsal ürünleri olmalarından kaynaklanmaktadır. Terk edilmiş fabrikalar, gazhaneler, su depoları, limanlar, antrepolar, şantiyeler, köprüler, tüneller, okullar, hastaneler, askeri bölgeler vs. yakın geçmişin bugüne taşınan kalıntıları 'tanıdık' ile 'garip' arasındaki durumları ile "karşı-mekân" ya da "öteki mekân" (Foucault, 2016; Barron, 2014) olarak ele alınabilmektedir. Bahsedilen alanlar bir anlamda kentsel mekânların tersine çevrilmiş hâllerini oluşturmaktadır. Kent sürekli olarak bazı mekânsal ve davranışsal kodları önümüze sunmaktadır: hız, kontrol, düzen, program, faaliyet... Kent, insanları da bu kodlar ve daha fazlası ile düzenlemekte, yerleştirmekte ve onları da kodlamaktadır. Buna karşın işlevsizleşmiş, terk edilmiş, boşalmış ve boş kalmış alanlar belirsizliğin, tekinsizliğin, muğlaklığın, sahipsizliğin kol gezdiği yerler ve yerleşik dünyanın karşıtlığı olarak betimlenebilmektedir. Bu alanlar insan-mekân birlikteliği içerisinde 'yer' edinmemiş ya da 'yer' edinmeyi bırakmış mekânlar sayılabilmektedir. Bu alanların eski ile

gelecek arasında geçici olarak askıya alınmış hâli, düzenden kopmuşluğu, ekonomik güçlerden ayrışması ile oluşan bu ‘yersizlik’ durumu aynı zamanda bir “özgürlük alanı” hatta “göçebe coğrafya” (Cupers, 2005) olarak da görülebilmektedir. Mimarlar ve sanatçı kolektifi olan Stalker (1996), bu alanları “yapılı şehrin negatifi, sınırları ya da çatlakları” olarak tarif etmektedir. Bu anlamda kent ile çelişkinin sembolü olan bu karşı mekânlar karşıtlıkları ile kentin algılanmasını kolaylaştıran yerler hâline gelmektedir.

Bu alanlar için İngilizce yazın içerisinde oldukça fazla anahtar kelime bulunmasına rağmen, Türkçe yazında oldukça sınırlı bir çerçevede hatta kısır denilebilecek bir düzeyde yer almaktadır. Terrain vague (müphem alan), vacant land (terk edilmiş veya boş alan), vacant lot (boş alan), abandoned space (terk edilmiş mekân), unused (kullanılmayan), empty (boş), void (boş yer), slot (boşluk), ruin/ruin yard (harabe), dross (artık), drosscape (artık peyzaj), brownfield (terk edilmiş sanayi bölgesi), wasteland (boş, çorak arazi), derelict land (metruk arazi), lost space (kayıp mekân), zero panorama (sıfır manzara), dead spots (ölü noktalar), urban wild (kentsel yaban), urban sinks (kentsel yutak), nameless place (isimsiz yer), no-man’s land (insansız arazi), dead zone (ölü arazi), transgressive zone (suç bölgesi), superfluous landscape (gereksiz peyzaj), loose space (serbest mekân), spaces of uncertainty (belirsizlik mekânları), the third landscapes (üçüncü peyzaj), the leftover space (artık alan), in-between spaces (ara mekân), white area (beyaz bölge), blank areas (boş, anlamsız mekân), spaces left over after planing (planlama sonrası kalan alan), marginal land (marjinal arazi), interstitial space (arayer, çatlak mekân), indetermined space (meçhul mekân), free-zones (serbest bölge), ambiguous space (muğlak mekân), zombie properties (zombi mülkler)... Bu kavramlar ve daha fazlası aslında bahsedilen “ara mekân”ın bir ya da birkaç özelliğine odaklanarak kent ile bu alanların tezatlığında bir açılıma ön ayak olmaya çalışmaktadır. Buna karşılık Türkçe yazın içerisinde ise ‘muğlaklık’ ve ‘müphemlik’ üzerinden bir kavramsallaşmaya gidilmekte; bunun dışında ise ‘terk edilmişlik’ ve ‘atıllık’ ise kavramsal bir çerçeve dışında, betimlemek üzerinden yer almaktadır. Türkçe yazın içerisinde “endüstri mirası” kavramı üzerine oldukça yoğunlaşılmakta ve bu kavram ‘koruma’, ‘yeniden kullanım ve canlandırma’ ve ‘dönüşüm’ bağlamında ele alınmaktadır.

İngilizce yazın içindeki kavramsallaştırmalarda ilk ayırım, terk edilmeyi, işlevsizleşmeyi, tekinsizliği, sahipsizliği vs. bir sorun olarak görme ve olumsal bir durum olarak işaretleme noktasında görülmektedir. Özellikle vacant land (terk edilmiş, boş alan) kavramı üzerinde yoğunlaşmış olan, “terk edilmişliği yeni yaratımlar için bir potansiyel olarak görme” bakış açısı “yeniden canlandırma” (revitalization) çözümlerine yönelmektedir. Ayrıca bu alanların yeniden kullanımları mevcut olan alt yapı sistemleri ile kentin sürdürülebilirliği açısından da büyük bir önem arz etmektedir. Bu kavramsallaştırmalarda vacant land (terk edilmiş, boş alan) açıkça bir sorun olarak görülmesi de yeniden kente dahil edilmesi gereken bir olgu olarak yer almaktadır. Yani mekânın ‘öteki’ olmasına dair bir tespit yapılmakta ve kentin kendine benzemeyen parçalarının ötekilik durumunu aşmak için kentle hemhâl olması önerilmektedir. Öbür taraftan terrain vague kavramı ise Türkçe’de “müphem alan” ile karşılık bulabilmektedir. Müphemlik, düzensizliğin içerisinde belli bir durumu doğru okuyamamayı ve alternatif eylemler arasında seçim yapılamamasını tarif etmektedir (Bauman, 2017). Bu anlamda terrain vague (müphem alan) kavramının pratiklerden sıyrılmışlığı ön planda olmakta ve müphem alanları kent içerisinde birer temsil olarak ele almaktadır. Bu temsiller kentin tersine, düzensizliğin, belirsizliğin, kontrolsüzlüğün, kasıtsızlığın, plansızlığın alanları sayılabilmektedir. Terrain vague (müphem alan) kavramını ortaya atan Ignasi de Solà-Morales (1995) bu alanları kente katma planlarına dair; “Mimarlığın hâkim olmadığı alanları, kendi güvensizliğimizin yansımaları olarak görüyoruz, belirsiz gezintilerimiz, kentsel sistemimiz dışındaki konumumuzda, sınırsız boşluklar aracılığıyla, faaliyete, hem korkumuzun ve güvensizliğimizin fiziksel bir ifadesini hem de öteki, alternatif, ütöpik, gelecek beklentisini oluşturuyoruz” söyleminde bulunmaktadır. Çağdaş bireyin temel özelliği onu kaygıdan koruyan her şey için endişelenmektir. Sözde siyasal faaliyetlerin toplumsal hedefi ise aslında çağdaş bireyin kendine olumsuz gelen her

türlü durumu yok etme ihtiyacından gelmektedir (Solà-Morales, 2014). Bu anlamda müphem alan düzen dışı olmanın korkusunu yansıtmakta ve aynı zamanda onu dönüştürme çabası da bir evcilleştirme faaliyetine dönüşmektedir.

Tam bu noktada, tartışmanın iki ucu mimarlık açısından çözümsüzlüğe doğru bir yol almaktadır. Bir tarafta müphem, sahipsiz, tekinsiz, terk edilmiş vs. alanların tüm yaratıcı algıları harekete geçiren hayalleri yanıp tutuşmakta, öbür tarafta bu alanlara el değmesiyle potansiyellerin sönüp gittiği sistem içi çözümlerin sıradan durumları ile baş başa kalınmakta ve büyü bozulmaktadır. Bu noktada durum Jean Baudrillard'ın (2016) deyimi ile “keşfedilen nesnenin keşfedildiği anda ölmesi”ne dönüşmekte ve bu alanlar için “Temsil ve inşa arasındaki makasın açıklığı olarak tartışılabilir mi?” sorusu ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda, kentin deliklerine odaklanılarak kent ile nasıl bir ilişki içerisinde olduğuna bakmak ve bu bakışta kentin bir düzen ve müphem birliği olduğunu unutmamak gerekmektedir. Müphem alanlar ya da kentin delikleri kent içerisindeki aldıkları ‘ötekilik’ pozisyonu ile kent pratikleri içerisinde, ‘ne’, ‘nasıl’, ‘nerede’ yapılması gerektiğini belirleyen ve kenti sembolik anlamlarla kodlayan günlük kısıtlamalardan kurtulunabileceği alanlar sunmaktadır. Ayrıca bu mekânlar, kent üzerindeki iktidar baskısına meydan okuma ve yapı sökümü fırsatları sunmaktadır (Edensor, 2005). Buradan bakıldığında, sadece kurulan düzen ve yapılaşma üzerinden kenti okumaya çalışmak eksik kalacak bir çalışma olmaktadır. Kurulamayan, düzene uyamayan, belirsiz olan, muğlak, yabancı, artık, atık ve kalıntı olan, yani ‘öteki’ olanlar da kenti anlamak için başka potansiyeller sunmaktadır. Bu potansiyeller, kentin mekân ve zaman içindeki çoklu okumalarının ilham kaynağı olabileceği gibi, sürekli değişim içinde olan kentsel bilginin geliştirilmesine de izin vermektedir. Bundan dolayı, model üretmek yerine ‘ötekiliği’nin sürecini ya da oluşunu anlamaya çalışmak kentin keşfedilmeyenlerine yaklaşmak için önemli bir fırsat sunmaktadır.

Butartışmalarını ışığında, İstanbul’u delikli bir kent olarak yorumlamanın ve İstanbul’un tarihsel morfolojik yapısı içerisinde deliklerine odaklanarak kenti okumanın ayrı bir anlamı oluşmaktadır. Sanayileşme ve onun tetiklediği kentleşmeden kaynaklı kendi sınırlarını aşmış olan İstanbul, daha sonra “genişleyerek yırtılma” biçiminde yayılarak etrafındaki kırsal arazilerin kentleşmesine sebep olurken, yeni kırsal alanları da kendi delikleri içerisinde barındırmaya başlamaktadır. Bu çalışma sürekli yıkım ve yapımın bir düzen hâline geldiği, komşu kentlerle arasındaki sınırların neredeyse yok olduğu, “rant odaklı” konut üretiminin her geçen gün katlanarak arttığı İstanbul’un terk edilmiş, terk edilmek zorunda bırakılmış, boşalmış ya da boş kalmış, işlevsizleşmiş, çürümüş ya da çürümeye yüz tutmuş, sahipsizleşmiş, kısaca müphem olan kentsel mekânlarını odağına almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Mekân Felsefesi, Mekânsal Analiz, Kentsel Peyzaj

Kaynaklar

- Barron, P. (2014). Introduction: At the edge of the pale. İçinde P. Barron ve M. Mariani (Ed.), *Terrain vague: Interstices at the edge of the pale* (ss. 1-23). Routledge.
- Baudrillard, J. (2016). *Simülakrlar ve simülasyon* (O. Adanır, Çev.) (10. Baskı). Doğu-Batı Yayınları. (Orijinal eserin yayın tarihi 1981)
- Cupers, K. (2005). Towards a nomadic geography: Rethinking space and identity for the potentials of progressive politics in the contemporary city. *International Journal of Urban and Regional Research*, 29(4), 729-739. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2427.2005.00619.x>
- Edensor, T. (2005). *Industrial ruins: Spaces, aesthetics and materiality*. Berg Publishers.
- Foucault, M. (2016). *Özne ve iktidar* (O. Akınhay ve I. Ergüden, Çev.) (3. Baskı). Ayrıntı Yayınları. (Orijinal eserin yayın tarihi 1978)
- Stalker. (1996). Manifesto. *StalkerLab*. <https://digilander.libero.it/stalkerlab/tarkowsky/manifesto/manifesting.htm>
- Solà-Morales, I. (1995). Terrain vague. İçinde C. Davidson (Ed.), *Anypplace* (ss. 118-123). The MIT Press.

Kentsel Mekânda Gerçekleşen Sosyo- Ekonomik Ayrışmaların “Kapalı Alan Yerleşimleri” Üzerinden Değerlendirilmesi: Bursa Biaport Evleri

**Tuğbanur Hekimoğlu
Didem Güneş Yılmaz**

Bursa Teknik Üniversitesi

İlkin az sayıdaki seçkin gruplar için üretilen ancak daha sonra kitleye orta sınıfın geniş katmanlarının da dahil edilmesiyle son yıllarda sayıları gittikçe artan kapalı siteler, farklı disiplinlerdeki kent araştırmacılarının konusu olmuş ve süreç içerisinde çeşitli boyutlarda değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeler daha çok fiziksel ve sosyal açıdan çevrelerinden yalıtılmış, kendi içlerinde homojen bir yaşam tarzı barındırdıkları ve dış çevre ile kurdukları sıkıntılı ilişkiler üzerinden toplumdaki farklılıkları belirginleştirdiği ve bu farklılıklar sebebiyle kentsel mekânda meydana getirdiği ayrışmalar doğrultusunda ve eleştirel boyutta olmuştur (Altun, 2010: 230). Kentsel mekânda yaşanan bu ayrışma ve farklılaşmalar, kentlerde çeşitli sorunların yaşanmasına sebep olmaktadır. Bu durumun bir coğrafi yansıması olarak “gecekondu ile yüksek rezidansların bir arada görüldüğü manzaralarda” olduğu gibi kentlerde birbirleri ile ilişkisiz ya da çok az ilişkili yaşam alanları oluşmaktadır (Tümtaş, 2012: 109). Bu mekânsal farklılaşmalar ciddi olarak toplumsal ayrışmayı da tetiklemektedir. O hâlde kapalı siteler; toplum ve fiziksel mekân arasında yapılan ilişkide kentsel ayrışmanın boyutlarını saptama konusunda detaylı analizler gerektiren konulardan biridir. Dolayısıyla kent planlanmasında doğru politikalar geliştirebilmek adına kentsel mekân ve sosyo-ekonomik ayrışma dinamiklerinin tespiti üzerine temellenen çalışmalar önemli olmaktadır.

Bu kapsamda çalışmada, kentsel alanlarda farklı dinamiklerin etkisiyle oluşan mekânsal ayrışmaların son yıllarda belirgin öznesi hâline gelen kapalı siteler ile kentlerde gittikçe derinleşen sınıfsal ve sosyo-ekonomik içerikli mekânsal ayrışmaları Bursa örneği üzerinden irdelemek amaçlanmıştır. Buna göre alan çalışması kapsamında, kapalı sitelerde inşa edilen sosyo-ekonomik yapının bulundukları kentsel mekân ve ayrışma olgusu ile ilişkisi incelenmek üzere “Bursa Biaport Evleri ve yakın çevresi” örneklem alanı olarak seçilmiştir.

Tüm dünyada kentleşmenin hızla arttığı ve kentsel alanların hızla genişlediği 20. yüzyılda Bursa; hızlı kentleşme oranına sahip önemli kentler arasında yer almaktadır. Bursa’daki toplumsal yapı da bu hızlı değişimden etkilenmiş ve kentteki sosyal farklılaşma gittikçe belirginleşmiştir. Alan çalışması kapsamında incelenen iki kapalı siteden ilki Nilüfer, ikincisi ise Osmangazi ilçelerinden seçilmiştir. Bursa’nın iki farklı gelişmişlik düzeyindeki semtlerinden seçilen bu sitelerin aynı müteahhitlik firması tarafından yapılması; sitelerin sahip olduğu donatıların, mimarinin, verilen hizmetlerin kalitesinin bulundukları konum ve kullanıcılarının sosyo-ekonomik profili bakımından farklılık gösterip göstermeme durumunun sosyo-mekânsal ayrışma dinamikleri üzerinden tespiti doğrultusunda avantaj sağlamaktadır. Bu bağlamda araştırma örnekleminden ilki; kentin doğusunda yer alan, daha çok düşük gelir grubuna hitap eden gecekondu veya sağlıksız konut alanlarına yakın, çevresi ile hem fiziksel hem sosyo-ekonomik açıdan heterojen durumdaki Zafer Mahallesi-Biaport Evleri’dir. Ayrıca sitenin çevresinde kendisi dışında kapalı site olarak öncü bir

proje bulunmamaktadır. Seçilen diğer site ise kentin batısında yer alan, daha çok orta-üst ve üst gelir grubuna hitap eden konutların bulunduğu planlı gelişmiş konut dokusu içerisinde, çevresi ile sosyo-ekonomik ve fiziksel açıdan homojen durumdaki Ertuğrul Mahallesi-Biaport Evleri'dir.

Alan çalışması kapsamında ilk olarak site sakinlerine, demografik bilgilerinin yanı sıra bulundukları kentsel mekânı algılama biçimlerine, tercih etme sebeplerine, memnun olma durumlarına, siteye ve mahallelerine karşı aidiyet duygularına, fiziksel ve sosyal donatılardan yararlanma biçimlerine, alışveriş ve boş zaman değerlendirme alışkanlıklarına ilişkin sorular sorulmuş ve yerleşimlerin fiziksel yapılarından da veriler elde edilerek karşılaştırmalı olarak ortaya konmuştur. İkinci olarak site dışı yakın çevresindeki dükkân sahipleri ve apartman sakinlerine, yine demografik bilgilerinin yanı sıra "Biaport Evleri" hakkındaki düşüncelerine, sitenin inşası ile semtin sosyo-ekonomik, kültürel ve mimari açıdan değişimine, sosyal ilişkilerine ve mekânsal aidiyet duygularına yönelik sorular sorulmuştur.

Araştırmada uygulanan anketler, karma araştırma yöntemine (mixed methods) göre tasarlanmış olup seçilen iki kapalı siteden toplam 60 site sakini tarafından cevaplanmıştır. Yapılandırılmış anket formu, demografik bilgilerin yanısıra 5'li likert ölçeğinde değerlendirilen yargı cümlelerinden oluşmaktadır. Elde edilen veriler doğrultusunda; site sakinlerinin ve site dışındakilerin bulundukları aynı mekânla ve birbirleriyle ilişkilerinin nasıl olduğu, kapalı site sakinlerinin site dışındakileri nasıl tanımladıkları, onlarla ne tür ilişkiler inşa ettikleri ve site dışındaki kentsel mekânı nasıl anlamlandırdıkları, kapalı sitelerin varlığının kentsel mekâna uyumu veya kentsel mekândan soyutlanmayı nasıl etkilediği, site dışındakilerin sitenin sosyo-ekonomik ve fiziksel yapısı dolayısıyla bir ayrışmaya uğrayıp uğramadıkları, bireylerin sosyo-ekonomik düzeylerindeki farklılıkların kapalı siteler ve yakın çevresi ile kurulan sosyo-mekânsal ilişkileri olumsuz etkileyip etkilemediği, gelir düzeyi, hane halkı sayısı, konut tipi, meslek, eğitim, yaşam tarzı gibi değişkenlerin kapalı siteler ve yakın çevresindeki sosyo-mekânsal ilişkilerin ve ayrışmanın üzerinde ne derece etkili olduğu karşılaştırmalı olarak ortaya konmuştur.

Yapılan karşılaştırmalı analizlerde sitelerin kendi içinde ekonomik profil konusunda benzeştiği ancak sosyo-kültürel profil bakımından çeşitlilik barındırması dolayısıyla dışarıya karşı homojen bir görünüm oluştursalar da kendi içlerinde heterojenliklerinin devam ettiği görülmüştür. Ayrıca "Site dışında güvensiz hissediyor musunuz?" sorusuna ağırlıklı olarak hayır cevabını veren site sakinlerinin burada oturmayı tercih etme sebeplerinin güvenlik sorunlarından çok statü kaygısı olduğu tespit edilmiştir. Sonuç olarak bu çalışma kentsel mekânda var olan mekânsal ayrışmaların kapalı siteler üzerinden karşılaştırmalı olarak tespiti doğrultusunda literatüre katkı sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Konut, Kentsel Sosyoloji, Kimlikler

Kaynaklar

Akyol Altun, D. (2010). Kapalı konut siteleri ve 'mahalle' kavramı. *İdealkent Dergisi*, 1(2), 216-244.

Tümtaş, S. (2012). *Kent, mekân ve ayrışma*. Detay Yayıncılık.

6306 Sayılı Yasa Kapsamında Kentsel Dönüşüm Süreçlerinin Sürdürülebilirliklerinin Değerlendirilmesi: İstanbul Örnekleri

Zeynep Atmaca

Gebze Teknik Üniversitesi

Kentleşme ile birlikte kentler sürekli bir değişim ve dönüşüm yaşamakta, ülkemizde de 2000 yılı sonrasında gündeme gelen afet riski ile beraber gerekli yasal düzenlemelerin yapıldığı ve özellikle kent merkezlerinde bulunan düzensiz ve sağlıksız bir şekilde yapılaşmış alanlarda dönüşüm projelerinin yoğun olarak uygulanmaya çalışıldığı görülmektedir. Kentsel dönüşümün fiziksel ve toplumsal açıdan sağlıklı ve güvenli çevreler oluşturma amacı ile sürdürülebilir kentsel gelişme birbirini kapsayacak şekilde doğrudan ilişkili olmaktadır.

Çalışmada; İstanbul kentinde 6306 sayılı yasa kapsamında yapılan alan bazlı uygulamaların fiziksel, sosyal, ekonomik, çevresel etkilerinin incelenmesi ve uygulamaların sürdürülebilirliğinin ortaya konulması hedeflenmiştir. Çalışma kapsamında; öncelikle kentsel dönüşüm olgusu ve bu konuda yıllar içerisinde geliştirilen politikalar ve mevzuatlar irdelenmiştir. Özellikle 6306 sayılı yasa kapsamında ilan edilen riskli yapı, riskli alan ve rezerv yapı alanlarının birbirinden ayrıştığı hususlar ile alan ve parsel bazlı dönüşüm, kentsel dönüşüm uygulamalarında bütüncül planlama süreçleri, sürdürülebilirlik literatürü ve sürdürülebilir kentsel dönüşüm olgusu araştırılmış; uluslararası ve ulusal boyutta ele alınmış ve bu konuda oluşturulan birtakım göstergeler incelenmiştir. Ülkemizde de sürdürülebilir ve yaşanabilir kentlerin oluşturulabilmesi için politika ve stratejiler ortaya konulmuş, özellikle dönüşüm uygulamalarına yol haritası olacak nitelikte yeni politikaların yapılması, stratejiler ve göstergeler geliştirilmesi çalışma kapsamında ele alınmıştır. Kavramsal açıklamaların sonrasında kentsel dönüşümün boyutları ortaya konularak dünyada ve Türkiye’de kentsel dönüşümün gelişimi ve yöntemleri, yapılan yasal düzenlemeler ve afet önleme konusunda İstanbul kenti için gerekli şartların oluşturulup oluşturulamadığı hususları tartışılmıştır. Kentsel dönüşümün nasıl uygulandığı ve yapılan tüm düzenlemeler ve politikalar doğrultusunda daha planlı ve yaşanabilir kentlere ulaşıp ulaşılamadığı konusu Türkiye’de özellikle kentsel dönüşüm uygulamalarının yoğunlaştığı İstanbul kentinde yer alan alanlar üzerinden incelenmiştir. Dönüşümün ekonomik, fiziksel, sosyo-kültürel ve çevresel boyutları ile nasıl ele alındığı irdelenerek yapılan kentsel dönüşüm uygulamalarının İstanbul kentinde risk konusunda yapılan çalışmalar ile güncel durumun karşılaştırmalı genel bir değerlendirilmesi yapılmış, örtüşen durumlar ile farklılaşan hususlar üzerinde tartışılmıştır.

Ülkemizde kentsel dönüşüm 1999 yılında yaşanan Marmara Depremi ile risk odaklı ilk kez ciddi anlamda tartışılmış ve 2011 yılında yaşanan Van Depremi sonrasında afet riskleri yeniden gündeme gelmiş ve eskiyen, köhneyen ve risk taşıyan mevcut yapıların dönüştürülmesi amacıyla 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun çıkarılmıştır. 6306 sayılı yasa ilk kez, risk taşıyan kent bölgelerini alan ve yapı olarak ölçek ve süreç yönünden iki farklı açıdan ele almaktadır. Tüm bu riskli alan ve yapılara ek olarak bu bölgelerin dönüşümünü kolaylaştıracak bir çözüm olan

rezerv yapı alanları da bu yasada tanımlanmıştır. Bahse konu yasa doğrultusunda ilan edilen alanlardaki ve tespit edilen riskli yapılardaki uygulama süreçlerinin dönüşüm dinamikleri ile birlikte ele alınması, dönüşümün bütüncül ilerlemesi ve sürecin tamamlanması yönünde engel oluşturan durumların belirlenmesinde yardımcı olmuştur.

Çalışma dört aşama olarak belirlenmiştir. İlk aşamada; sürdürülebilirlik, sürdürülebilir kalkınma, sürdürülebilir kentsel gelişme ve sürdürülebilir dönüşüm kavramsal ve süreç olarak incelenmiştir. Değerlendirme aşamasına kaynak oluşturma amacıyla uluslararası ve ulusal kurum ve kuruluşlarca belirlenen sürdürülebilirlik göstergelerinin yanı sıra literatürde belirlenen sürdürülebilirlik göstergeleri incelenmiştir. İkinci aşamada; kentsel dönüşümün süreçleri, kapsamı, hedefleri, gereksinimleri, yöntemi ve aktörleri ağırlıklı olarak 6306 sayılı yasa kapsamında araştırılarak literatür taraması yapılmış ve mevzuat incelenmiştir. Üçüncü aşamada; sürdürülebilirlik literatür araştırması sonrasında kentsel dönüşüm süreçleri nasıl ilerliyor ve nasıl olmalı sorularına cevap aranmıştır. Bu doğrultuda sürdürülebilirlik ve kentsel dönüşüm ilişkilendirilmiştir. Son bölümde ise; İstanbul'da mevcut durumun daha net bir biçimde analiz edilmesi amacıyla 6306 sayılı yasa kapsamında kentsel dönüşüm uygulamaları detaylı bir şekilde incelenmiştir. İstanbul'da ilan edilen farklı niteliklerdeki dört adet riskli alan (Kadıköy-Fikirtepe, Zeytinburnu-Sümer, Üsküdar-Kirazlıtepe, Esenler-Havaalanı) seçilerek belirlenen “kentsel dönüşüm uygulamalarında sürdürülebilirlik göstergeleri” çerçevesinde sürdürülebilirlikleri değerlendirmeye alınmıştır.

Çalışmada, ulusal literatürde çokça ele alınmış olan kentsel dönüşüm konusunu farklı bir açıdan ele almak amacıyla İstanbul kenti özelinde 6306 sayılı yasa kapsamında seçilen dönüşüm uygulamalarını değerlendirebilmek için ekonomik, toplumsal, ekolojik ve fiziksel olmak üzere 4 adet üst başlıkta 22 adet alt kriter oluşturulmuştur. Bu kapsamda yerel ve merkezi idarelerde söz konusu riskli alanlarda çalışmış veya hâlen çalışmakta olan şehir plancısı, mimar, dönüşüm alanlarında yer alan ofislerde hak sahipleri ile görüşmek üzere görevlendirilmiş çalışan vb. uzmanlar ile -geneli yüz yüze- görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmeler doğrultusunda çalışma kapsamında oluşturulan kriterlerin/göstergelerin uzmanlarca puanlanması sonrasında bu alanların sürdürülebilirliklerinin değerlendirilmesi yapılmıştır. Gerçekleştirilen araştırma bulguları sonucunda dönüşüm uygulamalarının olumlu ve olumsuz yönlerinin saptanması; dönüşüm konusunda geliştirilmesi gerekli durumlar üzerinden stratejiler ve politikaların oluşturulmasını ve dönüşümün sistematik ve bütüncül bir yönde ilerlemesi gerekliliğini ortaya çıkarmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kentsel Dönüşüm, Sürdürülebilirlik, Sürdürülebilir Kentsel Dönüşüm, 6306 Sayılı Kanun

9

Mekânı Hatırlamak

Krizler Çağında Ev Sorusu: Duygusal- Duygulanımsal ve Ekolojik Mekân Çalışmalarının Potansiyeli

Bengi Çakmak

Boğaziçi Üniversitesi

Bu bildiri, 2019 yılında tamamladığım “Dönüşmekte Olan Duygulanımsal Bir Ortam Olarak Kadıköy Rock Kültürü (Kadıköy Rock Culture as an Affectual Environment in Transition)” başlıklı yüksek lisans tez çalışmamın konusuna ve sonuçlarına dayanmaktadır. Tez çalışmamda, Kadıköy rock kültürünü duygulanımsal-duygusal bir ekosistem olarak, sosyolojik ve ekomüzikolojik perspektifle inceledim. Bu bağlamda, başlıca olarak ekomüzikoloji literatüründen ve duygulanımsal dönüşle gelişen duygulanım-duygu kavramsallaştırmalarından yararlandım. Metodolojik açıdan, tarihi ve edebi metinlerin incelenmesinden, söylem analizinden ve etnografik saha çalışmasından oluşan bir araştırma ve analiz süreci yürüttüm ve nitel araştırma yöntemini benimsedim. Duygulanımsal-duygusal ve ekolojik yaklaşımlarla paralel şekilde, araştırmacı olarak içeriden ve duygudaş olarak katılım sağladığım bir konumu benimsedim.

Tezimde ele aldığım hâliyle, kültürel, sosyolojik ve ekolojik yaklaşımları bir araya getiren bakış açısına göre ekosistem, öncelikle titreşim ve ses ile oluşan, duygulanımları meydana getiren ve onların dolaşımıyla, bulaşmasıyla şekillenip karakter kazanan bir birlikte varoluş (co-existence) ortamına karşılık gelmektedir. Ekosistem, doğa/kültür ayrımı yapmaksızın her canlı ve cansız varlığın katılımcısı olduğu ve “eş-titreşim” kavramıyla açıkladığım fiziksel ve/veya duygusal bir aradalık ile gelişen mekânsallığa işaret etmektedir. Bir ekosistem olarak Kadıköy rock kültürünün karakterinin, bu bağlamda, ev anlatısı ve eve dair duygulanımlar-duygular ile tarih boyu şekillendiği sonucuna vardım. Ev anlatısının ve duygusunun, odaklandığım araştırma sorularından biri olarak ele alınması, içeriden olma ve duygudaşlık sebebiyle yaptığım ön gözlemler ve otobiyografik birikimle, 2017 yılında Kadıköy rock kültürünün önemli unsurlarından biri olan Shaft Bar’ın kapanması üzerine yaptığım söylem analiziyle ve 2018-2019 yılları arasında gerçekleştirdiğim etnografik çalışmanın bulgularıyla bağlantılıdır.

Üçünün ortak noktası olarak belirginleşen ‘ev olarak Kadıköy’ vurgusunu öncelikle duygulanım ve mekân ilişkisini kurarak inceledim. Buradaki temel amaç, mekâna bulaşan, mekân ile ve mekânı paylaşan canlı cansız varlıklar arasında dolaşıma giren ve böylece mekânın karakterini ve ruhunu şekillendiren duygulanımların izini sürmektir. Dolayısıyla, tez çalışmamın etnografik saha çalışması haricindeki araştırmam, Kadıköy’ün Khalkedon olduğu zamandan Osmanlı ve daha sonra modernleşen Türkiye Cumhuriyeti Dönemi’ne değin, İstanbul’la ilişkili ve ondan ayrı bir sayfiye mekânı olarak gelişen mekânsal karakterinin ev anlatısıyla ilişkisini irdelemektedir. İkinci olarak, saha çalışmamda izin devamını sürdüğüm ev anlatısı bu defa Kadıköy rock kültürünün kendi ekosistemi özelinde hangi duyguların Kadıköy’e hem bir ev olma duygusunu hem de rock kültürüne dair kolektif ruhu kazandırdığını ortaya koymuştur. Bu aşamada, Kadıköy ile Kadıköy rock kültürü arasındaki

duygusal ve mekânsal etkileşim dahilinde, müdavimlik ve nostalji iki önemli tema olarak belirmiştir. Nostalji teması aynı zamanda, 2017 tarihli söylem analizinden de yoğun biçimde yansıyan bir duygusal duruma işaret etmekle beraber, saha çalışması sonucunda nostaljiye karşın kültürel sürdürülebilirlik olarak önerdiğim ikinci bir pozisyonun bulgulanmasıyla yeni bir tartışmayı açmıştır. Ekolojik perspektif üzerinden mikro ölçeği makro ölçekle birleştirme derdi taşıyan bir okuma ile doğal-kültürel krizler çağında nostalji ve sürdürülebilirlik sorularına da odaklandım. Evin kaybı veya uzağına düşme olarak hissedilen-deneyimlenen nostaljik pozisyon ile eve sahip çıkma ve ekolojik farkındalıkla yeni bir ontolojik hissedişe evirilen sürdürülebilirlik tartışmasının, Kadıköy rock kültüründeki yansımaları üzerinden etkilerine ve toplumsal, mekânsal, duygusal boyutlarına değinmeye çalıştım.

Tez çalışmamdan edindiğim gözlemleri ve sonuçları aktarmayı hedeflediğim bu bildiri, ekolojik perspektifle mekâna bakmanın potansiyeline odaklanacaktır. Mekânın sosyolojik ve kültürel olarak şekillenmesinde duygulanımların, duyguların ve duyuların rolüne 'ev sorusu' üzerinden yaklaşılabilecektir. Son olarak, iklim krizi ve pandemi gibi gezegen ölçeğinde deneyimlenen doğal - kültürel krizler ve dönüşümleri anlayabilmek ve tartışabilmek açısından, mikro ölçekli kültürel, duygusal ve ekolojik mekân çalışmalarının sosyal bilimlerdeki önemi ve dönüştürücü rolü vurgulanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ev, Ekosistem, Duygu-Duygulanım, Kriz, Birlikte Varoluş

Türkiye Mimarlık Tarihi Yazımında Ayasofya Çevirileri

Büşra Özaydın Çat

Mimar Sinan Güzel Sanatlar
Üniversitesi

Michel de Certeau (2020: 12) yılında yayınlanan “Tarihyazımı” başlıklı kitabında Batı kültürünün tarihini ve kendini var etme sürecini, kendisinden farklı olan ile karşılaştığında onu ötekileştirmesi üzerinden açıklamıştır. Batı kültürünün kendine belirlediği en önemli ötekilerden biri de ‘geçmiş’tir. Modern Batılı birey, içinde yaşadığı şimdiyi var etmek adına bir geçmiş var eder. Bu geçmiş, içinde bugüne ulaşamadıkları için bilinmeyen insanlar, olaylar, mekânlar, akımlar, sesler, kokular, düşünceler ve duyguları barındırır. Şimdide yaşayan modern birey ise geçmişte kalan bu birikimi anlaşılır kılmak (onunla baş etmek) adına onunla bir şekilde ilişki kurmak zorundadır.

Tarihyazımı bir anlamda ötekileştirilmiş geçmişle başa çıkma yöntemidir. Onunla çok iyi anlaşılabilir, kavga edebilir, ona karşı ya da onunla birlikte mücadele edebilirsiniz, ya da onu inkâr edebilir veya yüceltebilirsiniz. Öte yandan tüm bu ilişki kurma yöntemleri geçmiş bir yere yerleştirmeyi sağlamanın yanı sıra -ve bunun aracılığıyla- bugünün de nasıl olacağını belirlemeye yardımcı olmaktadır. Tarihyazımı aracılığıyla bugünkü eylemlerinizi meşrulaştırabilir ya da onu örnek göstererek bugünkü başka eylemleri suçlayabilirsiniz.

Gencer (2020) şimdiki zaman ile geçmişin birbirinden kopartılması ve şimdinin ön plana çıkartılmasının, Batı’nın ölümü bir saplantı haline getirmesi ile ilgili olduğunu, hatta Batı dışı kültürlerle ayrıldığı noktanın onların zaman ve ölümle süreklilik ekseninde kurdukları ilişki olduğunu söylemiştir. Michel de Certeau şimdiki zamanı geçmişten ayırma işlemi ile ilgili Batı’nın ürettiği dönemleştirme durumunu örnek vermiştir: Orta Çağ, Modern Tarih ve Çağdaş Tarih. Bu dönemlerden her biri öncekini ölü kabul eder. Fakat Batı kültürü geçmişin ölü kabul edilmesi ile tatmin olmamakta ve ölümü ehlileştirmek amacıyla, de Certeau’nun (2020: 17) deyimiyle “mevcut yaşama musallat olan ölüleri sakinleştirmeyi ve onlara yazılı mezarlar sunmayı amaçlar”.

Geçmiş, kendisine musallat olmasını istemediği bugünün modern bireyleri tarafından yazı aracılığıyla yeri belirlenerek hapsedilmektedir. Fakat bu hapsetme/kapatma eylemi için yazı o kadar da iyi bir kapatıcı değildir. Yazı, yazı öncesi döneme ait sonsuz olasılıkların bir anda tek bir olasılığa indirgenmesine neden olmaktadır. Yazı geçmişini temsil edilebilir bir olguya indirger. Fakat bu temsil aynı zamanda geçmişini üzerine konuşulabilir, düşünülebilir kılar. Michel de Certeau yazının gizlenmiş bir hakikati ortaya çıkarmakla ilgilenmediğini, geçmişin günümüzde anlaşılabilir söylem görünüşleri edinmesini sağlayan senaryolar ürettiğini söylemiştir. Başka bir ifade ile, şimdide bulunan modern birey hangi sureti ile kendisine musallat olacağını bilmediği geçmiş, bu belirsizliği sona erdirmek adına tarihyazımı aracılığıyla çeşitli suretlere büründürür.

Bu çalışma tarihyazımının bu suretler üretme özelliğini dilbilim alanından aldığı çeviri kavramı ile birlikte okumayı hedeflemekte ve tarihyazımının ve özelde mimarlık tarihi yazımının bir tür çeviri eylemi olduğunu iddiasını üretmektedir. Çalışma bu kapsamda örneklem alanını da Ayasofya olarak seçmiştir. Uzun hayatına farklı toplumlar, farklı kültürler, farklı yönetim anlayışları, farklı diller, insanlar ve tüm bu süreçte farklı fonksiyonlar sığdıran bu yapının mimarlık tarihi yazımına nasıl konu olduğu bu çalışmanın ana motivasyonlarından biridir. Tüm bu değişim sürecinde Ayasofya, gerek tarih metinlerine gerekse mimarlık tarihi metinlerine farklı bağlamlarda konu olmuştur. Tarihsel gerçekliği ona ait tek bir sureti ile yansıtabilen tarih ve mimarlık tarihi metinleri, tarihçinin zaman-mekânı ve buna bağlı olarak gelişen yazma bağlamı, tarihçinin tercihleri ve temsil araçlarının yapısına bağlı olarak tarihsel gerçekliğin diğer suretlerini dışarda bırakarak üretilir. Fakat bu noktada kritik olan, tarihsel gerçekliğin tarih metni aracılığıyla üretilen herhangi bir suretinin, tarihsel olgunun kendi olarak düşünülmesi ve bu nedenle de onu tek bir görünüme indirgeme tehlikesidir. Bu çalışma Ayasofya ile ilgili üretilen mimarlık tarihi metinlerinden her birinin, Ayasofya'yı yazıldığı dönem için anlaşılabilir ve üzerine konuşulabilir kılan çeviriler olduğunu iddia etmektedir. Bu bağlamda çalışmanın amacı mimarlık tarihi yazarlarının bulundukları yer ve zamanda, hangi araçları kullandığı ve bu araçlar ile ne tür metodolojiler geliştirerek Ayasofya'yı mimarlık tarihi yazımına konu ettiklerinin, başka bir ifade ile Ayasofya'yı nasıl çevirdiklerinin araştırılmasıdır. Ayasofya ile ilgili üretilen tarih metinlerini farklı zaman-mekânsal bağlam ve metodolojilerle üretilen çeviriler olarak görmenin, geçmiş ile daha sağlıklı bir ilişki kurulmasına yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Ayasofya ile ilgili mimarlık tarihi alanında yapılan bir çalışmada mimarlık tarih metninin genişleyebilen sınırları bağlamında birçok kaynak tarihyazımının parçası olabilmektedir. Bu çalışma Ayasofya'nın Türkiye mimarlık tarihi yazımında nasıl konu edildiğine odaklandığı için, sınırlarını mimarlık tarihçilerinin ürettiği mimarlık tarihi metinleri ile belirlemiştir.

Öte yandan araştırma süresince mimarlık tarihçisi olarak belirlenen yazar kimliğinin de zaman zaman değiştiği gözlemlenmiştir. Mimarlık tarihi yazımı hem uluslararası ölçekte hem de Türkiye ölçeğinde farklı dönemlerde farklı alanlar ile iletişim halinde olmuştur. Bu iletişimin en belirleyici faktörü ise mimarlık tarihçilerinin kullandığı araçlar ve bu kapsamda geliştirdiği metodolojilerdir. Türkiye ölçeğinde bu iletişimin 'Erken Cumhuriyet Dönemi'nde mimarlık tarihi ve sanat tarihi arasında kurulduğu görülürken, günümüzde kullanılan araçlar ve bunların kullanım yöntemleri, alanın mimari tasarım, sosyoloji ve tarih alanının bizzat kendisi ile iletişim halinde olmasını sağlamıştır. Mimarlık tarihi yazımının değişen bu yapısı tarih yazarının kimliğine de yansımaktadır. Ayasofya özelinde Erken Cumhuriyet Dönemi'nde sanat tarihçisi, mimar ve memurlarla genişleyen mimarlık tarihi yazarlığı pozisyonu, günümüzde özellikle tarihçilerin alana eğilimi ile gündeme gelmektedir. Bu gelişmenin izlenebileceği bir başka durum ise mimarlık tarihi metni ile karşılaşılan mecranın kendisidir. Özellikle Erken Cumhuriyet Dönemi'nde mimarlık dergileri, kitap ve gazete ortamında üretilen ve kendi bağlamında okuyucusu ile buluşan mimarlık tarihi metinleri alanı, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren alana katılan akademik tezler ile birlikte genişlemiştir. Günümüzde ise kitaplar, mimarlık dergileri ve son yıllarda dijital ortamda geliştirilen mimarlık tarihi yazımı denemeleri yirmi birinci yüzyılın mimarlık tarihi yazımının ortamını oluşturmaktadır. Bu çalışma kapsamında Ayasofya için mimarlık tarihi yazımı ortamı Erken Cumhuriyet Dönemi'nde dergiler, kitaplar ve gazete yazıları olarak genişletilmişken, günümüzde dergiler ve kitaplara ek olarak dönemin iletişim aracı olan gazetenin yerine geçebilecek dijital ortamlar da dahil edilmiştir. Çalışma, her dönemin kendi zamansal ve mekânsal bağlamı içinde, metnin yazıldığı ortam (kağıt ortamı ya da dijital ortam), tarihçinin seçtiği araç ve bu aracı kullanırken geliştirdiği metodoloji sayesinde gerçekleşen tarihyazımı çeşitliliğine, başka bir ifade ile çeviriye odaklanmaktadır.

Türkiye mimarlık tarihi yazımında Ayasofya tarihyazımının sınırlarının belirlenmesindeki diğer bir etken ise çeviri metinlerdir. Araştırma kapsamına birkaç

istisna dışında büyük çoğunluğunu Türkçe metinlerin oluşturduğu seçkiye belirli sayıda çeviri metin de eklenmiştir. Ayasofya özelinde baktığımızda Türkiye mimarlık tarihi yazımında bu çeviri metinler kimi zaman kendilerine cevaplar üretilmesi kimi zaman da kendilerine referans verilmeleri aracılığıyla Türkiye mimarlık tarihi yazımının bir parçası haline gelmişlerdir. Bu eklemlenme bir yandan alandaki bakış açısının genişlemesine yardımcı olduğu gibi birtakım problemleri de beraberinde getirmektedir; ki bunların başında metinlerin çevirilerinin oldukça gecikmesi gelmektedir. Türkiye mimarlık tarih yazımına bu şekilde çeviri aracılığıyla eklemlenen metinler için Erken dönemde yazılan Ernst Diez'in (1946) *Türk Sanatı* kitabı örnek verilebilirken, son yıllar için de Gülrü Necipoğlu'nun (2013) metinleri örnek verilebilir. Çalışma kapsamında Ayasofya'yı konu edinen mimarlık tarihi metinleri birer çeviri olarak ele alınırken, tarihçilerinin kullandıkları araçlar ve geliştirdikleri metodolojiler incelenecektir. Ayasofya tarihi yazımında mimarlık tarihi yazarlarının kullandığı iki boyutlu çizimler, perspektif çizimleri, fotoğraflar, gravür ve haritalar, resimler, kartpostallar ve diyagramlar gibi görsel malzemenin yanı sıra tarih yazarlarının sıklıkla başvurduğu efsaneler, rivayetler, hadisler ve beyitler kategorize edilip bu araçlarla hangi anlatıların oluşturulduğu araştırılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ayasofya, Tarihyazımı, Çeviri, Mimarlık Tarihi Yazımı

Kaynaklar

De Certeau, M. (2020). *Tarihyazımı* (O. Adanır, Çev.). Doğu-Batı Yayınları. (Orijinal eserin yayın tarihi 1975).

Diez, E. (1946). *Türk sanatı: Başlangıçtan günümüze kadar* (O. Aslanapa, Çev.). İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Gencer, S. (2020). Tarihyazımı. *Journal of Historiography*, 2(2), 362-370.

Necipoğlu, G. (2013). *Sinan çağı* (G. Çağalı Güven, Çev.). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Güncel Kent Müzesinin Dinamikleri Üzerinden Bir Gelecek Öngörüsü: Bir Çağdaş Kent Müzesi Model Önerisi

Elif Gökçen Tepekaya

İstanbul Teknik Üniversitesi

Kentler, onları bir araya getiren politik, toplumsal ve psikolojik katmanları ile birlikte birer yerleşim alanıdır; dolayısıyla bir mesken olarak farklı deneyimler, farklı var olma eşiklerini barındıran çeşitlilikler ortaya koymaktadırlar. Hem özne hem nesne olarak kentler, çeşitliliklerini araştıran, toplayan, koruyan, paylaşan ve üreten kent anlatılarına ihtiyaç duymaktadırlar. Bu bağlamda “çağdaş müzecilik” anlayışı ile birlikte ortaya çıkan müzecilik çalışmaları ve bu anlayışla birlikte üretilen “kent müzeleri”, her geçen gün değişen ve yenilenen kentsel anıları taze tutmayı, unutulmuş değerleri hatırlatmayı ve bireyler arasındaki iletişimi canlandırmayı hedefleyerek, kentteki yaşam kalitesini yükseltmeyi ve yeni paylaşımlar/karşılaşmalar/üretim mekânları yaratmayı amaçlayan ‘kurumsallaşmış kent anlatıları’ olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu anlamda kent müzelerini, kurumsal bir kent anlatısı olarak inşa eden geri plan, bu çalışmanın çıkış noktasını oluşturmaktadır. Kentlerin kendilerine özgü karakterleri vardır. Bu nedenle her kentin ihtiyaçlarına yanıt verecek, kurgusunu kentin ve kentlinin özelliklerine göre dönüştürebilecek bir çağdaş kent müzesi modelinin tasarımı, çalışmanın esas aldığı problemi ortaya koymaktadır. Çalışmanın amacı, son yüzyılda müze tartışmalarının değerlendirilmesi ile birlikte kent müzesi kritiğini anlamlı ve kendi temelleri sağlam bir biçimde yapabilmeye yardımcı olabilecek bir altlık ortaya koymaktır.

Kent ve toplum üzerinden müze bağlamında sürdürülen araştırmalar ve yapılan tespitler ile birlikte her türlü kültürel ve sanatsal değerlerin temsil edildiği ve kendini güncelleyebilen çağdaş bir kent müzesi modelinin ortaya konulabileceği savunulmaktadır. Bu bağlamda, “Yeni Müzecilik” anlayışını özümseyerek, kurumsal ve mekânsal olarak içinde bulunduğu koşulları görmezden gelmeyen, toplumla birlikte düşünen ve yaşayan kent müzesi anlayışını ortaya koyan bir çağdaş kent müzesi modeli denemesi hedeflenmektedir. Kent ve toplum, birbirini ören kolektif bir ağın ayrılmaz iki temel parçasıdır (Artun, 2017). Kent müzeleri bu çalışma kapsamında; kente, topluma ve toplumun ürettiği kültürel donatılara temsiliyet zemini oluşturma ve bu zemini inşa ederken kurumsal varlığını yeni müzeciliğin enstrümanları ile birlikte bağımsız olarak şekillendirme çalışmaları üzerinden ele alınmaktadır. Foucault ve Deleuze’ün son yüzyılda tartıştıkları konuların, açtıkları perspektiflerin ve bu bağlamda müze gibi mekânlar üzerinden yaptıkları değerlendirmelerin, bu yüzyılın toplumsal bağamlarının okunmasına yardımcı olduğu ve kolaylaştırdığı düşünülmektedir. Bu anlamda çalışmanın çerçevesini oluşturan “Çağdaş Müze” perspektifinin tarihsel sürecinin, toplumsal ve mekânsal analizinde Foucault ve Deleuze ve Guattari’den yararlanılmaktadır. Foucault, Deleuze ve Guattari felsefesinde üretilen disiplin-denetim toplumu kavramları, müzedeki mekânsal karşılıkları, düzen ve hiyerarşi ilişkileri ile birlikte değerlendirilmektedir. Çağdaş kent müzesinin açılımlarını yaparken, toplumsal ve mekânsal bağamlarının söküme uğratılmasında, “heterotopya” (Topinka, 2010: 56), “asamblaj” (assemblage), “birleştirici sentez” (conjunctive sentez), “rizom” (rhizome) gibi kavramlara başvurulmuştur.

Öncelikle bir kurumsal yapı olarak çağdaş müzeciliğin gelişimi ve çağdaş kent müzesi bağlamında incelenmesi, sonrasında mekânsal örnekler üzerinden kuramsal çerçevede kent müzesinin literatür üzerinden tartışılması ve bir model önerisi bu çalışmanın yöntemini oluşturmaktadır. Tespitler ve modelin ortaya konulması sonucunda örneklerle de model bir tür okuma ve değerlendirme yöntemi ve altlığı olarak kullanılmaktadır. Uygulama sürecindeki çağdaş kent müzesi örneklerinden, çalışmada öne sürülen çağdaş kent müzesi modelinde ortaya atılan rizomatik çoklukların (asamblajların), kent müzesinde karşılık bulduğu düşünülen iki güncel örnek olarak, Antalya ve İstanbul Kent Müzeleri seçilmiştir. Modelin örneklerle analizinde, “süreç”, “içerik” ve “mimari mekân” olarak üç mod ele alınmaktadır. Klasik Müze anlayışından Çağdaş Müze anlayışına doğru evrilen müze kavramının kırılma noktalarının ortaya konulması ile birlikte çalışma kapsamında ele alınan kent ve toplum ilişkisi çağdaş kent müzesi bağlamında değerlendirilmeye çalışılmaktadır.

Bilginin mekânsallaşması klasik kent müzesinde kapalı-homojen olarak tarif edilen bir anlayış olarak ifade edilmektedir (Silier, 2000). Ancak çağdaş modelde bilgi ve hafıza mekânı olarak müze artık kırılarak, kurgusu gereği ziyaretçisi ile birlikte kente yayılan, değen, nefes aldırın ve tekrar müze mekânına katan bir heterojenlik ifade etmektedir. Zaman ve mekânda devingen ve açık duygulanımlarla örtüşen, heterojenin de ötesinde rizomatik ilişkilere imkân veren kent müzesi modeli ortaya atılmaktadır.

Çağdaş kent müzesinin süreç ve içerik olarak diğer tipolojilerden, özellikle de klasik olarak ifade edilen müzelerden ayrıştığı nokta; destekçiler, gönüllüler, sivil toplum kuruluşları ile birlikte kent müzesinin kurumsal bir anlatı ile mekân kurgusunun öncesinde var olabilmesi ve farklı konuları içinde barındırma potansiyelini taşıması olarak ifade edilebilir. Tarih, arkeoloji, sanat müzesi gibi müze türlerinde bu türden ilişkiler yoğunluğunun, kent müzelerine oranla daha az olduğu düşünülmektedir. Mekânsal bağlamda ise kent müzesi modelinin, “Duyumsal ve mekânsal bütündeki çeşitlenen durum ve deneyime bağlı olarak farklılaşan - değişen ve süreksizleşen, kimi zaman kesintiye uğrayan, kimi zaman devam eden, hem üreten hem de aynı zamanda yöneten, kısıtlayan, tanımlayan” bir kurgusu olduğu öne sürülebilir.

Yöntem dahilinde yapılan araştırma ve incelemeler sonucunda, “Çağdaş Müzecilik” anlayışını özümseyerek, kurumsal ve mekânsal olarak içinde bulunduğu koşulları görmezden gelmeyen, toplumuyla birlikte düşünen ve yaşayan kent müzesi anlayışı ve bu anlayışın pratikteki yansımaları analiz edilmiştir. Analizler sonucunda güncel kent müzesi üretimlerinin, teorik olarak bağımsız bir temsil ve üretim aracı olma amacını taşımasına rağmen, pratikte bu amaçları yerine getirirken, klasik müzecilik anlayışında tercih edilen konvansiyonel müze kuruluş süreçleriyle üretilme tehlikesiyle karşı karşıya olduğu gözlemlenmiştir. Bu bağlamda kent müzesi modeli ile birlikte kurumsal ve mekânsal donatıları tartışmaya açılarak; son on yıl içerisinde lineer tarih anlatılı ve seri olarak üretilen kent müzelerine, karşı bir duruş olabileceği ve kent müzesinin var olan ancak güncel durumda değerlendirilemeyen potansiyellerini gerçekleştirebileceği öngörülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Hafıza Mekânları, Kamusal Mekân, Mimari Tasarım/Temsil

Kaynaklar

Artun, A. (2017). *Mümkün olmayan müze*. İletişim Yayınları.

Deleuze, G. ve Guattari F. (2017). *Anti-ödipus: Kapitalizm ve şizofreni I* (F. Ege, H. Erdoğan ve M. Yiğitalp, Çev.). Bilim ve Sosyalizm Yayınları. (Orijinal eserin yayın tarihi 1972)

Silier, O. (2000). *Müzecilikte yeni yaklaşımlar: Küreselleşme ve yerelleşme* (G. Evrim, Çev.). Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Topinka, R. J. (2010). Foucault, Borges, heterotopia: Producing knowledge in other spaces. *Foucault Studies*, 9, 54-70.

“Hâtıra Yahud Mir’ât-ı Burûsa” Eseri Üzerinden Şehir ve Şehirli

Necle İrem Selmanoğlu

İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi

Şehir, yaşayan bir varlık, insanlarla beraber şekillenen ve onu şekillendiren mekândır. Sahip olduğu özellikler, onun hem bir parçası hem de onu oluşturan varlıkların toplamıdır. Ancak bu toplamda insanı içine katmayan birçok çalışma, değişimi ve dönüşümü eksik tasvir etmektedir. Bu noksanlığı giderebilmek için, dönemin anlatı sahiplerine uzanmak ve onların fikirlerini, düşünce dünyaları çerçevesinde değerlendirmek gerekir. Maalesef ki bunu sağlayabilecek başta yazma eserler olmak üzere birçok kaynak mevcutken (Fazlıoğlu, 2005: 517), anlatının kendisi merkeze konmamış ve soru işareti haline getirilmemiştir. Bu durum 19. ve 20. yüzyıl Bursa kenti gibi, verimli eserlerin ortaya çıktığı bir şehir ve dönem için de günümüze kadar geçerli olmuştur. Bursa’ya dair mevcut birçok eser incelenirken “neden bu eser yazıldı?” veya “neden bu şekilde yazıldı?” soruları sorulmamıştır. Tam da bu sebeple, “neden” sorusunun sorulması ve peşinden gidilmesi önem teşkil etmektedir.

Bursa, 19. yüzyıl boyunca geçirdiği değişim ve dönüşümlerle yeni bir çehreye sahip olmuş; yaşanan bu gelişmeler, genellikle idari yenilikler, iktisadi farklılıklar veya maddi unsurların özellikleri bakımından incelenmiştir. Ancak, şehrin ve şehirliğin karşılıklı etkileşimi ve insanların yaşadıkları şehre dair düşünceleri ikinci plana atılmış, bu durum şehirliğin anlatılarını içeren metinlerin, tarihi, mimari veya ekonomiyle ilgili kaynak olarak görülmekten ileriye geçememesine sebep olmuştur (Satıcı, 2008; St. Laurent, 1989; Türkoğlu, 2002). Merkezine insanı ve ‘şehirlilik’ kavramını koyan bu çalışmada hedeflenen, Bursa’nın geçirdiği değişime tanık olmuş, 19.yüzyıl boyunca ve 20.yüzyıl başında fikirlerini kayıt altına almış insanların zihninden ilerleyerek, şehirlilik kavramını ve şehirlinin mekânla ilişkisini açıklamaktır. Bursa özelinde bu durumun birçok örneği mevcuttur. Örneğin 19. ve 20. yüzyılda, Bursa’yı merkezine alarak, şehrin gelecek vaat edemeyen yapısına dikkat çeken kimi hikayeler gazetelerde yer bulmuş (Kaplanoğlu, 2019: 70), kimi klasik eser türleri şehir monografisi haline gelecek şekilde dönüşüm yaşamaya başlamıştır (Gazzîzâde, 2014). Bu bildiride konu edinilen ana metin ise, Hasan Tâib Efendi’nin H.1323/M.1905-1906 yılında basılan “Hâtirâ yâhud Mir’at-ı Burusa” eseridir.

Yazar Şameski kadısı olup (BOA, MF.MKT, 939/13), 19.yüzyıl boyunca geçirilen değişimin izlerini taşıyan Bursa’yı, şehirlilik bilincini katan bir yazar bakış açısıyla anlatır. Yazar hakkında sahip olunan bilgi kısıtlıdır. Ancak kendisi, kitabının mukaddimesinde bu eseri neden yazmak istediğini açıkça belirterek, kendi şehirli tanımını ortaya koyar. Hasan Taib’e göre kişi yaşadığı şehri bilmeli ve bu mecburiyet doğrultusunda şehrini kendi gördüğü haliyle aktarmalıdır. Bursa özelinde böyle bir esere rastlamadığını ifade eden Hasan Tâib (2007: 153) bu eserle beraber diğer yazarları da Osmanlı şehirleriyle alakalı eser yazmak konusunda teşvik etmeyi amaçladığını da ekler (Tâib, 2007: 224). Satır araları, yazarın şehri nasıl gördüğü ya da yansıttığına dair birçok ipucu barındırır. Örneğin yazar, eserinin içinde Bursa’nın sularına dair özellikleri

sayarken, sadece güzellik ve bolluktan bahsetmez, aynı zamanda su kirliliğinden ve suların muhafaza edilmemesinden de Őikayet eder (Tâib, 2007: 154-155). Benzer Őikayetler dönemin gazetelerinde de kendine yer bulmaktadır (Kaplanoğlu, 2019: 54-55). Bir başka açıdan ise yazarın fikirleri, hangi mekânlardan bahsedildiğinde ya da bahsedilmediğinde ortaya çıkar. Örneğın sayısı 300  geçmiş kahve ve meyhaneler, sayısal veriler olarak yer alırken, ayrıntılı anlatının içinde yer almamıŐtır. Bu durum yazarın Şehre ve Şehrin mekânsal parçalarına dair bakış açısını yansıtabileceğı gibi, Şehrin anıtsal özellik taşıyan mekânlarının daha çok  ne çıkması sebebiyle de olabilmektedir. Yazar, Bursa'yı İstanbul ile kıyaslayarak anlatmaktan çekinmemiŐ, PınarbaŐı Suyu'nun kapladığı alanı ve bolluğunu "İstanbul'daki at meydanı büyüklüğünde" diyerek tasvir etmiştir (Tâib, 2007: 171). Aynı isimle İstanbul'u anlatan bir eseri okuduktan sonra bu kitabı yazmaya karar verdiğini ifade eden yazar, belki İstanbul'a duyduğ  hayranlığın bir neticesi, belki de İstanbul'un Şehir olarak  nc  konumunu belirtmek amacıyla bu benzetmeyi kullanma ihtiya ı duymuŐtur (R if, 1314). Sadece üstte verilen örnekler neticesinde, yazarın Őehirlik kavramına kendine özgü bir tanımlama getirdiğ ,  vre kirliliğ  açısından Şehre duyarlı bir kişi olduğ , yazmak istediğ  önem sıralamasıyla Şehri tasvir ettiğ  ve 'Şehir' hususunda İstanbul'un rolünü  nemsemiğ ne dair akıl yürütülebilmektedir.

Tüm bu ayrıntılar, mekâna dair bilgiler ihtiva ederken, mekânın içinde yaŐayanın işaret ettiğ  sorunları ve anlatım Őekliyle, mekâna dair bakışı ve Şehirli insanı açıklar niteliktedir. Bu durumun bilincinde olarak yapılan incelemelerle değ Őim ve dönüşümü anlamlandırabilmek daha bütüncül bir sonuca ulaŐabilmeyi sağlar. Çünkü mekânı okuyabilmek için, onu Şekillendiren ve onunla Şekillenen insan faktörünün zihnine yolculuk yapmak, entelektüel dünyasına dair iz sürmek ve daha fazla soru sormak bir gereksinim olarak bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kent Tarihi, Kentliye ve Mekâna Bakış

Kaynaklar

BaŐbakanlık Osmanlı ArŐivi. (t.y). Maarif Nez reti Maarif Mektubi Kalemi (MF.MKT) 939/13.17 Cem ziyel hir 1319 (1 Ekim 1901).

Fazlıoğlu, İ. (2005). Şehir tarihi çalışmalarında yazma eserlerden nasıl istifade edilebilir? *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 6, 517-526.

Gazz z de, S. A. (2014). *Hul sat 'l-vefey t (Bursa'da medfun meŐ yihin kısa hayatı)* (M. Demirel,  ev.). Bursa B y Őehir Belediyesi Yayınları. (Orijinal eserin yayın tarihi yok)

Kaplanoğlu, R. ve Kaplanoğlu, O. (2019). *Tipodan ofsete Bursa basın tarihi (1866-1974)*. Nilüfer Belediyesi Yayınları.

R if, M. (1314). *Mir'ât-ı İstanbul*.  lem Matbaası-Ahmed İhsan ve Ő rek sı.

Satıcı, E. (2008). *19. yüzyılda Hüdavendigar Eyaleti* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Ankara Üniversitesi.

St. Laurent, B. (1989). *Ottomanization and modernization: The architectural and urban development of Bursa and the genesis of tradition 1839-1914* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Harvard University.

Tâib, H. (2007). *Hatıra ya da Bursa'nın aynası* (M. F. Birg l,  ev.). Bursa İl  zel İdaresi Yayını. (Orijinal eserin yayın tarihi 1323)

Türkoğlu, S. (2002). *Formation and transformation of urban fabric in the 19th century Bursa*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Ortadoğ  Teknik Üniversitesi.

Yer, Hafıza ve Hafızalaştırma: İlerici Bir Yer Anlayışı Merceğinden Yassıada Tartışması

Tuğçe Kaplan
Kadir Has Üniversitesi

Marmara Denizi'nde yer alan Prens Adaları'ndan biri olan Yassıada son yıllarda gerek materyal gerekse söylemsel alanlarda radikal bir mekânsal dönüşüme maruz kalmıştır. Hazine mülkiyetinde olan ve "Askeri Alan" olarak belirlenmiş Yassıada, 2011 yılında Milli Emlak Genel Müdürlüğü tarafından müze olarak kullanılmak üzere Kültür ve Turizm Bakanlığı'na tahsis edilmiştir. Yine 2011 yılında yürürlüğe giren Adalar İlçesi 1/5000 Ölçekli Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı'nda Yassıada, "I. Derece Doğal Sit", "Tarihi Sit" ve "III. Derece Arkeolojik Sit Alanı" olarak gösterilmiştir. 2012 yılında adanın "I. Derece Doğal Sit ve Tarihi Sit" statüleri kaldırılmış; ada, "Sürdürülebilir Koruma ve Kontrollü Kullanım Alanı" olarak belirlenmiştir. 2013 yılında, yapılan plan revizyonlarıyla "Turizm ve Kongre Merkezi" üst başlıklı her türden kullanıma açık hale gelen Yassıada'nın ismi de resmen Demokrasi ve Özgürlükler Adası olarak değiştirilmiştir. 2015 yılında da adayı restoran, otel, müze, konferans salonu gibi yapılarla bir kongre ve turizm merkezi olarak işlevlendirmeye yönelik hazırlanan ve MESA Holding tarafından yürütülen projenin temel atma töreni gerçekleştirilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk askeri darbesinin altmışıncı yıl dönümü olan 27 Mayıs 2020 tarihinde ise Demokrasi ve Özgürlükler Adası'nın bir "Kongre Merkezi ve Açık Hava Müzesi" olarak açılışı yapılmıştır.

Yassıada'nın yakın zamanlı bu mekânsal dönüşüm süreci çeşitli mecralarda, sıklıkla politikacılar, uzmanlar, bürokratlar, sivil toplum kuruluşları ve kentliler arasındaki ihtilaflı bir konu olarak yer almaktadır. İktidardaki Adalet ve Kalkınma Partisi'nin süreç hakkındaki söylemleri merhum başbakan Adnan Menderes'in Yassıada'daki duruşmaları ve 27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi'nin hafızalaştırılması üzerine temellenmektedir. Buna bağlı olarak resmi kurumların çoğu da bu süreci bir hafızalaştırma süreci olarak dile getirmektedir. Çoğunlukla 'adalı' kimliğini benimsemiş inisiyatifler ise bu dönüşüm süreci hakkındaki söylemlerini doğal, tarihi ve kültürel mirasın tahribatı üzerine temellendirmektedir. Birçok meslek örgütü de (Şehir Plancıları Odası, Arkeologlar Derneği vd.) bu inisiyatiflerle benzer argümanlar ortaya koymaktadır. Bir bakıma, süreçle ilgili farklı temellere sahip iki söylem 'yer'i tanımlamak için âdeta rekabet hâlinindedir: bir hafıza mekânı olarak Yassıada ve bir miras alanı olarak Yassıada.

Bu çalışmada, Yassıada'nın gerek materyal gerekse söylemsel yeniden inşasını, 27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi'nden, adanın Demokrasi ve Özgürlükler Adası adıyla müzeleştirilmesine kadar geçen süreç içerisinde, farklı aktörlerin adaya ilişkin geliştirdikleri söylemler, savlar ve stratejiler aracılığıyla irdeliyorum. Doreen Massey'nin (1991; 1994) yere dair "ilerici bir yer anlayışı" tanımıyla önerdiği kavramsallaştırma biçiminden faydalanarak bu söylemler, savlar ve stratejilerin bir yer olarak adanın kimliğini nasıl tekilleştirdiğini, farklı yorum ve deneyimleri nasıl dışladığını ortaya koyuyorum. Tüm bunlardan yola çıkarak, Yassıada'nın farklı mekânsal, toplumsal ve

tarihsel niteliklerini bir bütün içinde anlayıp değerlendirmeyi ve Yassıada üzerine ‘daha ilerici bir yer’ anlayışının olasılıklarını tartışmaya açmayı amaçlıyorum.

Anahtar Kelimeler: Yer, Hafıza, Hafızalaştırma, İstanbul, Adalar, Yassıada, Plati, Demokrasi ve Özgürlükler Adası

Kaynaklar

Massey, D. (1991). A global sense of place. *Marxism Today*, 38, 24-29.

Massey, D. (1994). *Space, place, and gender*. Polity Press.

10
MSGGSÜ Şehircilik
Doktora
Seminerleri

Bir Yöntem Olarak Yürünebilirliğin Hareketli Analizi: Beşiktaş ve Delft Kent Merkezlerinde Birlikte Yürüme Çalışması

Arzu Erturan

İnsanlığın tarih boyunca en önemli hareket biçimi olan yürümek, ulaşım, keyif, spor gibi amaçlarının yanı sıra düşünmek meditasyon yapmak, başkaldırı ve hak aramak, keşfetmek veya kaybolmak gibi pek çok farklı anlama sahip bir olgudur. İster doğada ister kentte gerçekleşsin, yürümek en özgürleştirici hareket biçimlerinden biridir. Yürümenin insanlık tarihindeki yeri ise zaman içerisinde biçim değiştirmiş, farklı anlamlar kazanmış, motorlu araçların gelişimiyle temel hareket biçimi olma rolü zayıflamış fakat günümüzde yeniden keşfedilmeye başlanmıştır. Son zamanlarda kentleri daha yürünebilir kılmaya yönelik araştırmalar artmaya başlamış, bu konuda literatürde şehir planlama, mimarlık, sosyoloji, psikoloji gibi farklı disiplinlerde pek çok çalışma gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmaların bir kısmı yürümenin fiziksel koşullarına odaklanırken bir kısmı ise olgusal anlamına veya algısal boyutlarına odaklanmaktadır.

Literatürde yürünebilirlik ile ilgili öne çıkan çalışmalar, yürünebilirliği sağlayan fiziksel niteliklere odaklanan ile yürünebilirlik algısını inceleyen çalışmalar arasında değişkenlik göstermektedir. Fiziksel mekânın niteliklerini inceleyen çalışmalar ağırlıklı olarak yürünebilirliğin ölçülmesini hedeflemekte ve genellikle mekânı yürünebilir kılan kriterleri keşfetmeyi, ölçmeyi veya denetlemeyi amaçlamaktadır. The Global Walkability Index (Krambeck, 2006), Walk Score (URL-1), Walkability Audit (URL-2) gibi çeşitli çalışmalarda yer alan göstergeler aracılığıyla bir mekânın ne oranda yürünebilir olduğuna dair ölçümler ve derecelendirmeler yapılmaktadır. Bahsedilen tüm yöntemler teknik analizler ortaya çıkarmakta ve genellikle konusunda uzman profesyoneller tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu çalışmaların yanı sıra kentlilerin yürüdükleri çevreye dair algılarını ve düşüncelerini analiz etmeye yönelik algısal çalışmalar da bulunmaktadır. Bu çalışmalar bireyleri odağına almakta, bireylerin davranışlarını ve algılarını analiz etmektedir. Yürünebilirlik algısına yönelik yapılan bu çalışmalarda yayaların yürüme olgusuna dair algıları ile yürüdükleri mekânı algılama biçimlerini keşfetmeye yönelik farklı araştırmalar yapılmaktadır.

Literatürde yürünebilirliğe dair yapılan çalışmalarda yürünebilirlik analizlerinin tek boyutlu olduğu hem fiziksel mekân kalitesi hem de yaya algısını birlikte ele alan çalışmaların ise sınırlı olduğu görülmektedir. Bu durumdan yola çıkan çalışma; “kentlerde daha çok yürünebilir mekanlar yaratmak amacıyla yapılacak olan analizlerin mekânsal özellikler kadar algısal boyutu da içeren çok boyutlu bir yaklaşımla ele alınması gerektiği” hipotezi üzerine kuruludur. Söz konusu hipotezden yola çıkarak bu çalışma “Kentsel mekânın yürünebilirliği çok boyutlu bir şekilde nasıl analiz edilebilir?” temel araştırma sorusunu üzerinden şekillenmiştir. Bu soruya referansla yürünebilirlik kavramı çalışmada mekânsal, olgusal ve algısal olmak üzere üç farklı boyut üzerinden bütüncül bir şekilde ele alınmıştır.

Çok boyutlu analiz çerçevesinin yanı sıra yürünebilirlik tespitlerinin yöntemsel açıdan da farklı biçimde ele alınması gerekliliği çalışma içinde öne çıkmıştır. Araştırmanın yürünebilirliğe dair literatür taraması sonucunda çalışmanın çok boyutlu yürünebilirlik analizinde temel alınan göstergeler belirlenmiş, ardından “replikasyon mantığı” ile karşılaştırmalı alan çalışması gerçekleştirilmiş, benzer ve farklı dinamiklere sahip Beşiktaş ve Delft şehirlerinin kent merkezlerinde toplanan veriler çok boyutlu göstergeler üzerinden ilişkisel olarak yorumlanmıştır.

Yöntemsel olarak, yürünebilirlik analizlerinin hareket halinde gerçekleşmesi gerekliliğini savunan bu çalışmada “Hareketli/Mobil Yöntemler” yaklaşımı temel alınmış ve “Kentsel mekânın yürünebilirliğinin analizinde hareketli yöntemler nasıl katkı sunabilir?” alt araştırma sorusuna cevap aranmıştır. Çalışmanın temelini oluşturan “Mobil Yöntemler” araştırmayı hareket halinde gerçekleştirerek durağan yöntemlerden farklı olarak araştırma yapılan sahayı katılımcılarla birlikte birebir deneyimlemeyi, veriyi hareket halindeyken üretmeyi hedeflemektedir. Bu yöntem yaklaşımı özellikle mekânsal çalışmalar, kentsel hareketlilik, kent tarihi, kentsel morfoloji gibi pek çok alanda gerçekleştirilen araştırmalar için kullanılan önemli bir yöntem haline gelmiştir (Anderson, 2004; Büscher vd., 2011; Carpiano, 2009; Evans ve Jones, 2011; Fincham vd., 2010; Hein vd., 2008; Kusenbach, 2003; Merriman, 2014; Spinney, 2015; Thibaud, 2017). Bu nitel yöntem yaklaşımı kapsamında araştırmacılar sahada görüştükleri kişilerle birlikte araştırmayı hareketli bir şekilde gerçekleştirmektedir. Saha/mekân ile birebir etkileşime girilerek uygulanan bu yöntemler sayesinde masa başında gerçekleştirilen araştırmalara kıyasla, özellikle yer bağlamındaki araştırmalarda daha detaylı cevaplar alınabilmektedir.

Bu yöntemleri temel alarak kurgulanan araştırma iki farklı sahada “Karşılaştırmalı Kentsel Çalışmalar” (Comparable Urban Studies) yaklaşımı kapsamında ele alınmıştır. Karşılaştırmalı kentsel çalışmalar; kentleri doğu-batı, gelişmiş-gelişmekte olan, Amerika-Avrupa gibi keskin ayrımlar ve gruplamalar üzerinden tanımlamanın ve sadece benzer gruptaki kentleri karşılaştırmının yetersiz olması, kentlerin küresel düzende birbirleri ile ilişkili olması, ölçek kavramının esnekleşmesi gibi sebeplerle son dönemde tekrar yükselişe geçmiş ve tercih edilmeye başlanmıştır (Robinson, 2002; 2011). Bu doğrultuda farklı coğrafi, kültürel, tarihi, sosyal ve ekonomik yapıları sahip olan Beşiktaş ve Delft kent merkezlerinin karşılaştırmalı bir şekilde ele alınması bu karşılaştırmalı yaklaşım ile uyum göstermektedir. Farklı koşullara sahip bu iki kentte yürünebilirlik değişkenlerinin nasıl çalıştığını görmek, yürüme deneyimi ve algısını etkileyen faktörleri kıyaslamak adına karşılaştırmalı ve ilişkisel saha çalışması yapmanın daha avantajlı olacağı düşünülmüştür. Bu doğrultuda seçilen Türkiye-İstanbul’daki Beşiktaş ilçesi ve Hollanda’daki Delft şehir merkezleri için “replikasyon mantığı” (replication logic) (Yin, 2018) ile saha çalışmaları gerçekleştirilmiştir.

Çalışmada öncelikle Beşiktaş ilçesi ve Delft kent merkezleri için mekânsal analizler yapılmış, daha sonra her iki merkezinde hareketli bir yöntem olan “Birlikte Yürüme” temel alınarak alan çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Her iki sahada 10’ar olmak üzere toplam 20 katılımcı ile gerçekleştirilen karşılaştırmalı saha çalışmasında; her iki kent merkezinde de katılımcıların belirlediği ve ortalama 45 dakika süren rotalarda yayaların mekâna dair yürünebilirlik algıları birlikte yürüyerek deneyimlenmiştir. Katılımcıların belirlediği rotalarda yürürken bedeninin mekânda gezinmesi aracılığıyla kişinin mekâna dair hatıraları, duyguları ve deneyimlerine erişmek mümkün olmuştur. Araştırmacı ve katılımcının mekânda ve hareketin içinde birlikte ilerleyerek çevreyi nasıl deneyimledikleri ve anlamlandırdıklarını keşfetmesi, katılımcıları yürümeye teşvik eden olumlu ya da olumsuz etmenleri rotalar üzerinde nedenleri ile tespit etme imkânı oluşmuştur. Daha sonra elde edilen veriler nitel analizler için kullanılan Maxqda yazılımı aracılığıyla yürünebilirliğin altı temel göstergesi üzerinden analiz edilmiş ve bulgular karşılaştırmalı ve ilişkisel olarak yorumlanmıştır.

Yürünebilirliğin analizine yeni bir bakış sunan mobil yöntemler sayesinde yürüme olgusu ve deneyimi ile ilgili çok daha detaylı sonuçlar elde edildiği, yürüme deneyimini mekânsal bağlamı içerisinde ele almanın daha detaylı ve ilişkisel sonuçlar elde etmeyi mümkün kıldığı sonucuna varılmıştır. Bu yöntem yürünebilirliğin çok boyutlu yapısına ilişkin bütüncül bir bakış sunma konusunda etkili bir araç olabilmektedir. Çalışma neticesinde elde edilen bir diğer bulgu yürünebilirliğin temel göstergeleri arasında ilişkisel bir sistem olduğudur. Yürünebilirlik çalışmalarında ilişkisel bir bakış açısı gerekliliği her iki saha çalışmasında da ortaya çıkan ortak bir sonuç olmuştur. Çalışmada elde edilen bulgular neticesinde yürünebilirliğin çok boyutlu ve ilişkisel bir bakış açısı ile hareketli yöntemler kullanılarak analiz edilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmış ve bu sonuç bir model önerisine dönüştürülmüştür. Önerilen model yürünebilir kentler yaratmak için ne tür yaya odaklı politikaların ve uygulamaların daha etkili olabileceğine dair ip uçları sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yürümek, Yürünebilirlik, Hareketli/Mobil Yöntemler, Birlikte Yürüme, Karşılaştırmalı Kentsel Çalışmalar

Kaynaklar

- Anderson, J. (2004). Talking whilst walking: A geographical archaeology of knowledge. *Area*, 36(3), 254-261. <https://doi.org/10.1111/j.0004-0894.2004.00222.x>
- Büscher, M., Urry, J. ve Witchger, K. (2011). *Mobile methods*. Routledge.
- Carpiano, R. M. (2009). Come take a walk with me: The “Go-Along” interview as a novel method for studying the implications of place for health and well-being. *Health and Place*, 15(1), 263-272. <https://doi.org/10.1016/j.healthplace.2008.05.003>
- Evans, J. ve Jones, P. (2011). The walking interview: Methodology, mobility and place. *Applied Geography*, 31(2), 849-858. <https://doi.org/10.1016/j.apgeog.2010.09.005>
- Fincham, B., McGuinness, M. ve Murray, L. (Ed.) (2010). *Mobile methodologies*. Palgrave Macmillan.
- Krambeck, H. V. (2006). *The global walkability index*. Massachusetts Institute of Technology.
- Kusenbach, M. (2003). Street phenomenology. *Ethnography*, 4(3), 455-485. <https://doi.org/10.1177/146613810343007>
- Merriman, P. (2014). Rethinking mobile methods. *Mobilities*, 9(2), 167-187. <https://doi.org/10.1080/17450101.2013.784540>
- Robinson, J. (2002). Global and world cities: A view from off the map. *International Journal of Urban and Regional Research*, 26(3), 531-554. <https://doi.org/10.1111/1468-2427.00397>
- Robinson, J. (2011). Cities in a world of cities: The comparative gesture. *International Journal of Urban and Regional Research*, 35(1), 1-23. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2427.2010.00982.x>
- Spinney, J. (2015). Close encounters? Mobile methods, (post)phenomenology and affect. *Cultural Geographies*, 22(2), 231-246. <https://doi.org/10.1177/1474474014558988>
- Thibaud, J. (2017). Commented city walks. *Journal of Mobile Culture*, 7, 1-32.
- URL-1: <https://www.walkscore.com/>, erişim tarihi: 16.09.2021.
- URL-2: <https://walkonomics.com/>, erişim tarihi: 16.09.2021
- Yin, R. K. (2018). Case study research and applications: *Design and methods*. SAGE Publications.

Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Mekân Üretim Süreci: Diyarbakır Örneği

Ceren Balcan

Mekânla birebir ilişkide olan mesleki disiplinler, uzun bir dönem mekânı geometrik bütünlüğü, uzamsal biçimlenişi ile ele almış ve değerlendirmiştir. Oysa mekân, birlikte var olduğu toplumun ve o toplumdaki ilişkilerin tarihselliği ile bir ürüne dönüşmektedir. Lefebvre (2014), toplumsal mekânı, üretim tarzına hem sonuç hem de neden ve gerekçe olarak müdahale etse de üretim tarzı ile birlikte değiştiğini ve mekân kavramının zihinsel olanla kültürel olanı, toplumsalla tarihsel olanı birbirine bağladığını ifade etmektedir. Dolayısıyla bir ürün olarak ortaya çıkmış mekânın arkasındaki üretim ilişkilerinin neler olduğu ele alınmadan incelendiğinde mekân, geometrik bir biçimselliği incelemekle sınırlı kalmaktadır.

Geride bıraktığımız 19. ve 20. yüzyıllar ulus inşa süreçlerinin temelinde sınırların yeniden çizildiği ve bu sınırların içinde yer alan toplumların yeniden tanımlandığı bir döneme şahitlik etmiştir. Öyle ki mekân bu süreçte üretimin konusu bir ürün olarak bu ilişkilerin içinde çoğu zaman baş aktör konumunda bulunmuştur. 19. yüzyılda dağılmayı önlemek adına yapılan reformlar, sonrasında kaybedilen savaşlar ve topraklar ile 20. yüzyılda tarih sahnesinden tamamen silinen Osmanlı İmparatorluğu'nun ardından kurtuluş mücadelesi ve Cumhuriyet rejiminin kurulması, sınırların ve ideolojik bağlamların yeniden şekillendiği bir temelde mekânı da yeniden üretmiştir. Mekânı üreten ilişkilerin büyük bir değişime uğradığı bu dönemde, mekân üretiminin kuramsal çerçevesinde Erken Cumhuriyet Dönemi'nin Diyarbakır kentindeki mekân üretimi bu araştırmanın konusunu oluşturmaktadır.

Erken Cumhuriyet Dönemi'nin ulus inşa süreci pek çok yapısal dönüşümü beraberinde getirmiş; Batılı, laik, homojen, rasyonel temelli oluşan Cumhuriyet ideolojisi, modern bir toplumla ve modern bir mekânda düşünmüştür. Bu yaklaşımın özellikle kent mekânında gerçekleştirdiği üretimin kuramsal çerçevede ele alınarak incelenmesi, mekân ve mekân üretimine dair önemli ipuçları yakalamayı sağlamaktadır. Bu araştırmada öncelikle Erken Cumhuriyet'in mekân üretim sürecindeki genel çerçevesini belirleyen unsurlar ele alınmaktadır. Bu unsurlar bölgesel ölçekten, yapı ölçeğine, mekânı doğrudan ve dolaylı yollarla üreten politikalarla oluşmakta, mekânı üreten bu politikalar mevcut koşullar ve ulus inşa sürecinin hedefleri ve ideolojisi ile şekil kazanmaktadır.

Savaş sonrası kurulan genç Cumhuriyet'in Osmanlı'dan devralınan dış borçlar, tarımsal üretime dayalı, dışa bağımlı bir ekonomiden, devletçi bir anlayışla kalkınmayı temel alan ekonomi politiği hedeflemesi mekânla bir arada bir işlerlik göstermek durumunda olmuştur. Bunun yanında ulus devlet yapısının homojen bir toplum yaratma hedefi toplumsal müdahaleleri, bir başka deyişle Türk kimliğinin inşa sürecini mekânla doğrudan ve dolaylı yollarla kurduğu ilişki ile sağlamaya çalışmıştır. Erken Cumhuriyet Dönemi ekonomisini ve kimlik politikalarını bu doğrultuda inşa

ederken, bir yandan da doğrudan kent mekânına yönelik ürettiği politikalar ile gücünü ve temsiliyetini hissettirmiştir. Pek çok Anadolu kentinin mekân üretimini belirleyen bu süreç, Diyarbakır kenti için de tarihsel olarak önemli ve incelemeye değer bir döneme işaret etmektedir.

Bir kale kenti olmanın sağladığı güvenli mekânsal yapısının Diyarbakır'a tarih boyunca çeşitli işlevler yüklediği, özellikle de bir ticaret kenti olarak öne çıkardığı bilinmektedir. Osmanlı yönetimi altında bulunduğu süreçte eyalet/vilayet başkentliği yapmasıyla idari ve askeri bir merkez olmasının sağladığı avantajlarla birlikte bölgesel ölçekte öne çıkan bir kente dönüşmüş; coğrafya ve iklim koşullarının etkisindeki, toplumsal üretim ilişkilerinin temelinde oluşan özgün kent ve mimari yapısı, mekânsal yönden kenti ilgi çekici bir noktaya taşımıştır. Osmanlı coğrafyasında 19. yüzyılın ortasından itibaren yaşanan ekonomik, sosyo-politik değişim süreçleri elbette Diyarbakır'ı ve bulunduğu bölgeyi de etkisi altına almıştır. Bir yandan yeni güç dengeleri ve yeni oluşan aktörler, diğer yandan Birinci Dünya Savaşı sürecinin toplumsal yapıdaki yıkıcı etkileri, Diyarbakır kentinin oldukça karmaşık bir politik arka planda, heterojen bir kent yapısıyla 20. yüzyıla adım atmasına etki etmiştir.

Erken Cumhuriyet Dönemi'nin mekân üretim süreci, Diyarbakır kent mekânını böyle bir yapının arka planı ile ele almaktadır. Bu arka plan Cumhuriyet ideolojisinin yayılması, benimsetilmesi, iktidarın mekânı ve mekânı kullananların kontrolünü kolaylaştıracak homojen bir yapı oluşturmamaktadır. Bu noktada ulus inşa sürecinin homojen bir toplum ve mekân yaratma düşüncesinin, modern planlama ve mimari yaklaşımlarla kent mekânı üretme pratiklerinin, Diyarbakır kentini nasıl ele aldığı ve mekânı nasıl üretmeye çalıştığı incelenmektedir. Erken Cumhuriyet Dönemi'nin Diyarbakır kent mekânını ele alışı da diğer Anadolu kentlerine benzeyen ve farklılaşan yönleriyle ürettiği mekânın, işleyen ve işlemeyen yönlerinin genel bir çerçevesi çizilmektedir.

Bu genel çerçevenin oluşturulmasının ardından Erken Cumhuriyet Dönemi'nin mekân üretiminde belirleyici unsurlar olarak öne çıkardığı sanayi politikaları, kimlik politikaları ve mekâna yönelik doğrudan politikaların etkisiyle, Diyarbakır kentinin bu dönemde öne çıkan üç örnek mekânı inceleme konusu olmaktadır. Araştırma kapsamında Sümerbank Şayak Fabrikası, Birinci Umumi Müfettişlik ve Dağkapı Meydanı olarak belirlenen üç örnek mekân; mekân üretim teorisinin kavramsal bağlamının temelinde, ulus inşa sürecinin mekân üretiminde kullandığı politik unsurların, Diyarbakır kentinin mekân üretiminde çalışan ve çalışmayan yönlerinin net bir şekilde ortaya konmasını sağlamaktadır. Dolayısıyla bu araştırma Diyarbakır kentine dair bir kent tarihi anlatısı olmanın ötesinde, mekânı üreten unsurların tarihselliği içindeki arka planı ile birlikte kavramsal bir çerçevede değerlendirerek kenti ele almaya çalışmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Mekân Üretimi, Ulus İnşa, Erken Cumhuriyet, Diyarbakır

Kaynaklar

Lefebvre, H. (2014). *Mekânın üretimi* (İ. Ergüden, Çev.). Sel Yayıncılık. (Orijinal eserin yayın tarihi 1974)

Bomonti'nin “Görünmeyen”leri Üzerinden Geçmişe, Bugüne, İstanbul'a Bakmak

Sinem Seçer Sipahi

Bu çalışma 2021 Ağustos ayında tamamlanan “Sanayi Bölgesinden Metropol-İçi Sanayi Kümelenmesine Kent Merkezinin Dönüşümü: Bomonti ve Çevresi” başlıklı doktora tezine dayanmakta, tezin bulguları yanında özellikle araştırmaya başlama, sorunsal oluşturma, sahadan veri elde etme gibi ‘süreç öyküsü’ne odaklanmaktadır.

Kent merkezleri, farklı ekonomi politik dönemlerde geçirdikleri dönüşüm katmanları ile hakim kentsel politikaların okunabildiği çok özel bir ortama sunar. Özellikle 1980’lerde küresel ekonomik yeniden yapılanmanın bir sonucu olarak, büyük ölçekli sanayi faaliyetlerinin metropol kentlerden desantralizasyonu ve yükselen hizmet ekonomisi ile, kent merkezlerinin literatürde sanayisizleşme odağında tartışıldığı görülmektedir. Bu dönüşümle kentler hakim analizlerde başat olarak konut ve tüketim fonksiyonları üzerinden, bir yeniden üretim alanı olarak kavramsallaştırılmaktadır. Ancak kent merkezlerinin aynı zamanda, yüzyüze iletişim olanakları sağlayan koşulları, hazır emek gücü havuzu, kiralık işyerleri, müşterek alt yapı hizmetleri, ulaşım olanakları, çeşitlilik gösteren fonksiyonları ile farklı ekonomi politik dönemlerde rolleri yeniden tanımlanmakta, ulusal ekonomilerin farklı yüzlerini gösterebilmektedir.

1950’lerde ‘Sanayi Bölgesi’ ilan edilen, bugün ise lüks konut yatırımları, eğlence ve kültür mekanları ile dikkat çeken, ama aynı zamanda, bu çalışmada ‘Osmanbey Hazır Giyim Kümelenmesi’ olarak adlandırılan bölgede belli bir uzmanlığa sahip olan Bomonti, sanayi faaliyetleri ve kent mekanı arasındaki ilişkinin, dönüşümün izlenebildiği özel bir ortam sunar. Semtin kuzeyinde bulunan binalardan gelen ütü sesleri, belli saatlerde sigara molasına çıkan işçiler, Bomontiada’daki kafelerde sohbet eden tasarımcılar, bölgedeki otellerde kalan yabancı ‘müşteriler’ semtin temsilde görünmeyen, başka bir Bomonti’nin varlığını gösterir. Bu ‘öteki’ Bomonti yanı başında bulunan Osmanbey Piyasası’nın bir tezahürü olarak gelişmiş, hatta Bomonti’nin de ardına sıçramıştır. Tez çalışmasında medyatik ve akademik temsilde “görünmeyen” Bomonti’nin çevresiyle beraber dönüşümü ve bugünkü durumu ele alınmıştır. Güncel akademik çalışmalarda tekstilin Bomonti’si saklı kalırken, semtin ‘sanayi bölgesi’ geçmişi ile ilgili yapılmış olan çalışmalarda ise Bomonti’nin çevresiyle olan ilişkisi saklı kalmıştır. Bu çerçevede farklı veri kaynaklarından yararlanarak öncelikle Bomonti’nin bir sanayi bölgesinden, hazır giyim sanayi kuruluşlarının kümelenildiği bir bölgeye dönüşümü ele alınmakta, bu dönüşüm sürecinde Bomonti’ye çevresiyle beraber odaklanılmaktadır. Ardından Osmanbey Piyasası’nın bir parçası haline gelen bu bölgenin günümüzdeki durumunun, kuruluşların nitelikleri, çalışanların emek süreçleriyle ilişkilendirilerek ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Bu sayede gayrimenkul ekonomisi dinamikleriyle ele alınan bu alanın, sanayi kuruluşları, yer seçim dinamikleri ve çalışanlar gözlüğüyle yeniden kavramsallaştırılmasının yolları aranmaktadır. Metropol kent merkezine, dönüşümün bittiği bir görünüm olarak değil, farklı ekonomi politikalarla yeniden yapılandırılan, dönüşümün devam ettiği

biz düzlem olarak bakmak yalnızca Bomonti'ye değil, İstanbul'a akademik bakışı sorgulamak için de ipuçları sunar.

Anahtar Kelimeler: Bomonti, Osmanbey, Kent İçi Sanayi Kümelenmesi, Dönüşüm

Erişilebilirliğe Bağlı Arazi Değer Değişiminin Eleştirel Gerçekçilik Yöntemi ile İrdelenmesi: İstanbul Metrobüs Sistemi Örneği

Ü. Özlem Ünver Göçer

Günümüzde metropoliten kentlerde yapılan ulaşım planlamasında, “hareketlilik temelli” bakış açısından “erişilebilirlik temelli” bakış açısına doğru bir geçiş yaşanmaktadır. Bunun sebebi, “hareketlilik temelli” bakış açısının, otomobil odaklı ulaşım planlamasının gelişmesine öncelik verirken, “erişilebilirlik temelli” bakış açısının ise insanı merkeze koyarak daha erişilebilir mekanlar ve arazi kullanım türleri önermesi, meydana gelecek mekânsal ve sosyal etki ve seçenekleri daha geniş bir yelpazede ele alarak toplu taşıma sistemleri yatırımlarını yaygınlaştırmayı amaçlamasıdır (Bannister, 1995; Rodriguez vd., 2006; Litman, 2011; Mavao vd., 2012; Blackwell, 2017).

Erişilebilirliği sağlayan toplu taşıma sistemi yatırımları, kamu yararı gözeterek, tüm gelir gruplarına eşitlik ilkesinden doğan erişebilme hakkının tanınması yönünden planlamanın da temel konularından biri olması adına önem teşkil etmektedir. Kamunun topluma eşit erişilebilirlik hakkı dağıtmak adına yaptığı toplu taşıma sistemleri yatırımları ile bir yandan erişilebilirlik imkânı sağlanırken, diğer yandan toplu taşıma sistemi geldikten sonra zamanla mekanlarda planlanan/planlanmayan mekânsal etkiler yaratarak, arazi değerinde artışa sebep olmaktadır. Toplu taşıma sisteminin sağladığı erişilebilirlikten faydalanmak isteyen, toplu taşıma sistemi hattı boyunca durakların erişilebilir alan sınırında yer seçen yeni arazi kullanım türleri ile arazi değer artışı, konut satış fiyatları ve kiralara daha da artmakta bunun sonucunda kullanıcı değişikliği meydana gelmektedir. Bu süreçte meydana gelen mekânsal değişimlerde, kamu ve özel sektörlerin planlayarak/planlanmayarak yaptığı arazi kullanım türlerinin yer seçimi kararları önemli bir rol oynamaktadır. Kamunun bu süreci fırsata çevirmesi için vergilendirme sisteminde yapılacak değişikliklerin yanı sıra toplu taşıma sistemi hattı boyunca ve durakların erişilebilir alan sınırı içerisinde yer alan mekâna ilişkin kararlar alması bu kararlarla birlikte sosyal boyutun da ön planda tutulması gerekmektedir. Bu alanlarda, entegre ulaşım sisteminin planlanması, halkın katılımı ile bisiklet yolları, yaya yolları ve yeşil alanlar ile desteklenen kamusal mekanların oluşturulması, bu mekanlar oluşturulurken konut ve ticaret yoğunluğunun tespitinin yapılması, durağın geleceği alanda olası mekânsal ve sosyal değişikliklerin yaşanmasının ön görülebilmesi için durak etrafındaki arsa spekülasyonuna uğrayabilecek büyük mülkiyetli parsellerin ve boş arsaların, toplu taşıma sistemi gelmeden önce tespitinin yapılması büyük önem taşımaktadır.

Bu noktadan hareketle, toplu taşıma sistemi yatırımlarından biri olan “Metrobüs Sistemi”nin (BRT) sağladığı erişilebilirlik sonucunda arazi değeri artışı ile birlikte arazi kullanım türü değişimi nasıl gerçekleşmektedir? Bu değişim yaşanırken kamu ve özel sektörün rolü ne olmuştur?” sorusuna cevap aranmıştır. 2000’li yıllarda toplu taşıma sisteminin erişilebilir olmasının sağladığı eşitlik ilkesiyle, bireysel otomobile erişimi olmayan ve toplu taşıma sistemi dışında alternatif olmayan insanlar için

erişilebilirlik modellemesine uygun toplu taşıma sistemi türlerinin dahil edilmesi konusu ile özellikle gelişmekte olan ülkeler için önemli hale gelen Metrobüs Sistemi; diğer raylı sistemlere oranla oldukça düşük yatırım ve işletme maliyetine sahip olması, kısa sürede faaliyete geçmesi, yüksek sayıda yolcu taşıma kapasitesine sahip olması, yolculara zaman tasarrufu sağlaması, düşük emisyonlu araçlar kullanılarak çevresel kaliteyi koruması, diğer toplu taşıma sistemlerine göre hızlı olması ve yürümeyi artırarak durak etrafındaki konut, ticaret ve kamusal mekanların, yaya yolları, bisiklet yolları, yeşil alan ile kolay entegre olmasıyla hem kent ölçeğinde, hem de durak ölçeğinde erişilebilirliği sağlaması sebebiyle ön plana çıkmaktadır. Bundan yola çıkarak, İstanbul Metrobüs Sistemi, Eleştirel Gerçekçilik (Critical Realizm) yöntemi çerçevesiyle hem kent ölçeğinde (hat boyunca) hem de durak ölçeğinde ele alınarak, İlişkisel Katmanlaştırma Modeli ile kantitatif veriler üzerinden, alanda yapılan gözlem ve mülakatlar sonucunda elde edilen kalitatif veriler üzerinden analizler yapılarak, kalitatif ve kantitatif veriler birlikte yorumlanarak arazi değer artışının zamanlamasına bakılmış, bu süreçte yer seçen yeni arazi kullanım türü değişimleri incelenerek ampirik olarak sınan bir çalışma ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Erişilebilirlik, Arazi Değeri, Eleştirel Gerçekçilik, Metrobüs (BRT), İstanbul Metrobüs Sistemi

Kaynaklar

- Banister, D. (1995). *Transport and urban development*. E&FN Spon Publication.
- Blackwell, A. G. (2017). The curb-cut effect. *Stanford Social Innovation Review*, Winter, 28-33. https://ssir.org/articles/entry/the_curb_cut_effect
- Litman, T. (2011, 1 Mart). Measuring transportation: Traffic, mobility and accessibility. *Victoria Transport Policy Institute*. <https://www.vtpi.org/measure.pdf>
- Mavoa, S., Wittena, K., McCreanor, T. ve O'Sullivan, D. (2012). GIS based destination accessibility via public transit and walking in Auckland, New Zealand. *Journal of Transport Geography*, 20, 15-22. <https://doi.org/10.1016/j.jtrangeo.2011.10.001>
- Rodriguez, J. P., Comtois, C. ve Slack, B. (2006). *The geography of transport systems* (4. Baskı). Routledge.

Yazarlar Hakkında

Ahmet Bender Uğurli, 2018 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümü'nden mezun oldu. Birçok yarışmaya katılıp, çeşitli ödüller aldı ve çalıştaylar yürüttü. Lisans eğitiminin ardından 2019 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi Mimari Tasarım Programı'nda lisansüstü eğitime başladı. 2020 yılından itibaren aynı kurumun Mimarlık Bölümü'nde araştırma görevlisi olarak çalışmakta ve araştırmalarını sürdürmektedir. Mimarlık ve kentsel mekân ara kesitinde çalışmalar yapıp, farklı aktörlerin bu ikisi üzerindeki etkilerini araştırmaktadır.

Albeniz Tuğçe Ezme Gürlek, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nden 2009, Cincinnati Üniversitesi Toplumsal Planlama Yüksek Lisans Programı'ndan 2014 yılında mezun oldu. Ocak 2018'de başladığı Şehircilik Doktora Programı'nda hazırlamakta olduğu tezi, sosyal sermaye ile kentsel dönüşüm arasındaki ilişkiyi teorik olarak incelerken, Kırşehir Bağbaşı Kentsel Dönüşüm Projesi üzerine gerçekleştirdiği saha çalışması bu teorik tartışmanın mekânsal karşılığını aramakta ve bu mahallede yaşayan özgün bir grup olan Abdalların kültürel sürdürülebilirliğine dair de analizler sunmaktadır.

Arzu Erturan, MSGSÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nden 2008 yılında mezun oldu. 2011 yılında aynı üniversitenin Kentsel Planlama Yüksek Lisans Programı'nı tamamladı. Kurucularından olduğu Sokak Bizim Derneği'nin hâlen yönetim kurulu üyesidir. Kamusal mekân, sürdürülebilir ulaşım, yaya ve bisiklet ulaşımı, erişilebilirlik konularında çalışmaktadır. 2014'ten beri araştırma görevlisi olarak çalıştığı MSGSÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nde sürdürdüğü 'Kentlerde Yürünebilirliğin Çok Boyutlu Yaklaşım ve Hareketli Yöntemlerle Analizi' konulu doktora çalışmasını Haziran 2021'de tamamlamış bulunmaktadır.

Ayça Yüksel, İstanbul Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü'nden 2010 yılında mezun oldu. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi (MSGSÜ), Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Bölümü, Genel Sosyoloji ve Metodoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı'na 2011'de kabul edildi. 2012-2013 öğrenim yılı kapsamında Erasmus Öğrenci Değişim Programı aracılığıyla Paris'teki Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales'de (EHESS) okudu. 2017-2018 Öğrenim Yılı Güz Dönemi boyunca misafir öğretim görevlisi olarak Nişantaşı Üniversitesi Meslek Yüksek Okulu Sosyal Hizmetler Bölümü'nde "Kentleşme, Kentsel Sorunlar ve Sosyal Hizmet" dersini verdi. "Kent Mekânında Ortak Alan Mücadelesi: Haydarpaşa Garı Örneği" adlı yüksek lisans tezini 2019 senesinde tamamladı. Aynı yıl MSGSÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Bölümü, Genel Sosyoloji ve Metodoloji Anabilim Dalı Doktora Programı'na kabul aldı. Şu anda doktora öğrenimine devam etmektedir. Kentsel toplumsal hareketler, kent bostanları, gıda egemenliği mücadelesi, kooperatifler, bellek ve toplumsal cinsiyet konuları ilgi alanına girmektedir. Bu doğrultuda kent sosyolojisi ve toplumsal hareketler üzerine çalışmalarını sürdürmektedir.

Aysun Koca, 2005 yılında Yıldız Teknik Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nden, 2011 yılında İstanbul Üniversitesi İktisat Sosyolojisi Yüksek Lisans Programı'ndan mezun oldu. 2011 yılında Yıldız Teknik Üniversitesi Şehir Planlama Bölümü'nde başladığı doktora çalışmasını sürdürmektedir. 2009 yılında Sulukule yıkımında tanıştığı çocuk çalışmalarına, hâlen Sulukule Gönüllüleri Derneği çatısı altından devam etmektedir. Doktorada, çocuk çalışmalarından edindiği saha deneyimini mesleki deneyimlerle birleştirmeyi hedeflemektedir.

Bahar Yalçın, 2011 Yılında ODTÜ Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü'nden mezun oldu. Aynı üniversitede Kentsel Politika Planlaması ve Yerel Yönetimler Ana Bilim Dalı'nda yüksek lisansını tamamladı. 2014 Yılı yerel yönetim seçimlerinde CHP Kadıköy meclis üyesi olarak seçildi ve 2016-2019 yılları arasında Kadıköy Belediye Başkan Yardımcılığı görevini yürüttü. Şu anda Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı'nda proje koordinatörü olarak çalışmaktadır ve MSGSÜ Şehircilik Doktora Programı öğrencisidir. Sunduğu çalışmasını "City as a Field of Cultural Production; The Case of Kadıköy District in İstanbul" başlıklı yüksek lisans tezinden türetmiştir.

Begüm Sena Önal, İzmir Ekonomi Üniversitesi Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi bünyesinde bulunan İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü'nden 2016 yılında mezun oldu. Aynı yıl, İtalya Dışişleri Bakanlığı'ndan kazandığı "Invest Your Talent in Italy" bursu ile Milano Politeknik Üniversitesi'nde yüksek lisans eğitimine "Interior Design" bölümünde devam etti. "Strengthening the Social Fabric through Placemaking in Public Interiors" başlıklı yüksek lisans tezinde kamusal alanlar, mekân oluşturma kuramı, sosyal doku ve toplumsal bağlılık konuları üzerine Doç. Dr. Davide Fassi danışmanlığında çalıştı. Yüksek lisans mezuniyeti sonrası Türkiye'ye döndü. Şubat 2020 tarihinden itibaren Yaşar Üniversitesi Mimarlık Anabilim Dalı Doktora Programı'na Prof. Dr. Gülsüm Baydar danışmanlığında burslu olarak devam etmekte ve İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü'nde araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır. Araştırma konuları arasında mekânsal ve kültürel çalışmalar, tasarım kuramı ve tarihi, mekân-cinsiyet ilişkisi ve kamusal iç mekânlar bulunmaktadır.

Bengi Çakmak, 1991 yılında dünyaya geldi. 2015 yılında ODTÜ Sosyoloji Bölümü'nden mezun oldu. 2019 yılında Boğaziçi Üniversitesi Eleştirel ve Kültürel Çalışmalar Programı'nda yüksek lisansını tamamladı. 2018 yılından beri Üsküdar Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde araştırma görevlisi olarak çalışmakta olup 2020'den bu yana ODTÜ Sosyoloji Bölümü Doktora Programı'nda eğitimine devam etmektedir. 2020 yılı Güz ve Bahar dönemlerinde Üsküdar Üniversitesi'nde lisans seviyesinde Çevre Sosyolojisi, Müzik Sosyolojisi ve Duygular Sosyolojisi derslerini vermiştir. Kültür sosyolojisi, kent sosyolojisi, mekân çalışmaları, duygular sosyolojisi ve çevre sosyolojisi alanlarında, ekolojik ve insan-sonrası yaklaşımlarla çalışmalarını sürdürmektedir.

Bilge Bal, lisans derecesini 2008 yılında fakülte ve bölüm 2.'lik derecesi ile İTÜ Mimarlık Bölümü; yüksek lisans derecesini 2010'da 100% Başarı (portfolyo) ile kabul edildiği İstanbul Bilgi Üniversitesi, Mimari Tasarım Programı'ndan Enstitü Birinciliği ile aldı. İTÜ Mimari Tasarım Doktora Programı'nda tez araştırmasını tamamlamak üzeredir. İstanbul Bilgi Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi'nde araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır. "Lines of/for/among/around Architecture" akademik inisiyatifinin kurucularındandır. Bilge, mimari çizim kuramı ve mimari temsil teknolojileri üzerine okuyor, yazıyor, çiziyor. Mimarlık-edebiyat ilişkisi, mekânsal anlatılar olarak haritalar, hikâye kurucu mekânsal pratikler, kent-mimarlık arakesitinde deneyim süreçleri ile ilgileniyor. İlgilendiği konular üzerine çeşitli makaleleri, üretimleri, sunuşları ve atölye yürütücülükleri bulunmaktadır. 2007 yılından beri Assos Kazı ekibi üyesidir; kazı ve yüzey araştırmalarına katılmaktadır. Muhafaza/Mimarlık (İstanbul: İletişim Yayınları, 2019) ve Continental Capitals: Paris, Berlin (İhsan Bilgin ile birlikte, İstanbul: İBÜ Yayınları, 2016) kitaplarının editörüdür. "Düşsel Atlaslar: Constant'ın Yeni Babil'i ve Calvino'nun Görünmez Kentleri ile Zaman Ötesi Yolculuklar" (Arzu Mimarlığı içinde, İstanbul: İletişim Yayınları, 2012), "Discovering the Pyschogeography of Paris: Speculative Interpretations on the Naked City 58 years later" (Continental Capitals: Paris, Berlin içinde, İstanbul: İBÜ Yayınları, 2016) yayınlanmış kitap bölümleri arasındadır. Güncel araştırmalarına dayalı makaleleri, Tasarım+Kuram, METU JFA, Mimarlık, Manifold.press'te yayımlanmıştır.

Burçe Karadağ, 2014 yılında Rhode Island School of Design Mimarlık Bölümü'nden mezun oldu. Lisans mezuniyetinden sonra iki yıl boyunca mimar olarak çalıştı. İstanbul Teknik Üniversitesi Mimari Tasarım Yüksek Lisans Programı'nı 2020 yılında tezini teslim ederek tamamladı. Aynı yıl başladığı İstanbul Teknik Üniversitesi Mimari Tasarım Doktora Programı'nda öğrenci olarak eğitimine devam etmektedir. 2019 yılından itibaren Haliç Üniversitesi İç Mimarlık Bölümü'nde araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır.

Büşra Balaban, İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümü'nde lisans eğitimini, Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü'nde ise yandal programını tamamlamıştır. 2019 yılından bu yana yine aynı üniversitede Mimari Tasarım Yüksek Lisans Programı'na devam etmektedir. 2020-21 Bahar Dönemi'ni değişim programı kapsamında KU Leuven'de geçirmiştir. Aynı zamanda yüksek lisans eğitimi sürecinde TÜBİTAK destekli bir araştırma projesinde bursiyer olarak görev almıştır ve 2020 yılından itibaren Beykent Üniversitesi'nde araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır.

Büşra Özaydın Çat, 1988 yılında Bursa’da doğdu. 2011 yılında Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Mimarlık Bölümü’nden mezun oldu. 2015 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi Mimari Tasarım Yüksek Lisans Programı’ndan “Zaman-Mekan Sıkışmasının Gündelik Mekan Kullanımına Etkisinin Yüksek Hızlı Trenler Üzerinden Okunması” başlıklı tezi ile mezun oldu. 2013 yılından itibaren Kocaeli Üniversitesi Mimarlık Bölümü’nde araştırma görevlisi olarak çalışmakta ve 2015 yılında Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Mimari Tasarım Sorunları Doktora Programı’nda başladığı eğitimine devam etmektedir.

Büşra Üner, 2019’da Boğaziçi Üniversitesi Sosyoloji Bölümü’nden mezun oldu. Aynı bölümde yüksek lisansını sürdürmektedir. Çevre ve mekân konularına ilgisi lisanstayken İstanbul 4.Tasarım Bienali için tasarladıkları “Hope on Water” projesiyle başladı. Tez araştırmasında mekânın çevre adaleti talebi ve bir hareketin devamlılığı üzerindeki rolü üzerine düşünerek, yer-temelli çevre mücadelesinin toplumsal hareket mekânı yaratarak kentteki sosyal ilişkileri dönüştürmesini ve aktörler arası ilişkilere etkisini tartışmaktadır. Çevre adaleti, mekân, toplumsal hareketler, politik ekoloji ve toplumsal cinsiyet çalışmaları akademik ilgi alanları arasındadır. Şu an Mekanda Adalet Derneği (MAD) çevre adaleti programında İş Dünyası ve İnsan Hakları Projesinde mega altyapı projelerinin kentsel ve kırsal yaşam alanları üzerindeki olumsuz etkilerini ve bunlara karşı yürütülen mücadeleleri raporlamak üzere proje asistanı olarak çalışmaktadır.

Ceren Balcan, 1984 yılında doğdu. 2007’de Dokuz Eylül Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü’nde lisans eğitimini, 2012’de MSGSÜ Kentsel Koruma ve Yenileme Programı’nda yüksek lisansını ve 2021’de MSGSÜ Şehircilik Ana Bilim Dalı’nda doktorasını tamamladı. 2009 yılından bu yana Kültür ve Turizm Bakanlığı İstanbul Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurullarında şehir plancısı olarak görev yapmaktadır.

Ceren Okumuş, İTÜ Mimarlık Bölümü’nden 2014 yılında mezun oldu. Mezuniyet sonrasında Neptün Özış Stüdyo ve anonim.istanbul Mimarlık’ta mimari ve iç mimari projelerde görev aldı. 2016 yılında İTÜ Mimari Tasarım Yüksek Lisans Programı’na başladı, 2019 yılında Prof. Dr. İpek Akpınar danışmanlığında yazdığı “Alternatif Gıda Üretim Pratikleri Üzerinden Mekân Üretimine Bir Bakış: İstanbul Örneği” başlıklı tezi ile yüksek lisansını tamamladı. 2018 Haziran ayından beri Haliç Üniversitesi’nde araştırma görevlisi olarak çalışmakta, İTÜ Mimari Tasarım Doktora Programı’ndaki eğitimine Doç. Dr. Funda Uz danışmanlığında devam etmektedir.

Deniz Halman Tomaka, 2016 yılında İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Bölümü’nden mezun oldu. Ardından İstanbul Bilgi Üniversitesi’nde Sosyoloji Yüksek Lisans Programı’na başladı. 2019 yılında “İstanbul’daki Belediyelerin Kentsel Dönüşüm Tanıtım Filmlerinin Göstergebilimsel Analizi” başlıklı yüksek lisans tezini savunarak mezun oldu. 2020 yılında Kadir Has Üniversitesi İletişim Bilimleri Doktora Programı’na başladı. Şu an Kadir Has Üniversitesi’nde Çekirdek Programı’da misafir akademisyen olarak çalışmaktadır.

Duygu Yarımbaş, 2010 yılında Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Mimarlık Bölümü’nden mezun olduktan sonra, 2015 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi’nde Mimari Tasarım Yüksek Lisans Programı’nı “Harabe/Enkaz: Yeniden üretim” başlıklı tezi ile bitirdi. Hemen ardından aynı kurumda (İTÜ) başladığı doktora programına devam etmektedir. Doktora tez araştırması Fulbright bursu ile desteklenmiş, Chicago Illinois Institute of Technology’de ziyaretçi araştırmacı olarak arşivlerde çalışmıştır. Araştırma ve makaleleri çeşitli fonlarla ve derecelerle ödüllendirilmiştir ve basılıp-yayınlanmıştır. Hâlen Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi’nde araştırma görevlisi olarak görev yapmakta ve mekân-hafıza-arşiv arakesitinde çalışmalarına devam etmektedir.

Ebru Ülgen Şendil, 1977’de İstanbul’da doğdu. 2000 senesinde MSGSÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölümü’nden mezun oldu. 2002’de İTÜ Peyzaj Planlama Anabilim Dalı’ndan yüksek lisansını aldı. 2003 yılından beri İstanbul Büyükşehir Belediyesi’nde çalışmaktadır. MSGSÜ Şehircilik Doktora Programı’nda doktora çalışmasına tez aşaması ile devam etmektedir. Araştırma alanları arasında kamusal alan, mekânın politikası, kent hakkı ve gündelik hayat politikaları konuları yer almaktadır.

Elif Ertekin, 2011 yılında Süleyman Demirel Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü’nde eğitime başladı. 2014-2015 Akademik Yılı Bahar Dönemini Lodz Teknik Üniversitesi’nde geçirdi ve 2017 yılında lisans eğitimini tamamladı. 2018 yılında Süleyman Demirel Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı’nda yüksek lisans eğitime başladı. “İklim Değişikliğine Duyarlı Yerleşimlere Doğru: Geleceği Birlikte Düşünelim” başlıklı TÜBİTAK 2237-A projesinde proje asistanı olarak görev aldı. Yüksek lisans sürecinde çalışması doğrultusunda çeşitli sempozyum ve seminerlerde bildiri sunumları gerçekleştirdi. İktidar-mekân-beden ilişkisi, minör politika, göç, kent mültecileri, şehir planlamada söylem ve temsil konularıyla ilgilenmektedir.

Elif Gökçen Tepekaya, 2015 Yılında İTÜ Mimarlık Bölümü'nden mezun olarak aynı yıl İTÜ Mimari Tasarım Programı'nda yüksek lisansa başladı. Profesyonel olarak mimarlık ofisinde müze tasarımları üreterek pratik alanda çalışmalarını yürüttü. Sonrasında İTÜ Mimarlık Bölümü'nde araştırma görevlisi olarak çalışmaya başladı, yüksek lisans alanındaki çalışmalarını "Kent Müzeleri" üzerine yoğunlaşarak devam ettirdi. Şu anda ODTÜ Mimarlık Doktora Programı'nda araştırma görevlisi ve doktora öğrencisi olarak araştırmalarını sürdürmektedir. Mimari tasarım ve teori, mimarlık ve temsil, mimari mekân, kent müzeleri, mimarlık ve haritalama, performatiflik konularında akademik çalışmalar yürütmektedir.

Elif Hant, İstanbul'da yaşayan mimar, araştırmacı ve doktora öğrencisidir. Gazi Üniversitesi, Mimarlık Bölümü'nden 2015 yılında mezun oldu; ardından Hayalgücü Mimarlık Ofisi'nde bir süre çalıştıktan sonra, aynı yıl İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimari Tasarım Yüksek Lisans Programı'na başladı. Doç. Dr. Aslıhan Şenel danışmanlığında, "Eleştirel Mimarlık Pratiği Olarak Plan Çiziminin Poetikasi" (2019) başlıklı yüksek lisans tezinde, tasarımı bir eleştirel pratik olarak ele alarak, plan çiziminin potansiyelini sanat, mimarlık, yazın ve felsefe gibi disiplinlerarası bir alandan araştırmıştır. 2020 yılından bu yana Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Şehircilik Doktora Programı'nda feminist teori, eleştirel teori ve antroposen tartışmaları etrafında, doğa-kültür ve temsilin mekân-zaman-maddileşmesi arakesitinde çalışmalarını yürütmektedir.

Emine Ecem Kırtaş, lisans eğitimini 2017 yılında İstanbul Bilgi Üniversitesi Mimarlık Bölümü'nde tamamlamasının ardından, 2020 yılında aynı üniversitenin Mimarlık Tarihi, Teorisi ve Eleştirisi Yüksel Lisans Bölümü'nden mezun oldu. Yüksek lisans tezi kapsamında küresel kent, mekânın yeniden üretimi, mekânsal ayrışma ve toplumsal ayrışma konuları üzerine yoğunlaştı. Eğitim sürecinde ve sonrasında çeşitli ulusal ve uluslararası akademik platformlarda görev aldı; aynı zamanda ulusal ve uluslararası mimari proje yarışmalarından da ödüller kazandı. Yıldız Teknik Üniversitesi Şehir Planlama Bölümü'nde doktora öğrencisidir.

Fatma Önder Özşeker, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nden mezun olduktan sonra, University College London'da 'Kentsel Çalışmalar' Yüksek Lisans Programı'nı tamamladı. Hâlen Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Şehircilik Doktora Programı'nda tez çalışmalarına devam etmekte olup Kırklareli Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nde araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır.

Furkan Evliyaoğlu, 1992 yılında Malatya'da doğdu. İlköğretim ve lise eğitimini burada tamamladıktan sonra 2015 yılında Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Mimarlık Bölümü'nden mezun oldu. İki yıl çeşitli ofislerde çalıştıktan sonra 2017 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi Mimari Tasarım Programı'nda yüksek lisans eğitimine başladı. 2018 yılında ise İstanbul Kültür Üniversitesi İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü'nde araştırma görevlisi olarak çalışmaya başladı. 2020 yılında Prof. Dr. İpek Akpınar yürütücülüğünde "Zaman Mekan Sıkışmasının Gündelik Bir Taktik Olarak Yolculuk Deneyimi Üzerinden Okunması: İstanbul Örneği" isimli tezini vererek mezun oldu. Aynı yıl, aynı üniversite ve programda doktora eğitimine başladı.

Gözde Özer, 2014 yılında İzmir Ekonomi Üniversitesi Mimarlık Bölümü'nden mezun oldu. 2012-2013 yıllarında Belçika'da burslu olarak mimarlık eğitimi gördü. Bitirme projesi Mimarlar Odası'nda ve İstanbul'da 2. Tasarım Bıanel'de sergilendi. 2014 yılında Fransız Konsoloslugu tarafından düzenlenen yarışmayı kazanarak Fransa'da tam burslu eğitim aldı. Erdil İnşaat'ın Architizer A+ Ödülü alan "Ma Vie La" projesinin şantiyesinde ve tasarım ekibinde yer aldı. Çalışma hayatına şantiyelerde devam etmektedir. Hâlen Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Yapı Bilgisi Bölümü'nde yüksek lisans yapmaktadır.

Gürkan Okumuş, 2014-2019 yılları arasında lisans ve 2019-2021 yılları arasında ise yüksek lisansını Bursa Uludağ Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'nde tamamladı. Lisans ve yüksek lisans eğitimi sırasında birçok ulusal ve uluslararası sempozyum, yarışma, etkinlik ve organizasyonlara katıldı. Bunlar arasında başlıca, Mimarlık Eğitim Derneği (Mimed), Nesin Matematik Köyü, Depo Pergamon, ISAR Rome etkinlikleri bulunmaktadır. 2015 yılından beri Docomomo Türkiye organizasyonlarına bildirilerle katılarak modern mimari mirasın belgelenmesi konusunda katkıda bulunmaktadır. Bursa Uludağ Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Doktora Programı öğrencisidir.

Hatice Merve Güç, 1986'da İstanbul'da doğdu. Lisans eğitimini 2008'de Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü'nde bitirdi. 2008'de Mersin Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Grafik Programı'nda başladığı yüksek lisans eğitimini 2012'de tamamladı. Aynı yıl, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat ve Tasarım alanında Sanatta Yeterlik eğitimine başladı. Sanatta Yeterlik tezinde, zaman-mekân, bellek ve bedenleşme kavramlarını felsefe disiplininin destek alarak okumakta, sanat kuramları içinde konumlanan eğitim sürecini ve pratik çalışmalarını sürdürmektedir.

Hülya Yavaş, 2019 yılında İTÜ Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü'nden mezun oldu. 2019 Bahar Dönemi'nde AURA İstanbul Sertifika Programı kapsamında "İstanbul Üzerine Duyusal Bir Deney: Sinestezik Deneyimlerle Çoklu Mekân Tarifleri" isimli araştırma çalışmasını yaptı. 2019 yılından bu yana İTÜ Mimari Tasarım Yüksek Lisans Programı'nda eğitimine devam etmekte ve 2020 yılı itibarıyla İstanbul Aydın Üniversitesi'nde araştırma görevlisi olarak görev yapmaktadır. Mimarlık ve nörobilim kesişiminde farklılaşan algılama biçimleri, yeni gerçeklikler konularıyla ilgilenmektedir.

İlyas Seyrek, 2017 yılında Kocaeli Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi (%33 İngilizce) Bölümü'nde lisans öğrenimini tamamladı. Eylül 2018 tarihinden itibaren Marmara Üniversitesi Sosyoloji Anabilim Dalı'nda yüksek lisans öğrenimine devam etmektedir. Anarşist tarih, anarşist siyaset teorisi, anarşist coğrafya ve kent/mekân çalışmaları alanlarıyla ilgilenmekte; yüksek lisans tez aşamasında kentsel/mikro hareketlilik alanında çalışma yapmaktadır.

İpek Yargıç, İstanbul Teknik Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nde lisans derecesini tamamladı. Lisans eğitimi içerisinde 2016-2017 eğitim öğretim yılında KTH Royal Institute of Technology'de Erasmus öğrencisi olarak eğitim gördü. 2020-2021 Güz Yarıyılı'nda ise Universität Stuttgart'ta Erasmus öğrencisi oldu. İstanbul Teknik Üniversitesi Şehir Planlama yüksek lisans programından 2021 yılında mezun oldu ve yine aynı yıl aynı üniversitede Şehir ve Bölge Planlaması programında doktora eğitimine başladı. Kentsel hareketlilik ve ulaşım alışkanlıkları, çevresel adalet, resilience, sürdürülebilir gelişme ve yönetim araştırma konuları arasında yer almaktadır.

İrem Baş, 1994 yılında Eskişehir'de doğdu. İzmir Karşıyaka Anadolu Lisesi'nden mezun olup Yıldız Teknik Üniversitesi'nde Mimarlık lisans eğitimini tamamladı. Bu süreçte Erasmus programıyla gittiği İspanya'da Universidad de Alicante'de okudu, birçok ulusal ve uluslararası atölye çalışmalarında yer aldı. Özel bir şirkette üç yıl çalıştığı süreçte yine Yıldız Teknik Üniversitesi'nde Mimari Tasarım Programı'nda yüksek lisans eğitimine başladı. Yüksek lisans sürecinde Erasmus programıyla Avusturya'da FH Joanneum'da okudu. Bugün yüksek lisans tez aşaması devam etmektedir.

Merve Karadaban, 2016 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümü'nden, 2020 yılında Mimari Tasarım Yüksek Lisans Programı'ndan mezun oldu. 2018 yılından bu yana İstanbul Gelişim Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü'nde araştırma görevlisi olarak çalışmakta olup 2020 yılından beri Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Şehircilik Doktora Programı'nda eğitim görmektedir.

Necla İrem Selmanoğlu, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden 2018 yılında mezun oldu. Ardından 29 Mayıs Üniversitesi Tarih Programı'nda (bir yıllık bilimsel hazırlık eğitiminden sonra) yüksek lisans eğitimine başladı. Hâlen "19. Yüzyılda Bursa: 'Şehirlilerin' Gözünden Kent Kimliği ve Değişim" başlıklı tezini yazmaktadır. Şehir, kültür, sinema ve zihin tarihi konularına ilgi duymaktadır. "Osmanlı İmparatorluğu'nda Tarımın Ticarileşmesi Tartışmasına Bir Katkı: 1840-1860 Döneminde Biga Sancağı'nda Tarımsal Üretim" başlıklı TÜBİTAK projesinde bursiyer olarak çalışmaktadır.

Nergis Menemenli Gökçen, 1990 yılında İstanbul'da doğdu. Mimarlık lisans eğitimini 2008-2012 yılları arasında Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'nde tamamladı. 2015-2016 yılları arasında University of California, Los Angeles'da "Construction Management" sertifika programını bitirdi. 2018 yılında Bilgi Üniversitesi'nde Mimarlık Tarihi, Teorisi ve Eleştirisi Yüksek Lisans Programı'na başladı. "Bir Kent Planlama Sorunu Olarak İklim Değişikliği ve Vatandaş Katılımlı Planlama Yöntemleri" konulu tezini Şubat 2021'de teslim ederek mezun oldu.

Nurefşan Arı, 1993 yılında Malatya'da doğdu. İlkokul, ortaokul ve lise eğitimlerini Malatya'da tamamladı. 2017 yılında Afyon Kocatepe Üniversitesi İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü'nden lisansını aldı. 2018 yılında İnönü Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimine başladı. Temmuz 2021'de "Geleneksel Mimarının Ekolojik Çözümlemelerinin Malatya Battalgazi'deki Bir Grup Yapı Üzerinden Okunması" başlıklı tez çalışmasını tamamlayarak mezun oldu.

Sinem Seçer Sipahi, 2005 yılında ODTÜ Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü'nden mezun oldu. Yüksek lisansını Michigan Üniversitesi Kentsel Planlama Programı'nda, İstanbul'da 'mahalle'nin materyal ve söylemsel inşası üzerine yazdığı tezi ile tamamladı. Doktora için Türkiye'ye dönerek Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nde araştırma görevlisi olarak hâlen devam ettiği pozisyona ve Şehircilik Doktora Programı'na başladı ve 2021 yazında "Sanayi Bölgesinden Metropol-İçi Sanayi Kümelenmesine Kent Merkezinin Dönüşümü: Bomonti ve Çevresi" başlıklı tezi ile mezun oldu. Kentlerde kamusal mekân kullanımı, dönüşüm, emek-mekân konularında akademik çalışmalar yapmaktadır.

Sultan Ağyar, 1997 yılında Ardahan'da doğdu. İlkokul ve liseyi Ardahan'da tamamladıktan sonra Giresun Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'ne başladı. 2015-2019 yılları arasında lisans eğitimini tamamladıktan sonra 2019 yılında Giresun Üniversitesi Sosyoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı'na kabul edildi. Şu an yüksek lisans tez döneminde olup, üniversite-kent ilişkisi üzerine çalışmasını yürütmektedir.

Tuğbanur Hekimoğlu, Özyeğin Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi Mimarlık Bölümü'nden 2017 yılında mezun oldu. 2018 yılında Bursa Teknik Üniversitesi'nde başladığı Kentsel Tasarım Yüksek Lisans Programı'nda öğrenim görmeye ve "Kentsel Mekanlarda Gerçekleşen Sosyo-Ekonomik Ayrışmaların 'Kapalı Siteler' Üzerinden Değerlendirilmesi: Bursa Biaport Evleri" başlıklı tez çalışmasına devam etmektedir. 2020 Şubat ayı itibarıyla Samsun Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi'nde araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır.

Tuğçe Kaplan, lisans eğitimini Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nde, yüksek lisans eğitimini Kadir Has Üniversitesi Mimarlık ve Kent Çalışmaları Programı'nda tamamladı. 2019 yılından bu yana SALT Araştırma ve Programlar'da 'Arşiv Sorumlusu' olarak çalışmaktadır. Sokak Bizim Derneği üyesidir.

Ü. Özlem Ünver Göçer, MSGSÜ, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nden 2006 yılında bölüm derecesi ile mezun olduktan sonra, 2013 yılında MSGSÜ Kentsel Planlama yüksek lisans, 2021 yılında ise MSGSÜ Şehircilik Doktora Programı'nı tamamladı. 2010 yılından beri MSGSÜ, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nde araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır.

Yağmur Yıldırım, Lisanseğitimini Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Mimarlık Bölümü'nde, yüksek lisans eğitimini Kadir Has Üniversitesi Mimarlık ve Kent Çalışmaları Programı'nda tamamladı. Farklı üniversitelerde toplumsal cinsiyet, mimarlık ve tasarım araştırmaları dersleri verdi. Mekân, toplumsal cinsiyet ve mekânsal adalet pratiklerine odaklanan doktora çalışmalarına Kadir Has Üniversitesi Kadın Çalışmaları programında devam etmektedir. Ayrıca bağımsız haber platformları Açık Radyo ve Medyascope TV'de mimarlık ve kent konuları üzerine program yayınları gerçekleştirmektedir. Kadir Has Üniversitesi Çekirdek Program'da misafir öğretim görevlisi olarak çalışmaktadır.

Yelda Durgun Şahin, 2001 yılında Çukurova Üniversitesi Mimarlık Bölümü'nden mezun oldu. 2002-2003 öğretim yılında Çukurova Üniversitesi Mimarlık Bölümü'nde yarı zamanlı öğretim elemanı olarak görev yaptı. 2006 yılında Gazi Üniversitesi Mimarlık Anabilim Dalı'nda yüksek lisansını tamamladı. 2004-2008 tarihleri arasında Erciyes Üniversitesi Yozgat Kampüsü Mimarlık Bölümü'nde araştırma görevlisi olarak çalıştı. 2008-2019 yılları arasında Çukurova Üniversitesi Rektörlüğü Yapı İşleri ve Daire Başkanlığı'nda Mimar olarak çalıştı. 2019 yılında Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı'nda doktorasını tamamladı. 2019-2020 yılları arasında Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı'nda Dr. Mimar olarak çalıştı. 2020 Haziran ayından bu yana Adana Bilim ve Teknoloji Üniversitesi Mimarlık Bölümü'nde Dr. Öğretim Üyesi olarak çalışmaktadır. Sunduğu çalışma "Ovalık Kilikya Bölgesi Roma Antik Kentlerinin Mekân Dizim Yöntemi ile Analizi" isimli doktora tezinden Prof. Dr. M. Faruk Altunkasa danışmanlığında hazırlanmıştır.

Zeynep Atmaca, 1991 yılında Kocaeli'de doğdu. Şehir ve Bölge Planlama lisans eğitimini Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'nde 2013 yılında tamamladı. Yüksek lisans eğitimini ise Gebze Teknik Üniversitesi Şehir Planlama Bölümü'nde aldı ve tezini 2019 yılında "Sürdürülebilir Kentsel Dönüşüm ve Kamusal Alanlar" üzerine yaptı. 2015 yılından itibaren İstanbul'da kentsel dönüşüm konusu üzerine kamuda çalışmaktadır.

Zeynep Melike Sayın, 1996 yılında İzmir'de doğdu. Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nden 2018 yılında mezun oldu. Aynı yıl başladığı yüksek lisans eğitimini İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü Şehir Planlama Anabilim Dalı'nda 2021 yılında tamamladı. İlgi alanları kent ekonomisi, mekânsal istatistik, mekânsal analiz, mekânsal veri bilimi ve coğrafi bilgi sistemleridir.

Zeynep Melis Oğuz, 1995 yılında İstanbul'da doğdu. 2013 yılında Nişantaşı Nuri Akın Anadolu Lisesi'nde lise öğrenimini, 2017 yılında Yeditepe Üniversitesi Mimarlık Bölümü'nde lisans öğrenimini ve çift anadal programı ile 2018 yılında İnşaat Mühendisliği Bölümü'nde lisans öğrenimini tamamladı. 2018 yılında Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yapı Bilgisi Programı'nda başladığı yüksek lisans eğitimine hâlen devam etmektedir.

<https://mekanlu.org/>
https://twitter.com/Mekan_Lu
https://www.instagram.com/mekansal_calismalar/
<https://www.facebook.com/mekanlu/>